العمدة في إعداد العدة

للجهاد في سبيل الله تعالى

جىهاد تەييارلىقى ھەققىدە

شەرئى ئاساس

دوكتۇر ــ ئابدۇلقادىر ئىبنى ئابدۇلئەزىز

1 ـ قىسىم

تەرجىمە قىلغۇچى: ئابدۇلھەق

تۈركىستان ئىسلام پارتىيىسى ئىسلام ئاۋازى تەشۋىقات مەركىزى

مۇندەرىجە

نەشرىگە تەييارلىغۇچىدىن 2
تەرجىماندىن 3
مۇقەددىمە 5
بىرىنچى باب. ئىخلاس ۋە ئەجىر ئۈمىد قىلىش توغرىسىدىكى ئەسلەتمە 13
ئىككىنچى باب. مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ھۆكمى 31
بىرىنچى. مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ئەھمىيىتى 31
ئىككىنچى. مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ھۆكمى 34
ئۈچىنچى. ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ كىملەرگە پەرز بولىدىغانلىقى 37
خۇلاسە، ھەربىي تەلىم ئېلىش كىملەرنىڭ ئۈستىگە پەرز؟ 44
تۆتىنچى. شەرئىتتە ھەربىي تەلىم ئېلىش كەچۈرۈم قىلىنىدىغان شەخسلەر 46
شەرئىتتە ئۆزرە ھېسابلانمايدىغان باھانىلەر 48
شەرئى ئۆزرە ئىگىلىرىنىڭ ئەجىر ـ ساۋابلىرى 51
شەرئى ئۆزرە ئىگىلىرىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىش ۋە ئەجىر ـ ساۋابقا ئىگە بولۇشنىڭ شەرتلىرى 53
بەشىنچى. الله يولىدا ئىقتىساد چىقىم قىلىش 58
مەسىلە 63
ئۈچىنچى باب. ئەمىر تۇرغۇزۇش ۋە تەشكىلاتچىلىق توغرىسىدا 69
بىرىنچى. ئەمىرلىكنىڭ پەرزلىكى 69
ئىككىنچى. باش ئەمىر مەۋجۇد بولسىلا ئەمىر تەيىنلەشنىڭ ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلىدىغانلىقى 71
ئۈچىنچى. باش ئەمىرنىڭ تەرتىپ بويىچە بىرنەچچە ئەمىرلەرنى تەيىنلەش ھوقۇقىنىڭ بارلىقى 72
تۆتىنچى. ئەمىر سايلاش ھوقۇقىنىڭ قانداق چاغدا پۈتۈرالارغا قايتىدىغانلىقى 73
ئەسكەرتىش: «خەلىپىسىز جىهاد قىلىشقا بولمايدۇ» دېگەن سەپسەتىگە رەددىيە 74
بەشىنچى. ئەمىرلىكنىڭ شەرتلىرى 79
مۇسۇلمان بولۇش 80
ئەر كىشى بولۇش 91
ئالتىنچى. پاسىق ئەمىر ئاستىدا جىهاد قىلىش توغرىسىدا 92
بىرىنچى خىل يول 94
ئىككىنچى خىل يول 101
يەتتىنچى. ئەمىرلىككە دائىر بىر بۆلۈك شۇبھىلەرگە رەددىيە 103
ئۇستاز ئەلي ئىبنى ھەسەننىڭ سۆزىگە رەددىيە 104
بىرىنچى نۆقتىغا رەددىيە 105
بىرىنچى رەددىيىنىڭ تەپسىلاتى 105
ئىككىنچى رەددىيىنىڭ تەپسىلاتى 110
ئۈچىنچى رەددىيىنىڭ تەپسىلاتى 113
ھازىرقى دەۋردە دىنغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن جامائەت بولۇپ ئۇيۇشۇشنىڭ پەرزلىكىدىكى پايدا 115
ئەسكەرتىش: تائىفەتۇل مەنسۇرە دېگەن كىملەر؟ 121
پىرقەتۇننا جىيە تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ دەل ئۆزىمۇ؟ 123
ئەسكەرتىش: دەۋرىمىزدىكى تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ زىممىسىدىكى ئەڭ جىددىي پەرز ئەمەل توغرىسىدا 125
ئىسلامى جامائەتلەرنىڭ كۆپ سانلىق ھالەتتە مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇشى توغرىسىدا 129
تۆتىنچى نۆقتىغا رەددىيە 137
ئەسكەرتىش: قازى بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى پەرق 142

نەشرىگە تەييارلىغۇچىدىن

جىمى ھەمدۇسانا پۈتكۈل ئالەمنىڭ ياراتقۇچىسى بولغان يەككە ـ يېگانە بىر الله قا مەنسۇپ، دۇرۇت ۋە سالام پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىمامى ۋە ئەڭ ئاخىرقىسى بولغان قوماندانىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولسۇن!

«جىھاد تەييارلىقى ھەققىدە شەرئى ئاساس» ناملىق بۇ كىتابنىڭ تەرجىمىسىنى بىز ئۆزىنى مۇسۇلمان دەپ ئىمان دەۋاسى قىلىۋاتقان، ئۇيغۇر تىلىدىن پايدىلىنالايدىغان دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئەزىز مۆمىنلەرگە سۇنۇۋاتىمىز.

ئاپتور بۇ كىتابىدا قۇرئان ۋە ھەدىس بىلەن دەلىل كەلتۈرگەندىن سىرت يەنە نۇرغۇنلىغان سەلەف ئالىملىرىنىڭ سۆزلىرىنىمۇ دەلىل سۈپىتىدە نەقىل قىلىپ كەلتۈرگەن، شۇ سەۋەبتىن نەشرىگە تەييارلاش جەريانىدا كۆپ خىلدىكى تىرناقلارنى قوللىنىشنى لايىق كۆردۇق. كەڭ كىتابخانلارنىڭ چۈشىنىشىگە قۇلايلىق بولسۇن ئۈچۈن تۆۋەندە شۇ تىرناقلار ۋە باشقا بىر قىسىم ئىزاھاتلارنىڭ چۈشەندۈرلىشىنى بايان قىلىپ ئۆتىمىز:

- ئايەت قېنىق گۇللۈك تىرناق ﴿﴾ قا، ئايەتنىڭ مەنا تەرجىمىسى سۈس گۇللۈك تىرناق ﴿﴾ قا ئېلىندى.
- ئايەتنىڭ مەنا تەرجىمىسى ئىچىدە كەلگەن كۆچۈرۈم ۋە تەكىد سۆزلەر، كىتاب ئىسمى، تەكىدلەنگەن سۆز ـ جۈملىلەر، رەسۇلۇ الله ﷺ نىڭ سۆزلىرى قوش تىرناق « » قا ئېلىندى.
- ئەسەر (يەنى ساھابىلارنىڭ سۆزلىرى) چوڭ يالاڭ تىرناق {} قا ئېلىندى.
- ئۆلىمالارنىڭ سۆزلىرى ئوتتۇرا يالاڭ تىرناق [ ] قا ئېلىندى.
- ھەدىس، ئەسەر ۋە ئۆلىمالارنىڭ سۆزلىرى ئىچىدىكى كۆچۈرمە سۆزلەر كىچىك يالاڭ تىرناق ‹ › قا ئېلىندى.
- ئايەت ـ ھەدىسلەرنىڭ مەنا تەرجىمىسىگە قىستۇرۇلغان تەفسىر ـ ئىزاھاتلار، كىتاب ئىچىدىكى تەرجىمانىنىڭ قىستۇرما سۆزلىرى ئاددى يالاڭ تىرناق () قا ئېلىندى.
- ئاپتور ئىزاھاتى رەقەم بىلەن، تەرجىمان ئىزاھاتى كىچىك يۇلتۇزسىمان بەلگە * بىلەن ئەسكەرتىلىپ ئىزاھاتلاندى.

بۇ كىتاب ئەسلى بەش باب بولۇپ، ئوقۇرمەنلەرنىڭ پايدىلىنىپ تۇرۇشىغا ئاۋۋال بۇ ئۇچ بابنى سۇندۇق، داۋامى ئىنشائاللاھ تىزئاردا سىلەر بىلەن يۈزكۆرىشىدۇ.

ئىخلاسمەن قېرىنداشلىرىمىزنىڭ سالىھ دۇئالىرىغا ھەرۋاقىت مۇھتاجمىز، ئاللاھ تائالا ھەممىمىزنى ھەر ئىككىلا دۇنيا ئىززەتلىك قىلسۇن، ئامىن!

ھۆرمەت بىلەن:

تۈركىستان ئىسلام پاتىيىسى ئىسلام ئاۋازى تەشۋىقات مەركىزى

1432. سەپەر

#

تەرجماندىن

جىمى ھەمدۇسانا ئۆز دىنىغا ياردەم بەرگەنلەرگە غەلىبە ـ نۇسرەت ئاتا قىلىشنى ۋەدە قىلغان ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىمىز الله تائالاغا مەنسۇپتۇر. ئەنە شۇ رەببىمىزدىن ھەق دىن بىلەن پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن، ئامانەتنى ئادا قىلغان، الله يولىدا ھەقىقىي رەۋىشتە جىھاد قىلغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد رەسۇلۇالله ﷺ گە، ئۇنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ئۇنىڭ پىداكار ساھابىلىرىگە مول مەرھەمەت، ئالىي دەرىجە، يۇقىرى مەرتىۋە تىلەيمىز، قىيامەت كۈنى بىزلەرنىمۇ شۇلارنىڭ سېپىگە قوشۇشنى سورايمىز!

ھۆرمەتلىك كىتابخان!

بۇنىدىن 1430 يىل بۇرۇن پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەرەپ يېرىم ئارىلىنىڭ مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىدە ئىسلام دۆلىتىنى قۇرغان بولسا، ھىجرىيىنىڭ 96ـ يىلىغا كەلگەندە، خەلىپە ئابدۇل مەلىك ئىبنى مەرۋاننىڭ دەۋرىدە خىلاپەت نۇرى شەرقتىن شەرقى تۈركىستانغا، غەربتىن ئىسپانىيىگە قەدەر يېتىپ كەلدى.

بۇ خەلىپىلىكلەر داۋاملىشىپ ئوسمانى خەلىپىلىك سۇلتان ئابدۇل ھەمىيدخانىنىڭ دەۋرىگە كەلگەندە ئىسلام دۇشمەنلىرى تەرىپىدىن 1924ـ يىلى يەقتىلدى. شۇنىڭدىن تارتىپ تا ھازىرغىچە، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى مۇسۇلمانلار باشسىز ۋە ھامىيسىز قېلىپ، تاجاۋۇزچى كاپىرلار ياكى يەرلىك مۇرتەد كاپىرلارنىڭ زۇلۇمى ۋە خارلىشى ئاستىدا ياشاپ كەلدى ۋە كېلىۋاتىدۇ.

ئەنە شۇ خىلاپەتنى ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان ۋە ئەلى ﷺ لاردىن ئىبارەت پەيغەمبەر ﷺ نىڭ تۆت خەلىپىسىنىڭ دەۋرىدىكىدەك قايتا قۇرۇش ئۈچۈن، قولىغا قورال ئېلىپ جىھاد ئىبادىتىنى ئادا قىلىشقا بەل باغلىغان مۇسۇلمان مۇجاھىد قېرىنداشلىرىمىزنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن، پىشقەدەم جىھادى جامائەتلەردىن مەلۇم بىر جامائەتنىڭ سابىق ئەمىرى دوكتۇر ئابدۇل قادىر ئىبنى ئابدۇل ئەزىز (الله ئۇ كىشىنى ئەسرلىكتىن قۇتقۇزسۇن!)نىڭ «ٱلعمدةُ في إعداد العدة» (جىھاد تەييارلىقى ھەققىدە شەرئى ئاساس) دېگەن قوللىنىزدىكى بۇ كىتابنى تەرجىمە قىلىپ چىقتىم.

مەن بۇ كىتابنى ئافغانىستاندا 1999ـ ۋە 2000ـ يىللىرى ئەسكىرى لاگېرلاردا مۇجاھىد قېرىنداشلارغا مەسئۇل بولۇپ تۇرۇۋاتقان ۋاقتىمدا تۇنجى دەرس قىلىپ بېرىش جەريانىدا ياقتۇرۇپ قالغان ئىدىم. چۈنكى بۇ كىتاب:

- ھەرقانداق بىر مۇجاھىدنىڭ بارلىق تائەت ـ ئىبادەتلەرنى جۇملىدىن جىھادنى، الله نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن خالىس قىلىشنىڭ مۇھىملىقى
- جىھاد پەرز ئەين بولغاندا ئۇنىڭغا تەييارلىق كۆرۈشنىڭمۇ پەرز ئەين بولىدىغانلىقى، تەييارلىقنىڭ جامائەت قۇرۇش بىلەن باشلىنىدىغانلىقى
- جامائەت ئەمىرىنىڭ الله نىڭ ئالدىدىكى ۋە ئەزالار ئالدىدىكى مەجبۇرىيەتلىرى
- جامائەت ئەزالىرىنىڭ الله نىڭ ئالدىدىكى مەجبۇرىيەتلىرى ۋە ئەمىرنىڭ ئالدىدىكى مەجبۇرىيەتلىرى، ئەزالارنىڭ ئەزالار ئالدىدىكى مەجبۇرىيەتلىرى
- كېڭەشنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى ۋە ئەھمىيىتى
- بەيئەتنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى ۋە ئەھمىيىتى
- ئەھلى سۈننى ۋەلجامائە نىزامنامىسىنىڭ ئاساسلىرى

مۇجاھىدنىڭ ئىلىم تەلەپ قىلىشىنىڭ ھۆكمى قاتارلىقلارنى ھەمدە خەلىپىسىز جىھاد قىلغىلى بولمايدۇ، جىھاد قىلىشتىن بۇرۇن ئوقۇ ـ ئوقۇتۇش ئىشلىرى بىلەن ئۆزىمىزنى ئاقارتىشىمىز كېرەك،

ئىلىم تەلەپ قىلماي تۇرۇپ جىهاد قىلىشقا بولمايدۇ، ئاۋۋال يات مىللەتتىن بولغان تاجاۋۇزچى كاپىرغا قارشى ئۇرۇش قىلىشمىز كېرەك، ئۆز مىللىتىمىزدىن بولغان مۇرتەدلەر يات كاپىرغا ئوخشىمايدۇ دېگەندەك شۇبھە ۋە گۇمانلارغا بېرىلگەن يېتەرلىك رەددىيىنى، شۇنداقلا مۇسۇلمانلارنىڭ بۇگۈنكى كۈندىكى بۇ خارلىق ھاياتتىن قۇتۇلۇشىنىڭ بىردىنبىر يولى جىهاد ئىكەنلىكى قاتارلىق مۇھىم مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

مەن بۇ كىتابنى ئەسكىرى لاگېرلاردا بىرنەچچە قېتىم دەرس قىلىپ ئۆتۈپ، ئۇنىڭ مۇسۇلمانلارغا جۇملىدىن تۈركىستان مۇجاھىدلىرىغا ـــ جىهادنىڭ شەرئى سىياسەت، مۇئامىلە، ئەخلاقى تەرەپلىرىنى ئۆگىتىشتە ئىنتايىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى، ھەربىر مۇسۇلمان جۇملىدىن ھەربىر مۇجاھىد بىلمىسە بولمايدىغان بىر قوللانما كىتاب ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يەتكەن بولسامۇ بىراق ئۇ ۋاقىتتا ئاغزاكى دەرس سۆزلەش بىلەنلا كۇپايىلەنگەن ئىدىم.

بۇ كىتابنى تەرجىمە قىلىش ئىشىغا جامائەتچىلىكىنىڭ كېچىكىش ئەزالىرى قېرىنداشلارنىڭ قاتتىق ئىلتىماس قىلىشى نەتىجىسىدە 2005ـ يىلى باھاردا قولۇمغا قەلەم ئالدىم. دىن دۈشمەنلىرىنىڭ ھەدىسلا مۇجاھىدلارغا ئېلىپ بارغان ھۇجۇملىرى، شارائىتىنىڭ ناچار بولۇشى قاتارلىق نۇرغۇنلىغان سەۋەبلەر تۈپەيلى بۇ كىتابنىڭ تەرجىمىسى ھىجرىيە 1431ـ يىل، مىلادىيە 2010ـ يىلىنىڭ ئاۋۋالقى كۈنلىرىدە تاماملاندى.

تەرجىمىدە قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىسلەرنىڭ تېكىستلىرى ئەينەن بىرىلدى. ئايەتلەرنىڭ تەرجىمىسى ئاساسەن ئۇيغۇرچە مەنا تەرجىمە قۇرئاندىن ئېلىندى. ھەدىسلەرنى تەرجىمە قىلىشتا ھەدىس شەرھىلىرىدىن پايدىلىنىلدى.

تەرجىمانلىق ئەسلى كەسپىم بولمىغانلىقى يەنە كېلىپ بۇ كىتاب مەن تەرجىمە قىلغان چوڭ ھەجىمدىكى تۇنجى كىتاب بولغانلىقى ئۈچۈن، تەرجىمىنى كەمچىلىكتىن خالى دېگىلى بولمايدۇ. خاتا كەتكەن بولسام ئۆز نەپسىمدىن، توغرىسىنى تاپقان بولسام بۇ الله نىڭ پەزلىدىندۇر.

شۇنىڭ ئۈچۈن كەڭ كىتابخان قېرىنداشلارنىڭ خاتا كەتكەن يەرلەرنى تۇزىتىپ ئوقۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئاخىرىدا بۇ كىتابنى تەرجىمە قىلىش ۋە بېسىپ تارقىتىش ئىشلىرىدا ھەمكارلاشقان بارلىق قېرىنداشلارغا چىن قەلبىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.

الله دىن بۇ كىتاب بىلەن مۇسۇلمانلارغا پايدا يەتكۈزۈشنى تىلەش بىلەن بىرگە مېنىڭ بۇ ئەملىمنى شېرىك ۋە رىيادىن خالى ھالدا ئۆز رازىلىقى ئۈچۈن دەپ قوبۇل قىلىپ ھەسەنات دەپتىرىمگە پۈتۈپ قويۇشنى تىلەيمەن.

تۈركىستان ئىسلام پارتىيىسى باش ئەمىرى ـ **ئابدۇلھەق**

ھىجرىيە 1431ـ، مىلادىيە 2010ـ يىلنىڭ ئاۋۋالقى كۈنلىرى

5

مۇقەددىمە

شۈبھىسىزكى، جىمى ھەمدۇسانا الله قا خاستۇر. ئۇ زاتىنى مەدھىيىلەيمىز، ئۇ زاتتىن ياردەم ۋە مەغپىرەت تىلەيمىز. نەپسىمىزنىڭ يامان خاھىشلىرىدىن، خاتا قىلمىشلىرىمىزنىڭ يامانلىقىدىن الله قا سىغىنىمىز. الله ھىدايەت قىلغان كىشىنى ھېچكىم ئازدۇرالمايدۇ. الله ئازدۇرغان كىشىنى ھېچكىم ھىدايەت قىلالمايدۇ. گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، تەڭداشسىز بىر الله دىن باشقا ھېچبىر ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر. الله يەككە ـ يېگانە ھېچقانداق شېرىكى يوقتۇر. يەنە گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، مۇھەممەد ﷺ الله نىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر.

﴿يا أيها الذين آمنوا اتقُوا الله حق تقاته ولا تموتن إلا وأنتم مسلمونَ﴾ ﴿ئى مۆمىنلەر! الله قا لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلىڭلار، پەقەت مۇسۇلمانلىق ھالىتىڭلار بىلەنلا ۋاپات بولۇڭلار.﴾

﴿يا أيها الناس اتقُوا ربكُم الذي خلقَكُم من نفْسٍ واحدة وخلق منها زوجها وبث منهما رجالًا كثيرا ونِساءً واتقُوا الله الذي تساءَلُونَ بِه والأرحام إن الله كانَ علَيكُم رقِيبـا﴾ ﴿ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىر ئىنساندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۆز جىنسىدىن) ئۇنىڭ جۈپتىنى (يەنى ھەۋۋانى) ياراتقان ۋە ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن) نۇرغۇن ئەر ـ ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار، بىر ـ بىرىڭلاردىن نەرسە سورىغاندا نامى بىلەن سورايدىغان الله تىن قورقۇڭلار، سىلە ـ رەھىمنى ئۈزۈپ قويۇشتىن ساقلىنىڭلار. الله ھەقىقەتەن سىلەرنى (يەنى پۈتۈن ئەھۋالىڭلارنى) كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر.﴾

﴿يا أيها الذين آمنوا اتقُوا الله وقُولُوا قَولًا سديدا يصلح لَكُم أعمالَكُم ويغفر لَكُم ذُنوبكُم ومن يطع الله ورسولَه فَقَد فَاز فَوزا عظيما﴾ ﴿ئى مۆمىنلەر! الله دىن قورقۇڭلار، تۇغرا سۆزنى قىلىڭلار. الله سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارنى تۈزەيدۇ (يەنى سىلەرنى ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىدۇ،) گۇناھلىرىڭلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ، كىمكى الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلسا زور مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بولىدۇ.﴾

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إنما الأعمالُ بِالنيات وإنما لكُل امرِئٍ ما نوى فَمن كَانت هجرته إِلَـى اللـه ورسوله فَهجرته إِلَى الله ورسوله ومن كَانت هجرته لدنيا يصيبها أَو امرأَة ينكحها فَهجرته إِلَـى مـا هـاجر إِلَيـه» «بارلىق ئەمەللەر (نىڭ دۈرۈس بولۇشى ۋە تولۇق ئەجىر بېرىلىشى) پەقەت نىيەتكە باغلىقتۇر، ھەربىر ئىنسان پەقەت ئۆزى نىيەت قىلغان نەرسىگىلا ئېرىشىدۇ. كىمكى الله ۋە الله نىڭ رەسۇلىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ھىجرەت قىلغان بولسا، ئۇ ھىجرىتىدىن شۇنىڭغا ئېرىشىدۇ. كىمكى بۇ دۇنيادا پۇل ـ مالغا ئېرىشىش ياكى بىرەر خوتۇن ئېلىش ئۈچۈن ھىجرەت قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ھىجرىتى نىيەت قىلغان نەرسىسى ئۈچۈن بولىدۇ.»[1]

مەقسەت ـــ مۇسۇلمان قېرىنداش، شۇنى بىلىشىڭىز كېرەككى، «تەۋھىدى رۇبۇبىيەت» (يەنى الله تائالانى پەرۋەردىگارلىقتا يەككە ـ يېگانە، تەڭداشسىز دەپ ئېتىقاد قىلىش) الله تائالانى يارىتىشتا

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

يەككە - يېگانە، تەڭداشسىز دەپ ئېتىقاد قىلىشنى تەلەپ قىلغاندەك؛ مەخلۇقلىرىغا قانۇن - تۈزۈم ۋە شەرىئەت بەلگىلەپ بېرىشنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالەتتىكى ئەمر - پەرمان چىقىرىشتىمۇ يەككە - يېگانە، تەڭداشسىز دەپ ئېتىقاد قىلىشنى تەقەززا قىلىدۇ.

بۇ نۇقتىنى قۇرئان كەرىمدىكى مۇنۇ ئايەت ئىسپاتلايدۇ: ﴿ألا له الخلق والأمر﴾ ﴿يارىتىش ۋە ئەمر قىلىش (يەنى كائىناتنى تەسەررۇپ قىلىش) راستتىنلا الله نىڭ ئىلكىدىدۇر.﴾[1]

شۇنىڭدەك، «تەۋھىدى ئۇلۇھىيەت» (يەنى الله تائالانى ئىلاھلىقتا يەككە - يېگانە، تەڭداشسىز دەپ ئېتىقاد قىلىش) الله تائالانىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا ئىتائەت قىلىشنى، پەيغەمبەرلىرى ئارقىلىق چۈشۈرۈپ بەرگەن شەرىئىتىگە بويسۇنۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد رەسۇلۇلالله ﷺ بولۇپ، الله تەرەپتىن قىيامەتكە قەدەر دۇنياغا كېلىدىغان بارلىق ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى ئىسلاھ قىلىشقا تامامەن يېتەرلىك مۇكەممەل بىر شەرىئەت بىلەن پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اليوم أكملت لكم دينكم﴾ ﴿بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم.﴾[2]

﴿ونزلنا عليك الكتاب تبيانا لكل شيء﴾ ﴿ساڭا بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ھەممە نەرسىنى (يەنى كىشىلەر موھتاج بولىدىغان دىنىي ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى) چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان، قىلىپ نازىل قىلدۇق.﴾[3]

﴿وما اختلفتم فيه من شيء فحكمه إلى الله﴾ ﴿سىلەر (دىن ئۈستىدە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا) ھەرقانداق نەرسە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، ئۇنىڭغا الله ھۆكۈم چىقىرىدۇ.﴾[4]

دېمەك، قانداقلا نەرسە بولىدىكەن، ئۇنىڭ ھەق ياكى ناھەق، توغرا ياكى خاتالىقىنى بىلىشتە، بەندىلەر الله دىن باشقا ھېچكىمنىڭ ھۆكمىگە موھتاج بولۇپ قالمايدۇ چۈنكى ئۇ نەرسە ھەققىدە الله نىڭ دىنىدا چوقۇم ھۆكۈم تېپىلىدۇ. كىمكى الله نىڭ ھۆكمىدىن يۈز ئۆرۈپ باشقىلارنىڭ ھۆكمىگە ئىنتىلىدىكەن، ئۇنى الله دىن باشقا بىر ئىلاھ دەپ قارىغان بولىدۇ چۈنكى ئۇنىڭ بۇ قىلمىشى قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿إن الحكم إلا لله أمر ألا تعبدوا إلا إياه﴾ ﴿بارچە ھۆكۈملەر پەقەت الله قىلا مەنسۇپ، ئۇ سىلەرنى پەقەت ئۇنىڭغىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇغان.﴾[5] دېگەن ئايەتتە تەلەپ قىلىنغىنى بويىچە، الله تائالانى ئەمر - پەرمان چۈشۈرۈش، ھۆكۈم چىقىرىش ئىشىدا يەككە - يېگانە، تەڭداشسىز دەپ ئېتىقاد قىلمىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

كىمكى قانۇن - تۈزۈم بەلگىلەشتىن ئىبارەت بۇ ساپ ئىلاھىي ھوقۇقنى كىم ۋە نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر مەخلۇققا تاپشۇرىدىكەن، ئۇ الله قا شېرىك قىلغان بولىدۇ، ئۇنىڭ مەزكۇر قىلمىشىنىڭ كۇفرى ئىكەنلىكىدە قىلچە شەك يوق چۈنكى ئۇ، قانۇن - تۈزۈم بەلگىلەشتىن ئىبارەت بۇ ئىلاھىي ھوقۇقتا الله قا شېرىك كەلتۈردى.

---

[1] سۈرە ئەئراف 54- ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە مائىدە 3- ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[3] سۈرە نەھل 89- ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[4] سۈرە شۈرا 10- ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[5] سۈرە يۈسۈف 40- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ثُم الذين كَفَروا بِربهم يعدلُونَ﴾ ﴿ئاندىن (يەنى مۇشۇنداق دەلىللەرنى كۆرۈپ تۇرۇپ) كاپىرلار پەرۋەردىگارىغا باشقىلارنى شېرىك كەلتۈرىدۇ.﴾[1]

مۇسۇلمان قېرىنداشىم! بۇنىڭدىن تونۇپ يېتەلەيسىزكى، دېموكراتىيە، سوتسىيالىزم، كوممۇنىزم ۋە بۇنىڭدىن باشقا ئىسلام شەرىئىتىدىن قىلچە ئاساسى بولمىغان بارلىق ئىنسانى ئويدۇرما قانۇن ـ تۈزۈملەر ـــ ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق كاپىرلىقتۇر.

شۇنىڭدەك، ھازىر كۆپلىگەن مۇسۇلمان زېمىنلىردا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان تاغۇتلارنىڭ مەزكۇر قانۇن ـ تۈزۈم بويىچە يۈرگۈزۈۋاتقان ھۆكۈمرانلىقى الله تائالانىڭ: ﴿وهو الذي في السماء إله وفي الأرض إله﴾ ﴿الله ئاسماندىمۇ ئىلاھتۇر، زېمىندىمۇ ئىلاھتۇر.﴾[2] دېگەن سۆزىدە ئېيلان قىلغان زېمىنىدىكى مەخلۇقلىرى ئۈستىدىن يۈرگۈزۈۋاتقان ئىلاھىي ھوقۇقىغا ياۋۇزلارچە تاجاۋۇز قىلغانلىق. ئۇلارنىڭ مانا بۇنداق كۇفرى قىلمىشى، ئەكسىيەتچىل مەيدانى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە ئۆز پەرۋەردىگارىنىڭ ئىلاھىي ھوقۇقىنى قوغداش ئۈچۈن ھەربىكەت قىلىش مەجبۇرىيىتىنى پەرز قىلىپ يۈكلەيدىغان ئەڭ جانلىق ئامىلدۇر.

مانا بۇ، الله تائالانىڭ: ﴿إن تنصروا الله ينصركُم ويثَبت أَقْدامكُم﴾ ﴿سىلەر الله قا (يەنى الله نىڭ دىنىغا) ياردەم بەرسەڭلار، الله سىلەرگە (دۈشمىنىڭلارغا قارشى) ياردەم بېرىدۇ، قەدىمىڭلارنى (ئۇرۇش مەيدانلىرىدا) بەرقارار قىلىدۇ.﴾[3] دېگەن سۆزىدە زىكرى قىلىنغان (الله قا ياردەم بېرىش)نىڭ مەنىسى، مەزكۇر مەقسەتتە ئېلىپ بېرىلىدىغان ھەربىكەت، شەرئىتتە الله يولىدا جىهاد قىلىش دېيىلىدۇ.

الله ھەقىقەتەن مەخلۇقلىرىدىن بىھاجەتتۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا ھەدىس قۇددۇسىيدا مۇنداق دېگەن: «يا عبادي إنكُم لَن تبلُغوا ضري فَتضروني ولَن تبلُغوا نفْعي فَتنفَعوني» «ئى بەندىلىرىم! جەزمەنكى سىلەر ماڭا (ئاسىي بولۇش ۋە سەركەشلىك قىلىش بىلەن) ھەرگىزمۇ زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر، ماڭا (ئىتائەت قىلىش ۋە بويسۇنۇش بىلەن) ھەرگىزمۇ پايدا يەتكۈزەلمەيسىلەر، (يەنى قىلغان ياخشى ـ ياماننى ئىشلىرىڭلارنىڭ پايدا ـ زىيىنى پەقەت ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر.)»[4]

الله تائالا بىزنى سىناش ۋە تاۋلاش مەقسىتىدە بۇ دۇنيادا كاپىرلارغا مۇپتىلا قىلدى. ئۆزىنىڭ جىهاد قىلىش توغرۇلۇق چۈشۈرگەن ئەمر ـ پەرمانىغا بويسۇنىدىغان، ئىمانىدا راسىتچىل مۆمىننى، جىهادتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان ئىمانىدا يالغانچىلاردىن ئايرىشنى ئىرادە قىلدى.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿وجعلْنا بعضكُم لبعضٍ فتنةً أَتصبِرونَ وكَانَ ربك بصـيرا﴾ ﴿بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىنىدۇق، سەۋر قىلامسىلەر؟ (يەنى سەۋر قىلىڭلار) پەرۋەردىگارىڭ (سەۋر قىلغۇچىلار بىلەن سەۋر قىلمىغۇچىلارنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر.﴾[5]

﴿ولنبلُونكُم حتى نعلم المجاهدين منكُم والصـابِرين﴾ ﴿بىز سىلەرنى ئەلۋەتتە (جىهادقا ئەمر قىلىش ۋە مۇشەققەتلىك ئىشلارغا تەكلىپ قىلىش بىلەن) سىنايمىز، تاكى سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن (الله نىڭ يولىدا) جىهاد قىلغۇچىلارنى ۋە (جىهادنىڭ مۇشەققەتلىرىگە) چىداشلىق بەرگۈچىلەرنى بىلگەنگە ... قەدەر.﴾[6]

الله تائالانىڭ ﴿ۋۇجۇدقا كەل (دېگەن بۇيرۇقى بىلەنلا) دەرھال ۋۇجۇدقا كېلىدىغان﴾ تۇرۇقلۇق، جۇملىدىن كاپىرلارنى بىر يولىلا ھالاك قىلىۋېتىشقا تامامەن قادىر تۇرۇپ، بىزنى كاپىرلارغا قارشى جىهادقا

---

[1] سۈرە ئەنئام 1ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە زۇخرۇف 84ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] سۈرە مۇھەممەد 7ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] مۇسلىم رىۋايىتى

[5] سۈرە فۇرقان 20ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[6] سۈرە مۇھەممەد 31ـ ئايەت

بۇيرۇشى، پەقەتلا بىزنىڭ (مەن مۆمىن دېگەن) دەۋايىمىزنىڭ راست ياكى يالغانلىقىنى ئەملىي مەيداندا ئىسپاتلاپ چىقىشتىن ئىبارەت، خالاس.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ﴾ ﴿ئىش مانا شۇنداقتۇر. ئەگەر الله خالىسا ئەلۋەتتە (سىلەرنى ئۇرۇشقا تەكلىپ قىلماستىنلا) ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى، لېكىن الله بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىناش ئۈچۈن (يەنى ئىمانىڭلارنى سىناش ئۈچۈن جىهادقا ئەمر قىلدى.)﴾[1]

دېمەك، قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَمَن جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ ﴿كىمكى جىهاد قىلىدىكەن، ئۇنىڭ قىلغان جىهادى ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈندۇر، الله ھەقىقەتەن تامامى ئەھلى جاھاندىن بىھاجەتتۇر.﴾[2] دېيىلگەندەك، الله تائالا ھېچبىر مەخلۇققا موھتاج ئەمەس.

بۇ يەردە تەبىئىيلا مۇنداق بىر سوئال تۇغۇلىدۇ ـــ بىز مۇسۇلمانلار ھازىر مۇشۇنداق ئاجىز، چېچىلاڭغۇ ھالەتتە تۇرساق، قانداقمۇ بۇ جىهاد ئىبادىتىنى ئادا قىلىش ئىمكانىيىتى بولسۇن؟

بۇ سوئالغا قۇرئان كەرىمدە الله تائالا ئۆزى جاۋاب بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ ﴿(پۈتۈن سۆز ھەربىكەتلىرىڭلاردا) الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىڭلار، ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا، (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن) قورقۇپ قالىسىلەر، كۈچ ـــ قۇۋۋىتىڭلار كېتىپ قالىدۇ؛ سەۋر قىلىڭلار، الله ھەقىقەتەن سەۋر قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر.﴾[3]

﴿وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ﴾ ﴿دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار.﴾[4]

بۇ ھەقتە ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇالله مۇنداق دېگەن: [ئاجىز كەلگەنلىكتىن جىهادنىڭ پەرزلىكى ئەملدىن قالغان چاغدا، كۈچ ۋە جەڭ ئېتى ھازىرلاش ئارقىلىق جىهادقا تەييارلىق قىلىش پەرزلىك ئورۇنغا ئۆتىدۇ چۈنكى پەرزنى ئۈنىڭسىز ئورۇندىغىلى بولمايدىغان نەرسە (يەنى ۋاستە)نىڭ ھۆكمىمۇ پەرز ھېسابلىنىدۇ.][5]

دېمەك، مەزكۇر سوئالنىڭ جاۋابى شۇكى ـــ جىهاد پەرزىنى ئادا قىلىش، تەييارلىق قىلىش بىلەن ئەملگە ئاشىدۇ. مانا بۇ تەييارلىقنى، الله تائالا مۆمىن بىلەن مۇناپىقنى ئايرىپ چىقىدىغان بىر پەرق قىلىپ بېكىتكەن.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِن كَرِهَ اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ﴾ ﴿ئەگەر ئۇلارنىڭ جىهادقا چىقىش نىيىتى بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلاتتى، لېكىن الله ئۇلارنىڭ چىقىشىنى ياقتۇرمىدى، (ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ھۇرۇنلۇقنى سېلىپ) ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇردى. (ئۇلارغا) «ئۆيلىرىدە قېلىپ قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار، كىچىك بالىلار، ئاجىزلار) بىلەن قېلىڭلار» دېيىلدى.﴾[6]

---

[1] سۈرە مۇھەممەد 4- ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 6- ئايەت
[3] سۈرە ئەنفال 46- ئايەت
[4] سۈرە ئەنفال 60- ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[5] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28- جىلد 259- بەت
[6] سۈرە تەۋبە 46- ئايەت

مانا بۇ پەرزلىك ئورنىدا تۇرۇۋاتقان تەييارلىق، «الْعمدةُ في إعداد الْعدة» (جهاد تەييارلىقى ھەققىدە شەرئى ئاساس) ناملىق بۇ كىتابنىڭ مەركىزى تېمىسى بولىدۇ. جهاد تەييارلىقى مۇسۇلمان جامائىتىنى قۇرۇش بىلەن باشلىنىدۇ.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ﷺ مۇنداق دېگەن: «وأنا آمركُم بِخمسٍ الله أمرني بِهن : الْجماعـة، والسـمع، والطاعة، والْهجرة، والْجِهاد» «مەن سىلەرنى بەش نەرسىگە بۇيرۇيمەن، الله مېنى شۇنىڭغا بۇيرۇغان ــــ ❶ جامائەتنى لازىم تۇتۇشقا، ❷ (ئەمىرنىڭ سۆزىنى) ئاڭلاشقا، ❸ (ئەمىرگە) ئىتائەت قىلىشقا، ❹ ھىجرەت قىلىشقا، ❺ جىهاد قىلىشقا (بۇيرۇيمەن.)»[1]

دېمەك جىهاد يولى، جىهادنىڭ پەرزلىكىگە ئىمان كەلتۈرگەن، ﴿حـرض الْمـؤمنِين علَـى الْقتـال﴾ ﴿مۇمىنلەرنى (مۇشرىكلار بىلەن) ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرگىن.﴾[2] دېگەن ئايەتنىڭ روھى بويىچە باشقىلارنى بۇ پەرز ئىبادەتنى ئادا قىلىشقا دەۋەت قىلىدىغان، كۈچىنىڭ يېتىشىچە تەييارلىق قىلىدىغان مۇمىنلەر جامائىتىنى قۇرۇپ چىقىشتىن باشلىنىدۇ.

جىهاد تەييارلىقى ئىمانى تەييارلىق ۋە ماددىي تەييارلىق دەپ ئىككى تۈرگە بۆلىنىدۇ.

ماددىي تەييارلىق بولسا، تۈز سىزىق (يەنى مىقدار سىزىقى) بويىچە ئېلىپ بېرىلىدىغان تەييارلىق بولۇپ، ئۇ ئىككى نۇقتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

❶ جامائەت قۇرۇشقا ۋە ئۇنىڭ ھەممە ئەزالىرىنىڭ ئالاقە مۇناسىۋەتلىرىنى ئىداره قىلىشقا كېرەكلىك شەرئى سىياسەتلەرگە ئالاقىدار دىنىي نۇقتا.

❷ ھەربىي ئىشلارغا ئائىت پەننى نۇقتا.

ئىمانى تەييارلىق بولسا، تىك سىزىق (يەنى سۇپەت سىزىقى) بويىچە ئېلىپ بېرىلىدىغان تەييارلىق بولۇپ، مەزكۇر جامائەتنى توغرا شەرئى ئاساس بىلەن قۇرۇپ چىقىشقا ۋە ئۇنىڭغا قوشۇلغان ھەربىر ئەزانى ئىمانى جەھەتتىن قانداق تەربىيىلەشكە مۇناسىۋەتلىك.

بۇ كىتاب، ماددىي تەييارلىقنىڭ شەرئى نۇقتىسىنى، ئىمانى تەييارلىقنىڭ خېلى كۆپ قىسمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بۇ كىتابنىڭ يېزىلىش سەۋەبى شۇكى، ھەربىي مەشىق ۋە جىهاد ھەربىكەتلىرىگە ئەمەلىي قاتناشقان بىر قىسىم قەدىردان بۇرادەرلەر، مەندىن قېرىنداشلارنىڭ ئەسكىرى لاگېر ۋە جىهاد مەيدانلىرىدىكى ئۆزئارا ئالاقە مۇناسىۋەتلىرىگە دائىر شەرئى سىياسەتلەرنىڭ مۇناسىپ نۇقتىلىرى توغرىسىدا بىر كىتاب يېزىپ چىقىشمىنى قاتتىق تەلەپ قىلىشتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالاغا ئىستىخاره قىلىپ بولغاندىن كېيىن، بۇ كىتابنى بىرىنچىدىن، جىهاد تەييارلىقى مەسىلىسىنى ئىنچىكە تەتقىق قىلىش. ئىككىنچىدىن، ھەربىي مەشىق جىهاد تەييارلىقنىڭ ئاساسلىق قىسمى بولغانلىقى ئۈچۈن، مەخسۇس ئىسلامى ئەسكىرى لاگېرلارغا بېغىشلاشتىن ئىبارەت ئىككى ئىشنى نىشانلاپ يېزىپ چىقىشنى قارار قىلدىم. بۇنىڭدا بىرىنچى نىشانىنى، ئىككىنچى نىشان ئارقىلىق ئوتتۇرىغا قويدۇم.

نەتىجىدە بۇ كىتاب، مەخسۇس تەلىم ـ تەربىيە ئورنى بولغان ئەسكىرى لاگېرلارغا قارىتىلغان شەكىلدە پۈتۈپ چىقتى. بۇ جەريانىدا جىهاد تەييارلىقى مەسىلىسى، ئەسكىرى لاگېرلارنى جامائەت شەكىلدە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئىسلام ھەرىكىتىنىڭ كىچىك تىپتىكى بىر ئۇلگىسى دەپ قارىغان ھالدا بايان قىلىندى. بۇ ئەسكىرى لاگېرلارغا تەتبىقلىنىدىغان بارلىق شەرئى پرىنسىپلار ھەرقانداق

[1] ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى

[2] سۈرە ئەنفال 65ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ئىسلامى يىغىلىشلارغا ئۇيغۇن كېلىدۇ. بۇ كىتابنى مۇقەددىمىدىن باشقا تۆۋەندىكى بەش بابقا ئايرىپ چىقىشقا تىرىشتىم:

بىرىنچى باب. ئىخلاس ۋە ئەجىر ئۈمىد قىلىش توغرىسىدىكى ئەسلەتمە

ئىككىنچى باب. مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ھۆكمى

ئۈچىنچى باب. ئەمىر تۇرغۇزۇش ۋە تەشكىلاتچىلىق توغرىسىدا

تۆتىنچى باب. ئەسكىرى لاگېر ئەمىرنىڭ مەجبۇرىيەتلىرى

بەشىنچى باب. ئەسكىرى لاگېر ئەزالىرىنىڭ مەجبۇرىيەتلىرى

مەن توختالغان تېمىلارنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسەن، بۇ كىتاب تۆۋەندىكى مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا بارلىققا كەلدى:

1ـ شەرئى سىياسەتلەرگە دائىر مەسىلىلەر

بۇ، كىتابنىڭ مەركىزىي ئىدىيىسى بولۇپ، ئەمىر ياكى ئەزا بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ھەربىر مۇسۇلماننىڭ ئىسلام ھەربكىتى ساھەسىدىكى ياشقا قېرىنداشلار بىلەن بولغان ئالاقە مۇناسىۋەتلىرى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىلىدۇ.

2ـ مەخسۇس جىھادقا دائىر مەسىلىلەر

بۇنىڭدا جىھادنىڭ فىقھى مەسىلىلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئوتتۇرىغا قويۇش ئەمەس بەلكى، جىھادقا دائىر بىر بۆلۈك ھەرخىل فىقھى مەسىلىلەرگە قوشۇپ جىھادنىڭ بۇنىڭدىكى ئورنىغا ئاگاھلاندۇرۇپ ئۆتۈش مەقسەت قىلىنىدۇ. بۇ تېمىنى «جىھادنىڭ ئاساسلىق كۆرسەتكۈچلىرى» دەپ ئاتىدىم.

3ـ بۇ ھەق دىننى چۈشىنىشتىكى پرىنسىپلارغا دائىر مەسىلىلەر

بۇلارنى «قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئېسىلىشتىكى ئاساسلار ياكى ئەھلى سۈننى ۋەلجامائەنىڭ نىزامنامىسى» دېگەن تېمىدا بايان قىلدىم.

4ـ ئىسلامى ئەدەپ ـ ئەخلاققا، بولۇپمۇ ھەربىر مۇسۇلماننىڭ ياشقا مۇسۇلمان قېرىنداشلىرى بىلەن بولغان ئالاقە ـ مۇناسىۋەت تېمىسىغا دائىر مەسىلىلەر

مەزكۇر مەسىلىلەر قاتارماققا جىھاد تەييارلىقىدىن ئىبارەت بۇ باش تېمىغا مۇناسىۋەتسىزدەك كۆرۈنسىمۇ لېكىن ھەممىسى الله يولىدىكى جىھادقا ۋە ئۇنىڭ قوزغىغۇچى ئامىللىرىغا، تەييارلىق غايىسىگە، شۇنىڭدەك مۇناپىقلارنىڭ ۋە دەۋەت قاراقچىلىرىنىڭ پۈرسەتپەرەسلىك قىلىپ ئىش بۇزۇشىغا تاقابىل تۇرۇپ، جىھادنى بىر پۈتۈن ماھىيىتى بىلەن قوغداپ قېلىشقا خىزمەت قىلىدۇ.

شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتىمەنكى، جىھاد تەييارلىقىغا دائىر شۇبھە ـ گۇمانلارغا رەددىيە بېرىش يۈزىسىدىن ئۇنى ئەينەن نەقىل قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالدىم. بۇنىڭغا پەقەت «ئاتالمىش ئىسلامچىلار» تەرىپىدىن چىقىرىلغان شۇبھە ـ گۇمانلارغا رەددىيە بېرىشنى ئاساسىي ئورۇنغا قويدۇم چۈنكى بۇلارنىڭ شۇبھە ـ گۇمانلىرى شەرقشۇناسلار ۋە باشقا دىن دۈشمەنلىرى تەرىپىدىن چىقىرىلغان شۇبھە ـ گۇمانلارغا قارىغاندا مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئەچچە ھەسسە خەتەرلىك.

شەرقشۇناسلار ۋە بۇلارنىڭ شاگىرتلىرى تارقاتقان شۇبھە ـ گۇمانلارغا، بىر قىسىم مۆھتەرەم يازغۇچىلار رەددىيە بەرگەنلىكى ئۈچۈن مەن شۇنىڭغا كۈپايىلەنمىدىم. شۇنىڭدەك، مەن بۇ كىتابنىڭ مۇسۇلمان قېرىنداشلار ئۈچۈن تەربىيەۋى ئەھمىيەتكە ئىگە قورال كىتاب بولۇپ قېلىشىنى كۆزلىگەنلىكىم ئۈچۈن، بەزى جايلاردا تەپسىلىيرەك توختالدىم.

«ھەرقانداق شەخسنىڭ سۆزىنى پەقەت شەرئى دەلىل ئاستىدىلا قوبۇل قىلىش»تىن ئىبارەت بۇ پرىنسىپنىڭ ئومۇمى مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدىن، خۇسۇسەن الله نىڭ دىنىغا يارەم بېرىش ئۈچۈن

ھەربىر قىلغۇچىلارنىڭ قەلبىدىن مۇستەھكەم ئورۇن ئېلىشىنى نەزەردە تۇتۇپ، ھەرقانداق سۆز ياكى ھۆكۈمنى ئىقتىدارىمنىڭ يېتىشىچە قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئاساسلانغان شەرئى دەلىل بىلەن بايان قىلىش پرىنسىپىدا چىڭ تۇردۇم. چۈنكى بىز، الله نىڭ ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىنىڭ سۆزىگە ئاساسلىنىپ ئىبادەت قىلىمىز.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿تلك حدود الله ومن يطع الله ورسوله يدخله جنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها وذلك الفوز العظيم﴾** ﴿ئەنە شۇلار (يەنى الله بەندىلىرىنىڭ ئەمەل قىلىشى ئۈچۈن بەلگىلەپ بەرگەن يۇقىرىدىكى ئەھكاملار) الله نىڭ قانۇنلىرىدۇر، كىمكى الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىدىكەن، الله ئۇنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇ ئۇ يەرلەردە مەڭگۈ قالىدۇ. بۇ چوڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشتۇر.﴾[1]

﴿ومن يعص الله ورسوله ويتعد حدوده يدخله نارا خالدا فيها وله عذاب مهين﴾ ﴿كىمكى الله قا ۋە پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلىپ، الله نىڭ قانۇنلىرىنىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتىدىكەن، الله ئۇنى دوزاخقا كىرگۈزىدۇ، ئۇ دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ، خورلىغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ.﴾[2]

خاتالىقتىن مۇتلەق خالىي بولۇش الله نىڭ ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىنىڭ سۆزىگە خاس. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن الله تائالا دەتالاش ۋە ئىختىلاپنى تۈگىتىشتە (يەنى ھەل قىلىشتا)، ئۆزىگە ۋە پەيغەمبىرىگە مۇراجىئەت قىلىشنى كۆرسەتتى. مەزكۇر ئىككى ئاساستىن باشقا خاتالىقتىن مۇتلەق خالىي ھېچنەرسە مەۋجۇد ئەمەس.

بۇ توغرىدا الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿فإن تنازعتم في شيءٍ فردوه إلى الله والرسول﴾** ﴿ئەگەر سىلەر بىر شەيئىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ قالساڭلار، بۇ توغرىدا الله قا ۋە پەيغەمبەرگە مۇراجىئەت قىلىڭلار.﴾[3]

شۇنىڭ ئۈچۈن الله نىڭ دىنىدا كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ھەرقانداق كىشىنىڭ سۆزى كىتابتىن ياكى سۈننەتتىن، بىردەك ئېتىراپ قىلىنغان ئىجمائىدىن ياكى ساغلام قىياستىن بىرەر دەلىلگە ئاساسلانمايدىكەن، قوبۇل قىلىنمايدۇ. ھەربىر مۇسۇلماندا مۇشۇنداق ئەقىدە تۇرغۇزۇلغاندىلا ئاندىن ئۆزىنى، «الله نىڭ دىنىغا دەۋەت قىلىش» نامى بىلەن الله نىڭ دىنىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان قاراقچىلارنىڭ تۇزاقلىرىغا چۈشۈپ كېتىشتىن ساقلاپ قالالايدۇ.

مەن «تەۋھىدكە دەۋەت» نامىلىق كۆپ قىسىملىق كىتابنى نەشر قىلىشقا باشلىغان چاغدا، بۇ كىتابنى ئۇنىڭ بىر قىسمى قىلىپ كىرگۈزگەن ئىدىم. دېمىسىمۇ بۇ كىتاب شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىك. جىھاد ئىبادىتى پەقەت تەۋھىدنى كېڭەيتىش، كۈچەيتىش ۋە قوغداش يۈزىسىدىنلا يولغا قويۇلغان تۇرسا، جىھاد تەييارلىقى توغرىسىدىكى بۇ كىتاب قانداقمۇ ئۇنىڭ تەركىبىگە كىرمەي قالسۇن!!؟

پەيغەمبىرىمىز ﷺ مۇنداق دېگەن ئەمەسمىدى: «أمرت أنْ أُقاتلَ الناس حتى يشهدوا أنْ لا إله إلا الله وأن محمدا رسولُ الله» «مەن، بارچە ئىنسانلار: ‹بىر الله تىن باشقا ھېچبىر ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ﷺ الله نىڭ ئەلچىسىدۇر› دەپ گۇۋاھلىق بەرگەنگە قەدەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇلدۇم.»[4]

---

[1] سۈرە نىسا 13 ـ ئايەت

[2] سۈرە نىسا 14 ـ ئايەت

[3] سۈرە نىسا 59 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

پەيغەمبىرىمىز ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «بعثت بالسيف بين يدي الساعة حتى يعبد الله وحده لا شريك له» «مەن قىيامەتنىڭ ئالدىدا الله نىڭ يەككە ـ يېگانە، تەڭداشسىز ھالدا ئىبادەت قىلىنىشى ئۈچۈن، قىلىچ بىلەن پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلدىم.»[1]

دېمەك، تەۋھىد غايە، جىھاد بولسا ئۇنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشنىڭ بىر ۋاسىتىسى.

ئاخىردا كىتابخانىنى شۇنىڭدىن خەۋەرلەندۈرۈپ قويماقچىمەنكى، مەن بۇ كىتابنىڭ خېلى كۆپ جايلىرىدا ئىمام بۇخارى قاتارلىق (ھەدىسنى پارچىلاپ نەقىل كەلتۈرۈش دۈرۈس دەپ قارايدىغان) ئالىملارنىڭ يولى بويىچە، ھەدىستىن دەلىل كەلتۈرۈشتە ئۇنىڭ تېمىغا مۇناسىۋەتلىك قىسمىنى پارچىلاپ نەقىل كەلتۈردۇم. مەن بۇ كىتابنى الله نىڭ قوبۇل قىلىشىنى، ساۋاب ـ ئەجىر ئاتا قىلىشىنى ئۈمىد قىلىپ ئۇ زاتنىڭ رازىلىقى ئۈچۈنلا يېزىپ چىقتىم. بۇ كىتابنىڭ تارقىلىشىغا ھەسسە قوشقان ھەرقانداق كىشىنى الله مۇكاپاتلىغاي. (ئامىن!)

الله قا بولغان ئىمانى يۇزىسىدىن ئەجىر ئۈمىد قىلىپ قەلەم تەۋرەتكۈچى:

ئابدۇلقادىر ئىبنى ئابدۇلئەزىز

[1] ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

بىرىنچى باب . ئىخلاس ۋە ئەجىر ئۈمىد قىلىش توغرىسىدىكى ئەسلەتمە

ئىخلاس ـــ ئىبادەتتە الله تائالادىن باشقا شەيئىلەردىن پۈتۈنلەي يۈز ئۆرۈپ، ئادا ـ جۇدا بولۇش ئارقىلىق، پەقەت يەككە ـ يېگانە تەڭداشسىز بىر الله نىلا كۆزلەش، نىيەت ـ مەقسەتنى ھەرقانداق دۇنياۋى غەرەزدىن خالى قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.

دېمەك ئىخلاس، نىيەت بىلەن ئەملنى شېرىكنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن بارلىق ئىپادىلىرىدىن پاك قىلىشتىن ئىبارەت.

بۇ توغرىدا مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إنما الأعمالُ بالنيات وإنما لكل امرئٍ ما نوى فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله ومن كانت هجرته لدنيا يصيبها أو امرأة ينكحها فهجرته إلى ما هـاجر إليـه» «بارلىق ئەمەللەر (نىڭ دۇرۇس بولۇشى ۋە تولۇق ئەجىر بېرىلىشى) پەقەت نىيەتكە باغلىقتۇر، ھەربىر ئىنسان پەقەت ئۆزى نىيەت قىلغان نەرسىگىلا ئېرىشىدۇ. كىمكى الله ۋە الله نىڭ رەسۇلىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ھىجرەت قىلغان بولسا، ئۇ ھىجرىتىدىن شۇنىڭغا ئېرىشىدۇ. كىمكى بۇ دۇنيادا پۇل ـ مالغا ئېرىشىش ياكى بىرەر خوتۇن ئېلىش ئۈچۈن ھىجرەت قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ھىجرىتى نىيەت قىلغان نەرسىسى ئۈچۈن بولىدۇ.»[1]

وعن أبي موسى الْأشعري، أن أعرابيا أتى النبي صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يا رسولَ اللهِ، الرجلُ يقاتـلُ للْمغـنم، والرجلُ يقَاتلُ ليذْكَر، والرجلُ يقَاتلُ ليرى مكانه؟ ـ وفي رواية يقاتلُ شجاعَةً، ويقاتل حميةً ـ فَمن في سـبيلِ اللهِ؟ فَقَالَ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: «من قَاتلَ لتكُونَ كَلمةُ اللهِ هي الْعلْيـا فَهـو فـي سـبيلِ اللهِ» ئەبۇ مۇسا ئەلئەشئەرى ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، بىر سەھرالىق ئەرەب پەيغەمبەر ﷺ نىڭ قېشىغا كېلىپ مۇنداق دەپ سورىدى: ‹ئى رەسۇلۇالله! بىر ئادەم غەنىمەت ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدۇ، بىر ئادەم نام ـ ئاتاققا ئېرىشىش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدۇ، بىر ئادەم مەرتىۋىسىنىڭ كۆرسىتىلىشى ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدۇ. (يەنە بىر رىۋايەتتە، پالۋانلىقىنى نامايان قىلىش ۋە گۈرۈھۋازلىق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدۇ دېيىلگەن.) بۇلاردىن كىم الله يولىدا ئۇرۇش قىلغان بولىدۇ؟› پەيغەمبەر ﷺ: «كىمكى الله نىڭ تەۋھىد كەلىمىسىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدىكەن، ئەنە شۇ الله يولىدا ئۇرۇش قىلغان بولىدۇ» دېدى.[2]

ھەربىي تەلىم ئېلىش جىھادنىڭ مۇقەددەسلىرىدىن بولۇپ، جىھاد ئۈچۈن نېمە كېرەك بولسا، ئەسكىرى مەشىقتىمۇ شۇ نەرسىلەر تەلەپ قىلىنىدۇ. مۇسۇلمان قېرىنداش مەشىق جەريانىدا مۇسىبەتكە ئۇچرىشى ياكى شەھىد بولۇپ كېتىشى مۇمكىن. شۇڭا ئۇنىڭ ئۆز نىيىتىنى خالىس قىلىشى ۋە ئۇنىڭ قىلغان مەشىقىدىن مەقسىتى، پەقەت الله نىڭ سۆزىنى ئالىي قىلىش بولۇشى لازىم. شۇنداق بولغاندىلا، الله خالىسا ئۇنىڭ ئەجرىنىڭ تولۇق بېرىلىش ئۈمىدى بار. مۇجاھىدلارغا ۋەدە قىلىنغان مۇكاپات، ئەمەلنىڭ الله يولىدا بولۇش شەرتىگە باغلانغان.

---

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[2] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «إن أولَ الناسِ يقْضى يوم الْقيامة عليه رجلٌ استشهد فَأُتي به فَعرفَه نِعمـه فَعرفَها قَالَ فَما عملْت فيها قَالَ قَاتلْت فيك حتى استشهدت قَالَ كَذَبت ولَكنك قَاتلْت لأَنْ يقَالَ جرِيءٌ فَقَد قيلَ ثُـم أُمر به فَسحب علَى وجهه حتى أُلْقي في النارِ» «قىيامەت كۈنى تۇنجى ئۇستىدىن ھۆكۈم چىقىرىلىدىغان ئادەم شەھىد قىلىنغان ئادەمدۇر. الله ئۇ ئادەمنى ئېلىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا ئۆز نېمەتلىرىنى تونۇتىدۇ. ئۇ ئادەم تونۇيدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ‹سەن ئۇ نېمەتلەردە قانداق ئەمەللەرنى قىلدىڭ؟› ئۇ ئادەم مۇنداق دەيدۇ: ‹مەن سېنىڭ يولۇڭدا ئۇرۇش قىلىپ، شەھىد قىلىندىم.› الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ‹يالغان ئېيتتىڭ، بەلكى سەن جۇرئەتلىك دېيىلىش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلدىڭ. بۇ سۆزلەر دېيىلىپ بولدى.› ئاندىن ئۇ دوزاخقا بۇيرۇلىدۇ، يۈزىچە سۆرىتىلىپ دوزاخقا تاشلىنىدۇ.»[1]

مۇسۇلمان كىشى، مالى ـ مەنپەئەت، مەنسەپكە ئېرىشىش ياكى ئۆزىدىن باشقا كىشىلەردىن ئالدىنقى قاتاردا تۇرۇش نىيىتى بىلەن ئەسكىرىي تەلىم ئالمىسۇن ياكى جىهاد قىلمىسۇن! بەزىدە ئۇ كىشى ئاشۇنىڭدىن بىرەرسىگە ئېرىشىشتىن بۇرۇن ئۆلتۈرۈلىدۇ. ئاندىن ئۇ كىشى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتقان بولىدۇ. مانا بۇ روشەن زىيانكارلىقتۇر.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «ما ذئْبان جائعان أُرسلا في غَنمٍ بِأَفْسد لَها من حرصِ الْمرءِ علَـى الْمالِ والشرف لدينِه» «ئىنسانىنىڭ مال ـ دۇنيا ۋە يۇز ـ ئابرۇيغا ھېرىس بولۇشى، ئۇنىڭ دىنىنى بۇزۇشتا، بىر توپ قويلار ئارىسىغا قويۇپ بېرىلگەن ئىككى ئاچ بۆرىنىڭ ئۇ قويلارنى بۇزۇپ ۋەيران قىلغىنىدىنمۇ خەتەرلىكتۇر.»[2]

ئۇنىڭ مەنىسى، مال ۋە مەنسەپكە ھېرىس بولۇش، دىنىنى ئاچ قالغان ئىككى بۆرىنىڭ قوي پادىسىنى بۇزغىنىدىنمۇ بەتتەرەك بۇزىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇ دىندىن نېمە قالىدۇ؟

مۇسۇلمان كىشى، پەقەت بىرلا جامائەتكە يارەم بېرىش ياكى بىرلا پارتىيىگە يارەم بېرىش غەرىزىدە ئەسكىرىي تەلىم ئالمىسۇن ياكى جىهاد قىلمىسۇن! ئەگەر جىهاد ئۆزىنىڭ گۈزەللىكى غەيرىي بىلەن بولسا، ئۇ جىهادنى تەرك ئېتىدۇ. مانا بۇنداق ئادەم الله نىڭ سۆزىنىڭ ئالىي بولۇشى ئۈچۈن ئۇرۇش قىلغان بولماستىن، بەلكى پارتىيىنىڭ ياكى جامائەتنىڭ بايرىقىنىڭ ئالىي بولۇشى ئۈچۈن ئۇرۇش قىلغان بولىدۇ.

مانا بۇ جاھىلىيەت تەرەپپازلىقى بولۇپ، بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «ما بـالُ دعـوى الْجاهلية؟.. دعوها فَإنها منتنةٌ» «نېمىگە جاھىلىيەتنىڭ دەۋاسىنى قىلىسىلەر؟! سىلەر ئۇنى تاشلاڭلار! ھەقىقەتەن ئۇ بىر سېسىق نەرسىدۇر.»[3]

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «ومن قُتلَ تحت راية عمية يغضب للْعصبة ويقَاتلُ للْعصبة فَلَيس من أُمتي» «كىمكى غايىسى نامەلۇم بايراق ئاستىدا، (الله نىڭ سۆزىنى ئالىي قىلىش ئۈچۈن ئەمەس) تەرەپپازلىقنى دەپ ئۆلتۈرۈلسە ۋە تەرەپپازلىق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلسا، ئۇ مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ئەمەس.»[4]

---

[1] مۇسلىم رىۋايىتى

[2] ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى

[3] بۇخارى رىۋايىتى

[4] مۇسلىم رىۋايىتى

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «من قُتِلَ تحت راية عمية يدعو عصبيةً أو ينصر عصبيةً فَقتلَـةٌ جاهليـةٌ» «كىمكى غايىسى نامەلۇم بايراق ئاستىدا، (الله نىڭ سۆزىنى ئالمي قىلىش ئۈچۈن ئەمەس) تەرەپبازلىققا چاقىرىپ ياكى تەرەپبازلىققا ياردەم بېرىپ ئۆلتۈرۈلسە، ئۇنىڭ ئۆلۈمى جاھىلىيەت ئۆلۈمىدە بولىدۇ.»[1]

بۇنداق ئادەملەرگە ئاخىرەتتە نېسىۋە يوق. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئۇلار (بۇ دۇنيادا) جەڭدە ۋە دىنغا ياردەم بېرىشتە ئېغىر سىناقلاردىن ئۆتىدۇ.

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إن الله عز وجل سيؤيد هذا الدين بأقْوامٍ لا خلاق لَهـم» «شۇبھىسىزكى، الله تائالا بۇ دىننى (ئاخىرەتتە) ھېچ نېسىۋىسى يوق قەۋملەر بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ.»[2]

پەيغەمبەر ﷺ بىلەن بىرگە تۇرۇپ قاتتىق ئۇرۇش قىلغان ۋە جاراھەتكە سەۋرى قىلالمايلا ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان ئادەمنى، ئاشۇلارنىڭ (يەنى نېسىۋىسى يوق كىشىلەرنىڭ) جۈملىسىدىندۇر.

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «وإن الله ليُؤيد هذا الدين بِالرجلِ الْفَاجِرِ» «شۇبھىسىزكى، الله تائالا بۇ دىننى ھەقىقەتەن پاسىق ئادەم بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ.»[3]

وعن عمر بنِ الْخطابِ رضى الله عنه، قَالَ: لَما كَانَ يوم خيبر، أَقْبلَ نفَر من أَصحابِ النبِي صلى الله علَيه وسلم، فَقَالُوا: فُلانٌ شهيد و فُلانٌ شهيد و فُلانٌ شهيد حتى مروا علَى رجلٍ فَقَالُوا: فُلانٌ شهيد، «فَقَالَ النبِي صلى الله علَيـه وسلم: كَلا إِني رأَيته في النارِ في بردة غَلها أَو عباءَة» ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «خەيبەر كۈنىسى بولغاندا، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ساھابىلىرىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەر كېلىپ مۇنداق دېيىشتى: ‹پالانى شەھىد، پالانى شەھىد، پالانى شەھىد.› ھەتتاكى ئۇلار بىر ئادەمنىمۇ ساناپ ئۆتۈپ: ‹پالانى شەھىد› دېدى. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «ياق! مەن ئۇنى خىيانەت قىلغان بىر تون سەۋەبلىك دوزاختا كۆردۈم.»[4]

عن عبد الله بنِ عمرٍو قَالَ: «كَانَ علَى ثَقَلِ النبِي صلى الله علَيه وسلم رجلٌ يقَالُ لَه كركرةُ فَمات فَقَالَ رسـولُ الله صلى الله علَيه وسلم (هو في النارِ) فَذَهبوا ينظُرونَ إِلَيه فَوجدوا عباءَةً قَد غَلها» ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ﷺ نىڭ يۈك ـ تاقلىرىغا قارايدىغان كىركىرە ئىسىملىك بىر ئادەم بار ئىدى، ئۇ ئادەم ئۆلۈپ كەتتى. پەيغەمبەر ﷺ: «ئۇ ئادەم دوزاختىدۇر» دېدى. ساھابىلەر ئۇ ئادەمگە قارىغىلى باردى ۋە خىيانەت قىلغان بىر تونىنى تاپتى.[5]

ۋاقىدى مۇنداق دەيدۇ: [بۇ قارا تەنلىك ئادەم بولۇپ، جەڭدە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئۇلۇغىنى تۇتاتتى. ئۇ ئادەم غەنىمەتكە خىيانەت قىلغانلىق يەنى ئوغرىلىغانلىق سەۋەبىدىن دوزاختا بولدى.]

مۇناپىقلارمۇ، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ زامانىسىدا غازاتقا چىقاتتى ۋە پۇل ـ مال سەرپ قىلاتتى. بەنى مۇستەلىق ئۇرۇشىدا: ﴿لَئن رجعنا إِلَى الْمدينة لَيخرجن الأَعز منها الأَذَل﴾ ﴿«مەدىنىگە قايتساق، ئەڭ ئەزىز ئادەم (يەنى ئابدۇللاھ ئىبن ئۈبەي ۋە مۇناپىقلارنىڭ ئۆزلىرىنى دېمەكچى) ئەڭ خار ئادەمنى (يەنى رەسۇلۇللەنى، مۇسۇلمانلارنى دېمەكچى) مەدىنىدىن چىقىرىۋېتىدۇ»﴾[6] دېگەن ئادەمگە ئوخشاش ۋە تەبۈك ئۇرۇشىدا

[1] مۇسلىم رىۋايىتى
[2] ئەھمەد ۋە تەبەرانىي رىۋايىتى
[3] بۇخارى رىۋايىتى
[4] مۇسلىم رىۋايىتى
[5] بۇخارى رىۋايىتى

ساھابىلەرنى مەسخىرە قىلىپ ئۇلار ھەققىدە: ﴿ولئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض ونلعب قُلْ أبالله وآياته ورسوله كُنتم تستهزئُونَ﴾ ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئەگەر سەن ئۇلارنىڭ (مەسخىرە قىلغانلىقىنى) سورىساڭ، ئۇلار: «بىز (راست ئەمەس)، پەقەت ئېچ پۇشۇقى قىلىپ ئويىنىشىپ دەپ قويىدۇق» دەيدۇ. (بۇ مۇناپىقلارغا) «سىلەر اللە نىڭ دىنىنى، اللە نىڭ ئايەتلىرىنى (يەنى كىتابىنى) ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىنى مەسخىرە قىلىدىغانلارمۇ؟» دېگىن﴾[1] دېگەن ئايەت نازىل بولغان ئادەملەرگە ئوخشاش.

ئەمما ئۇلارنىڭ قىلغان نەپىقىسى توغرۇلۇق اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿قُلْ أنفقُوا طوعا أو كرها لن يتقبلَ منكُم إنكُم كُنتم قوما فَاسقين﴾ ﴿ئېيتقىنكى، «(ئى مۇناپىقلار جامائەسى!) سىلەر ئىختىيارىي ياكى مەجبۇرىي يوسۇندا (قانچىلىك پۇل ـ مال سەرپ قىلساڭلارمۇ) ھەرگىز قوبۇل قىلىنمايدۇ، چۈنكى سىلەر اللە نىڭ ئىتائىتىدىن چىققان قەۋم بولدۇڭلار.»﴾[2]

مۇناپىقلار جىھاد قىلغان ۋە نەپىقە ـ ئېھسان قىلغان تۇرۇقلۇق، ﴿دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ، ئۇلارغا ھەرگىزمۇ (ئازابتىن قۇتقۇزىدىغان) مەدەتكار تاپالمايسەن.﴾[3]

بىز بۇنىڭدىن نۇرغۇن ئىبرەتلەرنى ئالىمىز:

جىھاد ساھەسىنىڭ بەزىدە مۇناپىق، پاسىق، نىيىتى بۇزۇق ۋە ئاخىرەتتە نېسىۋىسى يوق نۇرغۇن كىشىلەرنى جۇغلىشى شۇ ئىبرەتلەرنىڭ قاتارىدىندۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ زامانىسىدا بولغان.

يەنە ئاشۇلارنىڭ جىھاد ساھەسىدە مەۋجۇد بولۇشى، سەپتە چاتاق ئادەملەر بار، دېگەن باھانە بىلەن جىھادتىن قېلىپ قېلىشنى ئاقلىيالمايدۇ. پەيغەمبەر ﷺ نىڭ زامانىسىدا جىھاد ئاشۇلارنىڭ مەۋجۇد بولۇشى بىلەن بىرگە ئېلىپ بېرىلغان. بۇ توغرىدىكى تېخىمۇ تەپسىلىي بايان ۋە ئىبنى تەيمىيىنىڭ پەتىۋاسى تۆۋەندە كېلىدۇ.

شۇنىڭدەك، مۇجاھىدلار ۋە مۇناپىقلارنىڭ ئىچىدىن بىر ئادەمنىڭ (جىھاد ساھەسىدە) بولۇشى، ئۇنى دۇرۇس ئادەم دېيىشكە يېتەرلىك ئەمەس. بولۇپمۇ ئۇنىڭ چاتاق ئادەم ئىكەنلىكىگە پاكىت بار ۋاقىتتا.

بىز يۇقىرىدا ئەيىبلىك ئادەملەرنىڭ ئىچىدىن جىھاد قىلىدىغان ۋە نەپىقە ـ ئېھسان قىلىدىغان بىرنەچچە خىل ئادەملەرنى كۆرۈپ ئۆتتۇق. ئەگەر بۇنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ زامانىسىدا يۈز بەرگەن بولسا، ھازىرقى ئەھۋال قانداق بولماقچى؟

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «لا يأتي عليكُم زمانٌ إلا الذي بعده شر منه حتى تلْقَوا ربكُم» «سىلەرگە بىر زامانلا كېلىدىكەن، ئۇنىڭدىن كېيىنكى زامان ئاۋۋالقى زامانىدىن يامانراق بولىدۇ، تاكى سىلەر رەببىڭلارغا ئۇچراشقانغا قەدەر.»[4]

بۇنىڭدىن مەقسەت، مۇسۇلمان كىشى ئۆز نەپسىنىڭ يامانلىقى ۋە نىيىتىنىڭ بۇزۇلۇشىدىن ئېھتىيات قىلسۇن دېگەنلىكتۇر. بىر ئادەمنىڭ نىيىتى بۇزۇلسا، ياكى بىرنەرسە ئارىلىشىپ قالسا، ئۇ ئادەم نىيەتنى رۇسلاشقا ئالدىرىسۇن ۋە شەيتانىنىڭ ئۆزىگە قارشى، جىھادنى ۋە ئەملىنى بۇزۇشىغا يول قويمىسۇن! چۈنكى رەسۇلۇللە ﷺ مۇنداق دېگەن: «إن الشيطانَ يجري من ابن آدم مجرى الدم»

---

[6] سۈرە مۇنافىقۇن 8 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[1] سۈرە تەۋبە 65 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە تەۋبە 53 ـ ئايەت

[3] سۈرە نىسا 145 ـ ئايەت

[4] بۇخارى رىۋايىتى

«شۇبھىسىزكى، شەيتان ئادەم بالىلىرىنىڭ قېنىنىڭ ئاقىدىغان يېرىدە ئاقىدۇ.»[1]

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «ثُم يبعثُونَ علَى نِيـاتهم» «كېيىن ئۆلار ئۆزلىرىنىڭ نىيەتلىرى بويىچە تىرىلدۈرۈلىدۇ.»[2]

ئەنەس ﷺ نىڭ تۆۋەندىكى سۆزىگە قارىسىڭىز، ئۇ سىزنى نىيەتنى رۇسلاشقا باشلايدۇ. ئۇ مۇنداق دېگەن ئىدى: {وإِنْ كَانَ الرجلُ لَيسلم ما يريد إلا الدنيا فَما يلْبثُ إلا يسِيراً حتى يكُونَ الإِسلام أَحب إِلَيه من الدنيا وما علَيها} {بەزى بىر ئادەملەر پەقەت مال ـ دۇنيانى كۆزلەپلا مۇسۇلمان بولىدۇ. ئۇزۇن ئۆتمەيلا، ئىسلام ئۇنىڭغا دۇنيا ۋە دۇنيادىكى نەرسىلەردىن سۆيۈملۈك بولۇپ كېتىدۇ.}[3]

سىز ئەمىلىڭىز ۋە جىهادىڭىز بىلەن مەنپەئەتلىنىشىڭىز ئۈچۈن، ياخشى نىيەتكە ھېرىس بولۇڭ. چۈنكى شەرئەت جىهادنىڭ مۇكاپاتىنى جىهاد قىلغۇچىنىڭ نىيىتىنىڭ دۇرۇس بولۇشىغا باغلىق قىلىپ قويدى.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «تضمن الله لمن خرج في سبِيله لا يخرِجه إِلا جِهادا فِـي سـبِيلي وإِيمانا بِي وتصدِيقًا بِرسلي فَهو علَي ضامن أَنْ أُدخلَه الْجنةَ أَو أَرجِعه إِلَى مسكَنِه الذي خرج منه نائلاً ما نالَ من أَجـرٍ أَو غَنِيمة» «الله تائالا ئۆزىنىڭ يولىدا (جىهادقا) چىققان ئادەمگە (مۇنداق دەپ) كېپىللىك قىلىدى. ئۇ ئادەمنى (ئۆيىدىن) پەقەت مېنىڭ يولۇمدا جىهاد قىلىش، خالىس ماڭا ئىمان كەلتۈرۈش ۋە مېنىڭ پەيغەمبەرلىرىمنى تەستىقلاشلا ئېلىپ چىقىدۇ. مەن ئۇ ئادەمنى جەننەتكە كىرگۈزۈشكە ياكى چىققان ئۆيىگە ئېرىشكەن ئەجىر ياكى غەنىمەت بىلەن قايتۇرۇشقا كېپىل.»[4]

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿قُلْ إِنْ تخفُوا ما في صدورِكُم أَو تبدوه يعلَمه الله ويعلَم ما في السماوات ومـا فِـي الأَرضِ والله علَى كُل شيءٍ قَدِير يوم تجِد كُل نفْسٍ ما عملَت من خيرٍ محضرا وما عملَت من سوءٍ تود لَو أَن بينها وبينه أَمدا بعِيدا ويحذِركُم الله نفْسه والله رءُوف بِالْعِباد﴾ ﴿ئېيتقىنكى، «دىلىڭلاردىكىنى مەيلى يوشۇرۇڭلار، مەيلى ئاشكارىلاڭلار، الله ئۇنى بىلىپ تۇرىدۇ. الله ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ. الله ھەر نەرسىگە قادىردۇر.» ئۇ كۈنىدە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ھەر ئادەمنىڭ قىلغان ياخشى ئىشلىرى، يامان ئىشلىرى ئۆزىنىڭ ئالدىدا ئايان بولىدۇ، (ئۆلار يامان ئىشلىرىنى كۆرمەسلىكىنى،) ئۆزى بىلەن يامان ئىشلىرىنىڭ ئارىسىدا (مەشرىق بىلەن مەغرىبنىڭ ئارىسىدەك) ئۇزۇن مۇساپە بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. الله سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئازابىدىن قورقۇتىدۇ. الله بەندىلىرىگە مېھرىباندۇر.﴾[5]

ئى مۇسۇلمان قېرىنداش! سىز چىن نىيەتنىڭ، دۇشمەن بىلەن ئۇرۇش قىلغاندا ساباتلىق بولۇشقا ۋە غەلىبە ـ نۇسرەتنىڭ چۈشۈشىگە بولغان تەسىرىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئايەتنى، تەپەككۇر قىلىڭ! الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿لَقَد رضِي الله عنِ الْمؤمِنِين إِذْ يبايِعونك تحت الشجرة فَعلم ما في قُلُوبِهِم فَأَنزلَ السكِينةَ علَيهِم وأَثَابهم فَتحا قَرِيبا ومغانِم كَثِيرةً يأْخذُونها وكَانَ الله عزِيزا حكِيما﴾ ﴿الله مۆمىنلەردىن ھەقىقەتەن رازى بولدى، (ئى مۇھەممەد!) ئۆز ۋاقتىدا ئۆلار (ھۇدەيبىيىدە) دەرەخ (سايىسى) ئاستىدا ساڭا بەيئەت قىلدى. الله ئۆلارنىڭ دىلىدىكىنى (يەنى راستلىق بىلەن ۋاپادارلىقنى) بىلىدۇ، الله ئۆلارغا (ئۆلار بەيئەت قىلىۋاتقاندا)

---

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[2] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[3] مۇسلىم رىۋايىتى

[4] مۇسلىم رىۋايىتى

[5] سۈرە ئال ئىمران 29 ـ 30 ـ ئايەتلەر

تەمكىنلىك چۈشۈرۈپ بەردى ۋە ئۇلارنى يېقىن غەلىبە (يەنى خەيبەرنىڭ پەتھى قىلىنىشى) بىلەن ۋە ئۇلار ئالىدىغان نۇرغۇن غەنىمەتلەر بىلەن مۇكاپاتلىدى. الله غالىپتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.﴾[1]

الله تائالانىڭ ﴿الله ئۇلارنىڭ دىلىدىكىنى (يەنى راستلىق بىلەن ۋاپانى) بىلىدۇ﴾ دېگەن سۆزى، مۇشۇ بەيئەتكە ۋاپا قىلىشقا بولغان نىيىتىنىڭ راستلىقىنى بىلىدى دېگەنلىك بولىدۇ. ھۇدەيبىيىدىكى رىزۋان بەيئىتى سەۋرى قىلىشقا، گەرچە ئۆلتۈرۈلسىمۇ جەڭدىن قاچماسلىققا قىلىنغان ئىدى. نىيەتنىڭ راستلىقىنىڭ مۇكاپاتى بولسا، **﴿الله ئۇلارغا (جەڭ مەيدانىدا) تەمكىنلىك چۈشۈرۈپ بەردى.﴾** بولىدى. مانا بۇ شۇنىڭغا دالالەت قىلىدۇكى، ئۇلار دىللىرىغا جەڭدىن قاچماسلىقنى پۈكتى ـ دە، الله تائالا ئۇلارغا شۇنىڭغا ياردەم بەردى.[2]

تەمكىنلىكنى چۈشۈرۈپ بېرىش بىلەن بىرگە يەنە **﴿ئۇلارنى يېقىن غەلىبە (يەنى خەيبەرنىڭ پەتھى قىلىنىشى) بىلەن ۋە ئۇلار ئالىدىغان نۇرغۇن غەنىمەتلەر بىلەن مۇكاپاتلىدى.﴾** ئۇ مۇكاپات ئېنىقتۇر.

بۇ ئايەتتىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، الله تائالا ئۆزىنىڭلا رازىلىقىنى كۆزلىگەن، نىيىتى خالىس، راستچىل بەندىنى ئاخىرەتتىكى ئەجر ـ ساۋابىدىن سىرت، دۇنيادىمۇ ئۆزىنىڭ تائەت ـ ئىبادەتلىرىگە مۇيەسسەر قىلىش بىلەن مۇكاپاتلايدۇ.

نىيەتنىڭ خالىسلىقىنىڭ ئالامىتى بولسا:

❶ سىزنىڭ ئىبادەت ئۈستىدە سابىت قەدەم تۇرۇشىڭىز، كىشىلەرنىڭ سىزنى ماختىشى ياكى ئەيىبلىشى بىلەن ئۆزگىرىپ قالمىسا.

❷ سىزنىڭ ئىبادەت ئۈستىدە سابىت قەدەم تۇرۇشىڭىز، ماددىي جەھەتتە سىزگە بىرنەرسە بېرىش ياكى بەرمەسلىك، تەلىپىڭىزنىڭ ئورۇنلىنىشى ياكى رەت قىلىنىشى بىلەن ئۆزگىرىپ قالمىسا.

❸ سىزنىڭ ئىبادەت ئۈستىدە سابىت قەدەم تۇرۇشىڭىز، سىز بىلەن بىرگە مەشىق قىلىۋاتقانلار ياكى جىهاد قىلىۋاتقانلارنىڭ بۇ يولدىن يېنىپ كېتىشى بىلەن ئۆزگىرىپ قالمىسا.

❹ سىزنىڭ بۇ يولدا ماڭغۇچىلارنىڭ ئازلىقىدىن زېرىكىشلىك ھېس قىلماسلىقىڭىز.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿وما محمد إلا رسولٌ قد خلت من قبله الرسلُ أفإن مات أو قُتلَ انقلبتم على أعقابِكُم ومن ينقلب على عقبيه فلن يضر الله شيئًا وسيجزي الله الشاكرين﴾** **﴿مۇھەممەد پەقەت بىر پەيغەمبەردۇر، ئۇنىڭدىن بۇرۇن كۆپ پەيغەمبەرلەر ئۆتتى (ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلگەن، بەزىلىرى باشقىلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن)؛ ئۇ ۋاپات بولسا ياكى ئۆلتۈرۈلسە، ئارقاڭلارغا يېنىۋالامسىلەر؟ (يەنى ئىماندىن يېنىپ مۇرتەد بولامسىلەر؟) كىمكى ئارقىسىغا يېنىۋالىدىكەن (يەنى مۇرتەد بولىدىكەن،) ئۇ الله قا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. الله شۈكۈر قىلغۇچىلارنى مۇكاپاتلايدۇ.﴾**[3]

يۇقىرىقى ئامىللارنىڭ قايسى بىرىدە بولمىسۇن ئىرادىڭىز بوشاپ قالىدىكەن، بىلىپ قويۇڭكى، بۇ سىزدە خالىس الله رىزالىقى ئۈچۈن ئەمەل قىلىش تۇيغۇسىنىڭ يوقلۇقىدىن دېرەك بېرىدۇ. (جىهاد ساھەسىگە قەدەم قويغان خالىس نىيەتلىك ھەربىر مۇسۇلمان، شۇنى بىلىشى لازىمكى،) ئۇ بۇ يولدا تەقدىم قىلغان چوڭ ـ كىچىك، ئاز ـ كۆپ ھەرقانداق بەدەل، غەلىبە قىلىش ۋە دۆلەت قۇرۇشتىن ئىبارەت جىهادنىڭ دۇنيالىق غايىسى ئەمەلگە ئاشسۇن ياكى ئاشمىسۇن، (ياخشى ئەمەل) ھېسابلىنىدىغان بولۇپ، ئىگىسىنى ئاخىرەتتە ساۋابقا ئېرىشتۇرىدۇ.

---

[1] سۈرە فەتھ 18 ـ ئايەت ۋە 19 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] «فەتھۇل بارى» 6 ـ جىلد 118 ـ بەت

[3] سۈرە ئال ئىمران 144 ـ ئايەت

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (بۇ (يەنى ئۇلارنى جىھادقا چىقماي قېلىپ قېلىشتىن مەنئى قىلىش) شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار الله نىڭ يولىدا ئۇچرىغان ئۇسسۇزلۇق، تارتقان جاپا - مۇشەققەت ۋە ئاچلىق، ئۇلارنىڭ كاپىرلارنى خاپىلىققا سالىدىغان ھەربىر قەدىمى، دۈشمەنلەر ئۈستىدىن ئېرىشكەن (ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش، ئەسىر ئېلىش، مەغلۇپ قىلىش قاتارلىق) ھەربىر نەرسىسى ئۈچۈن (الله نىڭ دەرگاھىدا) ئۇلارغا ياخشىلىق (يەنى ساۋاب) يېزىلىدۇ، الله ئەلۋەتتە ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلمۇەتمەيدۇ. ئۇلارنىڭ (الله نىڭ يولىدا) مەيلى كىچىك بولسۇن ياكى چوڭ بولسۇن، سەرپ قىلغان نەرسىسى ۋە جىھاد ئۈچۈن باسقان ھەربىر مۇساپىسى ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىش يۈزىسىدىن ئۇلارغا يېزىلىدۇ.﴾[1]

ھەربىي تەلىم بۇ ئايەتنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىدۇ. چۈنكى ئۈمۈ الله يولىدا جاپا چېكىش، نەپىقە قىلىش ۋە الله يولىدا بايۋاتقانلارنى كېڭىشتۈر. شەكسىز، كاپىرلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرىدىغان يەرگە دەسسىگەنلىكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز مۇسۇلمانلار الله تائالاغا، تەييارلىق كۆرۈش ۋە مەشىق قىلىش ئارقىلىق ئىبادەت قىلىمىز. ئۇ تامامەن بىزنىڭ الله ھەق سۈبھانەھۇ ۋەتەئالاغا جەڭ قىلىش ئارقىلىق، ناماز ئوقۇش ۋە روزا تۇتۇش ئارقىلىق ئىبادەت قىلغىنىمىزغا مۇتلەق ئوخشايدۇ. مانا بۇ ئۇقۇم الله تائالانىڭ: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾ (دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار﴾[2] دېگەن سۆزىگە ئىتائەت قىلىپ ۋە بويسۇنۇپ مەشىق قىلىشقا كەلگەن ھەرقانداق مۇسۇلمان قېرىنداشنىڭ كۆڭلىدە ھازىر بولۇشى لازىم. ھەربىي مەشىق ۋە جىھاد، بىزنى الله قا يېقىنلاشتۇرىدىغان ئەڭ ئەۋزەل ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. نەپىلە ئىبادەتلەرنىڭ ئىچىدىمۇ ئەڭ ئەۋزەل ئورۇندا تۇرىدۇ.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «رِباطُ يومٍ وليْلة خير من صيامِ شهرٍ وقيامه وإنْ مات جـرى عليْـه عملُه الذي كانَ يعملُه وأُجري عليه رزقُه وأمن الْفَتانَ» «بىر كېچە - كۈندۈز ربباتتا تۇرۇش (يەنى جىھادنى كۈتۈپ تەييار تۇرۇش،) بىر ئاي (كۈندۈزى) روزا تۇتقان ۋە (كېچىسى) قىيامدا تۇرغاندىن ياخشى. ئەگەر ئۇ كىشى ربباتتا تۇرۇپ ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنىڭغا ئۇنىڭ (ربباتتا تۇرغان چاغدىكى) قىلىپ كەلگەن ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابى جارى بولۇپ تۇرىدۇ ۋە ئۇ كىشىگە (جەننەتتىن) ئۇنىڭ رىزقى يېتىپ تۇرىدۇ، قەبرىدىكى ئازاب ۋە سوئال - سوراقلاردىن ئەمىن بولىدۇ.»[3]

يەنە پەيغەمبەر ﷺ كىشىلەردىن ئايرىلىپ ئىبادەت قىلماقچى بولغان ئادەمگە مۇنداق دېگەن: «لا تفْعلْ فَإن مقَام أحدكُم في سبِيلِ الله أفْضلُ من صلاته في بيته سبعين عاما ألا تحبونَ أنْ يغفر الله لَكُم ويدخلَكُم الْجنةَ ؟ اغْزو في سبِيلِ الله من قَاتلَ في سبِيلِ الله فَواق ناقَة وجبت لَه الْجنةُ» «ئۇنداق قىلما! چۈنكى بىرىڭلارنىڭ الله نىڭ يولىدىكى ئۇرۇش مەيدانىدا سابىت قەدەم تۇرۇشى، ئۇنىڭ ئۆيىدە 70 يىل ئوقۇغان نامىزىدىن ئەۋزەل. الله تائالانىڭ سىلەرنى كەچۈرۈپ، سىلەرنى جەننەتكە كىرگۈزۈشىنى ياخشى كۆرمەمسىلەر؟

---

[1] سۈرە تەۋبە 120 - ، 121 - ئايەتلەر

[2] سۈرە ئەنفال 60 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] مۇسلىم رىۋايىتى

الله يولىدا غازات قىلىڭلار! كىمكى الله يولىدا تۆگىنى ئىككى سېغىشنىڭ ئارىلىقىدىكى مىقدار (يەنى ئەمچەكنى بىر تارتىپ، يەنە بىر تارتىش ئارىلىقىدىكى مىقدارda) ئۇرۇش قىلىدىكەن، ئۇ كىشىگە جەننەت ۋاجىب بولىدۇ.»[1]

ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: قِيلَ يا رسولَ اللهِ ما يعدلُ الْجِهاد في سـبيلِ الله؟ قَالَ: «لَا تستطيعونه» فَأعادوا عليه مرتين أو ثَلَاثًا كُل ذَلك يقُولُ: «لَا تستطيعونه» ثُم قَالَ: «مثَلُ الْمجاهد فـي سبيلِ الله كَمثَلِ الصائمِ الْقَائمِ الْقَانِت بِآيات الله لا يفْتر من صيامٍ ولا صلاة حتى يرجع الْمجاهد في سبيلِ الله تعالَى» ‹ئى الله نىڭ ئەلچىسى! (پەزىلەت ۋە ساۋابتا) الله يولىدىكى جىھادقا قايسى ئەمەل باراۋەر كېلىدۇ؟› دەپ سورالدى. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «سىلەر ئۇنىڭغا قادىر بولالمايسىلەر.» ئۇلار پەيغەمبەر ﷺ دىن ئىككى ياكى ئۈچ قېتىم قايتا سوردى. بۇنىڭ ھەممىسىدە پەيغەمبەر ﷺ: «سىلەر ئۇنىڭغا قادىر بولالمايسىلەر» دەيتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلغۇچىنىڭ سۈپىتى، تەرك ئەتمەستىن كۈندۈزى روزا تۇتقۇچى، بوشاشماستىن كېچىسى الله نىڭ ئايەتلىرىنى ئوقۇپ ئىتائەتمەنلىك بىلەن قىيامدا تۇرغۇچىنىڭ ھالىغا ئوخشاشتۇر، تاكى الله يولىدىكى مۇجاھىد (جىھادتىن) قايتقانغا قەدەر.»[2]

شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇالله مۇنداق دەيدۇ: [شۇبھىسىزكى جىھاد ـــ پەرز ھەج ۋە ھەج ئۆمرەدىنمۇ ئەۋزەل. شۇنداقلا باشقا مەسجىدلەردە ئوقۇغان يۈز مىڭ رەكئەت نامازغا باراۋەر كېلىدىغان مەسجىدى ھەرەمدە ئىبادەت قىلىشتىنمۇ ئەۋزەل. بۇ نۇقتىنى الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى ئىسپاتلايدۇ: ﴿أجعلتم سقَايةَ الحاج وعمارةَ المسجِدِ الحرامِ كمن آمن بِالله والْيومِ الْآخرِ وجاهد في سبيلِ اللـه لَـا يستوونَ عند الله﴾ ﴿سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسجىدى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى الله قا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان ۋە الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ (ئىمانىغا) ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟ الله نىڭ نەزىرىدە ئۇلار ئوخشاش ئەمەس.﴾[3][4]

بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرى ۋە چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا ئىمام مۇسلىم، نۇئمان ئىبنى بەشىردىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىس بار.

ساھابىلەر قايسى ئەمەلنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىختىلاپلىشىپ قالغان چاغدا، بۇ ئايەت نازىل بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈم قىلغان ئىدى.

ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇالله يەنە بىر ئورۇندا مۇنداق دېگەن ئىدى: [شۇنىڭدەك مەن بىلىدىغان ئالىملار شۇنىڭغا ئىتتىپاق كەلگەنكى، نەپلە ئىبادەتلەرنىڭ ئىچىدە جىھاد قىلىشتىنمۇ ئەۋزەلرەك ئەمەل يوق. ئۇ ھەجدىنمۇ ئەۋزەل، نەپلە روزىدىنمۇ ئەۋزەل ۋە نەپلە نامازدىنمۇ ئەۋزەل.

الله يولىدا رىباتتا تۇرۇش، مەككە، مەدىنە ۋە بەيتۇل مۇقەددەستە تۇرغانىدىنمۇ ئەۋزەل. ھەتتا ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ مۇنداق دېگەن ئىدى: {مېنىڭ بىر كېچە الله يولىدا رىباتتا تۇرۇشۇم، ماڭا قەدىر كېچىسىنى ھەجرۇلئەسۋەدنىڭ يېنىدا تاپقىنىمدىنمۇ سۆيۈملۈكرەك.}

---

[1] تىرمىزى رىۋايىتى

[2] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[3] سۈرە تەۋبە 19 ـ ئايەت

[4] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28 ـ جىلد 5 ـ بەت ۋە 35 ـ جىلد 160 ـ بەت

ئۇ، بىر كىچە ربباتتا تۇرۇشنى، ئەڭ ئەۋزەل زېمىن ۋە ئەڭ ئەۋزەل كىچىدە ئىبادەت قىلىشتىن ئارتۇق كۆردى. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ﷺ ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى، بىرنەچچە مەقسەتلەرنىڭ ۋەجىدىن مەككىدە ياشىماستىن مەدىنىدە ياشايتتى. ئۇ مەقسەتلەرنىڭ بىرى، ئۇلار مەدىنىدە ربباتتا تۇراتتى. چۈنكى ربباتنى دېگەن، ئۇنى دۈشمەن قورقۇتىدىغان، ئۇ دۈشمەننى قورقۇتىدىغان جايدا تۇرۇشتۇر. كىمكى ئۇنداق جايدا دۈشمەندىن مۇداپىئەلىنىش نىيىتى بىلەن تۇرسا ئۇ ربباتتا تۇرغۇچىدۇر. ئەمەلىەر نىيەتكە باغلىق. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «رِباطُ يومٍ في سبيلِ الله خير من ألْف يومٍ فيما سواه من الْمنازِل» «بىر كۈن الله يولىدا ربباتتا تۇرۇش (يەنى جىھادنى كۈتۈپ تەييار تۇرۇش،) ئۇنىڭدىن باشقا جايلاردىكى مىڭ كۈندىنمۇ ياخشىراقتۇر.»[1]

سەھىھ مۇسلىمدا سەلمان ﷺ دىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ، پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «رِباطُ يومٍ وليْلة خير من صيامِ شهرٍ وقيامه، ومن مات مرابِطًا أُجري عليْه عملُه وأُجري عليْه رِزقُه من الجَنة، وأَمن الْفَتـانَ» «بىر كىچە ـ كۈندۈز الله يولىدا ربباتتا تۇرۇش (يەنى جىھادنى كۈتۈپ تەييار تۇرۇش،) بىر ئاي (كۈندۈزى) روزا تۇتقان ۋە (كىچىسى) قىيامدا تۇرغاندىن ياخشى. كىمكى ربباتتا تۇرغان ھالەتتە ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنىڭغا جەننەتتىن بولغان رىزىقى داۋاملىشىپ تۇرىدۇ. قەبرىدىكى ئازاب ۋە سوئال ـ سوراقلاردىن ئەمىن بولىدۇ.»[2] يەنى مۇنكەر، نەكىردىن ئەمىن بولىدۇ. ربباتنى توغرىسىدىكى پەزىلەت مۇشۇنداق بولسا، جىھادنىڭ پەزىلىتى قانداق بولماقچى؟]

ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇللە مۇنداق دەيدۇ: [ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل مۇنداق دېگەن: ‹مەن پەرز ئەمەللەردىن كېيىن قالسا، جىھادتىن ئەۋزەلرەك ھېچقانداق بىر ئەمەلنى بىلمەيمەن.›[3]

ئەسرەم مۇنداق دەيدۇ: ئىمام ئەھمەد مۇنداق دېگەن: ‹بىز ياخشىلىقنىڭ دەرۋازىلىرىدىن الله نىڭ يولىدىكى جىھادتىن ئەۋزەلرەكىنى بىلمەيمىز.›

پەزلى ئىبنى زىياد مۇنداق دېگەن: مەن غازاتنىڭ ئىشى زىكرى قىلىنغانىدا، ئىمام ئەھمەدنىڭ يېغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: ‹ياخشى ئەمەللەرنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭدىن (يەنى جىھادتىن) ئەۋزەلرەك ئەمەل يوق.›

يەنە ئىمام ئەھمەدتىن باشقىلار رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: ‹دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشقا ھېچقانداق بىرنەرسە باراۋەر كەلمەيدۇ. جەڭگە بۇاستە ئۆزى قاتنىشىش ئەمەللەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى، دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىدىغان ئادەملەر، ئۇلار ئىسلامنى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ھۆرمىتىنى قوغدايدىغان كىشىلەردۇر. قايسى بىر ئەمەل ئۇنىڭدىن ئەۋزەل؟ ۋەھالەنكى، كىشىلەر خاتىرجەم، ئۇلار قورقماق ھالەتتە ئۆزلىرىنىڭ جانلىرىنى بەرگەن تۇرسا، چۈنكى جىھاد جان ۋە مالنى بېرىشتۇر. ئۇنىڭ پايدىسى مۇسۇلمانلارغا، ئۇلارنىڭ كىچىكى ۋە چوڭى، كۈچلۈكى ۋە ئاجىزى، ئەر ۋە ئاياللارنىڭ ھەممىسىگە ئومۇمى بولىدۇ. جىھادتىن باشقا ئەمەل پايدا ۋە خەتەردە ئۇنىڭغا باراۋەر كەلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن جىھادقا ئۇنىڭ پەزىلىتى ۋە ئەجرىدەمۇ ھېچقانداق ئەمەل باراۋەر ئەمەس.›][4]

---

[1] ئۇ ھەدىسنى ئەھلى ھەدىس رىۋايەت قىلغان ۋە سەھىھ دەپ باھا بەرگەن

[2] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 418ـ بەت

[3] بۇ مەسىلىنى ئىمام ئەھمەدتىن ئۇنىڭ يارەنلىرىدىن بىر جامائەت رىۋايەت قىلغان

[4] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 10ـ جىلد 368ـ، 369ـ بەتلەر

ئىمام سەرەخسىي ئىمام مۇھەممەدنىڭ «سىيەرۇل كەبىير» ناملىق كىتابىغا يازغان ئۆزىنىڭ شەرھى كىتابىدا، مۇئاۋىيە ئىبنى قۇررە ﷺ رىۋايەت قىلغان پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «فِي كُلِّ أُمَّةٍ رهبانِيَّةٌ ورهبانِيةُ هذه الأمة الْجِهَادُ» «ھەربىر ئۇممەتنىڭ ئىچىدە راھىبلىق بار، بۇ ئۇممەتنىڭ راھىبلىقى جىھادتۇر» دېگەن ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە مۇنداق دېگەن: [راھىبلىقنىڭ مەنىسى، ئىبادەتكە چۆكۈش ۋە دۇنيالىق ئىشقا مەشغۇل بولۇشنى تەرك ئېتىشتۇر. بۇ ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرنىڭ ئىچىدە كىشىلەردىن ئايرىلىپ راھىبلارنىڭ ئىبادەتخانىلاردا تۇرۇشى بىلەن بولاتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە كىشىلەردىن ئايرىلىپ ئىبادەت قىلىش، كىشىلەر بىلەن بىرگە ياشاپ ئىبادەت قىلىشتىن ئەۋزەل ئىدى. كېيىن پەيغەمبەر ﷺ بۇنى ئۆزىنىڭ: «لَا رهبانِيةَ فِي الْإِسْلَامِ» «ئىسلامدا راھىبلىق يوق» دېگەن سۆزى بىلەن ئىنكار قىلىپ، بۇ ئۇممەتنىڭ راھىبلىق يولىنىڭ، جىھاد ئارقىلىق بولىدىغانلىقىنى بايان قىلدى. جىھادتا كىشىلەر بىلەن بىرگە ياشاش ۋە دۇنيانىڭ ئىشىدىن بوشاپ دىنىنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسى بولغان ئەملىگە مەشغۇل بولۇش شەكىللىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ﷺ جىھادنى، دىنىنىڭ لوككىسى (يەنى ئەڭ يۇقىرى پەللىسى) دەپ ئاتىدى. يەنە ئۇنىڭدا ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇش بار بولۇپ، ئۇ بولسا مۇشۇ ئۇممەتنىڭ سۈپىتىدۇر. يەنە ئۇنىڭدا ئۆزىنى ئەڭ ئالىي دەرىجىگە تۇغرىلاش بار. ئۇ بولسىمۇ شەھىدلىك بولۇپ، راھىبلىق يوللىرىنىڭ ئەڭ كۆچلۈكىدۇر.]

شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسۇلمان كىشى، ھەربىي تەلىم ئېلىش ۋە جىھادتىن قېلىپ قېلىشىغا باشقا ئىبادەتلەر بىلەن مەشغۇل بولغانلىقىنى باھانە قىلىپ كۆرسەتمەسلىكى لازىم. بەلكى بۇ ئىبنى قەييۇم ئېيتقاندەك، شەيتانىنىڭ ئازدۇرۇشى بولۇپ، بەندىلەرنىڭ يولىدا قويىدىغان 6 ـ توسۇقىدۇر.

1 ـ توسۇق، بەندىنى كۇفرىغا چۈشۈرۈشنى قەستلەش.

2 ـ توسۇق، بىدئەتكە چۈشۈرۈشنى قەستلەش.

3 ـ توسۇق، چوڭ گۇناھلارغا چۈشۈرۈشنى قەستلەش.

4 ـ توسۇق، كىچىك گۇناھلارغا چۈشۈرۈشنى قەستلەش.

5 ـ توسۇق، ئىبادەتلەردىن يۈز ئۆرۈتۈپ قىلىسا ساۋاب بېرىلمەيدىغان ئىشلارغا چۈشۈرۈشنى قەستلەش.

ئىبنى قەييۇم مۇنداق دېگەن: [6 ـ توسۇق ئىبادەتلەرنىڭ ئىچىدىن ئاجىز، ئەۋزەل بولمىغان ئەملەرگە چۈشۈرۈشنى قەستلەش.

شەيتان بەندىنى ئاجىز ئەملەرگە بۇيرۇيدۇ ۋە ئاجىز ئەملەرنى ئۇنىڭغا پەردازلاپ چىرايلىق كۆرسىتىدۇ. بەندىگە ئاجىز ئەملەردىكى پەزىلەت ۋە پايدىنى كۆپتۇرۇپ كۆرسىتىدۇ. بۇ بەندىنى ئۇ ئەملەر ئارقىلىق ئۇنىڭدىنمۇ ئەۋزەلرەك ۋە پايدىسى كاتتىراق بولغان ئەملەردىن يۈز ئۆرۈتۈشنى مەقسەت قىلىدۇ. چۈنكى شەيتان، بەندىنى ساۋابنىڭ تۆپ يىلتىزىدىن زىيانغا ئۇچرىتىشتىن ئاجىز كەلگەن چاغدا، ساۋابنىڭ كامالى ۋە پەزىلىتى ھەمدە ئالىي دەرىجىلىرىدىن زىيانغا ئۇچرىتىشنى تەمە قىلىدۇ ـ دە، بەندىنى ئەۋزەل ئەملەردىن غەيرىي ئەۋزەل ئەملەگە، كۆچلۈك ئەملەردىن ئاجىز ئەملەگە، الله غا بەكرەك سۆيۈملۈك ئەملەردىن سۆيۈملۈك ئەملەگە، الله نى بەكرەك رازى قىلغۇچى ئەملەردىن، رازى قىلغۇچى ئەملەگە يۈزلەندۈرۈپ قويىدۇ. يەنە بىر ھەدىستە «الْجِهَادُ ذُرْوَةُ سَنَامِ الْأَمْرِ» «جىھاد ئىشنىڭ (يەنى دىنىنىڭ) لوككىسىنىڭ چوققىسىدۇر» دەپ كەلگەن.

بۇ توسۇقنى پەقەتلا، ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ ئىچىدىن تەۋپىق يولىدا ماڭغۇچى، ئەملەرنى ئۆزىنىڭ

ئورۇنلىرىدا قويىدىغان ۋە ھەربىر ھەق ئىگىسىگە ئۇنىڭ ھەققىنى بېرىدىغان، نەزەر دائىرىسى چوڭقۇر ۋە راستچىل كىشىلەرلا بۆسۈپ ئۆتەلەيدۇ.][1]

مانا بۇ ئەمەللەرنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئارتۇق بولۇش مەسىلىسىدىكى ئىزاھات بولۇپ، ئەھلى سۈننى ۋەلجامائە ئەقىدىسىدىكى قارار ئالغان بىر ئاساستۇر. ئۇنىڭغا رەسۇلۇللە ﷺ نىڭ: «الإيمانُ بِضع وسبعونَ أو بِضع وستونَ شعبةً فَأفْضلُها قَولُ لا إلٰه إلا الله وأدناها إماطَةُ الأذَى عنِ الطريقِ والْحياءُ شعبةٌ من الإيمـان» «ئىمان، يەتمىش نەچچە ياكى ئاتمىش نەچچە شاخچىدۇر، ئەڭ ئەۋزىلى ‹لا إلٰـه إلا اللـه› بىر الله دىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق› دېيىشتۇر، ئەڭ تۆۋىنى يولدىن ئەرزىيەتنى يوقىتىشتۇر، ھايا ئىمانىنىڭ بىر شاخچىسىدۇر.»[2] دېگەن سۆزى دالالەت قىلىدۇ.

ئىككىنچى ئىزاھات شۇكى، مۇسۇلمان ھەربىي تەلىم ئالغان ۋە جىھاد قىلغان ۋاقىتتا ئادەتتىنىپ كەلگەن قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، زىكرى ئېيتىش، نامىز ئوقۇش ۋە روزا تۇتۇشقا ئوخشاش نەپلە ئەمەللەرنى داۋاملاشتۇرۇشتىن ئاجىز كەلسە قايغۇرماسلىقى لازىم. ئاشۇنىڭ ھەممىسىنىڭ ئەجرى الله خالىسا، ئۇ كىشىنىڭ ئۈستىگە جارى بولۇپ تۇرىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «إذَا مـرِض الْعبد أو سافَر كُتب لَه مثْلُ ما كَانَ يعملُ مقيما صحيحا» «ئەگەر بەندە كېسەل بولۇپ قالسا ياكى سەپەر قىلسا ئۇنىڭغا مۇقىم، ساق ھالەتتە قىلغان ئەملىنىڭ ئوخشىشى يېزىلىپ تۇرىدۇ.»[3] دېگەن سۆزىدۇر.

الله تائالا ھەربىي تەلىم ئېلىش ۋە جىھاد قىلىشنى مۇيەسسەر قىلغان ھەرقانداق ئادەمنىڭ، نۇرغۇن كىشىلەر مەھرۇم قالغان بۇ نېمەتكە ئاساسەن الله تائالاغا شۈكرى قىلىشى لازىم. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «ما اغْبرت قَدما عبد في سبيلِ الله فَتمسه النار» «بىر بەندىنىڭ ئىككى تاپىنى الله يولىدا توپلا بولىدىكەن، ئۇنىڭغا دوزاخ ئوتى يەتمەيدۇ.»[4]

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «من قَاتلَ في سبيلِ الله من رجلٍ مسلمٍ فَواق ناقَة وجبت لَـه الْجنـةُ» «الله يولىدا تۆگىنى ئىككى سېغىشنىڭ ئارلىقىدىكى مىقدار (يەنى ئەمچەكنى بىر تارتىپ، يەنە بىر تارتىش ئارلىقىدىكى مىقدارىدا) جىھاد قىلغان ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان ئەرگە جەننەت ۋاجىب.»[5]

لېكىن بۇ ھەدىسلەردە بايان قىلىنغان مۇكاپات، ئىگىسىنىڭ ھەققىدە شۇ مۇكاپاتنى توسقۇچى ئامىلنىڭ يوق بولۇشىغا باغلىق.

بىز يۇقىرىدا پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھۇزۇرىدا جەڭ قىلغان ۋە ئۇلار توغرۇلۇق پەيغەمبەر ﷺ: «ئۇلار دوزاختا» دېگەن ئادەملەرنى بىلدۇق. شۇنىڭدەك، باتۇر دېگەن نام ـ ئاتاقلا ئېرىشىش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلغان ئادەم توغرىسىدىكى ھەدىسكە ئوخشاش رىۋايەتلەرنى ئاڭلىدۇق. خۇددى ئىبنى مەسئۇد ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنغان تۆۋەندىكى ھەدىستە كەلگەندەك ئەجىردىن توسقۇچى رىيا قىلىش، مەغرۇرلۇق، مىننەت قىلىش، خائىنلىق قىلىش، ۋە غەنىمەتكە خىيانەت قىلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئامىللار بەزىدە مۇسۇلماندا جىھاد قىلىۋاتقان ھالىتىدە پەيدا بولىدۇ. بەزىدە ئەجىردىن توسقۇچى ئامىل جىھادتىن كېيىن ئۇنىڭ قېلىپ قالغان ھاياتىدا مەيدانغا كېلىدۇ. راست سۆزلىگۈچى، (رەببى

[1] «مەداريجۇسسالىكىين» 1 ـ جىلد 222 ـ، 226 ـ بەتلەر

[2] مۇسلىم رىۋايىتى

[3] بۇخارى رىۋايىتى

[4] بۇخارى رىۋايىتى

[5] ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى

تەرىپىدىن) راست سۆزلەپ بېرىلگۈچى پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «فَوالله الذي لَا إِلَه غَيـرُه إن أَحـدكُم لَيعملُ بِعملِ أَهلِ الْجنة حتى ما يكُونُ بينه وبينها إلا ذراع فَيسبِق علَيه الْكتاب فَيعملُ بِعملِ أَهلِ النـارِ فَيـدخلُها وإِن أَحدكُم لَيعملُ بِعملِ أَهلِ النارِ حتى ما يكُونُ بينه وبينها إلا ذراع فَيسبِق علَيه الْكتاب فَيعملُ بِعملِ أَهلِ الْجنة فَيدخلُها» «ئۆزىدىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق الله بىلەن قەسەمكى، ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئەھلى جەننەتنىڭ ئەملىنى قىلىپ ھەتتاكى ئۇ كىشى بىلەن جەننەتنىڭ ئارىلىقىدا بىر گەزلا قالغاندا ئۇنىڭغا تەقدىرده يېزىلغىنى غالىب كېلىپ، ئەھلى دوزىخنىڭ ئەملىنى قىلىدۇ ـ ده، دوزاخقا كىرىپ كېتىدۇ. ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئەھلى دوزاخنىڭ ئەملىنى قىلىپ ھەتتاكى ئۇ كىشى بىلەن دوزاخنىڭ ئارىلىقىدا بىر گەزلا قالغاندا ئۇ كىشىگە (تەقدىرده) يېزىلغىنى غالىب كېلىپ، ئەھلى جەننەتنىڭ ئەملىنى قىلىدۇ ـ ده، جەننەتكە كىرىدۇ.»[1]

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «إِن الْعبد لَيعملُ عملَ أَهلِ النارِ وإِنه من أَهلِ الْجنة ويعملُ عملَ أَهلِ الْجنة وإِنه من أَهلِ النارِ وإِنمـا الأَعمـالُ بِـالْخواتيمِ» «ھەقىقەتەن بەندە، جەننەت ئەھلىدىن بولۇپ تۇرۇپ، (كىشىلەرگە كۆرۈنۈشتە) ئەھلى دوزىخنىڭ ئەملىنى قىلىدۇ، دوزاخ ئەھلىدىن بولۇپ تۇرۇپ، (كىشىلەرگە كۆرۈنۈشتە) ئەھلى جەننىتنىڭ ئەملىنى قىلىدۇ. شۇبھىسىزكى ئەمەللەر تۈگەنچىسىگە باغلىق.»[2]

ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە مۇنداق دەيدۇ: [ئىبنى بەتتال مۇنداق دېگەن: ‹ئەمەلنىڭ تۈگەنچىسىنى بەندىگە ئۇقتۇرماسلىقتا چېكىگە يەتكەن ھېكمەت ۋە ئىنچىكە تەدبىر بار. چۈنكى بەندە ئۆزىنىڭ نىجات تاپقۇچى ئىكەنلىكىنى بىلسە، مەغرۇرلىنىدۇ ۋە ھۇرۇنلۇق قىلىدۇ. ئەگەر ھالاك بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلسە، سەركەشلىكنى تېخىمۇ زىيادە قىلىدۇ. شۇڭا ئۇ بەندىنىڭ قورقۇش ۋە ئۈمىدۋارلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇشى ئۈچۈن بۇ ئىش يوشۇرۇلغان.›][3]

سىز شۇنىڭغا ھېرىس بولۇڭكى، جىھادىڭىزنىڭ ساۋابىنى زايە قىلمۇېتىدىغان بىرەر نەرسە سىزدە پەيدا بولمىسۇن! پەيغەمبەر ﷺ بىلەن بىللە جىھاد قىلغان بىر قەۋمگە قارىمامسىز؟! پەيغەمبەر ﷺ ئۇلار توغرۇلۇق «ئۇلار دوزاختا» دەپ خەۋەر بەردى. پەيغەمبەر ﷺ گە ھەمراھ بولغان، پەيغەمبەر ﷺ ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن مۇرتەد بولغان قەۋمگە قارىمامسىز؟ مانا بۇ ياخشى ئەمەللەردىن كېيىنكى ياماں تۈگەنچە ھەققىدە كەلگەن سۆزلەردۇر.

ئۇنىڭدىن كېيىن يۈز ئادەمنى ئۆلتۈرگەن قاتىلنى الله تائالانىڭ قانداق تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلغانلىقىغا ۋە ئۇنىڭغا زېمىننى قانداق قاتىلغانلىقىغا قاراپ بېقىڭ! ۋە پىرئەۋننىڭ سېھىرگەرلىرىگە قارىڭ! ئىبنى كەسىر مۇنداق دەيدۇ: [ئۇلار ئەتىگەندە سېھىرگەر ئىدى، كەچ تەرەپتە ياخشى شەھىدلەرگە ئايلاندى.][4]

مانا بۇ الله نىڭ پەزلى بولۇپ خالىغان كىشىگە بېرىدۇ. الله تائالا بۈيۈك پەزىلەتنىڭ ئىگىسىدۇر. مانا بۇ ياماں ئەمەللەرنى قىلغاندىن كېيىنكى ياخشى تۈگەنچە ھەققىدە كەلگەن سۆزلەردۇر.

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿والذين يؤتونَ ما آتوا وقُلُوبهم وجِلَةٌ أنهم إِلى ربهم راجِعونَ﴾ ﴿سەدىقە بېرىدىغان ئەمما پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) قايتىپ بارىدىغانلىقىدىن دىللىرى قورقۇپ

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى
[2] بۇخارى رىۋايىتى
[3] «فەتھۇل بارى» 11ـ جىلد 330ـ بەت
[4] «تەپسىرى ئىبنى كەسىر» 2ـ جىلد 238ـ بەت

تۇرىدىغان كىشىلەر﴾[1]

ئىبنى كەسىر بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: [ئىمام ئەھمەد ئائىشە رەزىيەللە ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ، ئائىشە رەزىيەللە ئەنھا مۇنداق دېگەن: ‹ئى رەسۇلۇللە! ﴿**ئەممۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) قايتىپ بارىدىغانلىقىدىن دىللىرى قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەر**﴾ ئۇ اللە دىن قورقۇپ تۇرۇپ ئوغرىلىق قىلىدىغان، زىنا قىلىدىغان، ھاراق ئىچىدىغان ئادەمدۇ؟›

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «**لا يا بِنت الصديق ، ولٰكنه الذي يصلي ويصوم ويتصدق وهو يخاف الله عـز وجل**» «ياق، ئى سىددىقنىڭ قىزى! لېكىن ئۇ اللە دىن قورققان ھالەتتە روزا تۇتىدىغان، نامراز ئوقۇيدىغان ۋە سەدىقە بېرىدىغان ئادەمدۇر.»

تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «**لا يا بِنت الصديق، ولٰكنهم الذين يصومونَ ويصـلونَ ويتصدقُونَ، و يخافُونَ أنْ لا يتقبَلَ منهم**» «ياق، ئى سىددىقنىڭ قىزى! لېكىن ئۇلار ئەمەللىرىنىڭ قوبۇل قىلىنمىغاي قىلىشىدىن قورققان ھالەتتە روزا تۇتىدىغان، نامراز ئوقۇيدىغان ۋە سەدىقە بېرىدىغان ئادەملەردۇر.»]

مانا بۇ يۇقىرىقى سۆيەتتىكى كىشىلەر ئەمەللىرىنىڭ ئىككى سەۋەب تۈپەيلىدىن قوبۇل قىلىنمىغاي قىلىشىدىن قورقىدۇ.

❶ «ئەمەللەر تۈگەنچىسىگە باغلىق»، ئۇلار ئەمەللىرىنىڭ نېمە بىلەن تۈگەيدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

❷ ئەگەر ئەمىلى ياخشىلىق بىلەن تۈگىگەن تەقدىردىمۇ، ئۇلار اللە ئۆزلىرىنىڭ ئەمىلىنى قوبۇل قىلامدۇ ياكى يوق؟ بىلمەيدۇ. چۈنكى ئەمەلنىڭ كۆرۈنۈشى بەزىدە ياخشى ۋە مۇكەممەل بولىدۇ لېكىن ئۇنىڭ اللە نىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولۇشىنى توسۇپ قالىدىغان رىيا قىلىش، مەغرۇرلۇق قىلىش، مىننەت قىلىش، ئەرزىيەت بېرىش، ھارام يېيىش ۋە ئۇنىڭدىن باشقىلارغا ئوخشاش مەخپىي نۇقسىنى بولىدۇ.

ناۋادا ئەمەل، قوبۇل بولماي قېلىشنىڭ سەۋەبلىرىدىن خالىي بولسىمۇ، پەيغەمبەر ﷺ: «**لَن ينجو أحد منكُم بِعمله**» «ئىچىڭلاردىن ھېچبىر كىشى ئەمىلى بىلەن نىجات تاپالمايدۇ»[2] دېگەندەك شۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئىش اللە تائالانىڭ بەندىگە رەھىم قىلىشىغا باغلىق.

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «**سددوا وقَاربوا وأبشروا فَإنه لا يدخلُ أحدا الْجنةَ عملُه قَالُوا ولا أنت يـا رسولَ الله قَالَ ولا أنا إلا أنْ يتغمدنِي الله بِمغفـرة ورحمـة**» «(بارلىق ئىشلاردا) توغرا، ئوتتۇراھال يول تۇتۇڭلار، خۇشال بولۇڭلار. چۈنكى جەننەتكە ھېچبىر كىشىنى ئۇنىڭ ئەمىلى ئېلىپ كىرەلمەيدۇ.» ئۇلار دېدى: ‹ئى اللە نىڭ ئەلچىسى سىلىنمۇ (ئەمەللىرى) جەننەتكە ئېلىپ كىرەلمەمدۇ؟› پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «مېنىمۇ ئەمىلىم ئېلىپ كىرەلمەيدۇ. لېكىن مېنى اللە تائالا مەغپىرەت ۋە رەھمەت بىلەن ياپقان.»[3]

ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: [جەننەتكە ھېچقانداق بىر كىشى ئەمىلى بىلەن كىرمەيدۇ بەلكى اللە نىڭ رەھمىتى بىلەن كىرىدۇ.

---

[1] سۈرە مۇئمىنۇن 60- ئايەت

[2] مۇسلىم رىۋايىتى

[3] بۇخارى رىۋايىتى

ئىبنى جەۋزى مۇنداق دېگەن: ‹بۇنىڭدىن تۆت جاۋاب چىقىدۇ:

❶ ئەمەلگە مۇۋاپىق بولۇش، الله نىڭ رەھمىتىدىندۇر. ئەگەر الله نىڭ بۇ رەھمىتى بولمىغان بولسا ئىدى، ئىمان ھاسىل بولمايتتى ۋە ئۇ ئارقىلىق نىجاتلىق قولغا كېلىدىغان ئىبادەتمۇ ھاسىل بولمايتتى.

❷ قۇلنىڭ پايدا - مەنپەئەتلىرى خوجايىنىغا تەئەللۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ قىلغان ئەمىلىگە خوجايىنىلا ئىگە. ئەگەر خوجىسى ئۇ قۇلنىڭ قىلغان ئەمىلىگە ئاساسەن مۇكاپاتلاپ ئىنئام قىلسا، ئۇ قىلغان ئىنئامى ئۇ خوجايىننىڭ ئارتۇقچە پەزلى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

❸ بەزى ھەدىسلەردە مۇنداق كەلگەن — جەننەتكە كىرىشنىڭ ئۆزى الله نىڭ رەھمىتىگە باغلىق بولىدۇ. (جەننەت ئىچىدىكى) دەرىجىلەرنىڭ بۆلۈنۈشى ئەمەللەرگە باغلىق.

❹ ئىبادەت ئەمەللىرى ئاز ۋاقىت بولىدۇ، مۇكاپات تۈگىمەيدۇ. تۈگەپ كېتىدىغان نەرسىنىڭ مۇكاپاتىغا، تۈگىمەيدىغان ئىنئامنى ئاتا قىلىش پەزلى - مەرھەمەت بىلەن بولىدۇكى، ئەمەللەرنىڭ باراۋىرىدە بولمايدۇ.›[1]

بۇنىڭدىن مەقسەت شۇكى، الله يولىدا جىهاد قىلىشنى مەقسەت قىلغان مۇسۇلمان، قىلغان جىهادىنىڭ ساۋابىنىڭ بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكىگە مەيلى ئۇ بۇزىدىغان ئامىل كۆرۈنىدىغان ئەمەللەردىن بولسۇن ياكى قەلب ئەمەللىرىدىن بولسۇن، مەيلى ئۇ جىهاد مەيدانىدا بولسۇن ياكى ئۇنىڭ الله قا ئۇچراشقۇچىلىك قېلىپ قالغان ئۆمرىدە بولسۇن، قاتتىق ئېھتىيات قىلىش لازىم.

الله تائالادىن بىز ۋە سىلەرنىڭ ھاياتىمىزنىڭ ياخشىلىق بىلەن ئاخىرلىشىشىنى ۋە شۇنداقلا ياخشى ئەمەللىرىمىزنىڭ قوبۇل بولۇشىنى سورايمىز! (ئامىن)

مەسىلە:

مەندىن قېرىنداشلارنىڭ بىرى مۇنداق دەپ سوردى — پەقەت الله نىڭ سۆزىنىڭ ئۈستۈن بولۇشىنىلا نىيەت قىلىپ جىهاد يولىغا قەدەم قويغۇچى، ئۆزىنىڭ ياكى ئائىلىسىنىڭ تۇرمۇش خىراجىتى ئۈچۈن، بەيتۇل مالدىن بىرنەرسە ئالسا ياكى غەنىمەتكە ئېرىشسە ئاخىرەتتە ئالىدىغان ئەجرى كەملەپ كېتەمدۇ؟

جاۋاب: شۇنداق، كەملەپ كېتىدۇ. الله يولىدا جىهاد قىلغۇچى مەقسەتلىك ئەمەس، بەلكى قوشۇمچە يول بىلەن ئېرىشكەن ھەرقانداق دۇنيالىق مەنپەئەت سەۋەبلىك ئۇنىڭ الله نىڭ دەرگاھىدا ئالىدىغان ساۋابى نۇقسانغا ئۇچرايدۇ. چۈنكى جىهادقا چىققۇچىنىڭ نىيىتى تۆۋەندىكى تۆت خىل ھالەتنىڭ بىردىن خالىي ئەمەس:

❶ جىهادقا چىقىشتا الله تائالانىڭ سۆزىنىڭ ئۈستۈن بولۇشىنى ئەمەس، بەلكى مال - دۇنيا، نام - ئاتاق، ھوقۇق - مەنسەپ دېگەندەك دۇنيالىق مەنپەئەتكە ئېرىشىشنى ۋە ياكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچكى ئەھۋالىدىن خەۋەر تېپىپ دۈشمەنلەرگە يەتكۈزۈش ئارقىلىق جاسۇسلۇق قىلىشنى ياكى مۇسۇلمانلار ئىچىدىن مۇئەييەن بىر شەخسنى ئۆلتۈرۈشنى مەقسەت قىلغان بولىدۇ. بۇ خىل ئادەملەر دوزاخقا كىرىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى مەن يۇقىرىدا زىكىر قىلغان ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ نىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدۇر. بۇ ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «قَالَ قَاتَلْت فِيك حتى استشهدت قَالَ كَذَبت ولكنك قَاتَلْت لِأَنْ يقَالَ جرِيءٌ فَقَد قِيلَ ثُم أُمر بِهِ فَسحب علَى وجهه حتى أُلْقِي فِـي النـارِ» «مەن سېنىڭ يولۇڭدا ئۇرۇش قىلىپ، شەھىد قىلىندىم. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ‹يالغان ئېيتتىڭ. لېكىن سەن جۇرئەتلىك دېيىلىش ئۈچۈن،

[1] «فەتھۇل بارى» 11- جىلد 295-، 296- بەتلەر

ئۇرۇش قىلدىك. بۇ سۆزلەر دېيىلىپ بولدى.› ئاندىن ئۇ دوزاخقا بۇيرۇلىدۇ، يۈزىچە سۆرىتىلىپ دوزاخقا تاشلىنىدۇ.»[1]

بۇ ئادەمنىڭ نىيىتى بۇزۇق تۇرۇقلۇق بەزىدە ئۇنىڭ قولى ئارقىلىق الله تائالانىڭ سۆزىنىڭ ئۈستۈن بولۇشى قوشۇمچە ھالەتتە ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. مانا بۇ پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «وإن الله ليؤيد هذا الدين بالرجل الْفَاجِرِ» «شۇبھىسىزكى، الله تائالا بۇ دىننى ھەقىقەتەن پاسىق ئادەم بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ.»[2]

يەنە بىر رىۋايەتتە، «ويأْوِإِ لا خلاق لَهـ ـم» «(ئاخىرەتتە) ھېچ نېسىۋىسى يوق قەۋملەر بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ»[3] دېگەن سۆزىدىكى مەقسەتتۇر.

❷ جىھادقا چىقىشتا ھەم الله تائالانىڭ سۆزىنىڭ ئۈستۈن بولۇشىنى ھەم دۇنيالىق مەنپەئەتكە ئېرىشىشنى مەقسەت قىلىدۇ (يەنى مال ـ دۇنيا، نام ـ ئاتاق ۋە ياكى ھوقۇق ـ مەنسەپكە ئېرىشىشنى مەقسەت قىلغان بولىدۇ.) بۇ خىل مەقسەتتە ئۇرۇش قىلغان ئادەم ئاخىرەتتە ھېچقانداق ئەجرگە ئېرىشەلمەيدۇ.

بۇنىڭ دەلىلى ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسەئىنىڭ ئەبۇ ئۇمامە ﷺ دىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىسىدۇر: «جاءَ رجلٌ فَقَالَ: يا رسولَ الله ، أرأيت رجلا غَزا يلْتمس الأجر والذكْر مالَه فَقَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لا شيءَ لَه فَأعادها ثَلاثَ مرات يقُولُ لَه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لا شيءَ لَه ثُم قَالَ إِن الله لا يقْبلُ من الْعملِ إِلا مـا كَانَ لَه خالصا وابتغي بِه وجهه» بىر ئادەم پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: ‹ئى رەسۇلۇلله! ھەم ساۋاب ئۈمىد قىلىپ، ھەم نام ـ ئاتاقنى كۆزلەپ غازات قىلغان كىشىنىڭ ئەھۋالىنى ئېيتىپ بەرسىلە. ئۇ ئاخىرەتتە نېمىگە ئېرىشىدۇ؟› دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ﷺ جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېگەن: «ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە ھېچنەرسە يوق.»

ئۇ ئادەم بۇ سوئالنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغاندا، پەيغەمبەر ﷺ ھەر قېتىم ئۇنىڭغا: «ئاخىرەتتە ھېچنەرسە يوق» دېدى. ئاندىن يەنە: «شۇبھىسىزكى، الله تائالا ئەملىرىنىڭ ئېچىدىن پەقەت ئۆزىنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ، خالىس ئۆزى ئۈچۈن قىلىنغانلىرىنىلا قوبۇل قىلىدۇ» دېدى.

❸ جىھادقا چىقىشتا پەقەت الله تائالانىڭ سۆزىنىڭ ھاكىمىيەت ئۈستىگە چىقىشىنىلا مەقسەت قىلغان لېكىن ئەملىيەت جەريانىدا قوشۇمچە غەنىمەتكە ئىگە بولغان ئادەم. بۇ ئادەم جىھادنىڭ ساۋابىنى ئالىدۇ ئەمما ئېرىشكەن غەنىمەتنىڭ سەۋەبىدىن، ئاخىرەتتە ئالىدىغان ساۋابىغا نۇقسان يېتىدۇ. مانا بۇ ئۈچىنچى خىل ھالەتتۇر.

يۇقىرىقى سوئالنىڭ جاۋابى شۈكى، ھەرقانداق دۇنيالىق مەنپەئەت ئەجرنى كېمەيتىۋېتىدۇ.

❹ جىھادقا چىقىشتا پەقەت الله تائالانىڭ سۆزىنىڭ ئۈستۈن بولۇشىنىلا مەقسەت قىلغان، ئەملىيەتتىمۇ ھېچقانداق دۇنيالىق مەنپەئەتكە ئېرىشمىگەن ئادەم. بۇ ئادەم جىھادنىڭ ئەجرىگە تولۇق ئېرىشىدۇ. بۇ يەرنەچچە دەرىجىگە بۆلۈنىدۇ:

① ئۆزى ئۆلتۈرۈلگەن، ئېتى چېپىپ تاشلانغان، مال ـ مۈلكى الله تائالانىڭ يولىدا كەتكەن ئادەم.

② ئېتى ۋە مال ـ مۈلكى چىقىم بولماستىن، پەقەت ئۆزىلا ئۆلتۈرۈلگەن ئادەم.

③ ئېتى ۋە مال ـ مۈلكى چېقىم بولمىغان، ئۆزى يارىلانغان ئادەم.

---

[1] مۇسلىم رىۋايىتى

[2] بۇخارى رىۋايىتى

[3] ئەھمەد ۋە تەبەرانىي رىۋايىتى

④ ئېتى ۋە مال ـ مۇلكى چېقىم بولمىغان، ئۆزىمۇ يارلانمىغان، غەنىمەتمۇ ئالمىغان ئادەم.

چوڭ 3ـ ۋە چوڭ 4ـ خىل مەقسەتتە جىهاد قىلغان ئادەملەر توغرىسىدا پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «ما من غَازِية تغزو في سبِيلِ الله فَيصِيبونَ الْغنِيمةَ إلا تعجلُوا ثُلُثَي أجرِهم من الآخرة ويبقَى لَهم الثُّلُثُ وإِنْ لَم يصِيبوا غَنِيمةً تم لَهم أجرهم» «قانداق بىر غازاتچى قوشۇن الله نىڭ يولىدا غازات قىلىپ بىرەر غەنىمەتكە ئېرىشسىدىكەن، چوقۇم ئاخىرەتتىكى ئەجرىنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى ئېلىپ بولغان بولىدۇ. ئۇلارغا ئۈچتىن بىر قىسمى قالىدۇ. ئەگەر غەنىمەتكە ئېرىشمىسە، تولۇق ئەجرگە ئېرىشىدۇ.»[1]

ئىمام مۇسلىمنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە: «ما من غَازِية أو سرِية تغزو فَتغنم وتسلَم إلا كَانوا قَد تعجلُوا ثُلُثَي أُجورِهم وما من غَازِية أو سرِية تخفق وتصاب إلا تم أُجورهم» «قانداق بىر غازاتچى قوشۇن غازات قىلىپ، غەنىمەت ئېلىپ، سالامەت قايتسىدىكەن، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەجرىنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى ئېلىپ بولغان بولىدۇ. قانداق بىر غازاتچى قوشۇن غازات قىلىپ، غەنىمەت ئالماستىن مۇسىبەتكە ئۇچرايدىكەن، تولۇق ئەجرگە ئېرىشىدۇ.»

مانا بۇ، نىيىتى ساپ هالەتتە الله تائالانىڭ يولىدا غازات قىلغان ئادەم هەققىدە كەلگەن دەلىل بولۇپ، غەنىمەت بىلەن قايتسا ئۇنىڭ ئاخىرەتتىكى ئەجرىنىڭ ئۈچتىن ئىككىسىنى كېمەيتمەيدۇ. (مانا بۇ سوئالنىڭ جاۋابى بولغان 3ـ هالەت)

ئەگەر هېچنەرسە بىلەن قايتمىسا، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە ئەجر مۇكەممەل بېرىلىدۇ. (بۇ 4ـ هالەت)

ئىمام بۇخارى رەھىمەھۇالله بۇ مەسىلىنى «سەھىھۇل بۇخارى» ناملىق كىتابىدا «غەنىمەتنىڭ بەشتىن بىرسىنىڭ پەرزلىكى» دېگەن قىسمىنىڭ «كىمكى غەنىمەتنى كۆزلەپ ئۇرۇش قىلسا، ئۇنىڭ ئەجرىدىن كېمەيتىلەمدۇ؟» دېگەن بابىدا، بىر نەرسىنى كېسىپ هۆكۈم قىلمىغان ۋە ئەبۇ مۇسا ئەلئەشئەرى ﷺ نىڭ «من قَاتلَ لتكُونَ كَلمةُ الله هِـي الْعلْيـا» «كىمكى الله نىڭ تەۋھىد كەلىمىسىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۇرۇش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدىكەن» دېگەن هەدىسىنى كەلتۈرگەن.

ئىبنى هەجەر ئوخشاشمايدىغان ئەھۋاللارنى تەپسىلىي بايان قىلغان، كېسىپ هۆكۈم قىلمىغان.[2] ئىمام نەۋەۋي ئۇنىڭ ئەكسىچە بۇ مەسىلىدە هۆكۈمنى كەستى.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ﷺ نىڭ يۇقىرىقى «قانداق بىر غازاتچى قوشۇن ...» دېگەن هەدىسىنىڭ شەرھىسىدە ئىمام نەۋەۋي مۇنداق دەيدۇ: [ئۇنىڭدىن باشقىسى دۇرۇس بولمايدىغان بىردىنبىر راست گەپ شۇكى، غازىلار سالامەت قالسا ياكى غەنىمەت ئالسا، ئۇلارنىڭ ئەجرى سالامەت قالمىغان ياكى سالامەت قالسىمۇ غەنىمەت ئالمىغان ئادەمنىڭ ئەجرىدىن ئاز بولىدۇ. غەنىمەت بولسا، ئۇلارنىڭ قىلغان غازىتىنىڭ بىر قىسمىنىڭ باراۋىرىدۇر. ئەگەر غەنىمەت بېرىلسە، ئۇلار غازاتقا ئەگىشىپ كېلىدىغان ئەجرىنىڭ ئۈچتىن ئىككىسىنى نەق ئالغان بولىدى. بۇ غەنىمەت ئەجرىنىڭ جۇملىسىدىن هېسابلىنىدۇ. مانا بۇ خەبباب ئىبنى ئەرەت ﷺ نىڭ: {بىزنىڭ ئىچىمىزدە ئۆزىنىڭ ئەجرىدىن هېچنەرسە يېمەي (يەنى جىهادنىڭ دۇنياۋى نەتىجىسىنى كۆرمەي) ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەر بار، يەنە بىزنىڭ ئىچىمىزدە ئۇنىڭ مېۋىسى پىشىپ ئۇنى ئۈزۈۋالغان (يەنى جىهادنىڭ دۇنياۋى نەتىجىسىنى كۆرگەن) كىشىلەرمۇ بار} دېگەن سۆزنىڭ ئوخشاش، ساھابىلەردىن رىۋايەت قىلىنغان سەھىھ مەشھۇر هەدىسلەرگە ئۇيغۇنىدۇر. توغرىسى، مانا بۇ بىزنىڭ بايان قىلغىنىمىز بولۇپ، ئۇ، هەدىسنىڭ

[1] مۇسلىم رىۋايىتى

[2] «فەتھۇل بارى» 6ـ جىلد 28ـ، 29ـ، 226ـ بەتلەر

زاھىرىسىدۇر. ھەمدە بۇ ھەدىسكە قارشى ھېچقانداق بىر سەھىھ ھەدىس كەلمىگەن. شۇڭا ئۇ ھەدىسنى بىزنىڭ بايان قىلغان سۆزىمىزگە دەلىل قىلىشىمىز لازىم. قازى ئىياز بۇ ھەدىسنىڭ ئىزاھاتىدا نۇرغۇن باتىل سۆزلەرنى نەقىل قىلغاندىن كېيىن، بىز بايان قىلغان بۇ مەنىسىنى تاللىغان. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

- بەزى كىشىلەر مۇنداق دېگەن: ‹بۇ ھەدىس سەھىھ ئەمەس، (خۇددى) ئەھلى بەدىرنىڭ ساۋابى (غەنىمەت ئالغانلىق سەۋەبىدىن) كېمەيمىگەندەك، ئۇلارنىڭ (يەنى غەنىمەت بىلەن قايتقان مۇجاھىدلارنىڭ) ساۋابىمۇ غەنىمەت ئېلىش بىلەن كېمىيىپ كەتمەيدۇ. ھالبۇكى، بەدىر ئەھلى مۇجاھىدلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى، ئۇلار ئالغان غەنىمەت بولسا غەنىمەتلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ئىدى.›
- بەزىلەر: ‹يۇقىرىدىكى ھەدىسنى (يەنى «... مەن ئۇ ئادەمنى جەننەتكە كىرگۈزۈشكە يېقىن ئۆيىگە ئېرىشكەن ئەجىر يېكى غەنىمەت بىلەن قايتۇرۇشقا كېپىل» دېگەن ھەدىسنى،) تۆۋەندىكى ئۇچ ئىشنى تۇتقا قىلىپ تۇرۇپ، ماۋۇ ھەدىسنىڭ (يەنى «قانداق بىر غازاتچى قوشۇن الله نىڭ يولىدا غازات قىلىپ بىرەر غەنىمەتكە ئېرىشىدىكەن، چوقۇم ئاخىرەتتىكى ئەجرىنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى ئېلىپ بولغان بولىدۇ...») دېگەن ھەدىسنىڭ) ئۇستىدىن كۈچلەندۈردى:

❶ ئەبۇ ھانىئ يەنى ھۈمەيد ئىبنى ھانىئ ناتونۇش راۋىدۇر.

❷ يۇقىرىدىكى ھەدىس ۋە ئۇنىڭ راۋىلىرى مەشھۇر.

❸ يۇقىرىدىكى ھەدىس «سەھىھۇل بۇخارى» ۋە «سەھىھ مۇسلىم»دا بار. كېيىنكى ھەدىس پەقەت «سەھىھ مۇسلىم» دىلا بار.

بۇ سۆزلەر، بىرقانچە سەۋەبتىن باتىلدۇر:

❶ مەزكۇر ئىككى ھەدىسنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق قارىمۇ ـ قارشىلىق يوق. چۈنكى يۇقىرىقى ھەدىستە، ئۇ ئادەمنىڭ ئەجىر ۋە غەنىمەت بىلەن قايتىشى زىكرى قىلىنغان. غەنىمەت ئەجرىنى كېمەيتىۋېتىدۇ ياكى كېمەيتىۋەتمەيدۇ دېمىگەن ۋەنە ئۇ ئادەمنىڭ ئەجرى، غەنىمەت ئالمىغان ئادەمنىڭ ئەجرىگە ئوخشاش بولىدۇ دېمىگەن. شۇڭا ئۇ ھەدىس قەيتسىز، كېيىنكى ھەدىس غەنىمەتنىڭ ئەجرىنى كېمەيتىۋېتىشى بىلەن قەيت قىلىنغان. شۇنداق بولغاچ، كېيىنكى ھەدىس ئالدىنقى ھەدىسنى قەيت قىلىدۇ (يەنى دائىرىسىنى تارايتىدۇ.)

❷ ئۇلارنىڭ ئەبۇ ھانىئ نامەلۇم كىشىدۇر، دېگەن سۆزى بەك خاتا گەپتۇر. بەلكى ئۇ ئىشەنچلىك مەشھۇر كىشى بولۇپ، لەيس ئىبنى سەئد، ھەيۋە، ئىبنى ۋەھب ۋە ئىمامالاردىن نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭدىن (ھەدىس) رىۋايەت قىلغان. ئۇنى ئىشەنچلىك دەپ قاراشقا، ئىمام مۇسلىمنىڭ «سەھىھ مۇسلىم» ناملىق كىتابىدا ئۇنىڭ رىۋايەت قىلغان (ھەدىسى) بىلەن ھۆججەت كەلتۈرگەنلىكى يېتەرلىكتۇر.

❸ ئۇلارنىڭ، كېيىنكى ھەدىس «سەھىھۇل بۇخارى» بىلەن «سەھىھ مۇسلىم»دا يوق دېگەن گېپىگە كەلسەك، ھەدىسنىڭ سەھىھ بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭ «سەھىھۇل بۇخارى» بىلەن «سەھىھ مۇسلىم»دا بولۇشى ۋەنە ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرسىدە بولۇشى شەرت ئەمەس.

❹ ئۇلارنىڭ بەدرى غەنىمىتى ھەققىدە دېگەن سۆزىگە كەلسەك، ئۇلار ئەگەر غەنىمەت ئالمىغان بولسىمۇ ئۇلارنىڭ ئەجرى، ئۇلارنىڭ غەنىمەت ئالغاندىكى ئەجرىگە ئوخشاش بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ھېچقانداق دەلىل كەلمىگەن، ھەمدە بۇ بەدرى ئۇرۇشىنىڭ پەزىلىتى كۈچلۈك، مەرتىۋىسىنىڭ بۈيۈك بولۇشى بىلەن بىرگە، ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنىڭ مەغپىرەت قىلىنغان، الله نىڭ ئۇلاردىن رازى بولغان ۋە

ئەھلى ـ جەننەتتىن بولغان ئالىي مەرتىۋىلەرنىڭ كەينىدە ئۇنىڭدىنمۇ ئەۋزەل يەنە بىر مەرتىۋىنىڭ يوقلۇقىنى ئۇقتۇرمايدۇ.›

- يەنە بەزىلەر مۇنداق دېگەن: ‹ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەجرىنىڭ ئۇچتىن ئىككىسىنى ئېلىپ بولدى دېگەن سۆزدىن مەقسەت، يولسىز ئېلىنغان غەنىمەت توغرىسىدا بولۇشى مۇمكىن.› بۇمۇ ئوچۇق خاتا سۆزدۇر. چۈنكى غەنىمەت يولسىز (ئېلىنغان) بولسا، ئەجرىنىڭ ئۇچتىن بىرسىمۇ بولمايتتى.
- يەنە بىر بۆلۈك كىشىلەر مۇنداق دېگەن: ‹غەنىمەتسىز قايتقان ئۇ كىشىگە خۇددى مېلى ۋە ئائىلە بالا ـ چاقىسىدا مۇسىبەتكە ئۇچرىغان كىشىگە ھەسسىلەپ كۆپەيتىپ بېرىلگەنگە ئوخشاش، قولىدىن كەتكەن غەنىمەتكە ئېچىنغانلىق سەۋەبىدىن ئەجرى ھەسسىلەپ كۆپەيتىلىدۇ.› بۇ سۆزمۇ، روشەن ھەدىسكە قارشى خاتا گەپتۇر.
- يەنە بىر قىسىم كىشىلەر مۇنداق دېگەن: ‹ھەدىس ھەم غازات قىلىش نىيىتى بىلەن ھەم غەنىمەت ئېلىش نىيىتى بىلەن چىققان ئادەمگە قارىتىلىدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ ساۋابى كېمەيتىلىدۇ.› بۇ ھەم ئاجىز گەپ، توغرىسى بىزنىڭ يۇقىرىدا دېگەن سۆزىمىزدۇر. الله ئوبدان بىلگۈچىدۇر.][1]

«نەيلۇل ئەۋتار»[2] نامىلىق كىتابتا مۇشۇ مەسىلىنى تەھقىقلاش ئۈچۈن «جىھادتا نىيەتنى خالىس قىلىش، ئۇنىڭغا ئىش ھەققى ئېلىش ۋە ياردەم بېرىش توغرىسىدا» دېگەن مۇستەقىل بىر باب كەلگەن. ئۇ يۇقىرىقى دەلىللەرنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلغان ۋە ئىبنى ھەجەرنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى ھەم ئېيتىپ ئۆتكەن. ئىمام نەۋەۋىينىڭ ئەكسىچە مەسىلىگە كېسىپ ھۆكۈم قىلمىغان.

مانا بۇ، ئىخلاس ۋە ساۋاب ئۈمىد قىلىش توغرۇلۇق الله يېزىشقا مۇيەسسەر قىلغان سۆزلەردۇر. الله تائالا بىزگە ۋە ھۆرمەتلىك كىتابخانغا بۇ كىتاب بىلەن پايدا يەتكۈزسۇن! ئامىن.

[1] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 13ـجىلد 52ـ، 53ـ بەتلەر

[2] شەۋكانىنىڭ «نەيلۇل ئەۋتار» نامىلىق كىتابى 8ـجىلد 32ـ ۋە كېيىنكى بەتلەر

ئىككىنچى باب . مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ھۆكمى

بۇ بابتا تۆۋەندىكى بەش تۈرلۈك مەسىلە بايان قىلىنىدۇ:
بىرىنچى . مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ئەھمىيىتى
ئىككىنچى . مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ھۆكمى
ئۈچىنچى . ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ كىملەرگە پەرز بولىدىغانلىقى
تۆتىنچى . شەرئىەتتە ھەربىي تەلىم ئېلىش كەچۈرۈم قىلىنىدىغان شەخسلەر
بەشىنچى . الله يولىدا ئىقتىساد چىقىم قىلىش

بىرىنچى . مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ئەھمىيىتى

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «يوشك أنْ تداعى عليكُم الأمم من كُل أُفُقٍ كما تداعى الأَكَلَةُ علَى قَصعتها» قُلْنا: يا رسولَ الله أمن قلة بِنا يومئذ قَالَ: «أنتم يومئذ كثير ولكنكُم غُثَاءٌ كغُثَاءِ السيلِ تنزع الْمهابةُ من قُلُوبِ عدوكُم ويجعل في قُلُوبِكُم الْوهن» قَالُوا وما الْوهن؟ قَالَ: «حب الْحياة وكَراهِيـةُ الْمـوت» «يېقىنسىزلىق باشلىرى (يەنى كاپىر پىرقىلەر ۋە ئازغۇن گۇرۇھلار) سىلەرگە قارشى ھەر تەرەپتىن خۇددى تاماق يېگۈچىلەر ئۆزىنىڭ قاچىسىغا بىر - بىرسىنى چاقىرىشقاندەك (سىلەر بىلەن ئۇرۇشۇش، شانى - شەۋكىتىڭلارنى سۇندۇرۇش، دۆلىتىڭلارنى ۋە مال - مۈلكۈڭلارنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن) بىر - بىرىنى چاقىرىشىدۇ.» بىز دېدۇق: ‹ئى رەسۇلۇلله! بۇ شۇ كۈندىكى بىزنىڭ سانىمىزنىڭ ئازلىقىدىنمۇ؟› پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «شۇ كۈنىدە سىلەر كۆپ لېكىن سىلەر (شىجائىتىڭلارنىڭ كېمىيىپ كېتىشى، قەدىر - قىممىتىڭلارنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى سەۋەبلىك) سەلنىڭ كۆپۈكىگە ئوخشاش بىر كۆپۈك، دۈشمەنلىرىڭلارنىڭ قەلبىدىن قورقۇنچ (يەنى سىلەرنىڭ ھەيۋىتىڭلار) كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ، سىلەرنىڭ قەلبىڭلاردا ۋەھەن پەيدا قىلىنىدۇ.» ئۇلار ‹ۋەھەن دېگەن نېمە؟› دېدى. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «ھاياتلىقنى ياخشى كۆرۈش، ئۆلۈمنى ياماق كۆرۈشتۇر.»[1]

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «إذَا تبايعتم بِالْعينة وأخذْتم أذْناب الْبقَرِ ورضيتم بِالزرعِ وتركْتم الْجِهـاد سلطَ الله علَيكُم ذُلا لاَ ينزعه حتى ترجِعوا إِلَى دينِكُم» «جازانە ئارىلاش سودا بىلەن شۇغۇللانساڭلار، (پەرز ئەين بولغان) جىھادنى تەرك ئېتىپ چارۋا - ماللارنى بېقىش ۋە كۆپەيتىش بىلەن مەشغۇل بولساڭلار ۋە تېرىقچىلىق بىلەن قانائەتلەنسەڭلار، الله تائالا شۇنداق بىر خارلىققا مۇپتىلا قىلىپ قويىدۇكى، تاكى سىلەر دىنىڭلارغا قايتىمغۇچە (يەنى دىنىڭلار كۆرسىتىپ بەرگەن جىھاد ئىبادىتىنى ئادا قىلمىغۇچە) ئۇ خارلىقنى ئۈستۈڭلاردىن كۆتۈرۈۋەتمەيدۇ.»[2]

بۇ ئىككى ھەدىس بىر مەنىدە بولۇپ، ئىككىلا ھەدىس مۇسۇلمانلارنىڭ بۈگۈنكى كۈندىكى دۇنيانى ياخشى كۆرۈپ ئۆلۈمنى ياماق كۆرگەن ۋە جىھادنى تەرك ئەتكەن، ئاندىن الله تائالا ئۇلارغا كاپىر ئۇممەتلەرنى مۇپتىلا قىلغان، ئۇ كاپىرلار مۇسۇلمانلارغا خارلىقنى تېتىتۈاتقان ھالىتىنى شەكسىز سۈپەتلەپ بېرىدۇ. مانا بۇ جىھادنى تەرك ئەتكۈچىلەر چوقۇم يولۇقىدىغان تەقدىرى جازادۇر.

---

[1] ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى
[2] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يا أيها الذين آمنوا ما لكم إذا قيلَ لكم انفروا في سبيل الله اثـاقلتم إلـى الأرض أرضيتم بالحياة الدنيا من الآخرة فما متاع الحياة الدنيا في الآخرة إلا قليلٌ إلا تنفروا يعذبكم عذابا أليما ويستبدلْ قوما غيركم ولا تضروه شيئًا والله على كل شيءٍ قدير﴾ ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشقا چىقىڭلار دېيىلسە، نېمىشقا يۇرتۇڭلاردىن ئايرىلغىڭلار كەلمەيدۇ؟ دۇنيا ھاياتىنى ئاخىرەتتىكى (بەخت) بىلەن تېگىشىشكە رازى بولىدۇڭلارمۇ؟ دۇنيا ھاياتىدىن بەھرىمەن بولۇش ئاخىرەتنىڭ نېمەتلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئەرزىمەس نەرسىدۇر. ئەگەر سىلەر جىھادقا چىقمىساڭلار، الله سىلەرگە قاتتىق ئازاب قىلىدۇ. (سىلەرنى ھالاك قىلىپ) ئورنۇڭلارغا سىلەردىن باشقا قەۋمنى كەلتۈرىدۇ، سىلەر الله قا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر، الله ھەر نەرسىگە قادىردۇر.﴾[1]

ئىبنى ئۆمەر ﷺ رىۋايەت قىلغان ھەدىستىكى مەزكۇر خارلىق، بۇ ئايەتتىكى دەردلىك ئازابنىڭ جۈملىسىدىندۇر. يەنە سەۋبان ﷺ رىۋايەت قىلغان ھەدىستە بايان قىلىنغان كاپىرلارنىڭ بىزگە قارشى بىر ـ بىرىنى چاقىرىشى، ئۇ دەردلىك ئازابنىڭ جۈملىسىدىندۇر. بۇنىڭدىن قۇتۇلۇش خۇددى پەيغەمبەر ﷺ: «ئۇ خارلىقنى كۆتۈرۈۋەتمەيدۇ تاكى سىلەر دىنىڭلارغا قايتمىغۇچە» دەپ خەۋەر بەرگەندەك، جىھادقا قايتىش بىلەن بولىدۇ. مانا بۇ دىنغا قايتىش ھەدىسنىڭ بېشىدا ئېيتىلغاندەك جىھادقا قايتىش بىلەن بولىدۇ. بۇ الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى سۆزلىرىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ: ﴿وقاتلوا المشركين كافةً كما يقاتلونكم كافـةً واعلموا أن الله مع المـتقين﴾ ﴿مۇشرىكلار سىلەرگە بىرلىكتە ھۇجۇم قىلغانىدەك، سىلەرمۇ ئۇلارغا قارشى بىرلىكتە ئۇرۇش قىلىڭلار. بىلىڭلاركى، الله تەقۋادارلار بىلەن بىللىدۇر (يەنى الله نىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش، مەنئى قىلغان ئىشلىرىدىن چەكلىنىش بىلەن الله تىن قورقۇچىلارغا الله نىڭ ياردەم بېرىدىغانلىقىغا ئىشەنچىدە بولۇڭلار.)﴾ [2]

﴿وقاتلوهم حتى لا تكونَ فتنةٌ ويكونَ الدين كُله لله﴾ ﴿پىتنە تۈگىگەن، دىن پۈتۈنلەي الله ئۈچۈن بولغانغا قەدەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇڭلار.﴾[3]

بۇ ئىلاھى پەرمان چوقۇم بىر سوئالنى قوزغايدۇ. ئۇ بولسا بىز قانداق بۇ بۇيرۇقنى ئىجرا قىلالايمىز؟! ۋەھالەنكى، بىز مۇسۇلمانلار مۇشۇنداق ئاجىز، چېچىلاڭغۇ تۈرساق ۋە پىتنىلەر ئەقىللىق كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان دەرىجىگە يەتكەن تۇرسا؟!

بىز ئىبنى تەيمىيىنىڭ مۇنۇ سۆزى بىلەن جاۋاب بېرىمىز: [ئاجىز كەلگەنلىكتىن جىھادنىڭ پەرزلىكى ئەمەلدىن قالغان چاغدا، كۈچ ۋە جەڭ ئېتى ھازىرلاش ئارقىلىق جىھادقا تەييارلىق قىلىش پەرزلىك ئورۇنغا ئۆتىدۇ. چۈنكى پەرزىنى ئۈنىڭسىز ئورۇندىغىلى بولمايدىغان نەرسىنىڭ (يەنى ۋاستىنىڭ) ھۆكمىمۇ پەرز بولىدۇ.][4]

جىھادقا تەييارلىق قىلىش ئىككى خىل بولىدۇ:

① ئىمانى تەييارلىق

بۇ، شەرىئەت ئىلىمىنى ئۆگىنىش ۋە ئۆزىنى پاكلاش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يتلو عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكْمةَ﴾ ﴿ئۇ (يەنى پەيغەمبەر) ئۇلارغا قۇرئان

[1] سۈرە تەۋبە 38ـ، 39ـ ئايەتلەر

[2] سۈرە تەۋبە 36ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] سۈرە ئەنفال 39ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 259ـ بەت

ئايەتلىرىنى ئوقۇپ بېرىدۇ، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدۇ، ئۇلارغا كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتىنى) ئۆگىتىدۇ.﴾[1]

② ماددىي تەييارلىق

بۇ، كۈچ توپلاش، ھەربىي تەلىم ئېلىش ۋە الله يولىدا ئىقتىساد چىقىم قىلىش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا چىقىدۇ.

بىز ئىمانى تەييارلىق توغرۇلۇق دەيدىغان سۆزىمىزنى كېيىنگە قالدۇرۇپ، جىھادنىڭ مۇھىم بولغان ماددىي تەييارلىقلىرى بىلەن سۆزنى باشلايمىز. چۈنكى ئۇ، بۇ كىتابنى يېزىشنىڭ سەۋەبىدۇر.

دەيمىزكى، الله تائالا ماددىي تەييارلىق قىلىشقا ئۆزىنىڭ مۇنۇ سۆزىدە بۇيرۇغان: **﴿وأعدوا لهم ما استطعتم من قُوة ومن رباط الْخيل ترهبونَ به عدو الله وعدوكُم وآخرين من دونِهم لا تعلمونهم الله يعلمهم وما تنفقُوا من شيءٍ في سبيل الله يوف إليكُم وأنتم لا تظْلمونَ﴾** دۇشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتىى تەييارلاڭلار، بۇنىڭ بىلەن، الله نىڭ دۇشمىنىنى، ئۆزۈڭلارنىڭ دۇشمىنىڭلارنى ۋە ئۇلاردىن باشقا دۇشمەنلەرنى قورقۇتىسىلەر، ئۇلارنى سىلەر تونۇمايسىلەر، الله تونۇيدۇ، سىلەرنىڭ الله يولىدا سەرپ قىلغىنىڭلار مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، سىلەرگە ئۇنىڭ ساۋابى تولۇق بېرىلىدۇ، سىلەرگە زۇلۇم قىلىنمايدۇ (يەنى بۇ ساۋابتىن ھېچنەرسە كېمەيتىلمەيدۇ.)﴾[2]

بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرى توغرىسىدا ئۇقبە ئىبنى ئامىر ﷺ دىن نەقىل قىلىنغان مۇنداق بىر ھەدىس بار. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇنبەر ئۈستىدە تۇرۇپ مۇنداق دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغان ئىدىم: «﴿وأعدوا لهم ما استطعتم من قُوة﴾، أَلَا إن الْقُوةَ الرمي أَلَا إن الْقُوةَ الرمي أَلَا إن الْقُوةَ الرمي» «﴿دۇشمەنلىرىڭلار بىلەن ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن قولۇڭلاردىن كېلىشىچە كۈچ تەييارلاڭلار.﴾ دېگەن ئايەتتىكى كۈچ ــ بىلىڭلاركى جەزمەن ئوق ئېتىشتۇر، بىلىڭلاركى جەزمەن ئوق ئېتىشتۇر، بىلىڭلاركى جەزمەن ئوق ئېتىشتۇر.»[3]

پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئايەتكە بەرگەن بۇ تەپسىرى، جىھادقا تەييارلىق كۆرۈش ــ تەلىم ـ تەربىيە ۋە ئۆزىنى پاكلاش ئارقىلىق بولىدۇ دېگۈچىلەر بىلەن، جىھادقا تەييارلىق كۆرۈش ــ ئوق ئېتىشنى ئۆگىنىش ئارقىلىق بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دەتالاشنى ئايرىيدىغان ئوچۇق دەلىلدۇر. چۈنكى ھەدىس، الله تائالا تەييارلاشقا بۇيرۇغان كۈچ ـ قۇۋۋەتنىڭ، ھەرخىل قوراللارنى ئېتىشنى ئۆگىنىش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا چىقىدىغان ماددىي كۈچ ـ قۇۋۋەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. مانا بۇ مۇسۇلمان كىشىنىڭ، ئۇنى تەرك ئېتىشى دۇرۇس بولمايدىغان ئىشلارنىڭ قاتارىدىندۇر. بىز بۇ ھەقتە ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ھۆكمى دېگەن ماۋزۇدا توختىلىمىز.

شەرئى بىلىملەر بىلەن تەلىم ـ تەربىيە ئېلىپ بېرىپ روھنى پاكلاشمۇ جىھادنىڭ ئىمانى تەييارلىقى سۈپىتىدە پەرزلىك ئورۇندا تۇرىدۇ. بۇنىڭ دەلىلىنى كېيىن بايان قىلىمىز.

مەشىق لاگېرلىرى ۋە جىھاد مەيدانلىرى ئەگەر ياخشى رىئايە قىلىنسا كىشىلەرنى تەربىيىلەشنىڭ، ئادەم بايلىقلىرىنى ئېچىشنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ يوللىرىنى بىلىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئورنىدۇر. بۇ، ئۇزۇن ۋاقىت (مۇشۇ ساھەدە) بىللە ياشاش ۋە مۇشەققەتلەرگە بىللە ئۇچراش، سەپەرلەرنى بىللە قىلىش ئارقىلىق مۇكەممەللىشىدۇ.

---

[1] سۈرە جۇمە 2ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە ئەنفال 60ـ ئايەت

[3] مۇسلىم رىۋايىتى

بىز بۇ كىتابتا الله خالىسا ئىمانى تەييارلىق توغرىسىدا بىرنەچچە ئورۇندا توختىلىمىز.

(جىهادقا) ماددىي تەييارلىق كۆرۈش بىلەن ئىمانى تەييارلىق كۆرۈشىنىڭ زۆرۈرلۈكىدە ھېچقانداق ئىختىلاپ يوق. ئەمما مەزكۇر ئايەتتىكى تەييارلىق دېگەن سۆزنى پەقەت ئىمانى تەييارلىقتىنلا ئىبارەت دەۋېلىش ياكى ئىمانى تەييارلىقنى ماددىي تەييارلىق قىلىشتىن ۋە ھەربىي تەلىم ئېلىشتىن قېلىپ قېلىشنىڭ بىر ۋاستىسى قىلىۋېلىشقا، قۇرئان ۋە ھەدىس قەتئىي يول قويمايدۇ. بىزمۇ بۇ خىل پىكىرلەرگە قوشۇلالمايمىز.

خۇلاسىلەپ ئېيتقاندا، جىهاد ـــ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن الله نىڭ غەزىپىدىن قۇتۇلۇش، شۇنىڭدەك ھازىر باشتىن كەچۈرۈۋاتقان خورلۇق ھاياتتىن نىجات تېپىشنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ تەييارلىقىنىڭ كۆرۈنەرلىك بىر شەكلى بولغان ھەربىي تەلىم ئېلىش ھەم شۇنچىلىك مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئىككىنچى. مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ ھۆكمى

ھەربىي تەلىم ئېلىش شەرئىتتە كەچۈرۈم قىلىنغان ئۆزرە ئىگىلىرىدىن باشقا ھەرقانداق مۇسۇلمان ئۈچۈن پەرز. چۈنكى ئۇ، جىهادنىڭ ئاساسلىق مۇقەددىملىرىدىن بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئەسكىرى تەلىم ئېلىشنىڭ پەرزلىكىنىڭ دەلىللىرى:

1ـ جىهادنىڭ ھەربىر مۇسۇلمان ئۈچۈن، فىقھى كىتابلاردا بايان قىلىنغانىدەك بىرنەچچە ئورۇنلاردا پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلىدىغانلىقى مەلۇم.

ئۇ ئورۇنلارنى ئىبنى قۇدامە ئۆزىنىڭ «ئەلمۇغنىي» دېگەن كىتابىدا مۇنداق بايان قىلغان: [جىهاد ئۈچ خىل ئورۇندا پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلىدۇ:

❶ مۇسۇلمانلار قوشۇنى بىلەن كاپىرلار قوشۇنى ئۇچرىشىپ ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن سەپ تۈزگەندە. بۇ خىل ھالەتتە سەپكە قاتناشقان ھەربىر مۇسۇلماننىڭ قايتىپ كېتىشى ھارام بولۇپ، ئۇنىڭغا جىهاد قىلىش پەرز ئەين بولىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**يا أيها الذين آمنوا إذا لقيتم فئة فاثبتوا واذكروا الله كثيرا لعلكم تفلحون وأطيعوا الله ورسوله ولا تنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم واصبروا إن الله مع الصابرين**﴾ ﴿ئى مۇمىنلەر! (مۇشرىكلاردىن) بىر جامائەگە (يەنى دۈشمەن قوشۇنىغا) ئۇچراشقان چېغىڭلاردا ساباتلىق كۆرسىتىڭلار، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىڭلار ئۈچۈن الله نى كۆپ ياد ئېتىڭلار. (پۈتۈن سۆز ھەربىكەتلىرىڭلاردا) الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىڭلار، ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا، (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن) قورقۇپ قالىسىلەر، كۈچ ـ قۇۋۋىتىڭلار كېتىپ قالىدۇ؛ سەۋر قىلىڭلار، الله ھەقىقەتەن سەۋر قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر.﴾[1]

﴿**يا أيها الذين آمنوا إذا لقيتم الذين كفروا زحفا فلا تولوهم الأدبار ومن يولهم يومئذ دبره إلا متحرفا لقتال أو متحيزا إلى فئة فقد باء بغضب من الله**﴾ ﴿ئى مۇمىنلەر! كاپىرلارنىڭ ھۇجۇمىغا دۇچ كەلگەن چېغىڭلاردا، ئۇلارغا ئارقاڭلارنى قىلماڭلار (يەنى قاچماڭلار.) كىمكى قايتا ئۇرۇشۇش ياكى (ياردەم تىلەش) ئۈچۈن مۇسۇلمانلار

[1] سۈرە ئەنفال 45ـ، 46ـ ئايەتلەر

جامائەسىگە قوشۇلۇش مەقسىتىدە بىر تەرەپكە يۆتكىلىش قىلماسلىق، بەلكى دۈشمەنگە ئارقىسىنى قىلىدىكەن (يەنى قاچىدىكەن،) ئۇ ھەقىقەتەن الله نىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ.﴾[1]

❷ كاپىرلار مۇسۇلمانلارنىڭ زېمىنىغا باستۇرۇپ كىرگەندە. بۇ خىل ھالەتتە شۇ يەرنىڭ ئەھلى بولغان مۇسۇلمانلارغا دۈشمەنلەرگە قارشى جىھاد قىلىش ۋە ئۇلارنى چېكىندۈرۈش پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلىدۇ.

❸ مۇسۇلمانلارنىڭ ئەمىرى مۇئەييەن بىر قەۋمنى جىھادقا چاقىرىق قىلسا، چاقىرىق قىلىنغان كىشىلەرگە جىھاد پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**يا أيها الذين آمنوا ما لكم إذا قيلَ لكم انفروا في سبيل الله اثـاقلتم إلـى الأرض**﴾ **﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشقا چىقىڭلار دېيىلسە، نېمىشقا يۇرتۇڭلاردىن ئايرىلغىڭلار كەلمەيدۇ؟﴾**[2]

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**وإذا استنفرتم فانفروا**» «سىلەردىن جىھادقا چىقىش تەلەپ قىلىنسا چىقىڭلار.»[3][4]

بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، بۈگۈنكى دەۋرده جىھادنى پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىغا پەرز ئەين دېسەكمۇ ئانچە ئاشۇرۇۋەتكەن بولمايمىز. بولۇپمۇ ئىككىنچى خىل ھالەتنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئېيتقاندا تېخىمۇ شۇنداق. چۈنكى ھازىر كۆپ سانداكى مۇسۇلمان دۆلەتلىرىگە ئومۇمەن باشقا ئەجنەبىي كاپىرلار ياكى يەرلىك كاپىر ھۆكۈمەتلەر ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتىدۇ. پەرز ئەين بولۇپ بېكىپ بولغان جىھادنى تەرك ئېتىش، ھەدىسلەردە ئىنسانىنى ھالاك قىلغۇچى يەتتە تۇرلۇك چوڭ گۇناھلارنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ. مەزكۇر نۇقتىلاردىن ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ پەرزلىكى مانا مەن دەپلا چىقىپ تۇرىدۇ. چۈنكى بۇ ھەربىي تەلىم ئېلىش، ھەربىر مۇسۇلماننىڭ ئۈستىگە ھەرقانداق ۋاقىتتا پەرز بولۇشى مۇمكىن. پەرز جىھادنى ئۇنىڭسىز قىلغىلى بولمايدىغان ۋاسىتە (يەنى تەييارلىق) پەرز.

2ـ الله تائالانىڭ ﴿**وأعدوا لهم ما استطعتم من قُـوة**﴾ ﴿دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، **قولۇڭلاردىن كېلىشچە قورال كۈچى تەييارلاڭلار.﴾**[5] دېگەن سۆزىدۇر.

ئۇقبە ئىبنى ئامىر ﷺ نىڭ پەيغەمبەر ﷺ دىن رىۋايەت قىلغان «بىلىڭلاركى، كۈچ تەييارلاش ئوق ئېتىشتۇر.»[6] دېگەن ھەدىسىمۇ ئۇنىڭ دەلىلىدۇر.

بۈيرۇق، ئۇنىڭ پەرزلىكىنى ئىپادىلەشتىن توسىدىغان ئامىل بولمىسىلا، پەرزلىكىنى ئۇقتۇرىدۇ، مەزكۇر ئايەتنىڭ تەقەززاسى بويىچە تەييارلىق قىلىش پەرز بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ بىر تۈرى بولغان ھەربىي تەلىم ئېلىشمۇ پەرزلىك ئورۇندا تۇرىدۇ.

سەنئانى ئۇقبىنىڭ بۇ ھەدىسىنىڭ شەرھىسىده مۇنداق دېگەن: [ئايەتتىكى كۈچ تەييارلاشنى ئوق ئېتىش بىلەن تەپسىر قىلغان ھەدىس شۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇكى، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ زامانىسىدىكى كۈچ تەييارلاش ئوق ئېتىش بىلەن تونۇلغان، ئۇ مۇشرىكلار ۋە باغىيلارغا قورال ئېتىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە

---

[1] سۈرە ئەنفال 15ـ، 16ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە تەۋبە 38ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[4] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 10ـ جىلد 365ـ، 366ـ بەتلەر

[5] سۈرە ئەنفال 60ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[6] مۇسلىم رىۋايىتى

ئالىدۇ. بۇنىڭدىن ئۇ قوراللارنى ئۆگىنىشنىڭ قانۇنلۇق ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ، چۈنكى تەييارلىق قىلىش ئوق ئېتىشقا ئادەتلىنىش بىلەن بولىدۇ، ياخشى ئاتالمىغان ئادەمنى كۈچ تەييارلىدى دېگىلى بولمايدۇ.][1]

3ـ الله تائالانىڭ ﴿ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عدةً ولكن كره الله انبعاثهم فثبطهم وقيلَ اقعدوا مع القاعدين﴾ ﴿ئەگەر ئۇلارنىڭ جىھادقا چىقىش نىيىتى بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلاتتى، لېكىن الله ئۇلارنىڭ چىقىشىنى ياقتۇرمىدى، (ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ھۇرۇنلۇقنى سېلىپ) ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇردى. (ئۇلارغا) «ئۆيلىرىدە قېلىپ قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار، كىچىك بالىلار، ئاجىزلار) بىلەن قېلىڭلار» دېيىلدى.﴾[2] دېگەن سۆزىدۇر.

الله تائالا جىھادقا تەييارلىق كۆرۈشنى تەرك ئېتىشنى (ھەربىي تەلىم ئېلىشمۇ شۇ قاتاردا) مۇناپىقلارنىڭ سۈپەتلىرىدىن دەپ بايان قىلدى. مانا بۇ الله تائالانىڭ ﴿دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى تەييارلاڭلار.﴾ دېگەن سۆزىدىكى بۇيرۇقنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى، ئۇنى تەرك ئېتىشكە نىسبەتەن الله نىڭ كايىغانلىقى كۈچلەندۈرىدۇ.

بۇ يەنە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇنۇ سۆزىدىن روشەنلىشىدۇ: «من مات ولم يغز ولم يحدثْ نفْسه بِالغزوِ مـات علَـى شـعبة مـن النِفَـاق» «كىمكى غازات قىلماي، غازات قىلىشنى كۆڭلىگىمۇ پۈكمەي ئۆلسە مۇناپىقلىقنىڭ بىر سۈپىتى ئۈستىدە ئۆلىدۇ.»[3]

يەنە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇنۇ سۆزىدىن ھەم ئايدىڭلىشىدۇ: « من علم الرمي ثُم تركه فَلَيس منـا أَو قَـد عصى» «كىمكى ئوق ئېتىشنى ئۆگىنىپ كېيىن ئۇنى (داۋاملاشتۇرماي) تاشلىۋەتسە ئۇ بىزدىن ئەمەس ياكى ئاسىي بولدى.»[4]

ئىمام نەۋەۋي مۇنداق دەيدۇ: [بۇ ھەدىس ئوق ئېتىشنى ئۆگىنىپ بولۇپ تاشلاپ قويغان كىشىگە قىلىنغان قاتتىق تەھدىتتۇر.]

ئەگەر بۇ تەھدىت ئوق ئېتىشنى ئۆگىنىپ بولۇپ ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنتۇپ قالماسلىق ئۈچۈن مەشىقنى داۋاملاشتۇرۇپ تۇرمىغان ئادەمنىڭ ھەققىدە بولسا، باشتىلا ئۆگەنمىگەن ئادەمنىڭ ھالى نېمە بولار!

يەنە باشقا دەلىللەرمۇ بار بولۇپ، گەپنىڭ ئۆزىراپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن يۇقىرىقى دەلىللەر بىلەن كۇپايىلىنىمىز.

دېمەك، ھەربىي تەلىم ئېلىش ئۆزرە ئېگىلىرىدىن باشقا ھەرقانداق مۇسۇلمانغا پەرز.

ئىسلام ئەسكەرلىكى توغرىسىدا كىتاب يازغان ئۇستاز مۇھەممەد شىيت خەتتاب مۇنداق دەيدۇ: [ھەرقانداق قورال ئىشلىتىلمەيدىكەن ئۇنىڭ ھېچقانداق قىممىتى بولمايدۇ، قورال ئىشلىتىشنى يۇقىرى دەرىجىدە ئۆگىنىش ئۇنى تولۇق ئىشلىتىشكە ئېلىپ بارىدۇ، قورال ئىشلىتىشنى ياخشى ئۆگەنگەن مۇجاھىدلا ئۇنى ياخشى ئىشلىتەلەيدۇ. ئەمما ياخشى ئۆگەنمىگەن جەڭچى ئۇنىڭدىن دېگەندەك پايدىلىنالمايدۇ. تەلىم ـ تەربىيە كۆرگەن كىشى كۆرمىگەن كىشىنىڭ ئۈستىدىن ئاسانلا غەلىبە قىلالايدۇ. ئىسلامدىن ئىلگىرى ئەرەبلەر قورال ئىشلىتىشنى ئۆگىنەتتى لېكىن مەجبۇرى

[1] «سۇبۇلۇسسەلام» 4ـ جىلد 1374ـ بەت 1236ـ ھەدىس

[2] سۈرە تەۋبە 46ـ ئايەت

[3] مۇسلىم رىۋايىتى

[4] مۇسلىم رىۋايىتى

ئەمەس ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئۆزىنىڭ قىزغىنلىق ۋە خاھىش ئېتىبارى بىلەن ئۆگەنمەيدىغانلارمۇ بار ئىدى. ئىسلام دىنى كېلىپ ئەسكىرى تەلىم ئېلىشقا بۇيرۇدى ۋە ئۇنىڭغا قىزىقتۇردى، چۈنكى جىهاد قورال كۆتۈرەلەيدىغان ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۇستىگە پەرزدۇر. مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسى الله نىڭ سۆزىنىڭ ئۈستۈن بولۇشى ئۈچۈن الله يولىدا جىهاد قىلىدىغان مۇسۇلمانلار قوشۇنىدۇر. ئوق ئېتىشقا قىزىقتۇرىدىغان نۇرغۇن ھەدىسلەر كەلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ بىر قىسمى سۆزلەپ ئۆتۈلدى.

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «من علم الرمي ثُم تركه فَليس منا» «كىمكى ئوق ئېتىشنى ئۆگىنىپ كېيىن ئۇنى (داۋاملاشتۇرماي) تاشلىۋەتسە ئۇ بىزدىن ئەمەس.»[1]

نۇرغۇن ئىمامىلار ۋە ئالىملارنىڭ چۈشلىرى قېرىپ قالغاندىن كېيىنمۇ ئوق ئېتىشنى مەشىق قىلىپ تۇراتتى. ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلمۇ شۇلارنىڭ قاتارىدىن ئىدى. ئەگەر ئۇلاردىن چېنىقىشنىڭ سەۋەبى توغرۇلۇق سورالسا ياكى ئۇلارغا قىلىۋاتقان ئىشلىرىدىن كىشىلەرنىڭ ئەجەبلەنگەنلىكى ئىشارە قىلىنسا، ئۇلار سوئال سورىغۇچىلارغا ۋە ئەجەبلەنگۈچىلەرگە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇشۇ ئۇلۇغ ھەدىسى بىلەن جاۋاب بېرەر ئىدى.[2]

يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ راۋىسى ساھابە ئوقبە ئىبنى ئامىر ﷺ مۇ قېرىنچە ئوق ئېتىشنى مەشىق قىلىشنى داۋاملاشتۇرغان كىشىلەرنىڭ قاتارىدىن بولۇپ، ئۇ بۇ ھەدىسنى ئۆزىنىڭ قېرىپ قالغان ۋاقتىدا مەشىق قىلىۋاتقانلىقىدىن باشقىلار ئەجەبلەنگەن چاغدا رىۋايەت قىلغان.

ئۈچىنچى. ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ كىملەرگە پەرز بولىدىغانلىقى

جىهادنىڭ كىملەرگە پەرز بولىدىغانلىقى توغرۇلۇق ھەنبەلى مەزھەپ ئالىملىرىدىن ئىبنى قۇدامە مۇنداق دەيدۇ: [جىهاد پەرز كۇپايە ھالەتتە ئۇنى ئادا قىلغۇچىلاردا مۇنداق يەتتە شەرت ھازىرلانغان بولۇشى لازىم:

1. مۇسۇلمان بولۇش
2. بالاغەتكە يەتكەن بولۇش
3. ئەقلى ـ ھوشى جايىدا بولۇش
4. ئازاد ئادەم بولۇش
5. ئەر كىشى بولۇش
6. جىسمانىي ئاجىزلىقلاردىن خالى بولغان بولۇش
7. ئۆزىگە كېتەرلىك چىقىمغا ئىگە بولغان بولۇش.[3]*]

بۇنىڭغا ئاتا ـ ئانىنىڭ رۇخسىتىنى ئالغان بولۇش ۋە ئەگەر قەرزدار بولغان بولسا، قەرزى ئىگىسىنىڭ رۇخسىتىنى ئالغان بولۇشىدىن ئىبارەت يەنە ئىككى شەرت قوشۇلىدۇ.[4] ئۇنداق ھالەتتە شەرتلەرنىڭ يىغىندىسى توققۇز بولىدۇ.

---

[1] ئەھمەد رىۋايىتى

[2] مەھمۇد شىيت خەتتابىنىڭ «ئەرەب ئىسلام ئەسكەرلىكى» ناملىق كىتابى 146ـ، 149ـ بەتلەر

[3] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 10ـ جىلد 366ـ بەت

[4] «نەفسۇل مەسدەر» 381ـ بەت

* ئەگەر خەلىپە تەرىپىدىن مائاش بېرىلسە، بۇ شەرت ساقىت بولىدۇ.

مەن، ئەگەر جىهاد پەرز ئەين بولۇپ بېكىسە، بۇ توققۇز شەرتنىڭ ئىچىدىن ئازاد ئادەم بولۇش، ئەر كىشى بولۇش، ئاتا ـ ئانىنىڭ رۇخسىتىنى ئالغان بولۇش، (ئەگەر قەرزدار بولسا) قەرزى ئىگىسىنىڭ رۇخسىتىنى ئالغان بولۇشتىن ئىبارەت تۆت شەرت چۈشۈپ كېتىدۇ دەپ قارايمەن.

ئۇنداقتا پەرز ئەين بولغان جىهادنىڭ شەرتى پەقەت بەش بولىدۇ:

❶ مۇسۇلمان بولۇش

❷ بالاغەتكە يەتكەن بولۇش

❸ ئەقلى ـ ھوشى جايىدا بولۇش

❹ ئۆزىگە كېتەرلىك چىقىمغا ئىگە بولغان بولۇش

❺ جىسمانىي ئاجىزلىقلاردىن خالى بولغان بولۇش.

شۇنىڭدەك ئەگەر دۈشمەن مۇسۇلمانلارنىڭ دىيارلىرىغا بېسىپ كىرسە، «ئۆزىگە كېتەرلىك چىقىمغا ئىگە بولغان بولۇش» دېگەن شەرتمۇ ئەمەلدىن قالىدۇ، تۆت شەرت قېلىپ قالىدۇ. مانا بۇ جىهاد پەرز ئەين بولغان ھالەتلەرنىڭ بىرىدۇر.

بۇنى مەشھۇر نوپۇزلۇق ئىسلام قانۇنشۇناس ئالىملىرى بېكىتكەن ھۆكۈم بولۇپ، ھەنەفى ئالىملىرىدىن ئالائۇددىن كاسانى مۇنداق دەيدۇ: [ئەمما جىهادقا چىقىش، دۈشمەننىڭ بىرەر ئىسلام دىيارىغا بېسىپ كىرگەنلىك سەۋەبىدىن ئومۇميۈزلۈك پەرز بولغاندا، جىهاد پەرز ئەين بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھەربىر قادىر بولالايدىغان مۇسۇلمان شەخسكە پەرز. ئۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ: **﴿انفروا خفافًا وثقالاً﴾** ﴿(ئى مۇمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە (يەنى مەيلى ياش ـ قېرى، پىيادە، ئۇلاغلىق بولۇڭلار، ئوڭۇشلۇق ۋە قىيىن شارائىتتا بولۇڭلار، ئىختىيارىي ۋە ئىختىيارسىز بولۇڭلار، ھەممە ئەھۋالدا) جىهادقا چىقىڭلار﴾ دېگەن سۆزىدۇر.[1]

قۇل خوجايىنىنىڭ ئىزنىسىز، ئايال ئېرىنىڭ ئىزنىسىز، شۇنىڭدەك بالا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئىزنىسىز چىقىشى دۇرۇس بولىدۇ.][2]

شافىئى ئالىملىرىدىن رەملى مۇنداق دەيدۇ: [ئەگەر ئۇلار (يەنى كاپىرلار) بىزنىڭ شەھىرىمىزگە بېسىپ كىرسە، بىز بىلەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسى (نامازنى) قەسىر ئوقۇش مۇساپىسىدىن تۆۋەن بولسا، ئۇ شەھەرنىڭ ئەھلىگە قوغدىنىش پەرز. ھەتتاكى جىهاد پەرز بولمايدىغان نامراتلار، بالا، قۇل، قەرزدار، ئايال قاتارلىقلارغىمۇ (پەرز بولىدۇ).][3]

مەزھەپ ئالىملىرىنىڭ بۇ سۆزلىرىنىڭ مىساللىرى كۆپ ۋە مەشھۇردۇر.

ئىبنى ھەزىم رەھىمەھۇللاھ پەرز ئەين بولغان جىهادتا ئاتا ـ ئانىنىڭ رۇخسىتىنى ئېلىش مەسىلىسىدە جۇمھۇرلارنىڭ ئەكسىچە مۇنداق دېدى ـــ ئاتا ـ ئانىنىڭ رۇخسىتى، پەرز ئەين بولغان جىهادتا ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ. لېكىن ئۇ بالىنىڭ چىقىپ كېتىشى بىلەن ئۇ ئىككىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىدىغان ئادەم بولمىغاچقا، ئۆلۈپ كېتىدىغان بولۇپ قالسا بۇ ئۇنىڭدىن مۇستەسنا.

ئىبنى ھەزىم رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: [جىهاد ئاتا ـ ئانىنىڭ ئىزنىسىز دۇرۇس ئەمەس، لېكىن دۈشمەن مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچىدىن بىر قەۋمنىڭ ئۈستىگە بېسىپ كەلسە، ئۇلارغا ياردەم بېرىش ئىمكانىيىتى بار ھەرقانداق ئادەمگە ئۇلارغا ياردەم بېرىش پەرز، مەيلى ئاتا ـ ئانا رۇخسەت بەرسۇن ياكى بەرمىسۇن. لېكىن ئۇ ئىككىسى ياكى ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرسى ئۇ بالا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن

[1] سۈرە تەۋبە 41ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] «بەدائىئۇس سەنائىئ» 9ـ جىلد 4301ـ بەت

[3] «نىھايەتۇلمۇھتاج» 8ـ جىلد 58ـ بەت

ئۆلۈپ كېتىدىغان بولۇپ قالسا، ئۇ بالىغا ئۆلۈپ كېتىدىغان ئادەمنى تاشلاپ قويۇپ چىقىپ كېتىش ھالال ئەمەس.][1] الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.

نوپۇزلۇق قانۇنشۇناس ئىسلام ئالىملىرىنىڭ ئايالغىمۇ جىھاد پەرز ئەين دېگەن سۆزنىڭ بىر ئاز توختىلىشقا توغرا كېلىدۇ، بەزىلەر بۇ مەسىلىگە ئالىملار بىرلىككە كەلگەن دېيىشىدۇ ياكى ئۇ كۆپ ساندىكى ئىسلام قانۇنشۇناس ئالىملىرىنىڭ سۆزى دەپ گۇمان قىلىدۇ، ئىش ئۇنداق ئەمەس. جىھاد پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلگەندە، ئايالغىمۇ پەرز بولىدۇ، دېگۈچىلەر پەرز ئەين دەرىجىسىدىكى ھۆكۈم، مەجبۇرىيەت ئۆلچىمىگە توشقان* ھەربىر مۇسۇلماننىڭ ئۈستىگە ئەر ـ ئايال دەپ ئايرىلماستىن ئوخشاش پەرز بولىدۇ دېگەن فىقھى قائىدىگە ئاساسلانغان. مەن ئۇنى ھەنەفى ئالىملىرىدىن كاسانى، شافىئى ئالىملىرىدىن رەملىدىن نەقىل قىلغان ئىدىم.

لېكىن ئايالالارنىڭ جىھادىغا خاس شەرئى دەلىللەر بۇ قائىدىگە زىت، ئۇ دەلىللەرنى تۆتۈش پەرز ئۇنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

ئىمام بۇخارى ئۆزىنىڭ «سەھىھۇل بۇخارى» ناملىق ھەدىس توپلىمىنىڭ جىھادنىڭ كىتابىدىكى «ئايالالارنىڭ جىھادىنىڭ بابى» دېگەن بابتا ئائىشە رەزىيەالله ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «إستأذنت النبي صلى الله عليه وسلم في الْجِهاد فَقَالَ جِهادكُن الْحج» مەن پەيغەمبەر ﷺ دىن جىھادقا چىقىش توغرۇلۇق ئىجازەت سورىغان ئىدىم، پەيغەمبەر ﷺ: «سىلەرنىڭ جىھادىڭلار ھەج قىلىش» دەپ جاۋاب بەردى.

(بۇ ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە) ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: [ئىبنى بەتتال مۇنداق دېگەن: ‹ئائىشە رەزىيەالله ئەنھانىڭ مەزكۇر ھەدىسى جىھادنىڭ ئايالالارغا پەرز ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. لېكىن پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «سىلەرنىڭ جىھادىڭلار ھەج قىلىش» دېگەنلىكى، ئۇلارنىڭ جىھادقا ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن چىقىشىغىمۇ بولمايدۇ دېگەنلىك ئەمەس.›][2]

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ ئائىشە رەزىيەالله ئەنھادىن قىلغان رىۋايىتىدە ئائىشە رەزىيەالله ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «قُلت: يا رسول الله هلْ علَى النساء جِهاد؟ قَالَ : جِهاد لَا قتال فِيه، أَلْحج والْعمـرة» مەن مۇنداق دېدىم، ئى رەسۇلۇلله! ئايالالارغا جىھاد پەرزمۇ؟ پەيغەمبەر ﷺ: «جەڭسىز جىھاد پەرز، ئۇ بولسىمۇ پەرز ھەج ۋە ھەج ئۆمرە قىلىشتۇر» دەپ جاۋاب بەردى.[3]

بۇ ھەدىستىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، جىھادنىڭ پەرز ئەين ياكى پەرز كۇپايە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئايالالار جىھاد قىلىشقا بۇيرۇلمىغان، شۇنىڭدەك بۇ ھەدىسكە شەرھى يازغان ئىبنى ھەجەر ۋە ئىبنى بەتتالمۇ ئايالالار ھەققىدە ئىككى خىل پەرزنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىمىغان.

پەيغەمبەر ﷺ نىڭ دەۋرىدىمۇ جىھاد كۆپىنچە پەرز ئەينىلىك ھالەتتە ئېلىپ بېرىلغان ئىدى، لېكىن پەيغەمبەر ﷺ دىن ئايالالارنىڭ جىھادقا چىقىشى توغرىسىدا زەئىپ بولسىمۇ بىرەر مەلۇمات مەۋجۇد ئەمەس. ئەگەر بولغان بولسا، ئائىشە رەزىيەالله ئەنھانىڭ يۇقىرىقى ھەدىسىنى خاسلاشتۇرغۇچى دەپ ئېتىبارغا ئالار ئىدۇق.

---

[1] «ئەلمۇھەللا» 7ـ جىلد 292ـ بەت 922ـ مەسىلە

* ئىنسانىنىڭ مەجبۇرىيەت ئۆلچىمىگە توشۇشى ئۈچۈن مۇنداق ئۈچ شەرت ھازىرلانغان بولۇشى لازىم. (1) مۇسۇلمان بولۇش: (2) بالاغەتكە يەتكەن بولۇش: (3) ئەقلى ـ ھوشى جايىدا بولۇش

[2] «فەتھۇل بارى» 6ـ جىلد 75ـ، 76ـ بەتلەر

[3] «ئىرۋائۇل غەلىيل» 5ـ جىلد 1185ـ ھەدىس

جىهاد پەرز ئەين بولغان ھالەتلەرنىڭ بىرى ــ مۇسۇلمانلارنىڭ ئەمىرى جىهادقا چىقىشقا چاقىرىق قىلسا، چاقىرىق قىلىنغان كىشىلەرگە جىهادقا چىقىش پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلىدۇ. تەبۇك غازىتىمۇ شۇ جۈملىدىن ھېسابلىنىدۇ، پەيغەمبەر ﷺ تەبۇك ئۇرۇشىدا چاقىرىقنى بىر بۆلۈك كىشىلەرگە قىلىپ يەنە بىر بۆلۈك كىشىلەرنى ئايرىپ قويماستىن، بەلكى ھەممىگە ئومۇمىيۈزلۈك قىلغان. بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ بۇ غازات توغرىسىدا دېگەن مۇنۇ سۆزىدۇر: **﴿يا أيها الذين آمنوا ما لكم إذا قيلَ لكم انفروا في سبيل الله اثاقلتم إلى الأرض﴾** ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە الله نىڭ يولىدا جىهاد قىلىشقا چىقىڭلار دېيىلسە، نېمىشقا يۇرتۇڭلاردىن ئايرىلغىڭلار كەلمەيدۇ؟﴾[1]

﴿ئى مۆمىنلەر!﴾ دېگەن خىتابنىڭ ئەر ۋە ئاياللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقى مەلۇم، لېكىن ئاياللار بۇ غازاتقا چىقمىغان، بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ﷺ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ ﷺ نى مەدىنىگە مەسئۇل قىلىپ قويۇپ چىقىپ كەتكەندە، ئەلى ﷺ مۇنداق دېگەن: {ئى رەسۇلۇلله! مېنى ئۇششاق بالىلار ۋە ئاياللارنىڭ ئىچىدە قالدۇرۇپ قۇيامىلا؟!}[2]

بۇ شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، ئومۇمىيۈزلۈك جىهادقا چىقىش ئاياللارنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ. شۇنىڭدەك ئائىشە رەزىيەللە ئەنھانىڭ يۇقىرىقى ھەدىسنى خاسلاشتۇرۇشقا دەلىل يوق بولۇپ، ئۆزىنىڭ ئومۇمىي ھالىتىدە قېلىپ قالىدۇ.

يەنە جىهادنىڭ پەرز ئەين بولىدىغان ھالەتلەردىن بىرى ــ كاپىرلار مۇسۇلمانلارنىڭ زېمىنىغا باستۇرۇپ كىرسە، شۇ يەردىكى مۇسۇلمانلارغا ئۇلارغا قارشى چىقىپ ئۇلارنى چېكىنىدۈرۈش پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلىدۇ، بۇ خىل ئىش پەيغەمبەر ﷺ نىڭ دەۋرىدە خەندەك غازىتىدا يۈز بەرگەن ئىدى.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿إذْ جاءُوكُم من فَوقِكُم ومن أسفَلَ منكُمْ﴾** ﴿ئەينى ۋاقتىتا ئۇلار يۇقىرى تەرىپىڭلاردىنمۇ، تۆۋەن تەرىپىڭلاردىنمۇ (ھۇجۇم قىلىپ) كەلگەن ئىدى.﴾[3]

بۇ ئۇرۇشقا ئاياللار چىقمىغان، بەلكى ئۇلار قەلئەلەر ۋە سېپىللارنىڭ ئىچىدە قالدۇرۇلغان.[4]

ئىبنى قۇدامىنىڭ سۆزىمۇ شۇنى ئۇقتۇرىدۇ، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: [كىشىلەرنىڭ ئۈستىگە دۈشمەن باستۇرۇپ كەلسە، ئۇلارنىڭ بايلىرى ۋە نامراتلىرى ئۈستىگە جىهاد پەرز بولۇپ تۇرسىمۇ ئۇلار ئەمرىنىڭ رۇخسىتىسىز جىهادقا چىقمايدۇ. ئەمما غالىب دۈشمەن ئۇلارنىڭ ئۈستىگە تۇيۇقسىز بېسىپ كەلسە، مۇسۇلمانلار دۈشمەننىڭ تالان ـ تاراج قىلىشىدىن قورقسا، ئۇلارنىڭ ئەمرىدىن رۇخسەت سوراش ئىمكانىيىتى بولمىسا، بۇ ھالەت يۇقىرىقىدىن مۇستەسنا. ئۇنىڭ مەنىسى شۇكى، جىهادقا چىقىش كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇلارنىڭ تەرىپىگە دۈشمەن كەلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ چىقىشىغا ھاجەت چۈشكەن چاغدا، جەڭ ئەھلى بولغان كىشىلەردىن ھېچقانداق بىر كىشىنىڭ جىهادتىن قېلىپ قېلىشى دۈرۈس ئەمەس. ئورۇننى ساقلاش، بالا ـ چاقىلارنى مۇھاپىزەت قىلىش ۋە پۇل ـ مالنى ساقلاش ئۈچۈن قېپقېلىشقا ئېھتىياجلىق كىشىلەر ئۇنىڭدىن مۇستەسنا.][5]

ئىبنى قۇدامىنىڭ «ئورۇن ۋە بالا ـ چاقىلارنى ساقلاش ئۈچۈن» دېگەن سۆزى شۇنى بىلدۈرىدۇكى، ئەگەر دۈشمەن بىرەر رايونغا بېسىپ كىرسىمۇ ئاياللارغا جىهادقا چىقىش پەرز ئەمەس.

---

[1] سۈرە تەۋبە 38 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] بۇخارى رىۋايىتى

[3] سۈرە ئەھزاب 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] «سىرەتۇ ئىبنى ھىشام» 705 ـ ، 711 ـ بەتلەر

[5] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 10 ـ جىلد 389 ـ بەت

شۇنىڭدەك ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دېگەن: [دۈشمەن مۇسۇلمانلارنىڭ شەھىرىگە ھۇجۇم قىلسا، جەڭ قىلغۇچىلار (دۈشمەن قوشۇنىنىڭ) يېرىمىدىن ئازراق بولسا، ئەگەر ئۇلار قايتىپ كەتسە دۈشمەنلەر ئايال ـ بالىلارنى ئىگىلىۋالسا، بۇ ۋە بۇنىڭغا ئوخشاش ھالەتلەر (دۈشمەننى) ئىزدەپ يېرىش جېڭىدە بولماستىن، قوغدىنىش جېڭىدە يۈز بەرسە، ئۇ ۋاقىتتا (شۇ جەڭدىن) قايتىپ كېتىش پەقەت دۇرۇس ئەمەس. ئۇھۇد ۋەقەسى مۇشۇ بابتىن ھېسابلىنىدۇ.][1]

ئىبنى تەيمىيەنىڭ «يېرىمىدىن ئازراق بولسا» دېگەن سۆزىدىن مەقسەت، مۇسۇلمانلار قوشۇنى دۈشمەن قوشۇنىنىڭ يېرىمىدىن ئازراق بولسا دېگەنلىكتۇر. «ئەگەر ئۇلار قايتىپ كەتسە دۈشمەنلەر ئايال ـ بالىلارنى ئىگىلىۋالسا» دېگەن سۆزى شۇنى ئۇقتۇرۇپ بېرىدۇكى، ئىبنى تەيمىيە جىھاد پەرز ئەين بولغان ھالەتلەردىن بىرى بولغان مۇشۇ ھالەتتىمۇ ئايالالارنىڭ جىھادقا چىقىشىنى پەرز ئەين دەپ قارىمايدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن، جىھاد پەرز ئەين بولغان ھالەتلەرنىڭ ھەممىسىدە ئايالالارنىڭ ئۈستىگە جىھادقا چىقىش پەرز ئەمەس، بەزىدە بىرلا ھالەتتە پەرز بولىدۇ. ئۇ بولسىمۇ، ئەگەر دۈشمەن بىر شەھەرگە بېسىپ كىرسە ۋە تازىلاش ھەرىكىتى ئېلىپ بارسا، ئايال كىشى ئۆزىنى ۋە ئۆزى بىلەن بىرگە بولغان كىشىلەرنى قوغداش ئۈچۈن جەڭ قىلىش پەرز بولىدۇ دەپ قارايمەن.

ئىمام مۇسلىم ئەنەس ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «أن أم سليم اتخذت يوم حنين خنجرا فكان معها فرآها أبو طلحة فقال يا رسول الله هذه أم سليم معها خنجر فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم ما هذا الخنجر قالت اتخذته إن دنا مني أحد من المشركين بقرت به بطنه فجعل رسول الله صلى الله عليه وسلم يضحك» ھۇنەين غازىتى بولغان كۈنى ئۇممۇ سۇلەيم ئۆزى بىلەن بىرگە بىر خەنجەرنى ئېلىۋالغان ئىدى. بۇنى ئەبۇ تەلھە كۆرۈپ قېلىپ مۇنداق دېدى: ‹ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇممۇ سۇلەيمدە خەنجەر بار ئىكەن.› پەيغەمبەر ﷺ ئۇنىڭدىن: «بۇ نېمە خەنجەر؟» دەپ سورىدى، ئۇممۇ سۇلەيم: ‹مۇشرىكلارنىڭ بىرەرسى ماڭا يېقىنلىشىپ قالسا بۇنىڭ بىلەن قارنىنى بۆسۈۋېتەي دەپ ئېلىۋالدىم› دېدى. پەيغەمبەر ﷺ كۈلۈپ قويدى.

ئابدۇل مۇتەللىپنىڭ قىزى سەفىيەنىڭ خەندەك غازىتىدا قىلغان ئىشىمۇ مۇشۇنىڭ جۈملىسىدىن ھېسابلىنىدۇ.[2]

جىھاد ئايالالارغا پەقەت ئىنتايىن بەلگىلىك ھالەتتىلا پەرز بولىدۇ، غازاتقا ئەمرىنىڭ رۇخسىتى بىلەن ئىختىيارىي چىقسا دۇرۇس.

ئىمام مۇسلىم ئەنەس ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: {پەيغەمبەر ﷺ غازاتقا چىققانىدا ئۇممۇ سۇلەيم ۋە بىر تۇركۇم ئەنسارى ئايالار بىللە غازات قىلاتتى، ئۇلار سۇ بىلەن تەمىنلەيتتى ۋە مەجرۇھلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالاتتى.}

ئۇنى قانۇنشۇناس ئالىملار، ياشانغان ئايالار بولۇشىنى شەرت قىلغان، ياش ۋە چىرايلىق ئايالالارنىڭ چىقىشىنى توسقان.

بۇ ھەقتە ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دېگەن: [خىرەقى مۇنداق دەيدۇ: ‹مۇسۇلمانلار بىلەن دۈشمەن زىمىنىغا كىرىدىغان ئايال، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ دەۋرىدىكىگە ئوخشاش پەقەت چوڭ ياشلىق

[1] «ئەلئىختىياراتۇل فىقھىيە» 311ـ بەت

[2] «سىرەتۇ ئىبنى ھىشام» 2ـ جىلد 711ـ بەت

ئايال بولۇشى ۋە سۆز بىلەن تەمىنلەش، مەجرۇھلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىشى لازىم.»[1]

دېمەك، جىهاد ئايالالارغا ئىنتايىن بەلگىلىك ۋاقىتتا بولسىمۇ پەرز بولغان ئىكەن، ئايالالارغا شۇنىڭغا مۇناسىپ قورال ئىشلىتىشنى مەشىق قىلىش ھەم پەرز بولىدۇ. بۇنىڭدا ئۆزىنى قوغدايدىغان قوراللارنىڭ تۈرلىرى بىلەن قانائەت قىلىنىدۇ. ئايالنى ئۇنىڭ ئېرى ياكى ئۇنىڭ مەھرىمى ياكى ئايال ئۇستاز مەشىق قىلدۇرىدۇ. بىزگە بۇ ھەقتە روشەن بىر دەلىل يېتىپ كەلمىگەن بولسىمۇ، لېكىن بىز ئۇنى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئۇممۇ سۇلەيمنىڭ دۇشمەنگە قارشى ئۇرۇشتا پىچاق ئىشلەتكەنلىكىنى ئىنكار قىلمىغانلىقىدىن ئىجتىهاد قىلىپ ئالىمىز.

بىزنىڭ نەزىرىمىزدە ئايال كىشىنىڭ قورال ئىشلىتىشى توغرا دەپ قارالغان ئىكەن، ئايالنىڭ ئۇ قورالنى ئۆگىنىشى پەرز بولىدۇ. چۈنكى پەرزنى ئۇنىڭسىز ئادا قىلغىلى بولمايدىغان نەرسىنىڭ (يەنى ۋاستىنىڭ) ھۆكمىمۇ پەرز ھېسابلىنىدۇ. الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.

ئەمما ھەربىي تەلىم ئېلىشنىڭ پەرز بولۇش يېشى، شەرئەت ئەھكاملىرىغا تەكلىپ قىلىنىش يېشى بىلەن ئوخشاش، ئۇ بولسىمۇ بالاغەتكە يېتىش يېشىدۇر. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «**رفع الْقَلَم عن ثَلَاثَة: عن الصبي حتى يبلُغَ، وعن النائم حتى يستيقظَ وعن الْمجنون حتـى يفيـق**» «قەلەم ئۈچ خىل كىشىدىن كۆتۈرۈلدى، ناھەسىدە بالىدىن بالاغەتكە يەتكۈچىلىك، ئۇخلاپ قالغۇچىدىن ئويغانغۇچىلىك، ساراڭدىن ئەقىلگە كەلگۈچىلىك»[2] دېگەن سۆزىدۇر.

بالاغەتكە يېتىشنىڭ ئۆلچىمى ــ ئېھتىلام بولۇش ياكى تۈك ئۇنگەن بولۇش ياكى ياشقا توشۇش.

ئېھتىلام بولۇش ــ بۇ ناھەسىدىنىڭ ئۆزىدىن شۇنىڭ بىلەن خەۋەر بېرىش ئارقىلىق بەلگىلىنىدۇ. ھەقىقىي ئېنىق ئىسپاتلاش بىر قەدەر قىيىن.

تۈك ئۇنگەن بولۇش دېگىنىمىز ــ جىنسىي ئەزاسىنىڭ ئەتراپىغا يىرىك تۈكلەرنىڭ ئۇنگەن بولۇشىنى كۆرسىتىدۇ.

بۇ توغرىدا ئەتىيە ئەلقۇرەزىي ﷺ مۇنداق دېگەن: {**عرضنا علَى النبِي صلى الله علَيه وسلم يوم قُرَيظَةَ فَكَـانَ من أَنبت قُتلَ ومن لَم ينبِت خلى سبِيلُه فَكُنت ممن لَم ينبِت فَخلى سبِيلى**} {بەنى قۇرەيزە (غازىتى بولغان) كۈنى بىز پەيغەمبەر ﷺ گە كۆرسىتىلدۇق، (پەيغەمبەر ﷺ كۆرۈپ بېقىشقا بۇيرۇدى)، تۈك ئۇنگەنلەر ئۆلتۈرۈلدى، تۈك ئۇنمىگەنلەر قويۇپ بېرىلدى، مەن تۈك ئۇنمىگەنلەردىن بولدۇم ـ دە، قويۇپ بېرىلدىم.}[3]

ياشقا قاراپ بالاغەتكە يەتكەنلىكىنى ئىسپاتلاشتا 15 ياشقا توشقان بولۇشى شەرت قىلىنىدۇ.

بۇنىڭ دەلىلى نافىئنىڭ ئىبنى ئۆمەر ﷺ دىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىسىدۇر: {**عرضنِي رسولُ الله صلى الله علَيه وسلم يوم أُحد في الْقتالِ وأَنا ابن أَربع عشرةَ سنةً فَلَم يجِزنِي وعرضنِي يوم الْخندقِ وأَنا خمس عشرةَ سنةً فَأَجازنِي قَالَ نافع فَقَدمت علَى عمر بنِ عبد الْعزِيزِ وهو يومئذ خلِيفَةٌ فَحدثْته هذَا الْحديثَ فَقَالَ إِن هذَا لَحد بـين الصغِيرِ والْكَبِيرِ فَكَتب إِلَى عماله أَنْ يفْرِضوا لمن كَانَ ابن خمس عشرةَ سنةً ومن كَانَ دونَ ذَلك فَاجعلُوه في الْعيالِ**}

---

[1] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 10ـ جىلد 391ـ بەت

[2] ئەبۇ داۋۇد، نەسەئى، دارىمى، ئىبنى ھەببان ۋە ھاكىم قاتارلىقلار رىۋايىتى

[3] بەش ھەدىس توپلام كىتابلىرىدا رىۋايەت قىلىنغان

{ئۇھۇد غازىتى بولغان كۈنى، پەيغەمبەر ﷺ مېنى ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن كۆزدىن كەچۈرگەندە 14 ياشتا ئىدىم، رۇخسەت قىلمىدى. خەندەك غازىتى بولغان كۈنى كۆزدىن كەچۈرگەندە 15ياشتا ئىدىم رۇخسەت قىلدى.

نافىئ مۇنداق دەيدۇ: ‹مەن ئۆمەر ئىبنى ئابدۇل ئەزىزنىڭ قېشىغا كەلدىم، ئۇ شۇ كۈنلەردە خەلىپە ئىدى. مەن ئۇنىڭغا بۇ ھەدىسنى سۆزلەپ بەردىم.› ئۇ مۇنداق دېدى: ‹شۇبھىسىزكى بۇ، كىچىك بالا بىلەن چوڭنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىيدىغان چەكتۇر.› ئۇ ئەمەلدارلىرىغا مۇنداق خەت يازدى: ‹سىلەر 15ياشلىق كىشىلەرگە پەرزىنى بېكىتمىگىلار، كىمكى ئۇنىڭ تۆۋىنىدە بولىدىكەن ئۇنى بالا-چاقىلارنىڭ ئىچىدە قىلىڭلار.›}[1]

ئىمام نەۋەۋىي مۇنداق دەيدۇ: [بالاغەت يېشى بولسا، ئىگىسىنى جەڭچىلەرنىڭ قاتارىدىن قىلىدىغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە جەڭ ھۆكۈملىرى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ھۆكۈملەردە ئەر كىشىلەرنىڭ ھۆكمىنى يۈكلەيدىغان ياشتۇر. مانا بۇ بالاغەت ئۆلچىمىنىڭ 15ياش ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى.

بۇ شافىئىي، ئەۋزائى، ئىبنى ۋەھب، ئىمام ئەھمەد ۋە ئۇلاردىن باشقىلارنىڭ كۆزقارىشىدۇر. ئۇلار مۇنداق دېدى: ‹15 ياشنى توشقۇزۇش بىلەن گەرچە ئېھتىلام بولمىسىمۇ شەرىئەت ھۆكۈملىرىگە تەكلىپ قىلىنغۇچىغا ئايلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىبادەتنىڭ پەرزلىكى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ھۆكۈملەر يۈكلىنىدۇ، غەنىمەتتىن بىر ئەرنىڭ نېسىۋىسىگە لايىق بولىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمان بولمىغان كاپىرلاردىن بولسا ئۆلتۈرۈلىدۇ.› مەقسەت، ئۇنى جەڭ قىلغۇچى ئەرلەرنىڭ ھۆكمى بېرىلىدىغان ئەر كىشى قىلىشتۇر.][2]

15ياش، بالاغەتكە يەتكەنلىكنىڭ ۋە ئېھتىلام بولۇشنىڭ پاكىتىدۇر. ئۇ شەرىئەت ئەھكاملىرىغا تەكلىپ قىلىنىش يېشىدۇر، ئۇنىڭدا پەرز ئەين ئەمەللەر پەرز بولىدۇ. پەرز ئەين بولغان جىھاد ھەم شۇ جۈملىدىن ھېسابلىنىدۇ. 15 ياشتا مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە ئەسكىرى مەشىق پەرز.

مەن، شەيخ ئەبۇ بەكرى ئەلجەزائىرىنىڭ «مىنھاجۇل مۇسلىم» دېگەن كىتابىدا مۇنداق دېگەنلىكىنى كۆردۈم. مەجبۇرىي ئەسكەرلىككە ئېلىش مۇسۇلمانغا 18 ياشتا پەرز بولىدۇ. ئۇ بۇ ياش چەكلىمىگە ھېچقانداق دەلىلنى بايان قىلمىغان، الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.[3]

بىز قوبۇل قىلغان ياش ئۆلچىمىنى ئىبنى ئابدۇلبەرنىڭ «مۇختەسەر ئەسسىيەر» ناملىق كىتابىدا بايان قىلغان سۆزى كۈچلەندۈرىدۇ. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: [رەسۇلۇلله ﷺ شۇ كۈنى ئۇھۇد ئۇرۇشىدا سەمۇرە ئىبنى جۇندۇب ئەلفەزارى ۋە رافئ ئىبنى خۇدەيجنىڭ ئىككىلىسىگە 15ياشتا (ئۇرۇشقا چىقىشقا ئىجازەت بەرگەن)، رافئ مەرگەن ئىدى. رەسۇلۇلله ﷺ شۇ كۈنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر، زەيد ئىبنى سابىت، ئۇسامە ئىبنى زەيد، بەرا ئىبنى ئازىب، ئۇسەيد ئىبنى زۇھەير، ئەرابە ئىبنى ئەۋس، زەيد ئىبنى ئەرقەم ۋە ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدەرى قاتارلىقلارنى (جىھادقا چىقىشتىن) قايتۇرغان. ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە بىر يىلدىن كېيىن خەندەك ئۇرۇشى كۈنىسىدە جىھادقا چىقىشقا رۇخسەت بەرگەن. دېمەك پەيغەمبەر ﷺ 15 ياشقا يەتمىگەن كىشىلەرنى جىھادقا چىقىشتىن قايتۇرغان، يەتكەنلەرگە رۇخسەت قىلغان.][4]

كىمكى ئىبنى ئابدۇل بەرنىڭ، ساھابە رافئ ئىبنى خۇدەيجگە مۇشۇ ياشتا ئۇرۇشقا چىقىشقا رۇخسەت بېرىلگەن چاغدا ئۇ مەرگەن ئىدى، يەنى ياخشى ئاتالايتتى دېگەن سۆزىنى ئانالىز قىلسا، ئۇنىڭ

---

[1] مۇسلىم رىۋايىتى

[2] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 13- جىلد 12- بەت

[3] «مىنھاجۇل مۇسلىم» 303- بەت

[4] ئىبنى ئابدۇلبەرنىڭ «ئەددۇرەر فى ئىختىسار ئەلمەغازي ۋەسسىيەر» ناملىق كىتابى 147- بەت

15 ياشقا كىرىشتىن بۇرۇن ئوق ئېتىشنى ياخشى ئۆگىنىپ بولغانلىقىنى بىلمۇالايدۇ. ھەمدە ساھابىلەرنىڭ بۇ ياشقا يېتىشتىن بۇرۇن، شۇ ياشقا كىرگەندە جەڭگە لاياقەتلىك بولۇش ئۈچۈن مەشىق قىلىدىغانلىقىنى بىلمۇالايدۇ.

خۇلاسە، ھەربىي تەلىم ئېلىش كىملەرنىڭ ئۇستىگە پەرز؟

يېشى 15كە يەتكەن، ئەقلى ـ ھوشى جايىدا، ئەسكىرى مەشىق قىلىشتىن توسىدىغان مېيىپلىك ۋە كېسەللىكلەردىن سالامەت، ئىقتىسادىي چىقىمغا ئىگە ھەرقانداق مۇسۇلمانغا پەرز. چۈنكى ھەربىي تەلىم ئېلىش ئىقتىسادسىز مۇكەممەللەشمەيدۇ.

بۇ دېگىنىمىزنىڭ مەنىسى شۇكى، بىز ھەربىي تەلىم ئېلىشنى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇستىگە پەرز ئەيىن دەپ مۇئەييەنلەشتۇردۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن ئازاد بولۇش، ئەر كىشى بولۇش، ئاتا ـ ئانىنىڭ رۇخسىتىنى ئالغان بولۇش ۋە قەرزى ئىگىسىنىڭ رۇخسىتىنى ئالغان بولۇش قاتارلىق شەرتلەر ئەمەلدىن قالىدۇ.

مەن يۇقىرىدا ئاياللارغا خاس مەسىلىلەرنى سۆزلەپ بولدۇم.

ئىسلام ئۇممىتى مۇجاھىد ئۇممەت، ئىسلام ئۇممىتى بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۇممەتلىرى ئىچىدە ئۆز دىنىنى بارلىق ئىنسانلارغا تارقىتىش مەجبۇرىيىتى يۈكلەنگەن بىردىنبىر ئۇممەت، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «وكَانَ النبِي يبعثُ إِلَى قَومه خاصـةً وبعثْـت إِلَـى النـاسِ عامـةً» «ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر مەخسۇس ئۆز قەۋمىگىلا پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلەتتى، مەن بولسام ئومۇمى ئىنسانلارغا پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلدىم.»[1]

«أُمرت أَنْ أُقَاتِلَ الناس حتى يشهدوا أَنْ لَا إِلَه إِلا الله وأَن محمدا رسولُ الله» «مەن، بارچە ئىنسانلار: ‹بىر الله دىن باشقا ھېچبىر ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ﷺ الله نىڭ ئەلچىسىدۇر› دەپ گۇۋاھلىق بەرگەنگە قەدەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇلدۇم.»[2]

پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مەزكۇر ھەدىسى الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىگە ئەمەل قىلىش يۈزىسىدىن ئېيتىلغان:

﴿هو الذي أرسلَ رسولَه بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كُله ولو كره المشركُونَ﴾ ﴿الله ھەق دىن (ئىسلام)نى بارلىق دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تولۇق) ھىدايەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى، مۇشرىكلار ئۇنىڭ (ئۈستۈن بولۇشىنى) ياماق كۆرگەن تەقدىردىمۇ.﴾[3]

مانا بۇ ئايەت ۋە ھەدىسلەر ھەر ئەۋلاد مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن ۋەزىپىنىڭ شۇقەدەر ئۇلۇغ ھەم ئېغىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. دېمەك، بۇ ھەقىقەتەن جىددىي مۇئامىلە قىلىشقا تېگىشلىك ھالقىلىق مەسىلە بولۇپ، ھەرگىزمۇ چاقچاق قىلىشقا بولمايدۇ.

ئىلگىرىكى دەۋرلەردە قورال ـ ياراقلارنىڭ تۈرلىرى بىر قەدەر ئاز ھەم ئاددىي بولغانلىقى ئۈچۈن، ھەربىي تەلىم ـ تەربىيىنى ئىگىلەش مۇسۇلمانلارغا قولايلىق ئىدى، لېكىن پارتلاتقۇچ دورىنىڭ بايقىلىشى ئارقىسىدا قورال ـ ياراقلارنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە ئېغىر تىپتىكى ھەمدە ۋەيران قىلغۇچى قورال ـ ياراقلارنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە ئەگىشىپ، زالىم ھۆكۈمرانلار پۇقرالارنىڭ ئۆزلىرىدىن ھېساب ئېلىشىدىن قورقۇپ، قورال ـ ياراق كۆتۈرۈش ۋە ئۇنى مەشىق قىلىش ئىشلىرىنى پەقەت خەلق ئىچىدىن ئۆزلىرىنى ھىمايە قىلىدىغان بىر بۆلۈك ئادەملەرگىلا قىسقارتىپ قويۇشتى، بۇلار

[1] بۇخارى رىۋايىتى

[2] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[3] سۈرە تەۋبە 33ـ ئايەت ۋە سۈرە سەپ 9ـ ئايەت

ئادەتتە ئارمىيە دەپ ئاتىلىدۇ. قالغان خەلق قورال - ياراق كۆتۈرۈش، ساقلاش ۋە ئۇنى مەشىق قىلىش ئىشلىرىدىن مەھرۇم ھالدا كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئەنە شۇ ئاز ساندىكى قوراللىق گۇرۇھ سەۋەبىدىن تۇرلۈك بېسىم ۋە زۇلۇملارغا مەھكۇم بولۇپ ياشىماقتا. زالىم ھۆكۈمرانلار خەلقنىڭ بۇ زۇلۇم ۋە بېسىملارنى ھېس قىلالماسلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى ئېغىر تۇرمۇش ھەلەكچىلىكىگە، كۆڭۈل ئېچىش نامىدىكى ئويۇن - كۈلكە، كىنو - تىياتىر، ئەيش - ئىشرەت، ھەرخىل مۇسابىقە، ھەرخىل يېغىلىش، گېزىت - ژۇرنال، پارتىيە - گۇرۇھ، سايلام ۋە پارلامېنت دېگەندەك خەلقنى ئالدايدىغان شەيتانى يوللارغا، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ ئۇستىدىن يۈرگۈزۈلۈۋاتقان ئىسمى چىرايلىق زۇلۇم ۋە بېسىملارنى ئۆز ماھىيىتى بىلەن تونۇش ۋە ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن چىقىش يولى ئىزدەش قاتارلىق، ئۆزلىرىنىڭ بەخت - سائادىتىگە تەئەللۇق ئىشلارغا باش قاتۇرۇشىغا پۇرسەت بەرمەيدىغان تۇرلۇك بۇزۇقچىلىقلارغا غەرق قىلىۋەتمەكتە. مانا بۇ شەيتانى سىياسەتلەرنى ئاغدۇرۇپ تاشلاش ئۈچۈن ھەربىر مۇسۇلماننىڭ قولىغا كەلگەن ھەربىي تەلىم ئېلىش پۇرسىتىنى غەنىمەت بىلىشى ۋە شۇنىڭغا ھەرىكەت قىلىشى لازىم.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ومن أراد الآخرةَ وسعى لها سعيها وهو مـؤمن فأولئـك كـانَ سـعيهم مشكُورا﴾** ﴿كىمكى ئاخىرەتنى كۆزلەيدىكەن ۋە مۆمىن بولۇپ ئاخىرەتكە لايىق ئەمەللەرنى قىلىدىكەن، مۇنداق ئادەملەرنىڭ قىلغان ئەمىلى (الله نىڭ دەرگاھىدا) قوبۇل بولىدۇ.﴾[1]

بۇ ئالىي مەقسەت ئۈچۈن ئىزدەنمەسلىك يەنى جىھادقا تەييارلىق قىلماسلىق مۇناپىقلارنىڭ سۈپەتلىرىدىندۇر.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عدةً ولكن كره الله انبعاثَهم فثبطهم وقيـلَ اقعدوا مع القاعدين﴾** ﴿ئەگەر ئۇلارنىڭ جىھادقا چىقىش نىيىتى بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلاتتى، لېكىن الله ئۇلارنىڭ چىقىشىنى ياقتۇرمىدى، (ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ھۇرۇنلۇقنى سېلىپ) ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇردى. (ئۇلارغا) «ئۆيلىرىدە قېلىپ قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار، كىچىك بالىلار، ئاجىزلار) بىلەن قېلىڭلار» دېيىلدى.﴾[2]

مەن مۇسۇلمان دېگەن كىشى، چوقۇم ئىمكانىيەتنىڭ يېتىشىچە ھەربىي تەلىم - تەربىيە ئىگەللىشى لازىم.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿وأعدوا لهم ما استطعتمْ﴾** ﴿دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە تەييارلىق قىلىڭلار.﴾[3]

پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «**وما أمرتكُم بِه فأتوا منه مـا اسـتطَعتم**» «مەن سىلەرنى نېمىگە بۇيرۇسام شۇنى كۈچۈڭلارنىڭ يېتىشىچە ئېلىپ كېلىڭلار»[4] دېگەن ھەدىسى بۇنىڭ دەلىلى.

بۇ شەرئى مەجبۇرىيەتنى ئەملىگە ئاشۇرۇش يولىدا ئومۇمى مۇسۇلمانلار الله تائالانىڭ: **﴿وتعاونوا علـى البر والتقْوى﴾** ﴿ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىققا ياردەملىشىڭلار.﴾[5] دېگەن بۇيرۇقىغا ئاساسەن، بۇ ئىشتا بىر - بىرىگە ياردەمدە بولۇشى لازىم. مانا بۇ ياردەملىشىش، مۇسۇلمانلارنىڭ جىھاد مەيدانلىرىغا ۋە ھەربىي

[1] سۈرە ئىسرا 19- ئايەت
[2] سۈرە تەۋبە 46- ئايەت
[3] سۈرە ئەنفال 60- ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[4] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى
[5] سۈرە مائىدە 2- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

تەلىم ئېلىش ئورۇنلىرىغا يېتىپ بېرىش ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىش، كېرەكلىك ئىقتىساد بىلەن تەمىنلەش، ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىنى يوقلاپ خەۋەر ئېلىپ تۇرۇش، شۇنداقلا بۇ ئالىي مەقسەتنى ئىلگىرى سۈرۈشكە ياردەمى بولىدىغانلىكى يوللار بىلەن ئۆزىنىڭ بىر كىشىلىك مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىپ ھەمكارلىشىشتا ئىپادىلىنىدۇ.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «من جهز غازيا فقد غزا ومن خلف غازيا في أهله بخير فقد غـزا» «كىمكى بىر مۇجاھىدنى جابدۇسا جىھاد قىلغان بولىدۇ، كىمكى بىر مۇجاھىدنىڭ ئائىلىسىگە ئۇنىڭ ئورنىدا ياخشىلىق بىلەن قارىسا ئۇمۇ جىھاد قىلغان بولىدۇ (يەنى جىھاد قىلغۇچىنىڭ ئەجرىگە ئوخشاش ئەجىر بېرىلىدۇ).»[1]

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «من لم يغز أو يجهز غازيا أو يخلف غازيا في أهله بخير أصـابه اللـه بقارعة قبل يوم القيامة» «كىمكى غازات قىلمىسا ياكى بىر غازاتچىنى تەييارلىمىسا ياكى بىر غازاتچىنىڭ ئائىلىسىدىن ئۇنىڭ ئورنىدا خەۋەر ئېلىپ تۇرۇشنى ياخشىلىق بىلەن ئۇستىگە ئالمىسا، ئۇنى الله تائالا قىيامەت كۈنىدىن بۇرۇن قاتتىق بىر ئازاب بىلەن جازالايدۇ.»[2]

جىھادقا ۋە ھەربىي تەلىم ئېلىشقا بىۋاسىتە ئۆزى چىقىشقا ئىمكانى بولمىغانلارغا نىسبەتەن، مەزكۇر يوللارنىڭ بىرى بىلەن بولسىمۇ باشقا مۇسۇلمانلارغا ياردەمدە بولۇشى تېخىمۇ زۆرۈر، چۈنكى ﴿لا يكلف الله نفسا إلا وسعها﴾ ﴿الله ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ.﴾[3]

قورال ـ ياراق يوق ھالەتتە ھەربىي تەلىمنىڭ ئەڭ تۆۋەن ئۆلچىمى، تاقىتىنىڭ يېتىشىچە بەدەن چېنىقتۇرۇش بىلەن شۇغۇللىنىش، چۈنكى بۇ ھەرقانداق ھەربىي مەشىقنىڭ تۈنجى ئاساسى. بۇنى ھەرقانداق مۇسۇلمان ئاددىي چېنىقىش سايمانلىرى بىلەن كىچىك ئۆيدىمۇ تامامەن ئىگىلەپ كېتەلەيدۇ. بۇ ئىشلار خالىس نىيەت بىلەن ئادا قىلىنسا، الله نىڭ ئالدىدا ئەسقاتىدۇ. بۇنىڭدىنمۇ غاپىل بولۇپ يۈرۈش بىر مۇسۇلمان ئۈچۈن تولىمۇ نومۇستۇر.

تۆتىنچى. شەرئەتتە ھەربىي تەلىم ئېلىش كەچۈرۈم قىلىنمىدىغان شەخسلەر

بۇ يەردە بالاغەتكە يەتكەن مۇسۇلمانلار ئىچىدىن ھەربىي تەلىم ئېلىش مەجبۇرىيىتى كەچۈرۈم قىلىنمىدىغان ئۆزرە ئىگىلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

شەرئەتتە دىنىي پائالىيەتلەرگە تەكلىپ قىلىنمىغانلار (كاپىر، سارائ، سەبىي بالا قاتارلىقلار) ھەققىدە بۇ يەردە توختالمايمىز. ھەربىي تەلىم ئېلىش كىملەرگە پەرز بولىدىغانلىقى توغرىسىدا يۇقىرىدا توختىلىپ ئۆتتۇق. شەرئەتتە ھەربىي تەلىم ئېلىش مەجبۇرىيىتىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىدا كۆچكە ئىگە بولىدىغان ئۆزرىلەر مۇنداق ئىككى نۇقتىغا مەركەزلىشىدۇ:

1 ـ جىسمانىي جەھەتتىكى ئاجىزلىق (يەنى قارىغۇلۇق، توكۇرلۇق، ئېغىر كېسەللىك قاتارلىقلارغا ئوخشاش سەۋەبلەر.)

2 ـ ئىقتىسادىي جەھەتتىكى ئاجىزلىق (يەنى ھەربىي تەلىم ـ تەربىيە ئېلىش مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىشقا كېتەرلىك بولغان ئىقتىسادىي چىقىمغا ئىگە بولالماسلىق.)

---

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[2] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

[3] سۈرە بەقەر 286 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

يۇقىرىقى ئۆزرىلەر زىكرى قىلىنغان ئايەتلەر:

❶ ﴿لَا يستوي الْقَاعدونَ من المؤمنِين غَير أولي الضرر والمجاهـدونَ فـي سـبيل اللـه بِـأموالهم وأنفُسِـهم﴾ ﴿مۆمىنلەردىن ئۆزرىسىز (ئەما، توكۇر، ئېغىر كېسەلگە ئوخشاش ئۆزرىسى بارلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا) جىهادقا چىقمىغانلار، الله يولىدا مالىلىرىنى، جانلىرىنى تىكىپ جىهاد قىلغۇچىلار بىلەن باراۋەر بولمايدۇ.﴾[1]

❷ ﴿لَيس علَى الضعفَاءِ ولَا علَى الْمرضى ولَا علَى الذين لَا يجِدونَ ما ينفقُونَ حرج إِذَا نصحوا لله ورسوله ما علَـى الْمحسِنِين من سبِيلٍ والله غَفُور رحيم ولَا علَى الذين إِذَا ما أَتوك لتحملهم قُلْت لَا أَجِد ما أَحملُكُم علَيه تولوا وأَعيـنهم تفيض من الدمع حزنا أَلَا يجِدوا ما ينفقُونَ﴾ ﴿ئاجىزلار (يەنى ياشانغان بوۋايلار)، كېسەللەر، (جىهادقا چىقىشقا) خىراجەت تاپالمىغانلار الله قا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا، جىهادقا چىقمىسا گۇناھ بولمايدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر، الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىبانىدۇر يەنە مۇنداق كىشىلەرنىمۇ ئەيىبلەشكە يول يوقتۇركى، ئۇلار (جىهادقا چىقىش ئۈچۈن) سەندىن ئۇلاغ سوراپ كەلگەندە، (ئۇلارغا سەن) «مېنىڭ سىلەرنى تەمىنلەيدىغان ئۇلاغلىرىم يوق» دېدىڭ، ئۇلار (جىهادقا چىقىشقا) سەرپ قىلىدىغان نەرسە تاپالمىغانلىقلىرى ئۈچۈن غەمكىن، كۆزلىرىدىن ياش تۆككەن ھالدا قايتىشتى.﴾[2]

❸ ﴿لَيس علَى الْأَعمى حرج ولَا علَى الْأَعرج حرج ولَا علَى الْمرِيضِ حرج﴾ ﴿(جىهادقا چىقالمىسا) ئەماغا گۇناھ يوقتۇر، توكۇرغا گۇناھ يوقتۇر، كېسەلگە گۇناھ يوقتۇر.﴾[3]

❹ ﴿لَيس علَى الْأَعمى حرج ولَا علَى الْأَعرج حرج ولَا علَى الْمرِيضِ حرج ولَا علَى أَنفُسِكُم أَنْ تأْكُلُوا﴾ ﴿(جىهادقا چىقالمىسا) ئەماغا گۇناھ يوقتۇر، توكۇرغا گۇناھ يوقتۇر، كېسەلگە گۇناھ يوقتۇر.(ئى ئىنسانلار!) سىلەر ئۆز ئۆيلىرىڭلاردا (يەنى ئەرلىرىڭلارنىڭ، ئاياللىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە) ... (ئىجازەتسىز) بىرەر نېمە يېسەڭلار گۇناھ يوقتۇر.﴾[4] ئەمما سۈرە نۇرنىڭ بۇ ئايىتىگە كەلسەك، بۇ ئايەت جىهادقا خاسمۇ ياكى تاماق يەيدىغان جايلارغا خاسمۇ ئۇنىڭدا ئىختىلاپ بار.

ئىبنى قۇدامە جىهادنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرى توغرۇلۇق دېگەن سۆزىنىڭ جەريانىدا مۇنداق دېگەن: [زەھەردىن سالامەت بولۇش دېگەننىڭ مەنىسى قارىغۇلۇق، توكۇرلۇق ۋە كېسەللىكتىن خالىي بولۇش دېگەنلىكتۇر، ئۇ شەرتتۇر. ئۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ ﴿(جىهادقا چىقمىسا) ئەماغا گۇناھ بولمايدۇ، توكۇرغىمۇ گۇناھ بولمايدۇ، كېسەلگىمۇ گۇناھ بولمايدۇ﴾ دېگەن سۆزىدۇر.

چۈنكى بۇ ئۆزرىلەر ئۇ كىشىنى جىهادتىن توسىدۇ. قارىغۇلۇقنىڭ توسۇشى مەلۇملۇق، ئەمما توكۇرلۇقنىڭ توسۇشىغا كەلسەك، ئۇ جىهادتىن توسقۇچى ئامىل پالەچلىك ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش ياخشى مېڭىش ۋە مىنىشنى توسىدىغان ئەيىبتۇر. ئەمما ماڭالايدىغان ۋە مىنەلەيدىغان ئازغىنە توكۇرلۇق بولسا، ئۇنىڭغا دۇشمەننىڭ شىددىتى ئېغىر كەلسىمۇ جىهادنىڭ پەرزلىكىنى توسالمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ جىهاد قىلىش ئىمكانىيىتى بار. شۇڭلاشقا ئۇ (ھۆكۈم جەھەتتە) ئالغايغا ئوخشايدۇ. شۇنىڭدەك قاتتىق ئېغىر كېسەلمۇ جىهادتىن توسقۇچى ئامىلدۇر. ئەمما چىش ئاغرىقى، باش ئاغرىقىغا ئوخشاش ئازراق كېسەل جىهاد قىلىش مۇمكىنچىلىكىنى توسۇپ قالالمايدۇ، چۈنكى ئۇ ئاغرىق بىلەن جىهاد قىلىش قىيىن ئەمەس، شۇڭا ئۇمۇ (ھۆكۈم جەھەتتە) ئالغايغا ئوخشايدۇ.

ئىقتىسادىي خىراجەتكە ئىگە بولۇشنى شەرت قىلىشنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر ـــ ﴿ئاجىزلار (يەنى ياشانغان بوۋايلار)، كېسەللەر، (جىهادقا چىقىشقا) خىراجەت تاپالمىغانلار الله قا ۋە الله نىڭ

[1] سۈرە نىسا 95- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە تەۋبە 91-، 92- ئايەتلەر

[3] سۈرە فەتىھ 17- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] سۈرە نۇر 61- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا، جىهادقا چىقمىسا گۇناھ بولمايدۇ.﴾ چۈنكى جىهادنى سەرەمجانسىز قىلىش مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا سەرەمجانغا قادىر بولۇش ئېتىبارغا ئېلىنمىدۇ. ئەگەر جىهاد، نامازقەسىر قىلىنمايدىغان مۇساپىدە بولسا، ئۇنىڭ ئوزۇق ـ تۈلۈكىنى ۋە ئۇ ئادەم يوق چاغدىكى ئائىلە چىقىمىنى ۋە جەڭ قىلىدىغان قورال ـ ياراقنى تاپقان بولۇشى شەرت قىلىنمىدۇ. ئۇلاغنىڭ بولۇشى ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ، چۈنكى ئۇ يېقىن سەپەردىدۇر. ئەگەر مۇساپە نامازقەسىر ئوقۇلىدىغان تەرزىدە بولسا، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇلاغنىڭ بولۇشى ئېتىبارغا ئېلىنمىدۇ. ئۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ: ﴿**يەنە مۇنداق كىشىلەرنىمۇ ئەيىبلەشكە يول يوقتۇركى، ئۇلار (جىهادقا چىقىش ئۈچۈن) سەندىن ئۇلاغ سوراپ كەلگەندە، (ئۇلارغا سەن) «مېنىڭ سىلەرنى تەمىنلەيدىغان ئۇلاغلىرىم يوق» دېدىڭ؟ ئۇلار (جىهادقا چىقىشقا) سەرپ قىلىدىغان نەرسە تاپالمىغانلىقلىرى ئۈچۈن غەمكىن، كۆزلىرىدىن ياش تۆككەن ھالدا قايتىشتى**﴾ دېگەن سۆزىدۇر.][1]

مەن ئىبنى قۇدامىنىڭ «ئېغىر دەرىجىدىكى قېرىلىقمۇ جىسمانىي ئاجىزلىق قاتارىدا شەرئى ئۆزرىلەردىن ھېسابلىنىدۇ» دېگەن بۇ سۆزىگىمۇ قوشۇلىمەن. بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ: ﴿**ئاجىزلار (يەنى ياشانغان بوۋايلار)، ... جىهادقا چىقمىسا گۇناھ بولمايدۇ**﴾ دېگەن سۆزىدۇر. ئۇ قېرىمۇ ئاجىزلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

شەرئەتتە ئۆزرە ھېسابلانمايدىغان باھانىلەر

جىهادتىن قېلىپ قالغۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسى شەرئەتتە ئېتىراپ قىلىنغان يۇقىرىقى ئۆزرىلەرنىڭ بىرى بىلەن ئۆزرە ئېيتمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ ئېيتىدىغان ئەڭ چوڭ ئۆزرىلىرى شەرئەتتە ئېتىراپ قىلىنمايدىغان باھانىلەر بولۇپ، ئۇنى الله تائالا رەت قىلدى ۋە بەربات قىلىپ تاشلىدى. تۆۋەندىكىلەر شەرئەتتە ئېتىراپ قىلىنمايدىغان باھانىلەرنىڭ جۇملىسىدىندۇر:

❶ الله تائالا سۈرە تەۋبىنىڭ مۇنۇ ئايىتىدە زىكرى قىلغان تۆۋەندىكى ئۆزرىلەر ــ

﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُم وأَبنَاؤُكُم وإِخوانُكُم وأَزواجُكُم وعشِيرتُكُم وأَموالٌ اقْترفْتموها وتجـارةٌ تخشـونَ كَسـادها ومساكن ترضونها أَحب إِلَيكُم من الله ورسوله وجِهاد فِي سبِيله فَتربصوا حتى يأْتِي الله بِأَمره والله لَـا يهـدِي الْقَـومَ الْفَاسقِين﴾ ﴿ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىندىشىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭلار (ھەمدە ئۇلاردىن باشقىلار)، تاپقان پۇل ـ مالىرىڭلار، ئاقمايا قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرىدىغان ئۆيلىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن الله تىن، الله نىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە الله نىڭ يولىدا جىهاد قىلىشتىنمۇ سۆيۈملۈك بولسا (يەنى شۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمىسەڭلار)، ئۇ ھالدا سىلەر تاكى الله نىڭ ئەمرى (يەنى مەككىنى پەتھى قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار، الله پاسىق قەۋمنى (يەنى الله نىڭ دىنىنىڭ چەك ـ چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ.»﴾[2]

بۇ ئايەتنى بەزى ئالىملار سەككىز ئۆزرىنىڭ ئايىتى دەپ ئاتايدۇ، مەن ئۇ ئايەتنى سەككىز ئۆزرىنى بىكارچى قىلىپ تاشلاش ئايىتى دەپ ئاتاشنى لايىق تاپتىم.

الله تائالا جىهادتىن قېلىپ قېلىش ئۈچۈن بۇ ئۆزرىلەرنى قوبۇل قىلمىدى بەلكى بۇ باھانىلەر بىلەن ئۆزرە ئېيتقۇچىنى پاسىق دەپ ئاتىدى ھەمدە الله تائالا ئۇنى ﴿الله پاسىق قەۋمنى (يەنى الله نىڭ

[1] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 10ـ جىلد 367ـ بەت

[2] سۈرە تەۋبە 24ـ ئايەت

دىنىنىڭ چەك - چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ﴾ دېگەن سۆزىدە ئېزىپ كېتىدىغانلىق بىلەن ئاگاھلاندۇردى.

بۇ ھەقتە الله تائالا يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾ ﴿ئۇلار (ھەقتىن) بۇرۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، الله ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ھىدايەتتىن بۇرىۋەتتى.﴾[1] ھەم ئۇلارنىڭ ئازاب - ئوقۇبەت ۋە جازاغا ئۇچرايدىغانلىقىنىمۇ: ﴿ئۇ ھالدا سىلەر تاكى الله نىڭ ئەمرى (يەنى مەككىنى پەتھى قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار﴾ دېگەن سۆزىدە ئەسكەرتكەن.

مانا بۇ پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «إِذَا تبايعتم بِالْعينة وأخذْتم أَذْنَاب الْبَقَر ورضيتم بِالزرعِ وتركْتم الْجِهاد سلطَ اللَّه عَلَيكُم ذُلًا لَا ينزِعه حتى ترجِعوا إِلَى دِينِكُم» «جازانە ئارىلاش سودا بىلەن شۇغۇللانساڭلار، (پەرز ئەيىن بولغان) جىھادنى تەرك ئېتىپ چارۋا - مالىلارنى بېقىش ۋە كۆپەيتىش بىلەن مەشغۇل بولساڭلار ۋە تېرىقچىلىق بىلەن قانائەتلەنسەڭلار، الله تائالا شۇنداق بىر خارلىققا مۇپتىلا قىلىپ قويىدۇكى، تاكى سىلەر دىنىڭلارغا قايتىمىغۇچە (يەنى دىنىڭلار كۆرسىتىپ بەرگەن جىھاد ئىبادىتىنى ئادا قىلمىغۇچە) ئۇ خارلىقنى ئۈستۈڭلاردىن كۆتۈرۈۋەتمەيدۇ.»[2] دېگەن سۆزىگە ئوخشايدۇ.

الله تائالانىڭ جىھادنى تەرك ئەتكۈچىلەرگە بېرىدىغان جازاسى تەقدىرى جازا بولۇپ چوقۇم ئەمەلگە ئاشماي قالمايدۇ. كىمكى قايسى نەرسىنى الله نىڭ تائىتىدىن ئەلا بىلىدىكەن، الله ئۇنى دەل شۇ نەرسىنىڭ ئۆزى بىلەن جازالايدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿فَلَا تعجِبك أموالُهم ولَا أولَادهم إِنمَا يرِيد الله ليعذبهم بِها فِي الْحياة الدنيا﴾ ﴿ئۇلارنىڭ مال - مۈلكى ۋە ئەۋلادى سېنى ئەجەبلەندۈرمىسۇن، الله ئۇلارنى بۇ دۇنيادا شۇ نەرسىلەر بىلەن ئازابلاشنى ئىرادە قىلىدۇ.﴾[3]

دېمەك، ئائىلىسىدىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيماسلىق ئۆزرە ئەمەس، مال - مۈلۈك، كەسىپ، تىجارەت، ئوقۇش، خىزمەت قاتارلىق ئۆزى باغلىنىپ تۇرۇۋاتقان يوللاردىن ئايرىلىپ قېلىشقا چىدىمايدىغان ۋاز كەچمەسلىكمۇ ئۆزرە ئەمەس. الله تائالا بۇ باھانىلەرنى بىكارچى قىلىپ تاشلىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بارلىق مۇسۇلمانلار (بۇ پەرزنى ئادا قىلىشقا) ئورتاق كۈچ چىقىرىشى، ئۆز - ئارا ھەمكارلىشىشى لازىم. كىمكى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن جىھادقا ۋە ھەربىي تەلىم ئېلىشقا چىقىپ كەتسە، قېلىپ قالغانلار ئۇنىڭ ئائىلە، بالا - چاقىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشى، ئۇلارغا كېپىللىك قىلىشى ھەمدە بۇ ئىشنى ئۆز - ئارا نۆۋەتلىشىپ ئېلىپ بېرىشى لازىم.

ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدرى ﷺ دېگەندەك پەيغەمبەر ﷺ بەنۇلەيان قەبىلىسىگە قوشۇن ئەۋەتكەندە مۇنداق دېگەن: «لِينبعثْ من كُل رجلَينِ أحدهما والْأَجر بينهما» «ھەر ئىككى ئادەمنىڭ ئىچىدىن ئۇنىڭ بىرى چىقسۇن، ئەجىر ئۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئورتاق بولىدۇ.»[4] ئۇنىڭدىن كېيىن قېلىپ قالغۇچىلارغا مۇنداق دېگەن: «أَيكُم خلَف الْخارِج فِي أَهله وماله بِخيرٍ كَانَ لَه مِثْلُ نِصف أَجرِ الْخارِجِ» «سىلەرنىڭ قايسىڭلار چىقىپ كەتكۈچىلەرنىڭ ئائىلىسى ۋە مال-مۈلكىدە ياخشىلىق بىلەن ئورۇن باسار بولۇپ قالىدىكەن، ئۇنىڭغا شۇ جىھادقا چىققۇچىنىڭ ئەجرىنىڭ يېرىمىغا ئوخشاش ئەجىر بولىدۇ.»

---

[1] سۈرە سەپ 5- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

[3] سۈرە تەۋبە 55- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] مۇسلىم رىۋايىتى

❷ الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى سۆزىدە زىكرى قىلغان ئۆزرىلەر ــ

﴿فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ﴾ ﴿رەسۇلۇاللەقا خىلاپلىق قىلىپ (تەبۈك غازىتىغا چىقماي) قېلىپ قالغانلار (يەنى مۇناپىقلار) ئۆيلىرىدە بەخىرامان ئولتۇرغانلىقلىرى بىلەن خۇشال بولۇشتى، ئۇلار الله نىڭ يولىدا ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن جىهاد قىلىشنى ياقتۇرمىدى، ئۇلار (بىر ـ بىرىگە): «ئىسسىقتا چىقماڭلار» دېيىشتى. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «جەھەننەمنىڭ ئوتى تېخىمۇ قىزىقتۇر. ئەگەر ئۇلار چۈشىنىدىغان بولسا، (ئەلۋەتتە ئىسسىقتا رەسۇلۇالله بىلەن بىرگە چىقاتتى).»﴾[1]

شۇنىڭ ئۈچۈن قاتتىق ئىسسىق ۋە قاتتىق سوغۇقمۇ جىهاد ۋە ھەربىي تەلىمدىن ئۆزىنى قاچۇرۇشقا ئۆزرە ئەمەس.

❸ جىهاد ئىشلىرىغا ئىگە بولۇپ تۇرغانلارنىڭ شەرئى ۋە ئەخلاقى جەھەتتە تەلەپكە لايىق تەربىيىگە ئىگە بولمىغانلىقىنى باھانە قىلىپ ئۇلار بىلەن بىرگە چىقىشقا بولمايدۇ دەپ قاراپ، جىهادتىن ۋە ھەربىي تەلىم ئېلىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇش شەرئىتتە ئېتىراپ قىلىنمايدىغان باھانىلەر ھېسابلىنىدۇ. مانا بۇ ياخشى ئەمەلدىن توسىدىغان غەرەزلىك شۇبھە بولۇپ بۇنىڭ جاۋابى مۇنداق: ئەگەر جىهاد ئىشلىرىغا ئىگە بولغۇچى ئەمىر ھەتتا كۆپ قىسىم ئادەملىرى پىسقى ـ فۇجۇرنى سادىر قىلغان بولسىمۇ لېكىن كاپىرغا قارشى جىهاد قىلىشتا ھەربىكەت قىلىۋاتقانلا بولسا، ئۇلارغا قوشۇلۇپ بىرگە ھەربىكەت قىلىش ۋە ھەمكارلىشىش شەرئىتتە پەرز ھېسابلىنىدۇ. مانا بۇ ئەھلى سۈننى ۋەلجامائەنىڭ ئەقىدىسىدىكى مۇقەررەر نۇقتىلارنىڭ بىرى. مەن بۇ توغرىدا 3ـ بابتا تەپسىلىي توختىلىمەن. مەن بۇ يەردە شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيىنىڭ مۇشۇ مەسىلە توغرۇلۇق دېگەن سۆزىنى بايان قىلىمەن، ئۇ مۇنداق دېگەن ئىدى: [ھەرقانداق ياخشى ۋە پاسىق مۇسۇلمان بىلەن غازات قىلىش ئەھلى سۈننى ۋەلجامائەنىڭ ئەقىدىسىدىكى مۇھىم نۇقتىلارنىڭ بىرىدۇر، پەيغەمبەر ﷺ خەۋەر بەرگەندەك الله تائالا بۇ دىننى پاسىق ئادەملەر بىلەن ۋە ئاخىرەتتە نېسىۋىسى يوق ئادەملەر بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ، چۈنكى غازاتنى پەقەت پاسىق ئەمىرلەر بىلەن ياكى پاسىقلىقى كۆپ ئەسكەرلەر بىلەن ئېلىپ بېرىشقا توغرا كەلسە بۇ چاغدا ئىككى ئىشنىڭ بىرسى لازىم بولىدۇ ــ ياكى ئۇلار بىلەن غازات قىلماسلىق، بۇنىڭدىن دىن ۋە دۇنيالىقتا زىيىنى چوڭراق بولغان يەنە بىر بۆلۈك دۈشمەنلەرنىڭ بېسىۋېلىشى كېلىپ چىقىدۇ ۋە ياكى غازاتنى پاسىق ئەمىر بىلەن بىرگە ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق ئىككى پاسىقنىڭ پاسىقراقىنى يوق قىلىش، گەرچە ھەممىسىنى تۈرغۈزۈش مۇمكىن بولمىسىمۇ، ئىسلام شەرئىتىنىڭ كۆپ قىسمىنى تۈرغۈزۈش قولغا كېلىدۇ.

مانا بۇ جىهاد، مۇشۇ ۋە مۇشۇنىڭغا ئوخشىغان ھالەتلەرنىڭ ھەممىسىدە پەرز بولىدۇ. بەلكى خۇلەفائىرراشىدىنلەر (يەنى ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان ۋە ئەلى ﷺ لار)دىن كېيىنكى مەيدانغا كەلگەن نۇرغۇنلىغان جىهادلار ھەم مۇشۇ يول بويىچە ئېلىپ بېرىلغان ئىدى.][2]

مۇناپىقلارمۇ پەيغەمبەر ﷺ بىلەن بىرگە غازات قىلاتتى، ھېچبىر كىشى مۇناپىقلار غازاتقا چىقىدىكەن بىز رەسۇلۇلله ﷺ بىلەن بىرگە غازاتقا چىقمايمىز دېمىگەن. ئۇلارنىڭ ئىچىدە بەنى مۇستەلىق غازىتىدا **﴿لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ﴾** ﴿مەدىنىگە قايتساق، ئەڭ ئەزىز ئادەم (يەنى ئابدۇلله ئىبن ئۇبەي ۋە مۇناپىقلارنىڭ ئۆزلىرىنى دېمەكچى) ئەڭ خار ئادەمنى (يەنى رەسۇلۇللەنى، مۆمىنلەرنى دېمەكچى)

[1] سۈرە تەۋبە 81ـ ئايەت

[2] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 506ـ، 507ـ بەتلەر

مەدىنىدىن چىقىرىۋېتىدۇ.»[1] دېگەن ئادەممۇ بار ئىدى. يەنە ئۇلارنىڭ ئىچىدە خەندەك غازىتىدا **«إن بيوتنا عورة»** «بىزنىڭ ئۆيلىرىمىز ھەقىقەتەن ئوچۇقچىلىقتا»[2] دېگەن ئادەملەرمۇ بار ئىدى. يەنە ئۇلارنىڭ ئىچىدە تەبۇك غازىتىدا ساھابىلەرنىڭ ئالىملىرىنى مەسخىرە قىلىپ الله تائالا ئۇلار ھەققىدە: **«ولئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض ونلعب»** «(ئى مۇھەممەد!) ئەگەر سەن ئۇلارنىڭ (مەسخىرە قىلغانلىقىنى) سورىساڭ، ئۇلار: «بىز (راست ئەمەس)، پەقەت ئىچ پۇشۇقى قىلىپ ئويىنىشىپ دەپ قويىدۇق» دەيدۇ.»[3] دەپ ئايەت نازىل قىلغان كىشىلەرمۇ بار ئىدى. بەنى ئۇمەييە خەلىپىلىرى نامازنى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇيتتى، ھېچبىر كىشى ئۇلار بىلەن غازات قىلىش دۇرۇس ئەمەس دېمىگەن ئىدى.[4] مانا بۇ، جىھادتىن ۋە ھەربىي تەلىمدىن قېلىپ قېلىشنى ئاقلىيالمايدىغان بىر بۆلۈك باتىل ئۆزرىلەردۇر.

شەرئى ئۆزرە ئىگىلىرىنىڭ ئەجىر - ساۋابلىرى

كىمكى جىھادقا قاتنىشىش ۋە ھەربىي تەلىم ئېلىشقا چىن قەلبىدىن ئىنتىلىپ، ئەمما يۇقىرىدا زىكرى قىلىنغان شەرئى ئۆزرىلەرنىڭ بىرى سەۋەبلىك ياكى مەجبۇرلىنىش يا قاماپ قويۇلۇش سەۋەبلىك جىھاد مەيدانىغا يېتىپ كېلىشتىن ئاجىز كەلسە، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ تۆۋەندىكى سۆزى بىلەن بەرگەن ۋەدىسىنىڭ تەلىپى بويىچە، الله تائالانىڭ ئۇ كىشىگە جىھادنىڭ ئەجرىنى كامىل ئاتا قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن: «إن بالمدينة أقواما ما قطعتم واديا ولا سرتم سيرا إلا وهم معكم قالوا: وهم بالمدينة قال نعم حبسهم العذر» «شۇبھىسىزكى مەدىنىدە نۇرغۇن كىشىلەر بار، سىلەر بىر ۋادىنى كېسىپ ئۆتىدىكەنسىلەر ۋە بىرەر يولنى بېسىپ ئۆتىدىكەنسىلەر ئۇلار سىلەر بىلەن بىللىدۇر.» ئۇلار: ‹مەدىنىدە تۇرۇپمۇ شۇنداقمۇ؟› دەپ ساھابىلەر سوراشتى. پەيغەمبەر ﷺ جاۋاب بېرىپ: «ھەئە، ئۇلارنى ئۆزرە توختىتىپ قالدى» دېدى.[5]

بۇ ھەدىسنى پەيغەمبەر ﷺ تەبۇك غازىتىدىن قايتىۋېتىپ دېگەن ئىدى.

ئىمام ئەھمەد ۋە ئىمام مۇسلىم جابىر ﷺ دىن مۇنداق لەۋزى بىلەن رىۋايەت قىلغان، پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «لقد خلفتم بالمدينة رجالا ما قطعتم واديا ولا سلكتم طريقا إلا شركوكم في الأجر حبسهم المرض» «سىلەرنىڭ كەينىڭلاردا مەدىنىدە نۇرغۇن كىشىلەر قېلىپ قالدى، سىلەر بىرەر ۋادىنى كېسىپ ئۆتىدىكەنسىلەر ۋە بىرەر يولنى بېسىپ ئۆتىدىكەنسىلەر ئۇلار سىلەر بىلەن ئەجرىدە شېرىك بولدى، ئۇلارنى كېسەل توختىتىپ قويدى.»

ئەبۇ داۋۇدنىڭ ئەنەس ﷺ دىن قىلغان رىۋايىتىدە «ولا أنفقتم من نفقة» «بىرەر خەير - ئېھسان قىلساڭلار» دېگەن سۆزنى زىيادە قىلغان.

ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: [ئۆزرىدىن مەقسەت - كېسەللىك ۋە سەپەرگە قادىر بولالماسلىقتىنمۇ ئومۇمىي بىر نەرسىدۇر. بۇ ھەدىسنى ئىمامى مۇسلىم جابىر ﷺ دىن «ئۇلارنى كېسەل توختىتىپ

---

[1] سۈرە مۇنافىقۇن 8- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە ئەھزاب 13- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] سۈرە تەۋبە 65- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] «سەھىھۇل بۇخارى» نامىلىق ھەدىس توپلىمىدىكى 521-، 530- ۋە 549- ھەدىسلەر ۋە ئۇلارنىڭ شەرھىلىرىگە قارالسۇن

[5] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

قويدى» دېگەن لەۋزى بىلەن رىۋايەت قىلغان. چۈنكى كۆپىنچە ھاللاردا ئىنسانىنى جىھادتىن كېسەللىك توختىتىپ قويىدۇ. بۇ ھەدىستىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ئىنسانىنى ئەمەل قىلىشتىن ئۆزرە توختىتىپ قويغان چاغدا، ئۆزىنىڭ نىيىتى بىلەن ئەمەل قىلغۇچىنىڭ ئەجرىگە يېتىدۇ.][1]

پەيغەمبەر ﷺ نىڭ تۆۋەندىكى ھەدىسىمۇ مەزكۇر نۇقتىنى ئىسپاتلايدۇ: «من سأل الله الشهادة بصدق بلغه الله منازل الشهداء وإن مات على فراشه» «كىمكى الله تائالادىن شەھىدلىكنى چىن كۆڭلىدىن سورايدىكەن، گەرچە ئۇ كىشى كۆرپىسى ئۈستىدە ئۆلۈپ كەتسىمۇ، الله تائالا ئۇنى شەھىدلەرنىڭ مەرتىۋىلىرىگە يەتكۈزىدۇ.»[2]

يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ئىككىلىسى تەلەپ قىلىشتا چىن قەلبىدىن تەلەپ قىلىدى، لېكىن ئەمەل قىلىشتىن ئاجىز كەلدى. شۇڭلاشقا الله تائالانىڭ پەزلى، ساخاۋىتىنىڭ يۇزىسىدىن ئەجرىگە ئېرىشتى.

قۇرتۇبى «ئۇلارنى ئۆزرە توختىتىپ قويدى» دېگەن ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە مۇنداق دېگەن: [مانا بۇ سۆز شۇنى تەقەززا قىلىدۇكى، ئۆزرىلىك كىشىگە غازات قىلغۇچىنىڭ ئەجرى بېرىلىدۇ، دېيىلدىكى ئۇنىڭ ئەجرى (غازات قىلغۇچىنىڭ ئەجرى بىلەن) باراۋەر بولۇشى ئېھتىمال، الله تائالانىڭ پەزلى ـ مەرھەمىتى كەڭدۇر، الله تائالانىڭ مۇكاپاتى بىر پەزىلەت بولۇپ الله تائالا راستچىل، چىن نىيەتلىك كىشىگە ھەتتا ئەمەل قىلغان كىشىگە بەرمەيدىغان مۇكاپاتىنى ئاتا قىلىدۇ. يەنە دېيىلدى، ئۇنىڭ ئەجرى ھەسسىلەپ كۆپەيتىپ بېرىلمەستىن بېرىلىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭدىن بۇاسىتە غازاتقا قاتناشقۇچى ھەسسىلەپ كۆپەيتىپ بېرىلىش بىلەن پەزىلەتلىك بولىدۇ.][3]

مەن، غازات قىلغۇچىغا ئەجرىنى ھەسسىلەپ كۆپەيتىپ بېرىش، ئۆزرىلىك كىشىگە كۆپەيتىپ بېرىلمەسلىككە ئىبنى ئابباس ﷺ نىڭ مۇنۇ ھەدىسى دەلىل دەپ قارايمەن. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «فمن هم بحسنة فلم يعملها كتبها الله له عنده حسنةً كاملةً، وإنْ هم بها فعملها كتبها الله له عنده عشر حسنات إلى سبع مائة ضعف إلى أضعاف كثيرة» «كىمكى بىر ياخشىلىقنى قىلىشقا بەل باغلاپ ئۇنى قىلمىسا، الله تائالا ئۇنى ئۆزىنىڭ دەرگاھىدا كامىل بىر ياخشىلىق قىلىپ يازىدۇ، ئەگەر ياخشىلىقنى قىلىشقا بەل باغلاپ ئۇنى قىلسا الله تائالا ئۇنى ئۆزىنىڭ دەرگاھىدا ئون ھەسسىدىن يەتتە يۈز ھەسسىگىچە ھەتتا (بەندىنىڭ ئىخلاسىغا ۋە ئەملىنىڭ باشقىلارغىمۇ يېتىدىغان پايدىسىغا قارىتا) ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ياخشىلىققا كۆپەيتىپ يازىدۇ.»[4]

ئەمما ئۆزرىلىك ئادەمنىڭ ئەجرى تامامەن غازات قىلغۇچىنىڭ ئەجرىگە ئوخشايدۇ دېگەن كۆز قاراشتىكىلەر پەيغەمبەر ﷺ نىڭ «ئۇلار سەلەرگە ئەجرىدە شېرىك بولدى» دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ كەلتۈردى. گەرچە شېرىكچىلىك باراۋەر بولۇشنى تەلەپ قىلمىسىمۇ ئەجرىدە باراۋەرلىكنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان دەلىل ئەبۇ كەبشە ﷺ نىڭ رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسىدۇر، پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إنما الدنيا لأربعة نفرٍ عبد رزقه الله مالًا وعلمًا فهو يتقي فيه ربه ويصلُ فيه رحمه ويعلم لله فيه حقا فهذا بأفضل المنازل وعبد رزقه الله علمًا ولم يرزقه مالًا فهو صادق النية يقولُ لو أن لي مالًا لعملت بعمل فُلان فهو بنيته فأجرهما سواءٌ» «شۇبھىسىزكى دۇنيا تۆت تۈرلۈك كىشىلەر ئۈچۈندۇر (يەنى دۇنيا ئەھلىنىڭ ھالى تۆت

---

[1] «فەتھۇل بارى» 6ـ جىلد 47ـ بەت

[2] مۇسلىم رىۋايىتى

[3] «تەپسىرۇلقۇرتۇبى» 5ـ جىلد 342ـ بەت سۈرە نىسانىڭ 95ـ ئايىتى

[4] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

خىل ھالەتنىڭ بىرىدىن خالىي ئەمەس). بىرىنچىسى، الله تائالا (ھالال) مال بىلەن ئىلىمنى (يەنى شەرئى مەنپەئەتلىك ئىلىمنى) رىزىق قىلىپ بەرگەن كىشى بولۇپ ئۇ كىشى ئۇ مال ۋە ئىلىمدە رەببىدىن قورقىدۇ، سىلە ـ رەھىم قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىكى الله نىڭ ھەققىنى بىلىدۇ. مانا بۇ ئالىي مەرتىۋىلىك كىشىدۇر. ئىككىنچىسى،الله تائالا ئىلىمنى رىزىق قىلىپ بەرگەن مالنى بەرمىگەن كىشى، ئۇ كىشىنىڭ نىيىتى راستچىل بولۇپ مۇنداق دەيدۇ: كاشكى مېنىڭمۇ مېلىم بولغان بولسا ئەلۋەتتە پالانىنىڭ قىلغان ئەمىلىنى قىلغان بۇلار ئىدىم. مانا ئۇ كىشى، ئۆزىنىڭ نىيىتى بويىچە ئەجرىگە ئېرىشىدۇ، نەتىجىدە ئىككىسىنىڭ ساۋابى ئوخشاش بولىدۇ.»[1]

ئىمام قۇرتۇبى ئەجىرده باراۋەرلىكنى كۆچلەندۈردى. الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.

شەرئى ئۆزره ئىگىلىرىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىش ۋە ئەجىر ـ ساۋابقا ئىگە بولۇشنىڭ شەرتلىرى

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿لَيس علَى الضعفَاءِ ولا علَى الْمرضى ولا علَى الذين لا يجِدونَ ما ينفقُـونَ حرج إِذَا نصحوا لله ورسوله ما علَى الْمحسِنِين من سبِيلٍ والله غَفُور رحيم ولا علَى الذين إِذَا ما أَتوك لتحملَهم قُلْـت لا أَجِد ما أَحملُكُم علَيه تولوا وأَعينهم تفيض من الدمع حزنا أَلا يجِدوا ما ينفقُونَ﴾** ﴿ئاجىزلار (يەنى ياشانغان بوۋايلار)، كېسەللەر، (جىهادقا چىقىشقا) خىراجەت تاپالمىغانلار الله قا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا، جىهادقا چىقمىسا گۇناھ بولمايدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر، الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر. يەنە مۇنداق كىشىلەرنمۇ ئەيىبلەشكە يول يوقتۇركى، ئۇلار (جىهادقا چىقىش ئۈچۈن) سەندىن ئۇلاغ سوراپ كەلگەندە، (ئۇلارغا سەن) «مېنىڭ سىلەرنى تەمىنلەيدىغان ئۇلاغلىرىم يوق» دېدىڭ، ئۇلار (جىهادقا چىقىشقا) سەرپ قىلىدىغان نەرسە تاپالمىغانلىقلىرى ئۈچۈن غەمكىن، كۆزلىرىدىن ياش تۆككەن **ھالدا قايتىشتى.﴾**[2]

الله تائالا شەرئى ئۆزره ئىگىلىرىنىڭ جىهادقا چىقماسلىقىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىپ ئۇلارنىڭ جىهادقا چىققانلارنىڭ قاتارىدا ئەجىر ـ ساۋابقا ئىگە بولالىشىنى بۇ ئايەتتە مۇنداق ئىككى تۈرلۈك شەرتكە باغلىدى:

❶ الله قا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولۇش ﴿الله قا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا﴾

❷ ئىخلاس بىلەن ياخشى ئىش قىلىش ﴿ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر.﴾

ئىبنى كەسىر مۇنداق دەيدۇ: [بۇلار جىهادتىن قېلىپ قالغاندىن كېيىن، قېلىپ قالغان ۋاقىتلىرىدا الله ۋە الله نىڭ رەسۇلىغا سەممىي بولسا، كىشىلەرنىڭ جىهادى پىكىرلىرىنى بۇرىۋەتمىسە ۋە ئۇلارنىڭ (جىهاد قىلىش رىغبىتىنى) بوشاشتۇرمىسا، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مۇشۇ ھالىدا ياخشى ئەمەل قىلغۇچىلارنىڭ قاتارىدىن بولۇپ ئۈستىگە گۇناھ بولمايدۇ.][3]

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: [﴿الله قا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا﴾ دېگەن ھەقنى تونۇسا ۋە ھەق ئىگىلىرىنى ياخشى كۆرسە، ھەقنىڭ دۈشمەنلىرىنى يامان كۆرسە دېگەنلىكتۇر.

الله قا سادىق بولۇش توغرىسىدا ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: ‹بۇ ـــ الله تائالانىڭ يەككە ـ يېگانە، تەڭداشسىزلىقى ھەققىده پاك ئەقىده تۇرغۇزۇش، ئىلاھى سۈپەتلەر بىلەن تەرىپلەش، نالايىق سۈپەتلەردىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىش، الله تائالا ياخشى كۆرىدىغان ئىشلارغا قىزغىنلىق بىلەن ئىنتىلىش، يامان كۆرىدىغان ئىشلاردىن قەتئىي يىراق بولۇش.

---

[1] تىرمىزى رىۋايىتى

[2] سۈره تەۋبه 91ـ، 92ـ ئايەتلەر

[3] «تەپسىرى ئىبنى كەسىر» 4ـ جىلد 198ـ بەت

الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولۇش توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: بۇ ـــ ئۇ زاتنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىشىنىش، بۇيرۇق ـ چەكلىمىلىرىگە ئىتائەت قىلىپ بويسۇنۇش، دوستىنى دوست تۇتۇش ۋە دۈشمىنىنى دۈشمەن تۇتۇش، ئۇ زاتنى ۋە ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىنى چىن قەلبىدىن ياخشى كۆرۈش، ئۇ زاتنى ۋە ئۇنىڭ سۈننەتلىرىنى ئۆلۈغلاش، ئۇ زاتنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن سۈننەتلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش يولىدا ئىزدىنىش، مەخسۇس ئۆگىنىش، ئۇنى كېڭەيتىش ۋە ئۇنى قوغداش، شۇنداقلا ئۇنىڭغا دەۋەت قىلىش قاتارلىق يوللار بىلەن ئۇنى ئەھيا قىلىش ۋە ئۇ زاتنىڭ ئېسىل ـ ئەخلاقلىرى بىلەن ئەخلاقلىنىش.»[1]

بۇنى ئەمەلىي جىھاد ئىشىدا مۇنداق دېيىش مۇمكىن. شەرئى ئۆزرە ئىگىلىرىنىڭ تۆۋەندىكى شەرتلەرگە ئەمەل قىلىشى پەرز:

1 ـ نىيىتىنى خالىس قىلىپ داۋاملىق سادىق بولۇش

يەنى الله تائالا ئۆزىنىڭ ﴿ئۇلار كۆزلىرىدىن ياش تۆككەن ھالدا قايتىشتى﴾ دېگەن سۆزى بىلەن سۈپەتلىگەن ئاشۇ ئادەملەرگە ئوخشاش پۈتكۈل ۋۇجۇدى بىلەن جىھادقا ھەقىقىي ئىشتىياق باغلاش لازىم.

ھەق گەپ شۇكى، غازات قىلمايدىغان ئۆزرە ئىگىسى ئەگەر كۆڭلىگە غازات قىلىشنى پۈكمىسە، ئۇنداق ئادەمنىڭ مۇناپىق بولۇپ قېلىش خەۋپى بار. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**من مـات ولم يغز ولم يحدثْ نفْسه بِالغزوِ مات علَى شعبة من النِفَـاقِ**» «كىمكى غازات قىلماي، غازات قىلىشنى كۆڭلىگىمۇ پۈكمەي ئۆلسە مۇناپىقلىقنىڭ بىر سۈپىتى ئۈستىدە ئۆلىدۇ.»[2]

نىيەت بولسا قەلبنىڭ ئەمەللىرىدىن بولۇپ، ھەرقانداق توغرا ئەمەل ئۈچۈن توغرا بىلىم كېرەك. بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلىدىغان بىلىم شۇكى، شەرئى ئۆزرە سەۋەبلىك جىھادتىن قالغۇچىلار مۇجاھىدلارنىڭ نېمە ئۈچۈن جىھاد قىلىدىغانلىقىنى، مۇجاھىدلارنىڭ غايىسىنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى، دۈشمەنلەرنىڭ غايىسىنىڭ باتىل ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلىشى لازىم. جىھادقا ئەمەلىي قاتناشقۇچىلار ئۈچۈن ئېيتقاندا بۇ تېخىمۇ زۆرۈر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئىمام بۇخارى «سەھىھ بۇخارى» نامىلىق ھەدىس توپلىمىنىڭ «كىتابۇل ئىلىم»دا [سۆزلەش ۋە ئەمەل قىلىشتىن بۇرۇن بىلىشنىڭ بابى][3] دەپ بىر بابنى كەلتۈرۈپ بۇنىڭغا دەلىللەرنى كەلتۈرگەن.

2 ـ دۇئا قىلىپ تۇرۇش

شەرئى ئۆزرە سەۋەبلىك جىھادتىن قالغۇچىلارنىڭ مۇجاھىد قېرىنداشلىرىغا بېرەلەيدىغان ئەڭ چوڭ ياردىمى ئۇلارنىڭ غەلبە قىلىشى، دۈشمەنلەرنىڭ مەغلۇپ بولۇشى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ تۇرۇشتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**ھـل تنصـرونَ وترزقُـونَ إلـا بِضـعفَائكُم**» «سىلەر پەقەت ئاجىزلىرىڭلارنىڭ يۈزىسىدىنلا (يەنى ئۇلارنىڭ بەرىكىتى ۋە دۇئاسى سەۋەبىدىنلا) نۇسرەت ۋە رىزىق بېرىلىسىلەر.»[4]

نەسەئى مۇسئەب ئىبنى ئەبى ۋەققاستىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ، ئۇنىڭ دادىسى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ باشقا ساھابىلىرى ئۈستىدىن ئۆزىنى پەزىلەتلىك ھېسابلىغاندا، پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**إنما ينصر**

[1] «تەپسىرۇلقۇرتۇبى» 8 ـ جىلد 226 ـ، 227 ـ بەتلەر

[2] مۇسلىم رىۋايىتى

[3] «فەتھۇل بارى» 1 ـ جىلد 159 ـ بەت

[4] بۇخارى رىۋايىتى

الله هذه الأمةَ بِضعيفها بِدعوتهم وصلاتهم وإخلاصهم» «الله تائالا بۇ ئۇممەتكە پەقەت ئۇنىڭ ئاجىزلىرىنىڭ دۇئاسى، نامىزى ۋە ئىخلاسى يۇزىسىدىنلا نۇسرەت ئاتا قىلىدۇ.»

ئىبنى قەييۇم رەھىمەھۇالله «پىرقەتۇنناجىيەنىڭ غەلىبە قىلىشى ھەققىدىكى يېتەرلىك شىپالىق» ناملىق نۇنلۇق قەسىدىسىدە مۇنداق دېگەن: [بۇ دىنغا قول بىلەن ياكى تىل بىلەن ئەگەر ئاجىز كەلسىڭىز، چىن قەلبىڭىزدىن الله قا يۈزلىنىپ دۇئا قىلىش بىلەن ياردەم بېرىش پەرز كۇپايە بولماستىن بەلكى شەخسلەر ئۇستىگە پەرز ئەينىدۇر. الله بىلەن قەسەمكى، بۇنىڭ كەينىدە قىچىنىڭ دانىسىچىلىك ئىمان يوق. ئى ئىمانغا ياردەم بەرگۇچى بۇيۇك الله ! دىنغا ياردەم بېرىشكە نىسپ قىلىشنى سەندىنلا سورايمىز.]

3ـ الله يولىدا ئىقتىساد تەقدىم قىلىش

شەرئى ئۆزرە سەۋەبلىك جىهادتىن قېلىپ قالغان قول ئېلىكىدە بار ئىقتىسادلىق كىشىلەرگە پۇل ـ مېلى بىلەن غازاتچىلارنى تەييارلاش، ئۇلارنىڭ پۇل ـ مال، قورال ـ ياراق ۋە باشقا ئېھتىياجلىرىنى قامداپ بېرىش، مۇجاھىدلار، شەھىدلەر ۋە ئەسىرلەرنىڭ ئائىلىسىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇش قاتارلىق يوللار ئارقىلىق ئىقتىساد بىلەن جىهاد قىلىش پەرز بولىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «من لم يغز أو يجهز غازيا أو يخلف غازيا في أهله بخيرٍ أصابه الله بقارعة قبل يوم القيامة» «كىمكى غازات قىلمىسا ياكى غازات قىلغۇچىنى جابدۇمىسا ياكى بىرەر غازات قىلغۇچىنىڭ ئائىلىسىگە ياخشىلىق بىلەن قارىمىسا الله تائالا ئۇنى قىيامەت كۇنىدىن بۇرۇن قاتتىق ئازاب بىلەن ئازابلايدۇ.»[1]

ھەدىسته قاتتىق تەھدىت بار چۇنكى جېنى بىلەن جىهاد قىلىشتىن ئۆزرە توسۇپ قالغان ئادەمنىڭ پۇل ـ مېلى بولسا ئۇنىڭ غازىلارنى تەييارلىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇشى پەرز. ئۇ كىشىگە مۇشۇ قىلغان ئىشىدا ياخشى ساۋاب يېزىلىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «من جهز غازيا في سبيل الله فقد غزا، ومن خلف غازيا في أهله بخيرٍ فقد غزا» «كىمكى الله يولىدا بىر مۇجاھىدنى جابدۇسا جىهاد قىلغان بولىدۇ، كىمكى بىر مۇجاھىدنىڭ ئائىلىسىگە ئۇنىڭ ئورنىدا ياخشىلىق بىلەن قارىسا ئۇمۇ جىهاد قىلغان بولىدۇ (يەنى جىهاد قىلغۇچىنىڭ ئەجرىگە ئوخشاش ئەجىر بېرىلىدۇ).»[2]

ئىبنى ھەجەر جىهادنىڭ پەرزلىكى توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: [ھەربىر مۇسۇلماننىڭ كاپىرلارغا قارشى قولى بىلەن، يا تىلى بىلەن، يا مېلى بىلەن ۋە ياكى قەلبى بىلەن جىهاد قىلىشى پەرز بولۇپ بېكىتىلىدۇ، الله ئەڭ ياخشى بىلگۇچىدۇر.][3]

4ـ جىهادنى قوللاپ تەشۋىق قىلىش

مۇجاھىدلارنىڭ جىهاد ئارقىلىق ئەملىگە ئاشۇرماقچى بولغان غايىسىنىڭ توغرا ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارنى كۇچىنىڭ يېتىشىچە قوللاشنىڭ ئىمانى مەجبۇرىيەت ئىكەنلىكىنى ئوچۇق بايان قىلىش، كاپىرلارنىڭ ئەقىدىسىنىڭ باتىل، يولىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئېچىپ تاشلاش ۋە مۇسۇلمانلارنى دىندىن قايتۇرۇش ئۈچۈن تۇزگەن سۇيىقەستلىرىنى، شەيتانى پىلانلىرىنى پاش قىلىپ ئۇلارغا قانداق تاقابىل تۇرۇشنىڭ يوللىرىنى كەڭ كۆلەمدە ھەرخىل يوللار بىلەن چۈشەندۇرۇش ـــ مانا

[1] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

[2] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[3] «فەتھۇل بارى» 6ـ جىلد 38ـ بەت

بۇ تەشۋىقاتنى ھەرقانداق مۇسۇلمان قىلالىشى مۇمكىن. بولۇپمۇ كېسەللىك ياكى نامراتلىق سەۋەبىدىن جىھادقا چىقالماي قالغان ئۆزرە ئىگىلىرىگە تېخىمۇ مۇمكىن.

مانا ئۇ پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «جاهدوا المشركين بأموالكم وأنفسكم وألسنتكم» «سىلەر مۇشرىكلارغا قارشى مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن ۋە تىلىڭلار بىلەن جىھاد قىلىڭلار»[1] دېگەن سۆزىدە زىكرى قىلىنغان تىل بىلەن جىھاد قىلىشتۇر.

ھەسسان ئىبنى سابىت ﷺ پەيغەمبەر ﷺ نىڭ شائىرلىرىدىن بىرى بولۇپ، مۇشرىكلارنى ھەجۋي قىلاتتى ۋە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئۇلارنى ئەيىبلەيتتى. ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن ئىدى: «يا حسانُ أجِب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم اللهم أيده بِروح القُدس» «ئى ھەسسان! الله نىڭ رەسۇلىغا ۋاكالەتەن جاۋاب قايتۇر! ئى الله ! ئۇنى روھۇلقۇدۇس (يەنى جىبرىئىل) بىلەن كۈچلەندۇرسىلە!»[2]

يەنە بىر رىۋايەتتە پەيغەمبەر ﷺ ھەسسانغا مۇنداق دېگەن: «أهجهم وجِبريلُ معك» «ئۇلارنى ھەجۋي قىلغىن، جىبرىئىل سەن بىلەن بىللە.»[3]

5 ـ مۇمىنلەرنى جىھادقا تەرغىب قىلىش

جىھادقا چىقىشتىن ئاجىز كەلگەن كىشىنىڭ باشقىلارنى جىھادقا تەرغىب قىلىشى پەرز.

الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ﴿(ئى مۇھەممەد!) الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلغىن (يەنى ئۆزۈڭ يالغۇز بولساڭمۇ جىھاد قىلغىن، ساڭا غەلىبە ۋەدە قىلىنغان. مۇناپىقلارنىڭ جىھادتىن قېلىپ قالغانلىقىغا ئەھمىيەت بېرىپ كەتمە.) سەن پەقەت ئۆزۈڭگىلا جاۋابكار سەن، مۇمىنلەرنى (جىھادقا) قىزىقتۇرغىن.﴾[4]

يەنە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ﴾ ﴿ئى پەيغەمبەر! مۇمىنلەرنى (مۇشرىكلار بىلەن) ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۇرگىن.﴾[5]

جىھادقا چىقالايدىغان ۋە جىھادتىن ئۆزرە سەۋەبلىك ئاجىز كېلىپ قالغان ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ مانا بۇ خىل تەرغىبات بىلەن شۇغۇللىنىش ئارقىلىق قېرىنداشلىرىنى مۇشرىكلارغا قارشى ئۇرۇشقا قىزىقتۇرۇشى پەرزدۇر.

مانا بىز بۈگۈنكى كۈندە بۇ ئايەتلەرنىڭ روھى بويىچە ئىش كۆرۈشكە ئەڭ موھتاجمىز. بۇنىڭ ھەقىقەتەن ساۋابى كاتتىدۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «من دل على خيرٍ فَلَه مثْلُ أجرِ فَاعله» «كىمكى بىر ياخشىلىقنى كۆرسىتىپ قويىدىكەن، ئۇنىڭغا شۇ ياخشىلىقنى قىلغۇچىغا بېرىلگەندەك ئەجىر بېرىلىدۇ.»[6]

6 ـ مۇسۇلمانلارغا، خۇسۇسەن مۇجاھىدلارغا ھېسداشلىق قىلىش

بۇنىڭ يوللىرى ناھايىتى كۆپ. ئادەتتە مۇسۇلمانلارغا دۇشمەنلىرىنىڭ خەۋەرلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ سۇيىقەست قىلىش يوللىرىنى، (ھىيلىلىرىنى) يەتكۈزۈپ قويۇش؛ مۇجاھىدلارنىڭ يوشۇرۇنۇشى،

---

[1] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

[2] بۇخارى رىۋايىتى

[3] بۇخارى رىۋايىتى

[4] سۈرە نىسا 84 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[5] سۈرە ئەنفال 65 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[6] مۇسلىم رىۋايىتى

دۈشمەن قولىدىن قېچىپ كۆزلىگەن جايغا سالامەت يېتىپ بېرىشى ۋە بۇنىڭدىن باشقا ئېھتىياجلىق ئىشلىرىغا يارەمدە بولۇش؛ ئۇلارنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ساقلاپ پىلان، تەجرىبە، مەلۇماتلار بىلەن تەمىنلەش قاتارلىق ئىشلاردا ئىپادىلىنىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿وجاءَ رجلٌ من أقْصى المدينة يسعى قالَ يا موسى إن الملأ يـأتمرونَ بِـكَ ليقْتلُوكَ فَاخرج إني لَك من الناصحين﴾** ﴿بىر ئادەم شەھەرنىڭ يىراق يېرىدىن ئالدىراپ كېلىپ: «ئى مۇسا! شۇبھىسىزكى، كاتتىلار سېنى ئۆلتۈرۈشكە مەسلىھەت قىلىشۋاتىدۇ، (شەھەردىن دەرھال) چىقىپ كەتكىن، مەن ئەلۋەتتە ساڭا سادىق كىشىلەردىنمەن» دېدى.﴾[1]

شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە مۇرتەدلەرگە قارشى جىھاد توغرىسىدا مۇنداق دېگەن: [ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان قادىر بولغىنىچە ئۇستىدىكى ۋەزىپىنى ئادا قىلىشى لازىم. شۇنىڭ ئۈچۈن ھېچبىر كىشىنىڭ بىلگەن خەۋەرلەرنى يوشۇرۇشى ھالال ئەمەس. بەلكى مۇسۇلمانلارنى ئۇلارنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن ئۇ خەۋەرلەرنى پاش قىلىشى ۋە ئاشكارا قىلىشى لازىم. ھېچبىر كىشىنىڭ ئۇلارنىڭ ئەسكەرلىكىگە كىرىش ۋە خىزمىتىنى قىلىش ئارقىلىق ئۇلار بىلەن ھەمكارلىشىشى ھالال ئەمەس ۋەنە ھېچبىر كىشىنىڭ الله تائالا پەيغەمبىرىگە بۇيرۇغان بۇيرۇقنى ئۇلارنىڭ ئۇستىگە يۈرگۈزۈشتىن سۈكۈت قىلىشى ھالال ئەمەس ۋە ياكى ھېچبىر كىشىنىڭ الله تائالا پەيغەمبىرىگە بۇيرۇغان بۇيرۇقنى بەجا كەلتۈرۈشتىن توسۇشى ھالال ئەمەس. چۈنكى بۇ ـــ ياخشىلىققا بۇيرۇش، يامانلىقتىن توسۇش ۋە الله يولىدىكى جىھاد دەرۋازىلىرىنىڭ ئەڭ چوڭى ھېسابلىنىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىگە مۇنداق دېگەن: **﴿ياأيها النبي جاهد الكُفار والمنـافقين واغْلُـظْ عليهم﴾** ﴿ئى پەيغەمبەر! كاپىرلارغا ۋە مۇناپىقلارغا قارشى جىھاد قىلغىن، ئۇلارغا (قارشى غازات قىلىش ۋە قورقۇنچ سېلىش بىلەن) قاتتىق مۇئامىلە قىلغىن.﴾[2] ئاشۇ مۇرتەدلەر، كاپىرلار ۋە مۇناپىقلارنىڭ سىرتىدا ئەمەس.][3]

7ـ مۇشرىكلارنىڭ مەغلۇبىيىتىگە ھەرىكەت قىلىش

شەرئى ئۆزرە سەۋەبلىك دۈشمەنلەر بىلەن ئارىلىشىپ تۇرۇۋاتقان مۆمىنلەر چوقۇم ئىقتىدارىنىڭ يېتىشىچە، ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانلارغا ئازار يەتكۈزۈش ۋە ئۇرۇش قىلىش پىلانىنى قايسى يول بىلەن بولمىسۇن، بىتچىت قىلىپ تاشلىشى لازىم. خۇددى نۇئەيم ئىبنى مەسئۇد ﷺ نىڭ خەندەك ئۇرۇشى كۈنىسىدە بىرلەشمە قوشۇن بىلەن بەنى قۇرەيزە يەھۇدىيلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىنى بۇزۇش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بارغىنىغا ئوخشاش ۋە پىرئەۋن خاندانلىقىدىن بىر مۆمىن كىشىنىڭ ئېلىپ بارغان پائالىيەتلىرىگە ئوخشاش پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىشى لازىم.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿وقَالَ رجلٌ مؤمن من آلِ فرعونَ يكْتم إيمانه أتقْتلُونَ رجلا أنْ يقُولَ ربي الله﴾** ﴿پىرئەۋن خاندانىغا مەنسۇپ، ئىمانىنى يوشۇرىدىغان بىر مۆمىن ئادەم ئېيتتى: «سىلەر 'پەرۋەردىگارىم الله' دېگەن كىشىنى ئۆلتۈرەمسىلەر؟﴾[4]

مۇشرىكلارنىڭ مەغلۇبىيىتىگە ھەرىكەت قىلىش قايسى يول بىلەن بولمىسۇن مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇلار بىلەن ھەمكارلاشماسلىقنى ئېنىقلىق بىلەن تەلەپ قىلىدۇ. چۈنكى بۇ ئىشنى سادىر قىلغۇچى

---

[1] سۈرە قەسەس 20ـ ئايەت

[2] سۈرە تەۋبە 73ـ ۋە سۈرە تەھرىم 9ـ ئايەتلەرنىڭ بىر قىسمى

[3] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 35ـ جىلد 159ـ بەت

[4] سۈرە غافىر 28ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ئۆزىنىڭ بۇ رەزىل قىلمىشى بىلەن كۇفرىغا يېتىپ قالىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿**ومن يتولهم منكم فإنه منهم**﴾ ﴿كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇمۇ ئەنە شۇلاردىن سانىلىدۇ.﴾[1]

سىز بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈۋالالايسىزكى، شەرئى ئۆزرە ئىگىلىرىنىڭ جىھادقا ئىشتىراك قىلىش يوللىرى ناھايىتى كۆپ. بۇنىڭدا يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان «دۇئا قىلىش، ئىقتىساد تەقدىم قىلىش، تەشۋىق قىلىش، تەرغىب قىلىش، ھېسداشلىق قىلىش، مۇشرىكلارنىڭ مەغلۇبىيىتى ئۈچۈن ھەركەت قىلىش» قاتارلىق ئىشلار جىھادقا چوڭ پايدا ئېلىپ كېلىدۇ. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى شەرئى ئۆزرە ئىگىلىرىنىڭ ئۇستىگە جىھادقا چىقماسلىقتىن ئىبارەت گۇناھلىرىنىڭ ئۆزلىرىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ئۈچۈن ئىقتىدارىنىڭ يېتىشىچە چوقۇم ئادا قىلىشقا تېگىشلىك پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلگەن.

بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ ﴿**إذا نصحوا لله ورسوله ما على المحسنين من سبيل**﴾ ﴿الله قا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا، ... ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر﴾[2] دېگەن سۆزىدۇر.

بەشىنچى. الله يولىدا ئىقتىساد چىقىم قىلىش

الله يولىدا ئىقتىساد چىقىم قىلىشنىڭ ئەھمىيىتى توغرىسىدا شۇ نەرسە يېتەرلىككى، پەرز ئەين بولۇپ بېكىتىلگەن جىھادمۇ پەقەت كېتەرلىك چىقىمغا ئىگە بولالمىغانلىقى ئۈچۈنلا جىسمانىي ئاجىزلىقتىن خالى بولسىمۇ الله تائالا: ﴿**ليس على الضعفاء ولا على المرضى ولا على الذين لا يجدون ما ينفقون حرج إذا نصحوا لله ورسوله ما على المحسنين من سبيل والله غفور رحيم ولا على الذين إذا ما أتوك لتحملهم قلت لا أجد ما أحملكم عليه تولوا وأعينهم تفيض من الدمع حزنا ألا يجدوا ما ينفقون**﴾ ﴿ئاجىزلار (يەنى ياشانغان بوۋايلار)، كېسەللەر، (جىھادقا چىقىشقا) خىراجەت تاپالمىغانلار الله قا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا، جىھادقا چىقمىسا گۇناھ بولمايدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر، الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر يەنە مۇنداق كىشىلەرنمۇ ئەيىبلەشكە يول يوقتۇركى، ئۇلار (جىھادقا چىقىش ئۈچۈن) سەندىن ئۇلاغ سوراپ كەلگەندە، (ئۇلارغا سەن) «مېنىڭ سىلەرنى تەمىنلەيدىغان ئۇلاغلىرىم يوق» دېدىڭ، ئۇلار (جىھادقا چىقىشقا) سەرپ قىلىدىغان نەرسە تاپالمىغانلىقلىرى ئۈچۈن غەمكىن، كۆزلىرىدىن ياش تۆككەن ھالدا قايتىشتى.﴾[3] دېگەندەك، كەمبەغەل كىشىگە نىسبەتەن پەرزلىكتىن قالىدۇ. بۇ ھەقتە يۇقىرىدا تەپسىلىي توختالدۇق.

بۇ شۇنىڭدىن دېرەك بېرىدۇكى، ئىقتىساد بولمايدىكەن جىھاد بولمايدۇ، شۇنىڭدەك بايلارنىڭ مۇجاھىدلارنى ئىقتىساد بىلەن تەمىن ئەتمەسلىكى ئەمەلىيەتتە الله نىڭ يولىدىن توسقانلىق ھەم كاپىرلارنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى كۈچەيتكەنلىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. مۇسۇلمانلارنى جۇملىدىن مۇجاھىدلارنى ئىقتىساد بىلەن تەمىن ئەتمەسلىك مۇناپىقلارنىڭ سۈپەتلىرىدىندۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿**هم الذين يقولون لا تنفقوا على من عند رسول الله حتى ينفضوا ولله خزائن السماوات والأرض ولكن المنافقين لا يفقهون**﴾ ﴿ئۇلار: «رەسۇلۇللەنىڭ يېنىدىكى كىشىلەرنى تەمىنلىمەڭلار، ئۇلار تاراپ كەتسۇن»

---

[1] سۈرە مائىدە 51- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە تەۋبە 91- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] سۈرە تەۋبە 91-، 92- ئايەتلەر

دەيدۇ، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ خەزىنىلىرى الله نىڭ ئىلكىدىدۇر ۋە لېكىن مۇناپىقلار (الله نىڭ ھېكمىتىنى چۈشەنمەيدۇ.﴾[1]

شۇنىڭ ئۈچۈن قۇرئان كەرىمدىكى جىھاد ئايەتلىرىنىڭ ئارىسىدا جىھادنىڭ مال ۋە جان بىلەن بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان سۈرە تەۋبىدىكى جىھاد سودىسى ھەققىدىكى ئايەتتىن باشقا ئون ئايەتنىڭ ھەممىسىدە، مال بىلەن قىلىنىدىغان جىھادنىڭ جان بىلەن قىلىنىدىغان جىھادتىن ئىلگىرى زىكرى قىلىنىشى نازۇك سىرلارنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

ئۇ ئون ئايەت سۈرىلەرنىڭ تەرتىپى بويىچە تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

❶ ﴿لا يستوي القاعدونَ من المؤمنين غير أولي الضرر والمجاهدونَ في سبيل الله بأموالهم وأنفُسِهم فضـلَ اللـه المجاهدين بأموالهم وأنفُسِهم﴾ ﴿مۇمىنلەردىن ئۆزرىسىز (ئەما، توكۇر، كېسەلگە ئوخشاش ئۆزرىسى بارلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا) جىھادقا چىقمىغانلار الله يولىدا مالىلىرىنى، جانلىرىنى تىكىپ جىھاد قىلغۇچىلار بىلەن باراۋەر بولمايدۇ. الله مالىلىرىنى، جانلىرىنى تىكىپ جىھاد قىلغۇچىلارنى ... ئۇستۈن قىلدى.﴾[2]

❷ ﴿إن الذين آمنـوا وهـاجروا وجاهـدوا بِـأموالهم وأنفُسِـهم﴾ ﴿ئىمان ئېيتقانلار، (الله نى ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنى سۆيۈش يۈزىسىدىن يۇرتىنى تاشلاپ) ھىجرەت قىلغان، يۇل - مالىلىرى ۋە جانلىرى بىلەن الله يولىدا جىھاد قىلغانلار (يەنى مۇھاجىرلار)﴾[3]

❸ ﴿الذين آمنوا وهاجروا وجاهدوا في سبيل اللـه بِـأموالهم وأنفُسِـهم﴾ ﴿ئىمان ئېيتقانلارنىڭ، ھىجرەت قىلغانلارنىڭ ۋە مالىلىرى ھەم جانلىرى بىلەن الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلار﴾[4]

❹ ﴿انفروا خفَافًا وثقَالًا وجاهدوا بِأموالكُم وأنفُسِكُم في سبيل الله ذَلكُـم خيـرلَّكُم إِنْ كُنـتم تعلَمـونَ﴾ ﴿(ئى مۇمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە (يەنى مەيلى ياش - قېرى، پىيادە، ئۇلاغلىق بولۇڭلار، ئوڭۇشلۇق ۋە قىيىن شارائىتتا بولۇڭلار، ئىختىيارىي ۋە ئىختىيارسىز بولۇڭلار، ھەممە ئەھۋالدا) جىھادقا چىقىڭلار، الله نىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن جىھاد قىلىڭلار، ئەگەر بىلسەڭلار مۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر.﴾[5]

❺ ﴿لا يستأذنك الذين يؤمنونَ بِالله واليومِ الآخر أنْ يجاهدوا بِأموالهم وأنفُسِهم والله عليـم بِـالمتقين﴾ ﴿(ئى مۇھەممەد!) الله قا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغانلار سەندىن مالىلىرى بىلەن ۋە جانلىرى بىلەن جىھاد قىلىشقا رۇخسەت سورىمايدۇ. الله تەقۋادارلارنى ئوبدان بىلىدۇ.﴾[6]

❻ ﴿فَرِح المخلفُونَ بِمقْعدهم خلاف رسول الله وكَرِهوا أنْ يجاهدوا بِأموالهم وأنفُسِهم في سبيل الله وقَـالُوا لَـا تنفروا في الحر قُلْ نار جهنم أشد حرا لو كَانوا يفْقَهونَ﴾ ﴿رەسۇلۇللەقا خىلاپلىق قىلىپ (تەبۇك غازىتىغا چىقماي) قېلىپ قالغانلار (يەنى مۇناپىقلار) ئۆيلىرىدە بەخىرامان ئولتۇرغانلىقلىرى بىلەن خوشال بولۇشتى، ئۇلار الله نىڭ يولىدا مالىلىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن جىھاد قىلىشنى ياقتۇرمىدى، ئۇلار (بىر - بىرىگە): «ئىسسىقتا چىقماڭلار» دېيىشتى. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «جەھەننەمنىڭ ئوتى تېخىمۇ قىزىقتۇر. ئەگەر ئۇلار چۈشىنىدىغان بولسا، (ئەلۋەتتە ئىسسىقتا رەسۇلۇللە بىلەن بىرگە چىقاتتى).»﴾[7]

---

[1] سۈرە مۇناپىقۇن7 - ئايەت

[2] سۈرە نىسا 95 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] سۈرە ئەنفال 72 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] سۈرە تەۋبە 20 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[5] سۈرە تەۋبە 41 - ئايەت

[6] سۈرە تەۋبە 44 - ئايەت

[7] سۈرە تەۋبە 81 - ئايەت

❼ ﴿لكن الرسولُ والذين آمنوا معه جاهدوا بأموالهم وأنفُسِهم وأولئك لهم الخيرات وأولئـك هـم المفْلحـونَ﴾ ﴿لېكىن، پەيغەمبەر ۋە پەيغەمبەر بىلەن بىللە ئىمان ئېيتقانلار مالىلرى بىلەن، جانلىرى بىلەن جىھاد قىلدى، ئەنە شۇلار (ئىككىلا دۇنيانىڭ) ياخشىلىقلىرىغا نائىل بولىدۇ، ئەنە شۇلار مەقسەتكە يەتكۈچىلەردۇر.﴾[1]

❽ ﴿إنما المؤمنونَ الذين آمنوا بِالله ورسوله ثُم لم يرتابوا وجاهدوا بِأموالهم وأنفُسِهم في سبِيل الله أولئـك هـم الصادقُونَ﴾ ﴿شۇبھىسىزكى، (ھەقىقىي) مۇمىنلەر الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان كەلتۈرگەن، ئاندىن (ئىمانىدا) شەك كەلتۈرمىگەن، مالىلرى بىلەن، جانلىرى بىلەن الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلاردۇر، ئەنە شۇلار (ئىمان دەۋاسىدا) راستچىللاردۇر.»﴾[2]

❾ ﴿لا يستوي منكُم من أنفَق من قَبل الفَتح وقَاتلَ أولئك أعظم درجةً من الذين أنفَقُوا من بعد وقَاتلُوا﴾ ﴿سىلەردىن مەككە پەتھى قىلىنىشتىن ئىلگىرى پۇل ـ مال سەرپ قىلغانلار ۋە (رەسۇلۇالله بىلەن بىرلىكتە تۇرۇپ دۇشمەنلەر بىلەن) ئۇرۇشقانلار (مەككە پەتھى قىلىنغاندىن كېيىن پۇل ـ مال) نەپىقە قىلغانلار ۋە ئۇرۇشقانلار (بىر ـ بىرى بىلەن) باراۋەر ئەمەس، ئەنە شۇلارنىڭ دەرىجىسى (مەككە پەتھى قىلىنغاندىن) كېيىن نەپىقە قىلغان ۋە ئۇرۇشقانلارنىڭ (دەرىجىسىدىن) چوڭدۇر.﴾[3]

❿ ﴿تؤمنونَ بِالله ورسوله وتجاهدونَ في سبِيل الله بِأموالكُم وأنفُسِكُم﴾ ﴿الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە (چىن) ئىمان ئېيتقايسىلەر، الله نىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن جىھاد قىلغايسىلەر.﴾[4]

جان بىلەن قىلىنىدىغان جىھاد مال بىلەن قىلىنىدىغان جىھادتىن ئىلگىرى قىلىنغان بىردىنبىر ئايەت پەقەت سۈرە تەۋبىدىكى جىھاد سودىسى ھەققىدىكى ئايەتتۇر. بۇ توغرىدا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ:﴿إن الله اشترى من المؤمنِين أنفُسهم وأموالهم بِأن لهم الجنةَ﴾ ﴿شۇبھىسىزكى، الله مۇمىنلەردىن ئۇلارنىڭ جانلىرىنى، مالىلرىنى ئۇلارغا جەننەتنى بېرىپ سېتىۋالدى.﴾[5]

كۆپ ساندىكى ئايەتلەردە مالنىڭ جاندىن ئىلگىرى زىكرى قىلىنىشى ھەرگىزمۇ مالنىڭ جاندىن ئەلا بولغانلىقىدا ئەمەس، بەلكى ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا جان بىلەن جىھاد قىلىش مەرتىۋە جەھەتتە ئەڭ يۇقىرى ئورۇندا تۇرىدۇ. ئەمما بۇ جان بىلەن قىلىنىدىغان جىھاد مال بولمىسا ئەمەلگە ئاشمايدۇ، چۈنكى غازاتچى قوشۇننى تەييارلاش ئىقتىسادقا باغلىق.

جان بىلەن قىلىدىغان جىھاد مال بىلەن قىلىدىغان جىھادتىن كېيىن مۇكەممەللىشىدۇ. ئەمما ﴿شۇبھىسىزكى، الله مۇمىنلەردىن ئۇلارنىڭ جانلىرىنى، مالىلرىنى ئۇلارغا جەننەتنى بېرىپ سېتىۋالدى.﴾ دېگەن ئايەتكە كەلسەك، بۇ الله بىلەن سودىلىشىش ئورنى بولغانلىقى ئۈچۈن الله تائالا ئەڭ قىممەت نەرسىسىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. شۇڭلاشقا بەندىنىڭمۇ ئۆزىنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى ئەڭ قىممەت نەرسىسى بولغان جېنىنى، ئۇنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن تەقدىم قىلىشى لازىم بولىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالانىڭ ساخاۋىتىنى بايان قىلىدىغان بۇ ئايەتتە جاننى مالدىن ئىلگىرى قىلدى، چۈنكى الله تائالا تامامىي مەخلۇقلارنىڭ جانلىرىغا ئۆزى ئىگە بولۇپ تۇرۇپ، ئۇنى مۇمىنلەردىن جەننەتنىڭ باراۋىرىگە سېتىپ ئالدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن، كۆپىنچە ئايەتلەردە مالنىڭ جاندىن ئىلگىرى زىكرى قىلىنىشىدا شۇنىڭ ئەمەلىيەتتىكى تەرتىپى ئورنى نەزەردە تۇتۇلغان، چۈنكى جان بىلەن ئېلىپ بېرىلىدىغان جىھاد

---

[1] سۈرە تەۋبە 88 ـ ئايەت

[2] سۈرە ھۇجۇرات 15 ـ ئايەت

[3] سۈرە ھەدىد 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] سۈرە سەپ 11 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[5] سۈرە تەۋبە 111 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

مالنى بەرمەستىن مۇكەممەللەشمەيدۇ. سۈرە تەۋبىدىكى جان مالدىن ئىلگىرى قىلىنغان ئايەتكە كەلسەك، بۇ الله بىلەن سودىلىشىش ئورنى بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئىككىسىنىڭ قىممىتى نەزەردە تۇتۇلغان دەپ قارايمەن.

شائىر ئېيتقاندەك، مالنى ساخاۋەت قىلىش ئۈنىڭدا كەڭ قورساقلىق بولغان ساخاۋەتتۇر، جاننى ساخاۋەت قىلىش ساخاۋەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى چېكىدۇر.

شۇنىڭدەك ھەممىگە مەلۇمكى، شەرئىەتتە قوغداش مۇھىم بولغان بەش نەرسىدە* جان مالدىن ئىلگىرى قىلىندى. بۇ ئىلگىرى - كېيىن قىلىشقا ئەللامە شەنقىتى «ئەزۋائۇلبايان» ناملىق تەپسىر كىتابىدا مۇنداق دېگەن: [سۈرە سەپتىكى ﴿ونجاهدونَ في سبيل الله بِـأموالكُم وأنفُسِـكُمْ﴾ ﴿الله نىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن جهاد قىلغايسىلەر.﴾[1] دېگەن ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مال بىلەن قىلىدىغان جىهادنى جان بىلەن قىلىدىغان جىهادتىن ئىلگىرى قىلىشتا ۋە ﴿شۇبھىسىزكى، الله مۇمىنلەردىن ئۇلارنىڭ جانلىرىنى، مالىلىرىنى ئۇلارغا جەننەتنى بېرىپ سېتىۋالدى﴾ دېگەن ئايەتتە جاننى مالدىن ئىلگىرى قىلىشتا نازۇك بىر سىر بار. سۈرە سەپنىڭ ئايىتىگە كەلسەك، ئۇ الله يولىدىكى جىهاد ئارقىلىق قولغا كەلگەن پايدىلىق تىجارەتنىڭ مەنىسىنى تەپسىر قىلىش ۋە بايان قىلىش ئورنىدۇر. جىهادنىڭ ھەقىقىتى تىرىشچانلىق ۋە كۈچنى بېرىشتۇر. مال بولسا جەڭنىڭ پېيى بولۇپ مۇجاھىدلارغا مەدەتتۇر، ئۇ قوراللىق قىلىدىغان جىهادتىنمۇ مۇھىمدۇر.

مال ئارقىلىق قورال سېتىۋالغىلى بولىدۇ، ھازىرقى يېڭى زامان ئۇرۇشلىرىدا چەتئەللىك ئەسكەرلەرنى سېتىۋالغانغا ئوخشاش، بەزىدە ئادەملەرنىمۇ ئىجارە ئالغىلى بولىدۇ. پۇل - مال بىلەن ئەسكەرلەرنى تەييارلىغىلى بولىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن جىهاد قىلىشقا رۇخسەت بېرىلگەن ۋاقىتتا الله تائالا كېسەللەر ۋە ئاجىزلارنى ئۆزرىلىك ھېسابلىدى. ئۇلار بىلەن بىرگە ئۆزلىرىنى تەييارلىيالمايدىغان نامراتلارنىمۇ ئۆزرىلىك ھېسابلىدى. يەنە ئۇلار بىلەن بىرگە قوشۇپ پەيغەمبەر ﷺ نىمۇ ئۆزرىلىك ھېسابلىدى. چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ قېشىدا ئۇلارنى تەييارلايدىغان پۇل - مال بولمىغان ئىدى.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ليس على الضعفَاءِ ولا على المرضى ولا على الذين لا يجِدونَ ما ينفقُـونَ حرج إذَا نصحوا لله ورسوله ما على المحسِنِين من سبِيلٍ والله غَفُور رحيم ولا على الذين إذَا ما أتوك لتحملهم قُلْـت لا أجِد ما أحملُكُم عليه تولوا وأعينهم تفيض من الدمع حزنا ألا يجِدوا ما ينفقُونَ﴾ ﴿ئاجىزلار (يەنى ياشانغان بوۋايلار)، كېسەللەر، (جىهادقا چىقىشقا) خىراجەت تاپالمىغانلار الله قا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا، جىهادقا چىقمىسا گۇناھ بولمايدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر، الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر. يەنە مۇنداق كىشىلەرنىمۇ ئەيىبلەشكە يول يوقتۇركى، ئۇلار (جىهادقا چىقىش ئۈچۈن) سەندىن ئۇلاغ سوراپ كەلگەندە، (ئۇلارغا سەن) «مېنىڭ سىلەرنى تەمىنلەيدىغان ئۇلاغلىرىم يوق» دېدىڭ، ئۇلار (جىهادقا چىقىشقا) سەرپ قىلىدىغان نەرسە تاپالمىغانلىقلىرى ئۈچۈن غەمكىن، كۆزلىرىدىن ياش تۆككەن ھالدا قايتىشتى.﴾

---

* شەرئەتتە قوغداش مۇھىم بولغان بەش نەرسە ــ 1. دىننى قوغداش، 2. جاننى قوغداش، 3. نەسەبنى قوغداش، 4. مال - مۈلۈكنى قوغداش، 5. ئابروينى قوغداش.

[1] سۈرە سەپ 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى

شۇنىڭدەك يەنە بىر تەرەپتىن بەزىدە پۇل ـ مال بىلەن خوتۇن كىشى ۋە ئاجىزلارغا ئوخشاش قورال ئارقىلىق جىهاد قىلالمايدىغان ئادەملەرمۇ جىهاد قىلىدۇ. پەيغەمبەر ﷺ دېگەندەك: «من جهز غازيا فقد غزا» «كىمكى بىر غازىنى جابدۇسا ئۇ غازات قىلغان بولدى.»

ئەمما 2ـ ئايەتكە كەلسەك ــ ئۇ ئالماشتۇرۇش، توغرا قىلىش ۋە تەلەپ قىلىش شەكلىدە كەلگەن، ئۇ قىممىتىنى باھالاش دېيىلسىمۇ بولىدۇ شۇڭلاشقا جان ئىلگىرى بايان قىلىندى. چۈنكى جان تىرىك ئادەم ئىگە بولىدىغان نەرسىنىڭ ئەڭ ئەزىزىدۇر. ئۇنىڭ مۇقابىلىسىدە بېرىلىدىغان نەرسىنىڭ ئەڭ ئەزىزى جەننەت قىلىندى.][1]

مەن شۇنداق قارايمەنكى، ئەگەر سىز تەييارلىقنى بۇيرۇغان ﴿وأعدوا لهم ما استطعتم من قوة﴾ ﴿دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى تەييارلاڭلار﴾ دېگەن الله تائالانىڭ بۇ سۆزىنى ئانالىز قىلسىڭىز، سىز ئۇ ئايەتنىڭ ﴿وما تنفقوا من شيء في سبيل الله يوف إليكم وأنتم لا تظلمون﴾ ﴿سىلەرنىڭ الله يولىدا سەرپ قىلغىنىڭلار مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، سىلەرگە ئۇنىڭ ساۋابى تولۇق بېرىلىدۇ، سىلەرگە زۇلۇم قىلىنمايدۇ (يەنى بۇ ساۋابتىن ھېچنەرسە كېمەيتىلمەيدۇ)﴾ دەپ ئىقتىسادىي چىقىم بىلەن ئاخىرلاشقانلىقىنى كۆرىسىز. مانا بۇ، جىهادقا تەييارلىق كۆرۈش ئۈچۈن پۇل ـ مالنىڭ نەقەدەر مۇھىم ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

الله يولىدا ئىقتىساد چىقىم قىلىش مۇشۇنداق ئەھمىيەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەجىر ـ ساۋابى يەتتە يۈز ھەسسىگىچە ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ياخشىلىقنى كۆپەيتىپ بېرىلىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿مثل الذين ينفقون أموالهم في سبيل الله كمثل حبة أنبتت سبع سنابل في كل سنبلة مائة حبة والله يضاعف لمن يشاء والله واسع عليم﴾ ﴿الله نىڭ يولىدا پۇل ـ مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان، ھەر باشىقىدا 100 دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ. الله خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىدۇ. الله نىڭ مەرھەمىتى (چەكلىك ئەمەس) كەڭدۇر (الله مال سەرپ قىلغۇچىنىڭ نىيىتىنى بىلگۈچىدۇر).﴾[2]

بۇ مەسىلە توغرۇلۇق ئىككى ھەرەمنىڭ ئىمامى جۈۋەينى مۇنداق دېگەن: [جىهاد ئۈچۈن پۇل ـ مال تەييارلاش ھەقىقەتەن ئادەم تەييارلىغانلىقىنىڭ ئۇرنىدا تۇرىدۇ. بايلارنىڭ ئەسكەرلەرنى (يەنى مۇجاھىدلارنى) يېتەرلىك ئىقتىساد بىلەن تەمىنلىشى بەيتۇل مال يېتىشمىگەن ئەھۋال ئاستىدا پەرز بولىدۇ. خەلىپىنىڭ بايلارغا يېتەرلىك ئىقتىسادنى يۈكلەپ قويۇش (يەنى ھۆكۈم خاراكتېرلىك كېسىپ قويۇش) ھوقۇقى بار.][3]

مەن، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇستىگە ئەسكىرى تەلىم ۋە جىهاد مەيدانلىرىنى مەقسەت قىلغان ھەرقانداق ئادەمنى پۇل ـ مال ۋە قورال ـ ياراق بىلەن تەمىنلىشى پەرز ھەمدە يەنە مۇجاھىدلارنىڭ بولۇپمۇ شەھىدلەر، ئەسىرلەر، مەجرۇھلار، كەسىپتىن توسۇلۇپ قالغان كىشىلەرنىڭ؛ الله يولىدا ئەرزىيەتكە ئۇچراپ بالا ـ چاقىلىرى ئۈچۈن كەسىپ قىلىپ بىرنەرسە تېپىپ بېرىشتىن توسۇلۇپ قالغان ھەرقانداق كىشىنىڭ ئائىلىلىرىگە كېپىللىك قىلىشى پەرز دەپ قارايمەن. شۇنىسى ئېنىقكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇلارغا ھەمكارلىشىشتىن قېلىپ قېلىشى الله يولىدىن توسۇشنىڭ ئەڭ چوڭ

[1] «ئەزۋائۇل بايان» 8ـ جىلد 184ـ، 185ـ بەتلەر

[2] سۈرە بەقەر 261ـ ئايەت

[3] «ئەلغىياسى» 256ـ بەتتىن 273ـ بەتكىچە

سەۋەبلىرىدىندۇر، چۈنكى بىر ئادەم ئۆزى جىهادقا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئائىلە، بالا ـ چاقىلىرىنىڭ زايە بولۇپ كېتىشىنى بىلىسە، بۇ ھال الله يولىدا جىهاد قىلىشتىن ئۇ كىشىنى توسۇپ قالىدۇ.

مۇجاھىدلارغا يارەم بېرىشنى تەرك ئېتىش بولسا الله تائالا: ﴿**هم الذين يقُولُونَ لَا تنفقُوا علَى مـن عنـد رسول الله حتى ينفَضوا ولله خزائن السماوات والأرض ولكـن الْمنـافقين لا يفْقهـونَ**﴾ ئۇلار: «رەسۇلۇللەنىڭ يېنىدىكى كىشىلەرنى تەمىنلىمەڭلار، ئۇلار تاراپ كەتسۇن» دەيدۇ، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ خەزىنىلىرى الله نىڭ ئىلكىدىدۇر ۋە لېكىن مۇناپىقلار (الله نىڭ ھېكمىتىنى) چۈشەنمەيدۇ.﴾[1] دېگەندەك، مۇناپىقلارنىڭ سۈپىتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

الله تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ها أنتم هؤلَاءِ تدعونَ لتنفقُوا في سبِيلِ الله فَمنكُم من يبخلُ ومن يبخلْ فَإنما يبخلُ عن نفْسِه والله الْغنِي وأنتم الْفُقَراءُ وإِنْ تتولوا يستبدلْ قَوما غَيركُم ثُم لَا يكُونوا أَمثَالَكُم**﴾ سىلەر شۇنداق كىشىلەر سىلەركى، الله نىڭ يولىدا (پۇل ـ مال) سەرپ قىلىشقا چاقىرىلساڭلار، سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا بېخىللىق قىلىدىغانلار بار، كىمكى بېخىللىق قىلىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ زىيىنى ئۈچۈن بېخىللىق قىلىدۇ، الله (سىلەرنىڭ مال ـ مۈلكۈڭلاردىن) بىھاجەتتۇر، سىلەر بولساڭلار (الله قا) موھتاجسىلەر، ئەگەر سىلەر (الله نىڭ تائىتىدىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار، الله سىلەرنىڭ ئورنۇڭلارغا باشقا بىر قەۋمنى ئالماشتۇرىدۇ، ئۇلار سىلەرگە ئوخشاش بولمايدۇ (بەلكى الله قا ئىتائەت قىلىدۇ).﴾[2]

مەسىلە:

بىر قېرىندىشىم مەندىن مۇنداق بىر سوئالنى سورىغان ئىدى ـــ مەلۇم مىقدارداا ھارام مالغا ئېرىشكەن ياكى كەسپىدە ھارامدىن خالى بولالمايدىغان ئادەم جىهاد ئىشلىرىغا ئىقتىساد تەقدىم قىلسا، ئۇنىڭ مەزكۇر ئىشلىرىنى بىلىپ تۇرۇپ قوبۇل قىلىشقا بۇلامدۇ؟

مەن ئۇنىڭغا بۇ توغرىدىكى شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيىنىڭ دېگەن سۆزى بىلەن جاۋاب بەردىم. ئۇ مۇنداق دېگەن ئىدى: [ئەگەر بىر ئادەمنىڭ قولىدا ھارامدىن كەلگەن پۇل ـ مال بولۇپ، ئىگىسىنى بىلەلمەسلىك ۋە ياكى باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئۆز جايىغا قايتۇرۇش قىيىن بولسا ياكى قولىدا ئامانەت، گۆرۈ ۋە ئارىيەتكە ئېلىنغان نەرسىلەر بولۇپ ئىگىسىنى بىلەلمەسلىك سەۋەبىدىن ئىگىسىگە قايتۇرۇش قىيىن بولسا، بۇنداق نەرسىلەرنى الله يولىغا سەرپ قىلىۋەتسۇن، چۈنكى ئاشۇ ئۇنى سەرپ قىلىدىغان ئورۇندۇر. كىمكى گۇناھلىرى كۆپ بولسا، ئۇنىڭ ئەڭ ياخشى دورىسى جىهادتۇر. چۈنكى الله تائالا جىهاد قىلغۇچىنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرىدۇ. الله تائالا ئۆزىنىڭ كىتابىدا تۆۋەندىكى سۆزى بىلەن خەۋەر بەرگەن: ﴿**يغفر لَكُم ذُنوبكُمْ**﴾ الله سىلەرنىڭ گۇناھلىرىڭلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ.﴾[3] كىمكى ھارامدىن قۇتۇلۇشنى ۋە تەۋبە قىلىشنى ئىرادە قىلسا، ئۇ مالنى ئىگىلىرىگە قايتۇرۇش مۇمكىن بولمىسا، ئىگىلىرىگە ۋاكالىتەن الله يولىدا چىقىم قىلىۋەتسۇن. چۈنكى ئۇ بۇ ئادەمگە جىهادنىڭ ئەجرىنى ئېلىپ كېلىدۇ ھەمدە بۇ ئۇنىڭ ئۇ نەرسىلەردىن قۇتۇلۇشنىڭ ئەڭ ياخشى يولىدۇر.][4]

---

[1] سۈرە مۇنافىقۇن 7 ـ ئايەت

[2] سۈرە مۇھەممەد 38 ـ ئايەت

[3] سۈرە سەپ 12 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28 ـ جىلد 421 ـ، 422 ـ بەتلەر

مەن، الله تائالانىڭ: ﴿يا أيها الذين آمنوا هلْ أدلكُم على تجارة تنجيكُم من عذَابٍ أليمٍ تؤمنونَ بِاللـه ورسـوله وتجاهدونَ في سبيل الله بِأموالكُم وأنفُسِكُم ذَلكُم خير لكُم إنْ كُنتم تعلمونَ يغفر لكُم ذُنوبكُم ويدخلكُم جنات تجـري من تحتها الأنهار ومساكن طيبةً في جنات عدن ذَلك الفَوز العظـيم﴾ ﴿ئى مۇمىنلەر! سىلەرگە سىلەرنى قاتتىق ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدىغان بىر تىجارەتنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە (چىن) ئىمان ئېيتقايسىلەر، الله نىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن جىهاد قىلغايسىلەر، ئەگەر بىلسەڭلار، سىلەر ئۈچۈن بۇ ياخشىدۇر. (شۇنداق قىلساڭلار) الله سىلەرنىڭ گۇناھلىرىڭلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ، سىلەرنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، دائىمي تۇرالغۇ بولغان جەننەتلەردىكى گۈزەل سارايلاردا (تۇرغۇزىدۇ)، بۇ چوڭ مۇۋەپپەقىيەتتۇر.﴾[1] دېگەن ئايەتلىرىدە مال ۋە جان بىلەن قىلىدىغان جىهادنى، گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ جەننەتكە كىرىشنىڭ سەۋەبلىرىدىن قىلدى دەپ قارايمەن.

شەيخۇل ئىسلامنىڭ يۇقىرىقى سۆزىدىن سوئال سوربۇچى قېرىندىشىمىزغا جاۋاب چىقىدۇ. مەن ئۇنى بۇ يەردە باشقىلار پايدىلانسۇن دەپ بايان قىلدىم. ئۇ جاۋاب بولسا ـــ الله يولىدا چىقىم قىلىش ئۈچۈن هارام مالنىمۇ قوبۇل قىلىشقا بولىدۇ.

لېكىن بۇ هارام مالنى بەرگەن ئادەمنىڭ گۇناھى كۆتۈرۈلۈپ كېتەمدۇ ياكى گۇناھى كۆتۈرۈلۈش بىلەن بىرگە ساۋاب بېرىلەمدۇ؟ بۇ ئىككى ئىشقا قاراشلىق:

❶ بۇ هارام مال كىشىلەرنىڭ هەق ـ هوقۇقلىرى ۋە ئۇلارغا قىلغان زۇلۇملارنىڭ قاتارىدىنمۇ ياكى بەندە بىلەن رەببىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى الله نىڭ هەققىدە قىلىنغان گۇناھ ـ مەسىيەتمۇ؟

❷ بۇ بېرىلگەن نەرسە تەۋبە بىلەن ۋە هارامدىن قۇتۇلۇش نىيىتى بىلەن بىرلەشكەنمۇ ياكى ئۇنداق ئەمەسمۇ؟

بۇ ئورۇندا بىز بۇ هەقتە تەپسىلىي توختالمايمىز.

شەيخۇل ئىسلام يۇقىرىقى ئاساسنى بىرنەچچە ئورۇندا بايان قىلغان. هارام مال ياكى ئىگىسى نامەلۇم بولغان مال سەدىقە قىلىنىدۇ ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

ئىبنى رەجەب «جامىئۇل ئۇلۇمى ۋەلهىكەم» ناملىق كىتابىدىكى «إن الله طيب لا يقْبـلُ إلـا طيبـا» «الله پاكتۇر، پەقەت پاك نەرسىنىلا قوبۇل قىلىدۇ» دېگەن 10 ـ هەدىسنىڭ شەرهىسىدە مۇنداق دېگەن: [بۇلاڭچىنىڭ بۇلانغۇچىنىڭ مېلىنى سەرپ قىلىشىنىڭ 2 ـ يولى، ئەگەر ئۇنى ئىگىسىگە ۋە ئىگىسىنىڭ ۋارىسلىرىغا قايتۇرۇشتىن ئاجىز كەلسە، ئۇنى ئىگىسىگە ۋاكالىتەن سەدىقە بېرىۋېتىشتۇر. بۇ، كۆپچىلىك ئۇلىمالارنىڭ كۆزقارىشىدا دۇرۇس. مالىك، ئەبۇ هەنىفە، ئەهمەد ۋە ئۇلاردىن باشقىلارمۇ شۇ پىكىردە. ئىبنى ئابدۇلبەر مۇنداق دەيدۇ: ‹زۆهرى، مالىك، سۆۋرى، ئەۋزائى ۋە لەيس قاتارلىق ئۇلىمالارنىڭ كۆزقارىشى شۇكى، غەنىمەتكە خىيانەت قىلغۇچى، ئەسكەرلەر تارقىلىپ كېتىپ، ئۇلارغا ئۇ خىيانەت قىلغان غەنىمەتنى يەتكۈزۈپ بېرەلمەسە خەلىپىگە بەشتىن بىرسىنى تاپشۇرۇپ بېرىپ قالغىنىنى سەدىقە قىلىۋېتىدۇ. بۇ، ئۇبادە ئىبنى سامىت، مۇئاۋىيە، هەسەنۇلبەسرى قاتارلىقلاردىن رىۋايەت قىلىنغان. ئۇ كۆزقاراش ئابدۇللاه ئىبنى مەسئۇد ﷺ ۋە ئابدۇللاه ئىبنى ئاببباس ﷺ لارنىڭ كۆزقاراشلىرىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ كۆزقارىشى ئىگىسى نامەلۇم بولغان مالنى سەدىقە بېرىۋېتىش ئىدى. ئىمام شافىئى رەهىمەهۇاللەنىڭ هارام مال هەققىدىكى مەشهۇر كۆزقارىشى شۇكى، هارام مالالار تاكى ئىگىسى ئاشكارا بولغۇچە ساقلىنىدۇ، مۇهاپىزەت قىلىنىدۇ، ئۇ سەدىقە بېرىلمەيدۇ.›

[1] سۈرە سەپ 10 ـ، 11 ـ، 12 ـ ئايەتلەر

فۇزەيل ئىبنى ئىياز مۇنداق دەپ قارايدۇ: ‹بىر ئادەمدە ئىگىسى بىلىنمەيدىغان ھارام مال بولسا، ئۇ ئادەم ئۇنى دېگىزغا تاشلاپ يوق قىلىۋېتىدۇ، سەدىقە قىلمايدۇ.› ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: ‹اللە تائالاغا پەقەت پاك نەرسە بىلەنلا يېقىنلاشقىلى بولىدۇ.›

توغرىسى، ئۇنى سەدىقە بېرىۋېتىشتۇر، چۈنكى مالنى يوقىتىۋېتىش ۋە زايە قىلىۋېتىش چەكلەنگەن ئىشتۇر. ئۇنى مەڭگۈ ساقلاش ئۈ مالنى ۋەيران قىلىۋېتىشقا توغرا قىلغانلىق ۋە زالىملارنىڭ ئۇنىڭغا ئىگە بولۇۋېلىشىغا توغرا قىلغانلىقتۇر. ئۇنى سەدىقە قىلىۋېتىش بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ كەسىپ قىلىپ تاپقان نەرسىسى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ كىشى پاسكىنا نەرسە ئارقىلىق اللە قا يېقىنلاشقان بولمايدۇ، شۇبھىسىزكى ئۇ سەدىقە، مالنىڭ ئىگىسىنىڭ ئۇ مالدىن دۇنيادا پايدىلىنىشى قىيىن بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ مالدىن ئاخىرەتتە پايدىلانسۇن دەپ ئىگىسىگە ۋاكالىتەن قىلىنغان سەدىقىدۇر.][1] (ھارامدىن ساقلىنىشقا) اللە ياردەم بەرسۇن.

ئەسكەرتىش:

ئىقتىساد، پۇل ـ مال جىھادنىڭ بارلىققا كېلىشى ۋە تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن زور ئەھمىيەتكە ئىگە، ئەپسۇسكى بەزىدە ئۇ، جىھاد ئۈچۈن ۋەيران قىلىش خاراكتېرلىك ئاپەتمۇ ئېلىپ كېلىدۇ. جۈملىدىن ۋىجدانىي سېپىتىش، ئىسلامى مەسىلىلەرنى (يەنى مۇسۇلمانلارنىڭ مەسىلىلىرىنى) سېپىتىۋېتىش، جىھادنىڭ يۆلىنىشىنى ئۆزگەرتىش ياكى بىر قىسىم مۇھىم ئاساسلاردىن ۋازكېچىش قاتارلىق چېكىنىشلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلگەن ئىقتىسادلار ئەنە شۇ جىھادقا ئاپەت ئېلىپ كېلىدىغان ئىقتىساد ھېسابلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ﷺ مۇ دەۋەت قىلىشتىن ۋاز كېچىش بەدىلىگە قۇرەيشلەر بويىچە ئەڭ باي شەخس بولۇش تەكلىپىگە دۇچ كەلگەندە قەتئىي رەت قىلغان، مۇشرىكلارنىڭ بۇ چارىسى ئاقمىغاندىن كېيىن ئۇلار پەيغەمبەر ﷺ باشچىلىقىدىكى مۇسۇلمانلارغا ئەبۇ تالىپ جىلغىسىدا ئۇچ يىلغىچە ئىقتىسادىي قامال يۈرگۈزگەن.

قانداقلا بىر ئىسلامى مەسىلە بولمىسۇن، ئۇ چوقۇم ئالداش يولى بىلەن ياكى بېسىم، تەھدىت يولى بىلەن ئىقتىساد بەدىلىگە سودىلىشىش، ۋاز كېچىش بېسىمىغا دۇچ كېلىدۇ، مانا بۇ چوقۇم يۈز بېرىدىغان تەقدىرى قانۇنىيەت. بۇ توغرىدا اللە تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿أحسب الناس أنْ يتركُوا أنْ يقُولُوا آمنا وهم لَا يفْتنونَ ولَقد فَتنا الذين من قَبلهم فَليعلمن الله الذين صدقُوا وليعلمن الْكَاذِبِينَ﴾** ﴿ئىنسانلار «ئىمان ئېيتتۇق» دەپ قويۇش بىلەنلا سىنالماي تەرك ئېتىلىمىز، دەپ ئويلامدۇ؟ ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى بىز ھەقىقەتەن سىنىدۇق، اللە (ئىماندا) راستچىللارنى چوقۇم بىلىدۇ، (ئىماندا) يالغانچىلارنىمۇ چوقۇم بىلىدۇ.﴾[2]

﴿ما كَانَ الله ليذَر الْمؤمنِين علَى ما أَنتم علَيه حتى يميز الْخَبِيثَ من الطيـبِ﴾ ﴿اللە ياماننى (يەنى مۇناپىقنى) ياخشىدىن (يەنى مۆمىندىن) ئايرىمىغۇچە مۆمىنلەرنى (يەنى سىلەرنى) ھازىرقى پېتىڭلارچە قويمايدۇ.﴾[3]

قانچىلىغان ئىسلام ھەرىكىتى ئىسلام بايرىقى ئاستىدا كۆتۈرۈلگەن، مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ ئاستىدا قان كېچىپ جىھاد قىلغان، لېكىن مەڭلىغان شەھىدلەرنىڭ قېنى بەدىلىگە ھەل بولغان بۇ ئىسلام

[1] «جامىئۇلئۇلۇمى ۋەلھىكەم» 29ـ، 90ـ بەتلەر

[2] سۈر ئەنكەبۇت 2ـ، 3ـ ئايەتلەر

[3] سۈرە ئال ئىمران 179ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ھەربىر تىنچ ئىسلام دۆلىتى قۇرۇش بىلەن نەتىجىلەنمەي ئاخىرى (پاجىئەلىك ھالدا) ئىلمانى گۇرۇھنىڭ كۈفرى بايرىقىنىڭ ئېگىز كۆتۈرۈلۈشى بىلەن ئاخىرلاشتى.

پۇل ـ مال ۋە ئىقتىساد يەنە مۇسۇلمانلارنىڭ سېپىنى، بىرلىكىنى بۇزۇش ئۈچۈنمۇ ئىشلىتىلىدۇ، چۈنكى مۇسۇلمانلار مال ـ دۇنيانى دەپ قورال ـ ياراقلاردىن غەپلەتتە قالىدۇ.

ئۇھۇد غازىتى بولغان كۈنى مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىدا مۇشۇنداق ئىش يۈز بېرىپ مۇسۇلمانلارغا خېلى كۆپ زىيان بولدى. پۇل ـ مال ۋە ئىقتىساد سەۋەبلىك قەلبلەرگە دۇنياغا بېرىلىپ كېتىش ۋە ئۆلۈمدىن ئۆزىنى قاچۇرۇش ئاجىزلىقى سىڭىپ كىرىدۇ، ئاخىرىدا ئىش مەغلۇبىيەت بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. پۇل ـ مالغا يېپىشۇۋېلىش سەۋەبلىك مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىدا ھەسەتكە يول ئېچىلىدۇ ـ دە، شۇنىڭ بىلەن ئۆز ـ ئارا دۇشمەنلىشىش، بۆلۈنۈش ھەتتا قانلىق توقۇنۇشلار كېلىپ چىقىدۇ.

مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى پۇل ـ مال ۋە ئىقتىسادنىڭ جىھادنىڭ نەتىجىسىنى مەغلۇبىيەت بىلەن خۇلاسىلەيدىغان سەلبىي تەرەپلىرىدۇر.

سەئىد ئىبنى ئەبى ۋەققاس ﷺ جەلەۋلە ۋەقەسىنىڭ غەنىمەتلىرىنىڭ بەشتىن بىرسىنى ئۆمەر ﷺ غا ئەۋەتىپ بەرگەن، بۇ توغرىدا ئىبنى كەسىر مۇنداق دەيدۇ: [ئۆمەر ﷺ ئۇنىڭ ياقۇت، سېرىق گۆھەر، سېرىق ئالتۇن، ئاق كۈمۈشلىرىگە قاراپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئابدۇررەھمان ئىبنى ئەۋف مۇنداق دېدى: ‹ئى ئەمىرىل مۆئمىنىين! نېمىگە يىغلايسىلا؟! الله بىلەن قەسەمكى بۇ شۈكرى ئېيتىدىغان ئورۇنغۇ؟› ئۆمەر ﷺ مۇنداق دېدى: ‹الله بىلەن قەسەمكى، بۇ مېنى يىغلاتقىنى يوق. الله بىلەن قەسەمكى، الله بۇنى بىر قەۋمگە بەرسىلا، ئۇلار ھەسەت قىلىشتى ۋە دۇشمەنلىشىشتى. ئۇلار ھەسەت قىلىشسىلا الله ئۇلارنىڭ ئازابىنى ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا تاشلاپ قويدى (يەنى بىر ـ بىرىنى ئۆلتۈرۈشتىن ئىبارەت پىتنىنى ئۇلارنىڭ ئارىسىغا سېلىپ قويدى.)›

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆمەر ﷺ غەنىمەتنىڭ بەشتىن بىرسىنى خۇددى قادىسىيە جېڭىنىڭ پۇل ـ مالىلىرىنى تەقسىم قىلغاندەك تەقسىم قىلدى.][1]

ئۆمەر ﷺ نىڭ يۇقىرىقى سۆزى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇنۇ سۆزلىرىدىن پايدىلىنىپ ئېيتىلغان: «**أبشروا وأمّلوا ما يسركُم فوالله ما الْفَقْر أخشى عليكُم ولكني أخشى أنْ تبسطَ الدنيا عليكُم كما بسِطت على من كانَ قبلَكُم فتنافَسوها كما تنافَسوها وتهلكَكُم كما أهلَكتهم**» «ئۆزۈڭلارنى خۇرسەن قىلىدىغان ئىشلارنى ئۈمىد قىلىش بىلەن خۇشال ئۆتۈڭلار. الله بىلەن قەسەمكى، سىلەرنىڭ كەمبەغەل بولۇپ قېلىشىڭلاردىن ئەنسىرىمەيمەن، لېكىن مەن دۇنيانىڭ ئىلگىرىكىلەرگە قويىنىنى ئاچقانىدەك سىلەرگىمۇ قويىنىنى ئېچىشىدىن، ئىلگىرىكىلەر ئۇنىڭغا دۇم چۈشكەنىدەك سىلەرنىڭمۇ ئۇنىڭغا دۇم چۈشۈشىڭلاردىن، ئاندىن ئۇ دۇنيا ئۇلارنى ھالاك قىلغاندەك سىلەرنىمۇ ھالاك قىلۇېتىشىدىن ئەنسىرەيمەن.»[2]

الله تائالانىڭ سىلەر بىلەن بىزگە ئامان ـ ئېسەنلىك ئاتا قىلىشىنى سورايمىز!

جىھادى ھەربىكەتلەرنى ئىقتىساد بىلەن سېتىۋېلىپ بېقىنما ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويۇشنىڭ شەيتانى يوللىرىدىن بىرى ئىقتىسادقا چۆمدۈرۈپ ھالاك قىلىش.

بۇنىڭدا جىھادى ھەربىكەتنى سېتىۋالماقچى بولغان مەلۇم تەرەپ ياكى دۆلەت، مەركۇر ھەربىكەتنى ھېچبىر شەرت ياكى توختامسىزلا ئىقتىساد بىلەن تەمىنلەيدۇ. مەركۇر ھەربىكەت بۇ ئىقتىسادقا تايىنىپ ئۇزۇنىڭ ھەربىكەت دائىرىسىنى تازا كېڭەيتىپ، ئەزالىرى كۆپىيىپ مەركۇر ئىقتىسادسىز

[1] «ئەلبىدايە ۋەننىھايە» 7 ـ جىلد 70 ـ بەت

[2] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

ھەربىرىنى داۋاملاشتۇرالمايدىغان ھالەتكە كېلىپ قالغان چاغدا، ئىقتىساد بىلەن تەمىنلىگۈچى تەرەپ ئىقتىسادىنىڭ داۋاملىشىشى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ توختام ۋە شەرتلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشقا باشلايدۇ. ئەگەر جىھادى ھەربىرىدە بۇنى قوبۇل قىلسا، بىردەمدىلا غالچىلىققا يۈزلەندى دېگەنلىكتۇر. بارلىق مۇجاھىدلار ئەنە شۇ ئىقتىساد بىلەن تەمىنلىگۈچى تەرەپنىڭ رۇخسىتىسىز ھېچ ئىش قىلالمايدىغان، پەقەت شۇلارنىڭ سىياسىتىنى بويلاپلا ماڭىدىغان بىر توپ مەدىكارلارغا ئايلىنىپ قالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ جىھاد ھەربىرىنىڭ جىھادقا دائىر ئەمەلىي پائالىيەتلىرى پالەچ ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ لېكىن بۇ خىل ئەپتى ـ بەشىرىسىنى يېپىش ئۈچۈن يەنىلا ئۆزلىرىنىڭ جىھادى شۇئارلىرىنى جار سېلىپ كېتىۋېرىدۇ.

(دۈشمەنلەرنىڭ بۇ خىل ھىيلە ـ مىكىر ۋە سۈيىقەستلىك پىلانلىرىنى پاش قىلىپ) الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُم وَعِندَ اللَّهِ مَكْرُهُم وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُم لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ ﴿ئۇلار ھەقىقەتەن (پەيغەمبەرلەرگە ۋە مۆمىنلەرگە) مىكىر ئىشلەتتى. ئۇلارنىڭ مىكرى تاغنى ئۆرۈۋەتكۈدەك (چوڭ) بولسىمۇ، الله ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلىدۇ.﴾[1]

شۇنىڭ ئۈچۈن چىن ـ كۆڭلىدىن الله نىڭ دىنىغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىغان مۇجاھىدلار ھەرگىزمۇ مۇنداق تۇزاققا چۈشۈپ قالماسلىقى، ئىقتىسادنى قولغا كەلتۈرۈشتە پەقەت ئۆزلىرىنىڭ مۇستەقىل مەنبەسىگە تايىنىشى لازىم. شۇنداقلا مۇجاھىدلارنىڭ ئىقتىسادى مەنبەسىنىڭ ئەڭ مۇھىمى دۈشمەنلەردىن ئالغان غەنىمەت بولۇشى كېرەك، شۇنىڭدەك ھەرقانداق گۈرۈھ ئۆزلىرىنىڭ ماددىي ئېھتىياجلىرىنى قامداش ئۈچۈن دۈشمەندىن غەنىمەت ئېلىشقا ھەربىرىدە قىلىشى لازىم.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «بعثت بالسيف بين يدي الساعة حتى يعبد الله لا شريك له، وجعل رزقي تحت ظل رمحي» «مەن قىيامەتنىڭ ئالدىدا الله نىڭ يەككە ـ يېگانە، تەڭداشسىز ھالدا ئىبادەت قىلىنىشى ئۈچۈن قىلىچ بىلەن پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلدىم. مېنىڭ رىزقىم نەيزەمنىڭ سايىسى ئاستىغا ئورۇنلاشتۇرۇلدى.»[2]

يەنە مۇنداق دېگەن: «وأحلت لي الْمغانِم ولَم تحل لأحد قبلي» «ماڭا غەنىمەتلەر ھالال قىلىندى، مېنىڭدىن ئىلگىرى ھېچبىر كىشىگە ھالال قىلىنمىغان ئىدى.»[3]

يەنە مۇنداق دېگەن: «الْخيلُ معقُود في نواصيها الْخير إِلَى يومِ الْقيامة الْأَجر والْمغنم» «ئاتنىڭ كوكۈلىسىغا قىيامەت كۈنىگىچە ياخشىلىق چىگىلگەندۇر. (ئۇ ياخشىلىق بولسا) ساۋاب ۋە غەنىمەتتۇر.»[4]

ئائىشە رەزىيەللە ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: {لَما فُتحت خيبر قُلْنا: الْآنَ نشبع من التمر} {خەيبەر پەتھى بولغاندا، بىز ئەمدى خورمىغا تويىدىغان بولدۇق دېگەن ئىدۇق.}[5]

ئىبنى ئۆمەر ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: {ما شبِعنا حتى فَتحنا خيبر} {بىز خەيبەرنى پەتھى قىلغانغا قەدەر تويمىغان ئىدۇق.}

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 46 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] ئەھمەد رىۋايىتى

[3] بۇخارى رىۋايىتى

[4] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[5] بۇخارى رىۋايىتى

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿فَكُلُوا مما غَنِمتم حلالًا طَيبا﴾ ﴿ئى جىهاد قىلغۇچىلار جامائەسى! غەنىمەت ئالغان نەرسەڭلارنى ھالال ۋە پاك بىلىپ يەڭلار.﴾[1]

مۇسۇلمانلارنىڭ كاپىرلار بىلەن ئۇرۇش قىلىپ قولغا كەلتۈرگەن نەرسىلىرى غەنىمەت، كاپىرلار تاشلاپ قاچقان ياكى مۇسۇلمانلار ئۇرۇشتىن باشقا چارە ـ ئۇسۇللار بىلەن قولغا كەلتۈرگەن نەرسىلەر پەيئى (يەنى ئولجا، قايتىدىغان نەرسە) دەپ ئاتىلىدۇ.

بۇلارنىڭ تەقسىماتى ۋە ئۇنى بېرىدىغان ئورۇنلار مەخسۇس جىهاد ھەققىدىكى قانۇن كىتابلىرىدا تەپسىلىي بايان قىلىنغان.

پەيغەمبەر ﷺ ۋە ئۇ زاتنىڭ ساھابىلىرى بەدىر كۈنىسى ئەبۇ سۇفيان باشچىلىقىدىكى قۇرەيش كارۋىنىنى غەنىمەت ئېلىشنى مەقسەت قىلىپ چىققان ئىدى. كارۋان مىڭ تۆگە، پۇل ـ مال ئەللىك مىڭ تىللا ئىدى،[2] ئۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلار خېلى بېيىپ قالاتتى، لېكىن الله تائالا كارۋاننىڭ قېچىپ كېتىشىنى ۋە ساھابىلەرنىڭ دۈشمەن قوشۇنى (يەنى مالىرىنى قوتقۇزۇش ئۈچۈن كەلگەن قۇرەيش قوشۇنى) بىلەن ئۇچرىشىشنى خالىدى، ئاندىن جەڭ بولدى، كېيىن غەلىبە نۇسرەت ۋە غەنىمەت قولغا كەلدى.

كەئب ئىبنى مالىك ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: {لَم أتخلف عن رسول الله صلى الله عليه وسلم في غَزوة غَزاها إلا في غَزوة تبوك غَير أني تخلفْت عن غَزوة بدرٍ ولَم يعاتب أحد تخلف عنها إنما خرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يريد عير قُريشٍ حتى جمع الله بينهم وبين عدوهم عَلى غَيرِ ميعاد} {مەن رەسۇلۇللە ﷺ ئېلىپ بارغان غازاتنىڭ تەبۈك غازىتىدىن باشقا ھېچقانداق بىرىدىن قېلىپ قالمىغان ئىدىم، بەدىر ئۇرۇشىدىن قېلىپ قېلىشىم ئۈ غازاتتىن قېلىپ قالغان ھېچقانداق بىر كىشىگە كايىلمىغان ئىدى چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ قۇرەيش كارۋىنىنى كۆزلەپ چىققان ئىدى. ھەتتاكى الله تائالا ئۇلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ۋەدىلەشمەستىنلا جۇغلاپ قويدى.}[3]

دېمەك، مۇجاھىدلار ئىقتىساد ئىشلىرىدا مۇستەقىل مەنبەگە تايىنىپ ئىش ئېلىپ بارغاندا، ئىقتىساد بىلەن تەمىنلىگۈچىلەرگە بېقىندى بولۇپ قېلىشتىن، ئۇلارنىڭ بېسىمىغا ئۇچراشتىن ساقلىنالايدۇ ھەم ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل پىلان تۈزۈش، قارار چىقىرىش كاپالىتىگە ئىگە بولالايدۇ.

[1] سۈرە ئەنفال 69 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] «فەتھۇل بارى» 7 ـ جىلد 286 ـ بەت

[3] «سەھىھۇل بۇخارى» 3951 ـ ھەدىس

ئۈچىنچى باب. ئەمىر تۇرغۇزۇش ۋە تەشكىلاتچىلىق توغرىسىدا

بۇ بابتا تۆۋەندىكى مەسىلىلەر بايان قىلىنىدۇ:
بىرىنچى. ئەمىرلىكنىڭ پەرزلىكى
ئىككىنچى. باش ئەمىر مەۋجۇد بولسىلا ئەمىر تەيىنلەشنىڭ ئۈنىڭغا تاپشۇرۇلىدىغانلىقى
ئۈچىنچى. باش ئەمىرنىڭ تەرتىپ بويىچە بىرنەچچە ئەمىرلەرنى تەيىنلەش ھوقۇقىنىڭ بارلىقى
تۆتىنچى. ئەمىر سايلاش ھوقۇقىنىڭ قانداق چاغدا پۈتۈرالارغا قايتىدىغانلىقى
بەشىنچى. ئەمىرلىكنىڭ شەرتلىرى
ئالتىنچى. پاسىق ئەمىر ئاستىدا جىهاد قىلىش توغرىسىدا
يەتتىنچى. ئەمىرلىككە دائىر بىر بۆلۈك شۇبھىلەرگە رەددىيە

بىرىنچى. ئەمىرلىكنىڭ پەرزلىكى

بۇنىڭ دەلىللىرى:

❶ الله تائالانىڭ: ﴿**يأيها الذين آمنوا أطيعوا الله وأطيعوا الرسولَ وأولي الأمر منكُم**﴾ ﴿ئى مۆمىنلەر! الله قا، پەيغەمبەرگە ۋە ئۆزۈڭلاردىن بولغان ئىش ئۈستىدىكىلەرگە ئىتائەت قىلىڭلار.﴾[1] دېگەن سۆزى.

❷ ﴿**وإذَا جاءَهم أمر من الأمن أو الخوف أذَاعوا به ولو ردوه إلى الرسول وإلى أولي الأمر منهم لعلمه الذين يستنبطونه منهم**﴾ ﴿(مۆمىنلەرگە ئائىت) ئامانلىقنىڭ ياكى قورقۇنچنىڭ بىرەر خەۋىرى ئۈلارغا (يەنى مۇناپىقلارغا) يەتسە، ئۇنى تارقىتىدۇ، ئەگەر ئۇنى پەيغەمبەرگە ۋە ئۈلار (يەنى مۆمىنلەر)نىڭ ئىچىدىكى ئىش ئۈستىدىكىلەرگە مەلۇم قىلسا، (شۇ) خەۋەرنى چىقارغۇچىلار ئۇنى (يەنى شۇ خەۋەرنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى) ئۈلاردىن ئەلۋەتتە بىلىۋالاتتى.﴾[2] دېگەن سۆزى.

يۇقىرىقى ئىككى ئايەت شۇنى ئۇقتۇرىدۇكى، كىشىلەرنىڭ ئىشلىرىغا ئىگە بولۇپ ئۈلارنىڭ پايدا ـ مەنپەئەتلىرى ئۈستىدە باش قاتۇرىدىغان بىر ئادەمنىڭ بولۇشى لازىم. مانا بۇ ئايەتنىڭ ئىشارە مەنىسىدىن چىقىدۇ.

❸ بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**لا يحل لثَلاثَة نفَرٍ يكُونونَ بِفَلَاة من الأرض إلا أمروا عَلَيهم أحدهم**» «چۆل ـ بايا‌ۋاندا ياشايدىغان ئۈچ ئادەمنىڭ ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلماسلىقى ھالال ئەمەس.»[3]

يەنە مۇنداق دېگەن: «**إذَا خرج ثَلاثَةٌ في سفَرٍ فَلْيؤمروا أحدهم**» «ئۈچ ئادەم (بىرلىكتە) سەپەرگە چىقسا، ئۈلار چوقۇم ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر سايلىسۇن!»[4]

ئىمام شەۋكانى «نەيلۇلئەۋتار» ناملىق كىتابىدا [«قازى، ئەمىر ۋە باشقىلارنى تىكلەشنىڭ پەرزلىكى توغرىسىدا» دەپ مەخسۇس باب ئېچىپ مەزكۇر ھەدىسلەرنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرگەن ۋە يەنە

[1] سۈرە نىسا 59 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە نىسا 83 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى
[3] ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى
[4] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ئەسەرنى قوشۇپ زىكرى قىلغان، ئۆمەر ﷺ مۇنداق دېگەن: {إِذَا كُنتم ثَلاثَةً في سفَرٍ فَأَمروا عليكُم أحدكُم ذَاك أمير أمره رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم} {ئۈچ ئادەم سەپەردە بىرگە بولساڭلار بىرىڭلارنى ئەمىر قىلىڭلار! ئەنە شۇ الله نىڭ ئەلچىسى بەلگىلەپ بەرگەن ئەمىردۇر.}

ئابدۇالله ئىبنى ئۆمەر ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنغان يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «إِذَا كَانوا ثَلاثَةً فَلْيؤمروا أحدهم» «ئۈچ ئادەم سەپەردە بىرگە بولسا بىرىنى ئەمىر سايلىسۇن!»

مانا بۇ ھەدىسلەرنىڭ بەزىسى بەزىسىنى كۈچلەندۈرىدۇ.

ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ نىڭ: «إِذَا خرج ثَلاثَةٌ فى سفَرٍ فَلْيؤمروا أحدهم» «ئۈچ ئادەم (بىرلىكتە) سەپەرگە چىقسا ئۇلار چوقۇم ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر سايلىسۇن!» دېگەن ھەدىسىدە شۇنىڭغا دەلىل بارکى، ھەرقانداق ئۈچ ۋە شۇنىڭدىن ئارتۇق سانغا يەتكەن كىشىلەرگە ئۆزلىرىدىن بىرسىنى ئەمىر سايلىشى يولغا قويۇلىدۇ چۈنكى شۇنىڭدا ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدىغان ئىختىلاپتىن سالامەت قالغىلى بولىدۇ. ئەمىر سايلىمىسا ھەربىر ئادەم ئۆزىنىڭ پىكرىدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ، خاھىشىغا ئۇدۇل كەلگەن ئىشنى قىلىپ ھالاك بولۇپ كېتىدۇ. ئەمىر سايلاش بىلەن ئىختىلاپ ئازىيىدۇ، گەپ بىر بولىدۇ. ئەگەر بۇ ئەمىرلىك چۆل ـ باياۋاندا ياشايدىغان ئۈچ ئادەمگە ياكى سەپەر قىلىدىغان ئۈچ ئادەمگە يولغا قويۇلغان ئىكەن، ئۇنىڭ كەنتلەر ۋە شەھەرلەردە ياشايدىغان كۆپ سانلىق ئادەملەرگە ئۆز ـ ئارا زۇلۇمنى يوق قىلىش ھەمدە جېدەل ـ ماجىرالارنى ھەل قىلىش ئۈچۈن يولغا قويۇلۇشى تېخىمۇ مۇھىم. مانا بۇنىڭدا مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇستىگە ئەمىرلەر، ۋالىيلار ۋە ھاكىملارنى تىكلەش پەرز دېگۈچىلەرنىڭ سۆزىگە دەلىل بار.][1]

❹ ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇالله مۇنداق دېگەن: [شۇنى بىلىش لازىمكى، كىشىلەرنىڭ ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ئىسلامنىڭ ئەڭ مۇھىم پەرزلىرىنىڭ بىرسى بولۇپلا قالماستىن، دىن ۋە دۇنيا ئىشلىرىنى ئۇنىڭسىز تەلەپكە لايىق ئادا قىلىش زادىلا مۇمكىن ئەمەس چۈنكى ئادەم پەرزەنتلىرىنىڭ پايدا ـ مەنپەئەتى بىر ـ بىرىنىڭ ھاجىتىدىن چىقىش ئۈچۈن بىر يەرگە جەم بولغاندىلا ئاندىن ئەملگە ئاشىدۇ. ھەرقانداق بىر يىغىلىش بولىدىكەن ئۇ يەردە چوقۇم بىر مەسئۇل بولۇشى لازىم. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إِذَا خرج ثَلاثَةٌ فِـي سـفَرٍ فَلْيـؤمروا أَحـدهم» «ئۈچ ئادەم (بىرلىكتە) سەپەرگە چىقسا، ئۇلار چوقۇم ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر سايلىسۇن!»[2]

يەنە ئابدۇالله ئىبنى ئەمرى ﷺ دىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنغان، پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «لَـا يحل لثَلاثَة نفَرٍ يكُونونَ بِفَلَاة من الأَرض إِلا أَمروا عليهم أحدهم» «چۆل ـ باياۋاندا ياشايدىغان ئۈچ ئادەمنىڭ ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلماسلىقى ھالال ئەمەس.»

پەيغەمبەر ﷺ نىڭ سەپەردىكى كىچىككىنە قوشۇمچە يىغىلىشلاردا بىر كىشىنى ئەمىر سايلاشنى پەرز قىلىپ بېكىتىشى، شۇنىڭ بىلەن باشقا يىغىلىشلارغىمۇ پەرز ئىكەنلىكىنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈندۇر.

يەنە شۇنداقلا، الله تائالا ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇشنى پەرز قىلدى. بۇ كۈچ ـ قۇۋۋەت ۋە ئەمىرلىكسىز مۇكەممەل بولمايدۇ.

---

[1] «نەيلۇل ئەۋتار» 9ـ جىلد 157ـ بەت

[2] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

يەنە شۇنىڭدەك، ئۇنىڭدىن باشقا الله تائالا پەرز قىلغان جىھاد، ئەدلى ـ ئادالەت، ھەجنى ئادا قىلىش، جۈمە نامازلىرىنى ئادا قىلىش، ھېيت نامازلىرىنى ئادا قىلىش، زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىگە ياردەم بېرىش ۋە ھەدلەرنى ئىجرا قىلىش قاتارلىقلار كۈچ ـ قۇۋۋىتى ۋە ئەمرلىكسىز مۇكەممەل بولمايدۇ.

شۇڭلاشقا دىنىي جەھەتتە ۋە الله تائالاغا يېقىنلىق ئىزدەش جەھەتتە ئەمرلىكنى تۇتۇش پەرز چۈنكى ئەمرلىكتە، الله قا ۋە الله نىڭ رەسۇلىغا ئىتائەت قىلىش ئارقىلىق الله قا يېقىنچىلىق قىلىش، يېقىنچىلىقلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ھېسابلىنىدۇ. كۆپىنچە كىشىلەر ئەمرلىكتە ھوقۇق ـ مەنسەپ ياكى مال ـ دۇنيانى كۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئەھۋالى بۇزۇلىدۇ. بۇ ھەقتە كەئب ئىبنى مالىك ﷺ پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: «**ما ذئبان جائعان أرسلا في زريبة غنم بأفسد لها من حرص المرء على المال والشرف لدينه**» «ئىنسانىنىڭ مال ـ دۇنيا ۋە مەنسەپكە ھېرىس بولۇشى ئۆز دىنىنى بۇزۇشتا، بىر توپ قوي قوتىنىغا قويۇپ بېرىلگەن ئىككى ئاچ بۆرىنىڭ ئۇ قويلارنى بۇزغىنىدىنمۇ خەتەرلىكتۇر.»[1]

پەيغەمبەر ﷺ ئىنسانىنىڭ مال ـ دۇنيا ۋە مەنسەپكە ھېرىس بولۇشى، ئۇ ئىنسانىنىڭ دىنىنى ئاچ قالغان ئىككى بۆرىنىڭ قوي قوتىنىنى بۇزغىنىغا ئوخشاش ياكى ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك بۇزىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.][2]

❺ ئىبنى ئابدۇلبەر «جامىئۇ بايانىلئۇلۇم»نامىلىق كىتابتا مۇنداق دەيدۇ: [تەمىيم ئەددارىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: كىشىلەر ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ﷺ نىڭ زامانىسىدا بىنالاردا پەخىر قىلىشقان چاغدا، ئۆمەر ﷺ مۇنداق دېگەن ئىدى: {**يا معشر العربِ الأرض الأرض، إنه لا إسـلام إلا بجماعة، ولا جماعةَ إلا بإمارة، ولا إمارةَ إلا بطاعة، ألا فمن سوده قومه على فقْه كَانَ ذَالك خيرا لَه، ومن سوده قومه على غَيرِ فقْه كَانَ ذَالك هلاكاً لَه ولمن اتبعه**} {ئى ئەرەبلەر جامائەسى! يەر ـ زېمىندىن (يەنى يەر ـ زېمىن بىلەن پەخىرلىنىشتىن) ساقلىنىڭلار، شۇبھىسىزكى جامائەتسىز ئىسلام مەۋجۇد ئەمەس، ئەمرلىكسىز جامائەت مەۋجۇد ئەمەس، ئىتائەتسىز ئەمرلىك مەۋجۇد ئەمەس. ئاگاھ بولۇڭلار! بىر ئادەمگە ئۇنىڭ قەۋمى ئۇنىڭ ئالىملىقىغا ئاساسەن يېپىشقان بولسا بۇ ئۇ كىشى ئۈچۈن ياخشى بولىدۇ. بىر ئادەمگە ئۇنىڭ قەۋمى ئۇنىڭ ئىلىمىدىن باشقا نەرسىگە ئاساسەن يېپىشقان بولسا، بۇ ئۇ كىشىگە ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن كىشىلەرگە ھالاكەت بولىدۇ.}[3][4]

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ﷺ نىڭ مەزكۇر سۆزىدىن جامائەتنىڭ، ئەمرلىكنىڭ ۋە ئىتائەت قىلىشنىڭ ئىسلام شەرىئەتلىرىنى يۈرگۈزۈش ئۈچۈن پەرزلىكى روشەن چىقىپ تۇرىدۇ.

ئىككىنچى. باش ئەمىر مەۋجۇد بولسىلا ئەمىر تەيىنلەشنىڭ ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلىدىغانلىقى

---

[1] تىرمىزى رىۋايىتى

[2] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 390ـ بەتتىن 392ـ بەتكىچە

[3] دارى قۇتنى رىۋايىتى

[4] «جامىئۇ بايانىلئىلمى ۋە فەزلىھى» 1ـ جىلد 63ـ بەت

بۇنىڭ دەلىلى بۇرەيدە ﷺ نىڭ تۆۋەندىكى ھەدىسىدۇر: «إذَا أمر أميرا علَى جيشٍ أو سرية أوصاه في خاصته بِتقْوى الله ومن معه من الْمسلمين خيرا» «پەيغەمبەر ﷺ بىرەر قوشۇنغا ياكى ئەترەتكە ئەمىر تەينىلىسە، ئۇ كىشىنىڭ ئۆزىنى الله ئالدىدا تەقۋادار بولۇشقا، ئۆزى بىلەن بىرگە بولغان مۇسۇلمانلارغا ياخشىلىق قىلىشقا تەۋسىيە قىلاتتى.»[1]

ئىبنى قۇدامە مۇنداق دەيدۇ: [جىهاد ئىشى باش ئەمىرگە ۋە ئۇنىڭ ئىجتىهادىغا تاپشۇرۇلىدۇ. باش ئەمىر ھەربىر ساھەگە بىردىن ئەمىر تەينىلەپ ئۇنىڭغا جەڭ ئىشلىرىنى ۋە جىهادنىڭ پىلان تەدبىرلىرىنى تاپشۇرىدۇ. بەلگىلەنگەن ئەمىر دۈشمەنگە ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىشىنى بىلىدىغان، جەڭ ئىشلىرىغا پۇختا، ئەقىل ـ پاراسەتلىك، ئىشەنچلىك، مۇسۇلمانلارغا مېھرىبان ۋە سەممىي ئادەم بولۇشى لازىم.][2]

ئۈچىنچى. باش ئەمىرنىڭ تەرتىپ بويىچە بىرنەچچە ئەمىرلەرنى تەينىلەش ھوقۇقىنىڭ بارلىقى

بۇنىڭ دەلىلى تۆۋەندىكى ھەدىستۇر:

پەيغەمبەر ﷺ مۇئتە غازىتىغا ماڭىدىغان قوشۇنغا، ئەگەر بىرىنچىسىگە مۇسىبەت يەتسە ئىككىنچىسى ئەمىر بولىدىغان، ئىككىنچىسىگە مۇسىبەت يەتسە ئۈچىنچىسى ئەمىر بولىدىغان تەرتىپ بىلەن ئارقىمۇ ـ ئارقا ئۈچ ئەمىرنى تەيىنلىدى.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئۆمەر ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: أمر رسولُ الله - صلى الله عليه وسلم - فى غَزوة موتةَ زيد بن حارِثَةَ، فَقَالَ رسولُ الله - صلى الله عليه وسلم - «إنْ قُتلَ زيد فَجعفَر، وإنْ قُتلَ جعفَر فَعبد الله بن رواحةَ.»

قَالَ عبد الله كُنت فيهم فى تلْك الْغزوة فَالْتمسنا جعفَر بن أَبِى طَالبٍ، فَوجدناه فى الْقَتلَى، ووجدنا ما فى جسده بِضعا وتسعين من طَعنة ورمية پەيغەمبەر ﷺ مۇئتە غازىتىغا زەيد ئىبنى ھارىسنى ئەمىر قىلىپ بەلگىلىدى ۋە مۇنداق دېدى: «ئەگەر زەيد شەھىد بولسا جەئفەر، ئەگەر جەئفەر شەھىد بولسا ئابدۇلله ئىبنى رەۋاھە ئەمىر بولىدۇ.»

ئابدۇلله ئىبنى ئۆمەر ﷺ مۇنداق دەيدۇ: ‹مەن ئاشۇ غازاتتا ئۇلارنىڭ ئىچىدە بار ئىدىم، بىز جەئفەر ئىبنى ئەبۇ تالىبنى ئىزدىدۇق، ئۇنى شەھىد بولغانلارنىڭ ئىچىدە جەسىتىدە توقسان نەچچە نەيزە سانجىلغان ۋە ئوق ئېتىلغان ھالەتتە تاپتۇق.›

ئىككىنچى ئەمىرنىڭ ئەمىرلىكى پەقەت بىرىنچى ئەمىر ئۆلۈپ كەتكەن ياكى ۋەزىپىسىنى ئادا قىلالمايدىغان دەرىجىدە يارىلانسا كۆچكە ئىگە بولىدۇ. ئەگەر بىرىنچى ئەمىر مەۋجۇد بولسا، ئىككىنچىسىنىڭ ئۆزىنىڭمۇ ئەمىر بولۇش ئېھتىماللىقىنى ھۆججەت قىلىپ تۇرۇپ بىرىنچى ئەمىردىن ھوقۇق تالىشىش ھەققى يوق بەلكى ھەممىسىگە بىرىنچى ئەمىرنىڭ سۆزىنى ئاڭلاش ۋە ئىتائەت قىلىش پەرز.

مۇسۇلمانلارنىڭ پارىسلارغا قارشى ئېلىپ بارغان مەشھۇر كۆۋرۈك ئۇرۇشىدا باش ئەمىر ئەبۇ ئۇبەيدە ئىبنى مەسئۇد بولۇپ ئۇ سەقەپ قەبىلىسىدىن ئىدى. ئەگەر ئۇ شەھىد بولسا ئۆزىدىن كېيىن ئەمىر

[1] مۇسلىم رىۋايىتى

[2] «ئەلمۇغنى»

بولۇش ئۈچۈن تەرتىپ بويىچە سەككىز نەپەر ئادەمنى تەيىنلىگەن. سەقەپ قەبىلىلىك ئۇ يەتتە ئەمىر شەھىد بولدى، ھەتتاكى ئەمىرلىك سەككىزىنچىسىگە يېتىپ كەلدى، ئۇ بولسىمۇ مۇسەننا ئىبنى ھارىسە ئىدى. ئەبۇ ئۇبەيدىنىڭ ئايالى دۆۋمە بۇ يۇز بەرگەن ئىشنى چۈشىدە ئەينەن كۆرگەن ئىدى.[1]

بۇ ۋەقە ھىجرىيىنىڭ 13 ـ يىلى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ﷺ نىڭ خىلاپەت دەۋرىدە بولغان. مانا بۇ ئەمىرنىڭ ئۆزىدىن كېيىن تەيىنلەيدىغان ئەمىرلەر ئۈچۈن كەلگەن ئەڭ كۆپ ساندۇر، بۇ ئۆمەر ﷺ نىڭ دەۋرىدە بولۇپ، ساھابىلەرنىڭ ھېچبىرى ئۇنى ئىنكار قىلمىغان.

تۆتىنچى. ئەمىر سايلاش ھوقۇقىنىڭ قانداق چاغدا پۈتۈرالارغا قايتىدىغانلىقى

مەن يۇقىرىدا ئەمىرلىكنىڭ پەرزلىكى، ئەمىر تەيىنلەشنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسىنىڭ ھەققى ئىكەنلىكى ۋە ئەمىرنىڭ ئورنىدا تۇرۇپ ئىش بېجىرىدىغان مەسئۇلنىڭ ھەققى ئىكەنلىكى توغرۇلۇق توختالدىم لېكىن بەزىدە شۇنداق ئەھۋاللارمۇ يۈز بېرىدۇكى، مۇسۇلمانلار جامائىتىگە ئۆز ئىچىدىن بىر ئەمىر تەيىنلەپ چىقىش پەرز بولۇپ بېكىتىلىدۇ. مەسىلەن تۆۋەندىكىدەك ئەھۋاللاردا:

(1) باش ئەمىر تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن ئەمىر شەھىد بولۇش، ئەسىرگە چۈشۈپ قېلىش ياكى ئاجىز كېلىش سەۋەبىدىن يوق بولۇپ قالسا ھەم باش ئەمىرگە ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپ يولىيورۇق ئېلىش ئىمكانىيىتى بولمىسا، شۇنىڭدەك تەرتىپ بويىچە ئورۇنباسار ئەمىر تەيىنلەپ بېرىلمىگەن ياكى بۇلارمۇ مەزكۇر سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن تۈگىگەن بولسا.

(2) بىزنىڭ ھازىرقى زامانىمىزدىكى ئەھۋالىمىزدەك، خەلىپە بولمىغان ۋاقىتلاردا مۇسۇلمانلار ياكى ئۇلاردىن بىر گۇرۇھ كىشىلەر تەشكىلىي ھالەتتە ئېلىپ بېرىلىدىغان مەلۇم بىر ئىشقا خۇسۇسەن ھەربىي تەلىم ۋە جىھاد ئىشلىرىغا كىرىشىمەكچى بولسا، بۇ ھالەتلەردە مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆز ئىچىدىن بىرنى ئەمىرلىككە تالليشى لازىم بولىدۇ. ئەمىرلىكسىز ئىش ئېلىپ بېرىشى دۇرۇس ئەمەس چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ ئۇلارغا ئۆزىنىڭ: «إذَا خرج ثَلاثَةٌ في سفَرٍ فَلْيؤمروا أحدهم» «ئۈچ ئادەم (بىرلىكتە) سەپەرگە چىقسا ئۇلار چوقۇم ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر سايلىسۇن!» دېگەن سۆزى بىلەن ئۆزئارا شېرىك بىر ئىشقا (يەنى سەپەرگە) جۇغلاشقان بۇ جامائەتكە ئەمىر سايلاش ھوقۇقىنى بەرگەن. بۇ ھەدىسىنىڭ ئىزاھاتى يۇقىرىدا ئۆتتى.

مۇئتە ئۇرۇشىدىكى پەيغەمبەر ﷺ تەيىنلەپ بەرگەن ئۈچ ئەمىر شەھىد بولغاندىن كېيىن ساھابە ﷺ لارنىڭ خالىد ئىبنى ۋەلىد ﷺ نى ئەمىر قىلىپ سايلىغانلىقى، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئۇلارنىڭ بۇ ئىشىغا رازى بولغانلىقى دەلىلدۇر.

عن أنسٍ رضي الله عنه قَالَ خطَب رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: «أخذَ الرايةَ زيد فَأُصيب ثُـم أخـذَها جعفَر فَأُصيب ثُم أخذَها عبد الله بن رواحةَ فَأُصيب ثُم أخذَها خالد بن الْوليد عن غَيرِ إمرة فَفَتح الله عليه و ما يسرهم أنهم عندنا» قَالَ أنس (وإن عينه لتـذْرِفان) ئىمام بۇخارى ئەنەس ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ﷺ خۇتبە سۆزلەپ مۇنداق دېدى: «ئەلەمنى زەيد ئالدى شەھىد بولدى، ئۇنىڭدىن كېيىن جەئفەر ئالدى شەھىد بولدى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئابدۇلله ئىبنى رەۋاھە ئالدى شەھىد بولدى، ئۇنىڭدىن كېيىن خالىد ئىبنى ۋەلىد مەن تەرەپتىن ئەمىر سايلانماستىن ئەلەمنى ئالدى، الله ئۇنىڭغا

[1] ئىبنى كەسىرنىڭ «ئەلبىدايە ۋەننىھايە» ناملىق كىتابى 7 ـ جىلد 28 ـ بەت ۋە ئەبۇ يەئلانىڭ «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» ناملىق كىتابى 26 ـ بەت

غەلىبە ـ نۇسرەت ئاتا قىلدى. شەھىد بولغانلار (شەھىدلىكنىڭ پەزىلىتىنى كۆرگەنلىكلىرى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ بىزنىڭ يېنىمىزدا (دۇنيادا ھايات) بولۇشى ئۇلارنى خۇرسەن قىلمايدۇ». ئەنەس ﷺ مۇنداق دېدى: ‹پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئىككى كۆزىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈلۈۋاتاتتى.›[1] ئىمام بۇخارىنىڭ ئەنەس ﷺ دىن قىلغان يەنە بىر رىۋايىتىدە مۇنداق كەلگەن: «ئەلەمنى الله نىڭ قىلىچلىرىدىن بىر قىلىچ ئالدى، الله ئۇلارغا غەلىبە ـ نۇسرەت ئاتا قىلدى.»[2]

ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: [ئابدۇالله ئىبنى رەۋاھە شەھىد بولغاندىن كېيىن ئەلەمنى سابىت ئىبنى ئەقرەم ئەلئەنسارى ﷺ ئېلىپ مۇنداق دېدى: ‹سىلەر بىر ئادەمگە كېلىشىڭلار!› ئۇلار دېيىشتى: ‹سەن ئۇنىڭغا لايىق.› سابىت مۇنداق دېدى: ‹ياق، سىلەر خالىد ئىبنى ۋەلىدكە كېلىشىڭلار!›

يەنە بىر ھەدىستە ئەبۇل يۇسرىلئەنسارى مۇنداق دەيدۇ: مەن ئابدۇالله ئىبنى رەۋاھە مۇسىبەتكە ئۇچرىغاندا ئەلەمنى سابىت ئىبنى ئەقرەمگە بەردىم، ئۇ ئەلەمنى خالىد ئىبنى ۋەلىدكە بېرىپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەن: ‹سەن جەڭ ئىشلىرىغا مەندىن ئالىمراق.›][3]

ئىبنى ھەجەر يەنە مۇنداق دەيدۇ: [بۇ ھەدىستىن جەڭدە خەلىپىنىڭ ئوچۇق يولىورۇقسىز ئەمىر بولۇشنىڭ دۇرۇسلۇقىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. ئىمام تاھاۋى مۇنداق دېگەن: ‹بۇ بىر ئاساس بولۇپ ئۇنىڭدىن خەلىپە بولمىسا تاكى ئۇ پەيدا بولغۇچە ئورنىدا تۇرىدىغان بىر ئادەمنى مۇسۇلمانلارنىڭ ئالدىغا چىقىرىش پەرز دېگەن ھۆكۈم ئېلىنىدۇ.›][4]

ئىبنى ھەجەر يەنە مۇنداق دەيدۇ: [ئىبنى مۇنىير مۇنداق دېگەن: ‹بىر ئادەم بىرەر مەنسەپكە تەيىنلەنسە، خەلىپىگە مۇراجىئەت قىلىش قىيىن بولسا، ھوقۇق ئاشۇ مۇئەييەن شەخسكە شەرئەتتە قانۇنلۇق مۇقىملىشىدۇ. ھۆكۈم جەھەتتە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش پەرز بولىدۇ.› بۇنىڭدىن ھازىر بولغۇچىلار ئۇنىڭغا ئىتتىپاق كەلسە دېگەنلىكى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.][5]

ئىبنى قۇدامە مۇنداق دەيدۇ: [خەلىپە بولمىسا جىھاد كېچىكتۈرۈلمەيدۇ چۈنكى جىھادنىڭ پايدىسى ئۇنى كېچىكتۈرۈش بىلەن قولدىن كېتىدۇ. ئەگەر غەنىمەت قولغا كەلسە ئۇ ئۇنىڭ ئىگىسىگە شەرئەتنىڭ تەلىپى بويىچە تەقسىم قىلىنىدۇ. قازى مۇنداق دەيدۇ: ‹دېدەكلەرنىڭ تەقسىماتى ئۇلارنىڭ ئار ـ نومۇسلىرىغا ئېھتىيات قىلىش يۈزىسىدىن خەلىپە ئاشكارا بولغۇچە كېچىكتۈرۈلىدۇ.›

ئەگەر خەلىپە بىر قوشۇنغا بىر ئەمىرنى تەيىنلەپ ئۇلارنى بىر يەرگە ئەۋەتسە، ئۇ ئەمىر شەھىد بولسا ياكى ئۆلۈپ كەتسە، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ساھابىلىرى مۇئتە قوشۇنىدا ئۇلارغا پەيغەمبەر ﷺ تەيىنلەپ بەرگەن ئەمىرلەر شەھىد بولغاندا ئۇلار ئۆزلىرىگە خالىد ئىبنى ۋەلىد ﷺ نى ئەمىر قىلىپ سايلىغاندەك، قوشۇننىڭ ئىچىدىن بىرنى ئەمىر سايلىشى ھەقلىق. پەيغەمبەر ﷺ گە بۇ خەۋەر يەتكەندە ئۇلارنىڭ ئىشىغا رازى بولدى ۋە ئۇلارنىڭ پىكرىنى تەستىقلىدى ۋە خالىد ﷺ غا «الله نىڭ قىلىچى» دەپ نام بەردى.][6]

ئەسكەرتىش: «خەلىپىسىز جىھاد قىلىشقا بولمايدۇ» دېگەن سەپسەتىگە رەددىيە

---

[1] «سەھىھۇل بۇخارى» 3063 ـ ھەدىس

[2] «سەھىھۇل بۇخارى» 4362 ـ ھەدىس

[3] «فەتھۇل بارى» 7 ـ جىلد 512 ـ بەت

[4] «فەتھۇل بارى» 7 ـ جىلد 513 ـ بەت

[5] «فەتھۇل بارى» 6 ـ جىلد 180 ـ بەت

[6] «ئەلمۇغنى ۋەشىرھۇل كەبىير» 10 ـ جىلد 374 ـ بەت

بەزىلەر «مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى بولمىسا قانداق جىهاد قىلىمىز؟!» دېگەن تۇتۇرۇقسىز گەپنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ. مانا بۇ بۇگۈنكى كۈندە كىشىلەرنىڭ جىهادى روھىنى سۇندۇرۇپ ئۈمىدسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق، جىهاد يولىغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتقانلارغا شەيتان تەرەپتىن ئىلهام قىلىنغان بىرخىل شۇبهە بولۇپ، بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿وكَذَلِكَ جعلْنا لكُل نبِي عدوا شياطِين الْإِنسِ والْجِنِ يوحِي بعضهم إِلَى بعضٍ زخرف الْقَولِ غُرورا ولَو شاءَ ربك ما فَعلُوه فَذَرهم وما يفْتَرونَ ولتصغى إِلَيه أَفْئِدةُ الَّـذِين لَـا يؤمِنـونَ بِالْـآخرة ولِيرضوه ولِيقْتَرِفُوا ما هم مقْتَرِفُونَ﴾** ﴿شۇنىڭدەك (يەنى بۇ مۇشرىكلارنى ساڭا دۈشمەن قىلغانىدەك) ئىنسانلار ۋە جىنلارنىڭ شەيتانلىرىنى ھەربىر پەيغەمبەرگە دۈشمەن قىلدۇق، ئۇلار ئالداش ئۈچۈن شېرىن سۆزلەر بىلەن بىر ــ بىرىگە ۋەسۋەسە قىلىدۇ، ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا، ئۇلار بۇ ئىشنى (يەنى پەيغەمبەرلىرىگە دۈشمەنلىكنى) قىلمايتتى، ئۇلارنى ئۆزلىرى تۇزگەن ھىيلە ـ مىكىرلىرى بىلەن قويۇپ بەرگىن (الله ساڭا ئۇلارغا قارشى ياردەم بېرىدۇ). ئاخىرەتكە ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ دىللىرى ئۇلارنىڭ شېرىن سۆزلىرىگە مايىل بولسۇن، ئۇنىڭدىن خۇرسەن بولسۇن ۋە ئۇلار قىلىۋاتقان گۇناھلارنى بۇلارمۇ قىلسۇن، دەپ ۋەسۋەسە قىلىدۇ.﴾[1]

مانا بۇ شۇبهىنى بەزى نادان كىشىلەر تېگى ـ تەكتىنى سۈرۈشتە قىلمايلا نادانلارچە ياخشى نىيەت بىلەن نەقىل قىلىشماقتا. يۇقىرىقى «ئەمىر سايلاش ھوقۇقىنىڭ قانداق چاغدا پۈقرالارغا قايتىدىغانلىقى» دېگەن تۆتىنچى مەسىلىدىكى ھەدىسلەرنىڭ ھەممىسى بۇ شۇبهىنى ھەل قىلىشقا يېتەرلىك دەلىل بولالايدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا ئىچىدىن بىرنى جىهادقا ئەمىر سايلىشى پەرز. مانا بۇ سۆز، مەن بابىنىڭ بېشىدا بايان قىلغىنىمدەك ئىمام بۇخارى،[2] ئىبنى ھەجەر، ئىمام تاھاۋى، ئىبنى مۇنىير، ئىبنى قۇدامە ۋە شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە قاتارلىقلارنىڭ سۆزىدۇر. ئۇلارنىڭ سۆزلىرى يۇقىرىقى تۆتىنچى مەسىلىدە بىردەك. بۇ مەسىلىنىڭ ئاساسلىق دەلىلى ــ مۇئتە غازىتىدا ئۇلارنىڭ ئەمىرلىرى شەھىد بولغاندا ئۆزلىرىگە خالىد ﷺ نى ئەمىر سايلىغان ھەققىدە كەلگەن ھەدىستۇر چۈنكى ئۇ يەردە پەيغەمبەر ﷺ دىن ئىبارەت باش ئەمىر يوق ئىدى. پەيغەمبەر ﷺ ئۇلارنىڭ بۇ ئىشىغا رازى بولدى.

بۇ يەردە شۇ ھەدىسنى دەلىل كەلتۈرگەنلىككە قوزغىلىدىغان بىر شۇبهە بار. ئۇ بولسىمۇ مۇئتە غازىتىدا باش ئەمىر (يەنى پەيغەمبەر ﷺ) شۇ نەق مەيداندا يوق ئىدى ئەمما ھازىر خەلىپە ئەسلا يوق (يەنى نەق مەيداندىمۇ يوق، باشقا يەردىمۇ يوق).

مەن بۇ شۇبهىگە الله خالىسا تۆۋەندە رەددىيە بېرىپ ئۆتىمەن. بۇ يەردە يەنە بىر دەلىل بار، ئۇ بولسىمۇ ئۇبادە ئىبنى سامىت ﷺ نىڭ مۇنۇ ھەدىسىدۇر: «دعانا النبِي صلى الله علَيه وسلم فَبايعناه فَكَانَ فيما أَخذَ علَينا أَنْ بايعنا علَى السمعِ والطاعة في منشطنا ومكْرهنا وعسرنا ويسرنا وأَثَرة علَينا وأَنْ لا ننازِع الأَمر أَهلَه قَـالَ إِلا أَنْ تروا كُفْرا بواحا عندكُم من الله فِيـه برهـانٌ» بىزنى پەيغەمبەر ﷺ چاقىردى، بىز ئۇنىڭغا بەيئەت قىلدۇق، ئۇ بىزدىن ئالغان بەيئەتنىڭ ئىچىدە مۇنۇلار بار ئىدى: بىز خوش ياقتان ۋە خوش ياقمىغان، قىينىچىلىق ۋە ئاسانچىلىق ھالەتلىرىمىزدە، (ئەمىرلەر) بىزگە ھەققىمىزنى بەرمەسلىتىن شەخسىيەتچىلىك قىلغان ھالەتتىمۇ، ئاڭلاش ۋە ئىتائەت قىلىشقا بەيئەت قىلدۇق ۋە ئەمىرلىكنى ئۇنىڭ ئەھلىدىن تالاشماسلىققا بەيئەت قىلدۇق. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن ئىدى: «لېكىن، سىلەر

[1] سۈرە ئەنئام 112 ـ، 113 ـ ئايەتلەر

[2] «سەھىھۇل بۇخارى» كىتابۇل جىهاد 6 ـ جىلد 180 ـ بەت

ئوچۇق كۆفرىنى كۆرسەڭلار، سىلەرنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن ئۇنىڭ كاپىر بولغانلىقىغا پاكىتىڭلار بولسا، تالاشسىڭلار بولىدۇ.»[1]

مانا بۇ خەلىپە ياكى ئەمىر كاپىر بولسا ئۇنىڭ ھوقۇقى ئەمەلدىن قالىدۇ، ئۇنىڭغا قارشى چىقىش، ئۇنىڭغا قارشى ئۇرۇش ئېچىش ۋە ئۇنىڭ ھوقۇقىنى ئېلىپ تاشلاپ ئۇنىڭ ئورنىغا ئادىل بىر ئەمىرنى تىكلەش پەرز بولىدۇ. مانا بۇ بارلىق فىقھىشۇناس ئۆلىمالارنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن پەرز. بۇ ئىمام نەۋەۋي ۋە ئىبنى ھەجەردىن نەقىل قىلىنغان.[2]

بىز كاپىر ھاكىمغا قارشى چىقمايمىز چۈنكى خەلىپە يوق، دەيمىزمۇ؟ بىزگە خەلىپە نەدىن كېلىدۇ؟ ۋەھالەنكى، ئۇ ھاكىم كاپىر بولغان، ئۇنىڭغا قارشى چىقىش پەرز بولغان تۇرسا ياكى غايىبانە خەلىپىنى كۆتۈپ مۇسۇلمانلارنى كاپىرلارنىڭ پىتنىسىگە ۋە بۇزۇقچىلىقىغا تاشلاپ قويىمىزمۇ؟ بۇنىڭغا بىر مۇسۇلمان قايىل بولامدۇ؟ يۇقىرىقى ھەدىستە پەيغەمبەر ﷺ دىن ئۇرۇش قىلىشقا ۋە ئۇنىڭغا قارشى چىقىشقا روشەن دەلىل تۇرسا، بىز بۇ شۇبھىنى قوزغىغۇچىلاردىن سورايمىزكى، مۇسۇلمانلار بۇ ھالەتتە قانداق ئۇرۇش قىلىدۇ؟ چۈنكى خەلىپە يوق.

شەرئى رەددىيە شۇكى، ساھابىلەر مۇئتە غازىتىدا بىرنى ئەمىر سايلىغاندەك، ئۆز ئىچىدىن بىرنى ئەمىر سايلىشى لازىم.

مانا بۇ شۇبھە شىئەلەرنىڭ مۇستەھكەم ئەقىدىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

«ئەقىدەتۇت تاھاۋىيە» نامىلىق كىتابتا مۇنداق كەلگەن: [ھەج ۋە جىھاد مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئىش ئۈستىدىكىلەر بىلەن داۋاملىشىدۇ. ئۇنىڭغا ئىزاھات يازغۇچى مۇنداق دەيدۇ: ‹شەيخ ئىمام تاھاۋىيە رەھىمەھۇالله رافىزىلەرگە رەددىيە بېرىشكە ئىشارە قىلىدۇ چۈنكى رافىزىلەر مۇنداق دەيدۇ: «تاكى مۇھەممەد ﷺ نىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىدىن ئىمام رىزا چىقىپ، ئاسماندىن بىر ندا قىلغۇچى ‹ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار!› دەپ ندا قىلمىغۇچىلىك، الله يولدا جىھاد قىلىش يوق.» بۇ سۆزنىڭ باتىللىقىغا رەددىيە بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق.›][3]

يەنە تېخى شىئەلەر بۇ ئەقىدىسىگە خۇمەينى ئىسيانىنىڭ باشلىنىشى بىلەن قارشىلىق كۆرسەتتى. مانا بۇ ئۇلارنىڭ كىتابىدا يېزىلىپ كەلگەن بۇ ئېتىقادىنىڭ بۇزۇقلۇقىغا ئەڭ روشەن دەللىلەردىن بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ شۇبھىنىڭ ئۆزىنى ئەھلى سۈننى ۋەلجامائەگە تەۋە دەپ قارايدىغان بەزى كىشىلەردىن سادىر بولۇشى قىزىقارلىق.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «لَن يبرح هذَا الدين قَائما يقَاتلُ علَيه عصابةٌ من الْمسلمين حتى تقُوم السَاعةُ» «بۇ دىنىنىڭ ئۈستىدە مۇسۇلمانلاردىن بولغان بىر جامائەت تاكى قىيامەتكىچە جىھاد قىلىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ.»[4]

رەسۇلۇالله ﷺ مۇسۇلمانلارغا بىر زامانىنىڭ كېلىدىغانلىقى، ئۇلارنىڭ ئۇ زاماندا خەلىپىسى بولمايدىغانلىقىغا ئىشارە قىلىپ ئۆتكەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق پەيغەمبەر ﷺ جىھادنىڭ داۋاملىشىدىغانلىقىنى ھەم ئوچۇق ئېيتقان. الله يولدىكى جىھاد خەلىپىنىڭ بولماسلىقى سەۋەبىدىن توختاپ قالمايدۇ بەلكى مۇئتە غازىتىدىكىدەك مۇسۇلمانلار جامائىتى ئىچىدىن بىرنى ئەمىر سايلايدۇ.

---

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[2] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 12ـجىلد 229ـ بەت ۋە «فەتھۇل بارى» 13ـجىلد 7ـ، 8ـ ۋە 123ـ بەتلەر

[3] «شەرھ ئەلئەقىدەتۇت تاھاۋىيە»

[4] مۇسلىم رىۋايىتى

بەلكى خەلىپىنىڭ بولماسلىقى، شەرىئەتنى يۈرگۈزىدىغان ۋە دىننى ساقلاپ قالىدىغان، خەلىپىنى تىكلەش ئۈچۈن جىهاد قىلىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان ئامىللارنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ھەربىر مۇسۇلمانغا مۇشۇ ھالەتتە جابىر ئىبنى سەمۇرە ﷺ نىڭ ھەدىسىدە زىكرى قىلىنغان مۇشۇ جامائەتكە ئېسىلىشى پەرز. ئۇ جامائەت بولسا تائىفەتۇل مەنسۇرەدۇر.

بەزىلەر شۇنداق گۇمان قىلىدۇكى، مۇسۇلمانلار بىزنىڭ زامانىمىزدىلا خەلىپىسىز قالغان. بۇ گۇمان خاتا. بەلكى مۇسۇلمانلار شۇنداق بىر زامانلارنى باشتىن ئۆتكۈزگەنكى، موڭغۇللار ھىجرىيىنىڭ 656- يىلى ئابباسى خەلىپىسى مۇستەئسىمنى باغداتتا ئۆلتۈرگەندىن كېيىن تاكى 659- يىلغىچىلىك بولغان ئۇچ يىل مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسىز قالغان زامانلىرىنىڭ ئەڭ مەشھۇرى ھېسابلىنىدۇ.

659- يىلى تۇنجى ئابباسى خەلىپىسىگە مىسىردا بەيئەت قىلىنغان.[1]

چۈنكى شۇ ۋاقىتتا مۇسۇلمانلار ئۇرۇش قاينىمىغا كىرىپ كەتكەن ئىدى.

بىر قېتىملىق جەڭ تاكى بۈگۈنكى كۈنگىچىلىك مۇسۇلمانلارنىڭ پەخرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ بولسا ھىجرىيە 658- يىلى مۇسۇلمانلارنىڭ موڭغۇللارغا قارشى ئېلىپ بارغان جېڭى بولۇپ، بەئەينى جالۇت جېڭىنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ ھادىسە ئىززۇددىين ئىبنى ئابدۇسسەلام ۋە ئۇنىڭدىن باشقا كاتتا ئالىملارنىڭ بار يېرىدە يۈز بەرگەن بولۇپ، ھېچبىر كىشى بىزنىڭ خەلىپىمىز بولمىسا بىز قانداق جىهاد قىلىمىز؟ دېمىگەن. بەلكى مۇسۇلمانلارنىڭ بۇ مەربىدىكى قوماندانى سەيپىددىن قۇتزى ئۇستازىنىڭ ئوغلىنى كىچىك دەپ ئۇنى پادىشاھلىقتىن ئېلىپ تاشلاپ، كېيىن ئۆز - ئۆزىنى مىسىرغا پادىشاھ قىلىپ تىكلىگەن. بۇنىڭغا قازىلار ۋە ئالىملار رازى بولۇپ قۇتزىغا پادىشاھلىققا بەيئەت قىلغان. ئىبنى كەسىر قۇتزىنىڭ بۇ ئىشىنى الله تائالانىڭ مۇسۇلمانلارغا ئاتا قىلغان نېمىتى دەپ ئاتىغان چۈنكى الله تائالا ئۇ ئارقىلىق موڭغۇللارنىڭ شەۋكىتىنى سۇندۇرغان ئىدى.[2]

ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللەمۇ ئاشۇ زامانلاردا موڭغۇللارغا قارشى ئۇرۇش قىلغان بولۇپ، ئۇ بۇ تائىپىلەرنى تائىفەتۇل مەنسۇرەدىن ساناپ مۇنداق دېگەن: [ئەمما شام، مىسىر ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش جايلاردىكى تائىپىلەر مۇشۇ ۋاقىتتا ئىسلام دىنىنى قوغداپ جىهاد قىلغۇچىلاردۇر، ئۇلار تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ ئاستىغا كىرىشكە ئەڭ ھەقلىق كىشىلەردۇر.][3]

سەلەف سالىھلارنىڭ بۇ قىسىمى مۇئتە غازىتى ھەققىدە كەلگەن ھەدىس ۋە ئۇبادە ئىبنى سامىت ﷺ نىڭ «ئەگەر خەلىپە كاپىر بولسا» دېگەن ھەقتە كەلگەن ھەدىس بىلەن قوشۇپ، «خەلىپىسىز جىهاد قىلىشقا بولمايدۇ» دېگەن شۇبھىگە رەددىيەدۇر.

شۇ نەرسە ئېسىمىزدە بولسۇنكى، بۇنداق سەپسەتىلەرنىڭ چىقىشى ھەرگىزمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس، چۈنكى الله نىڭ ئەمرى بويىچە جىهاد قىلىدىغان بىر گۇرۇھ (بۇ گۇرۇھ تاكى ئىسا ئەلەيھىسسالام چۈشكۈچە داۋاملىشىدۇ) بولىدىكەن، مۇنداق سەپسەتىلەر بىلەن توسقۇنلۇق قىلىدىغانلارنىڭ چىقىشى تەقدىرى قانۇنىيەت بولۇپ بۇرۇنمۇ چىققان، ھازىرمۇ چىقىۋاتىدۇ، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ چىقىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «لَا تزالُ طَائفَةٌ من أُمتي قَائمةً بِأمرِ الله لَا يضرهم من خذَلَهم أو خالَفَهم حتى يـأتي أمر الله وهم ظَاهرونَ علَـى النـاسِ» «مېنىڭ ئۈممىتىم ئىچىدىن بىر گۇرۇھ الله نىڭ ئەمرى (يەنى قىيامەتنىڭ ئالدىدا ھەربىر مۆمىن ئەر - ئايالنىڭ جېنىنى ئالىدىغان شامال) كەلگەنگە قەدەر ئىنسانلار ئۈستىدىن غالىب ھالدا الله نىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش (يەنى ھەقنى بەرپا قىلىش) بىلەن

[1] «ئەلبىدايە ۋەننىھايە» 13- جىلد 231- بەت

[2] «ئەلبىدايە ۋەننىھايە» 13- جىلد 216- بەت

[3] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28- جىلد 531- بەت

داۋاملىشىپ تۇرىدۇ. ئۇلارنى ياردەمسىز تاشلىۋەتكەن ياكى ئۇلار بىلەن قارشىلاشقانلار ئۇلارغا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.»[1]

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿**يا أيها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأتي الله بقوم يحبهم ويحبونه أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين يجاهدونَ في سبيل الله ولا يخافُونَ لومةَ لائم**﴾ ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەردىن كىمكى مۇرتەد بولىدىكەن، الله (ئۇنىڭ ئورنىغا) الله ئۇلارنى دوست تۇتىدىغان، ئۇلارمۇ الله نى دوست تۇتىدىغان، مۆمىنلەرگە كۆيۈنىدىغان، كاپىرلارغا شەپقەتسىز، الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلىدىغان ۋە مالامەت قىلغۇچىنىڭ مالامىتىدىن قورقمايدىغان بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ.﴾[2]

بۇ ھەدىستە پەيغەمبەر ﷺ مەزكۇر مۇجاھىدلار گۇرۇھىنىڭ غەلىبە قىلىدىغانلىقى، ئۇلارنى تاشلىۋەتكەن ۋە ئۇلار بىلەن قارشىلاشقانلارنىڭ ئۇلارغا زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقى بىلەن بېشارەت بەردى. بۇ شۇبھىمۇ ئەنە شۇنداق ھەقىقىي مۆمىنلەر سىپىنى ئايرىپ چىقىدىغان ئىمتىھان ئامىللىرىدىن بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

خۇلاسە:

(1) ئۇچ ياكى ئۇنىڭدىن يۇقىرى سانغا ئىگە مۇسۇلمانلار بىر ئىشقا يىغىلىدىكەن، ئەمىرسىز يىغىلىش دۇرۇس ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن چوڭ ياكى كىچىك، دائىمىي ياكى ۋاقىتلىق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەرقانداق بىر جامائەت ئۈچۈن چوقۇم بىر ئەمىر بولۇشى پەرز. شۇنداق بولغاندىلا جامائەت ئىچىدە ھەربىرىنى بىرلىككە كەلتۈرگىلى، كۆزلىگەن نەتىجىگە ئېرىشكىلى، خىزمەتلەردە توقۇنۇشۇپ قېلىشتىن ھەمدە قېرىنداشلار ئارا زىددىيەتلىشىپ قېلىشتىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

(2) ئەمىر تەيىنلەش باش مەسئۇلغا تاپشۇرۇلىدۇ. ئەگەر بىر تائىپە بىرەر خىزمەتكە جۇغلاشسا، ئىلگىرى بىرەر مەسئۇل بولمىسا ياكى نەق مەيدانىدا بولمىسا، يۇقىرىدا ئۆتكەنىدەك ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدىن بىرەر ئادەمنى تاللايدۇ. ساھابىلەرنىڭ مۇئتە غازىتىدا قىلغانلىرى ۋە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئۇلارنى تەستىقلىغانلىقى بۇنىڭ دەلىلىدۇر.

(3) بۇ جامائەتكە ۋە ئۇنىڭ ئەمىرىگە (ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەت نۇقتىسىدىن شەرئىەت تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىنغان) ئەمىرلىككە دائىر سىياسەتلەرنى تەتبىقلاشقا بولىدۇ. بۇنىڭ تەپسىلاتى ھەققىدە كېيىنكى بابلاردا ئەمىرنىڭ مەجبۇرىيەتلىرى، ئەزالارنىڭ مەجبۇرىيەتلىرى توغرۇلۇق توختىلىمىز. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**كُلُّكُم راعٍ وكُلُّكُم مسئُولٌ عن رعيته**» «سىلەرنىڭ ھەممىڭلار پادىچى، ھەممىڭلار ئۆز پاداڭلاردىن جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر.»[3]

شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە مۇنداق دېگەن: [ئىش ئۈستىدىكىلەر دېگەندە، كىشىلەرنى ياخشىلىققا بۇيرۇيدىغان ۋە يامانلىقتىن توسىدىغان، قۇرئان ۋە ھەدىس بويىچە ئىش تۇتىدىغان مۇسۇلمان شەخسلەر نەزەردە تۇتۇلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىش ئۈستىدىكىلەر، ئۆلىمالار ۋە ئەمىرلەردىن ئىبارەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئىسلاھ بولسا كىشىلەر ئىسلاھ بولىدۇ، ئەگەر ئۇلار بۇزۇلسا كىشىلەر بۇزۇلىدۇ، خۇددى ئەبۇ بەكرى ﷺ ئەھمەس قەبىلىسىلىك ئايال ئۇنىڭدىن بىزنىڭ بۇ ئىش ئۈستىدە (يەنى دىن ئۈستىدە) تۇرۇشمىز قاچانغىچە؟ دەپ سورىغاندا مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەنىدەك:

---

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[2] سۈرە مائىدە 54- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

{بِقَاؤُكُم عَلَيه مـا اسـتَقَامت بِكُـم أَئمـتكُم} {سىلەرنىڭ ئەمرلىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن تۇغرا تۇرغان مۇددەتتىچىلىك داۋاملىشىدۇ.}

ئىش ئۇستىدىكىلەرنىڭ تەكىتىگە پادىشاھلار، ماشايىخلار، ئىشخانىدىكىلەر ۋە ھەرقانداق ئەگىشىلىدىغان ئادەملەر كىرىپ كېتىدۇ چۈنكى ئۇمۇ ئىش ئۇستىدىكىلەرنىڭ قاتارىدىن ھېسابلىنىدۇ. ئاشۇلارنىڭ ھەربىرىگە الله نىڭ بۇيرۇغىنىغا بۇيرۇش، توسقىنىدىن چەكلەش پەرز. ئىش ئۇستىدىكىلەرگە تائەت ـ ئىبادەتكە دائىر ئىشلاردا ئىتائەت قىلىشى، گۇناھ ـ مەسىيەتكە دائىر ئىشلاردا ئىتائەت قىلماسلىقى پەرز.] [1]

بەشىنچى. ئەمرلىكنىڭ شەرتلىرى

ئەسكىرى لاگېر ئەمرلىكى بولسا جىھاد ئەمرلىكىنىڭ بىر تارمىقى، ۋەزىپە دائىرىسى تاراق بولسىمۇ لېكىن جىھاد ئەمرلىكى بىلەن تامامەن ئوخشاش. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ شەرتلىرىمۇ جىھاد ئەمرلىكىنىڭ شەرتلىرى بىلەن تامامەن ئوخشاش.

قازى ئەبۇ يەئلا مۇنداق دەيدۇ: [ئەمما، جىھاد ئەمرلىكى مۇشرىكلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا خاس ئەمرلىك بولۇپ، ئىككى قىسىم بولىدۇ:

(1) ئەسكەرلەرگە سىياسەت تۈزۈش ۋە جەڭ پىلانلىرىنى تۈزۈش بىلەن چەكلىنىدۇ. ئۇنىڭدا تارماق ئەمرلىكىنىڭ (يەنى تار دائىرىدىكى ئەمرلىكىنىڭ) شەرتلىرى ئېتىبارغا ئېلىنمىدۇ.

(2) ئەمەرگە غەنىمەت تەقسىم قىلىش ۋە كېلىشىم ئىمزالاش قاتارلىق بارلىق ھوقۇقلار تاپشۇرۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا باش ئەمرلىكىنىڭ شەرتلىرى ئېتىبارغا ئېلىنمىدۇ.

بۇ تارماق ئەمرلىكنى ئۇستىگە ئالغۇچىدا ئېتىبارغا ئېلىنمىدىغان شەرتلەر ئىجرائىيە مىنىستىرلىكىدە ئېتىبارغا ئېلىنمىدىغان شەرتلەر بولۇپ، ئۇنىڭغا مۇسۇلمان بولۇش ۋە ئازاد بولۇشتىن ئىبارەت ئىككى شەرت قوشۇلىدۇ.

مەزكۇر تارماق ئەمرلىك دىنىي ئىشلار مەسئۇللۇقىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا كاپىر ۋە قۇلنى تەيىنلەش دۇرۇس ئەمەس. ئۇنىڭدا ئالىم بولۇش ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ، ئەگەر ئالىم بولۇپ قالسا تېخى ياخشى.

تارماق ئەمرلىكنىڭ شەرتلىرى باش ئەمرلىكنىڭ شەرتلىرىگە قارىغاندا بىرسى كەم بولىدۇ، ئۇ بولسىمۇ ئالىم بولۇش. چۈنكى باش ئەمرنىڭ ھۆكۈم قىلىش ھوقۇقى بولىدۇ ئەمما تارماق ئەمرلىكنىڭ ئۇنداق ئەمەس.] [2]

دېمەك، ئەسكىرى لاگېر ئەمرلىكى تارماق ئىش ئۇستىدىكى تارماق ئەمرلىك بولۇپ، ئۇ غەنىمەتلەرنى تەقسىم قىلىش ۋە دۇشمەنلەر بىلەن سۇلھى تۈزۈش ھوقۇقىغا ئىگە ئەمەس. ئۇنىڭ شەرتلىرى ئىجرائىيە مىنىستىرلىكىنىڭ شەرتلىرى بىلەن تامامەن ئوخشاش. ئۇنى ئەبۇ يەئلا كىتابىنىڭ 31ـ بېتىدە مۇسۇلمان بولۇش ۋە ئازاد بولۇشنى قوشۇپ بايان قىلغان. ئۇنداقتا بۇ ئەمرلىكتە تەلەپ قىلىنمىدىغان شەرتلەر تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت بولىدۇ:

(1) مۇسۇلمان بولۇش

(2) ئازاد بولۇش

---

[1] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 170ـ بەت

[2] ئەبۇ يەئلانىڭ «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» ناملىق كىتابى 37ـ، 39ـ بەتلەر

(3) بالاغەتكە يەتكەن بولۇش

(4) ئەقلى ـ ھوشى جايىدا بولۇش

(5) ئەر كىشى بولۇش

(6) بەدەن ۋە سەزگۈ ئەزالىرى سالامەت بولۇش

(7) ئادىل بولۇش

(8) ئۆز ساھەسىدە بىلىم ۋە تەجرىبە ـ ساۋاقلارغا ئىگە بولغان بولۇش

مەزكۇر ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئېلىپ ئەمىر بولغۇچىلارنىڭ ئىسلام فىقھىشۇناسلىرىدىن بولۇشى شەرت ئەمەس، ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا تېخىمۇ ياخشى. ئەگەر ئۇنداق بولمىغاندا ئۆزى بىلەن بىرگە بولغان ئىلىم ئەھلىلىرىدىن پايدىلىنىپ ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلسا بولىدۇ.

تۆۋەندە مەزكۇر شەرتلەر ھەققىدە بىرئاز توختىلىپ ئۆتىمىز.

(1) مۇسۇلمان بولۇش:

بۇنىڭ شەرت قىلىنىشى شۇ سەۋەبتىنكى، كاپىرنىڭ مۇسۇلمانغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشى پۈتۈنلەي يولسىز، ئۇنى مۇنداق ئىشلارغا دەسسىتىش شەرىئەتتە قەتئىي دۇرۇس ئەمەس.

بۇنىڭ شەرئى دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

❶ الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿يا أيها الذين آمنوا أطيعوا الله وأطيعوا الرسـولَ وأولـي الأمر مـنكم﴾** ﴿ئى مۇمىنلەر! الله قا، پەيغەمبەرگە ۋە ئۆزۈڭلاردىن بولغان ئىش ئۈستىدىكىلەرگە ئىتائەت قىلىڭلار.﴾[1]

مەزكۇر ئايەتتە الله تائالا مۇمىنلەرنىڭ ئىچىدىكى ئىش ئۈستىدىكىلەرنىڭ ئۆزلىرىگە ئوخشاش مۇمىن بولۇشىنى كۆرسەتتى.

❷ **﴿ولن يجعلَ الله للكافرين علـى المـؤمنين سـبيلًا﴾** ﴿الله كاپىرلارغا ھەرگىز مۇمىنلەرگە قارشى يول بەرمەيدۇ.﴾[2]

يەنى كاپىرنىڭ مۇسۇلمانىنىڭ ئۈستىگە باشلىق بولۇۋېلىشىغا يول قويۇلمايدۇ. بۇنى قۇرتۇبى مەزكۇر ئايەتنىڭ 4ـ تەپسىرىدە بايان قىلغان.

❸ **﴿ياأيها الذين آمنوا إنْ تطيعوا الذين كفَروا يردوكُم على أعقَابِكُم فَتنقَلبوا خاسـرين﴾** ﴿ئى مۇمىنلەر! ئەگەر سىلەر كاپىرلارغا ئىتائەت قىلساڭلار، ئۇلار سىلەرنى ئارقاڭلارغا (يەنى كۇفرىغا) ياندۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن زىيان تارتىپ قالىسىلەر.﴾[3]

ئەمىرلىكنىڭ تەلىپى ئەمىرگە ئىتائەت قىلىشتۇر. مەزكۇر ئايەتنىڭ تەقەززاسى بويىچە كاپىرغا ئىتائەت قىلىشقا بولمايدۇ. دېمەك، كاپىرنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشىغا ئىگە بولۇشى قەتئىي دۇرۇس ئەمەس.

❹ بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**الْإِسْلَام يعلُو ولَا يعلَى**» «ئۇستۇنلۇك ئىسلامغا مەنسۇپ، ئۇنىڭدىن ئۈستۈن بۇلۇۋېلىشقا بولمايدۇ.»[4]

ئەمىرلىك بىرخىل ئۈستۈنلۈك ھېسابلىنىدۇ، كاپىرنىڭ مۇسۇلمانلاردىن ئۈستۈن بولۇشى دۇرۇس ئەمەس.

---

[1] سۈرە نىسا 59ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە نىسا 141ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] سۈرە ئال ئىمران 149ـ ئايەت

[4] دارى قۇتنى رىۋايىتى، شەيخ ئەلبانىنىڭ «ئىرۋائۇل غەلىل» ناملىق كىتابى 5ـ جىلد 106ـبەت 1268ـ ھەدىس

بۇ مەنە الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدىن ھەم چىقىپ تۇرىدۇ: ﴿وجعلَ كلمةَ الذين كفَروا السفْلَى وكلمةُ الله هي العليا﴾ ﴿كاپىرلارنىڭ سۆزىنى (يەنى شېرىك كەلىمىسىنى) پەس قىلدى، الله نىڭ سۆزى (يەنى كەلىمە تەۋھىد) ئۈستۈندۇر.﴾[1]

بۇ ئايەتنى ئىككى خىل يول بىلەن تەپسىر قىلىش مۇمكىن - بىرى، مەرتىۋە جەھەتتە (يەنى كاپىرلارنىڭ سۆزىنى مەرتىۋە جەھەتتە پەس قىلدى.) يەنە بىرى، شەرئى جەھەتتە (يەنى كاپىرلارنىڭ سۆزىنى شەرئى جەھەتتە پەس قىلدى.)

مانا بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشلىرىغا تەئەللۇق بارلىق ھوقۇقلاردا شەرت قىلىنغان بىر مەسىلە، جىھاد ۋە ئەسكىرى لاگېر ئەمىرلىكى بولسا، ئەنە شۇ ھوقۇقلارنىڭ جۈملىسىدىن ھېسابلىنىدۇ.

بۇ يەردە مۇنداق بىر سوئال تۇغۇلىدۇ: جىھادتا مۇشرىكتىن ياردەم سوراشقا بولامدۇ؟ ياردەم سوراشقا بولسا ئۇنىڭ دائىرىسى قانچىلىك بولىدۇ؟

بۇ مەسىلىدە دۇرۇس ئەمەسلىكنى ئىسپاتلايدىغان دەلىلمۇ بار. يەنى بەدىر غازىتى كۈنى بىر مۇشرىك پەيغەمبەر ﷺ گە مۇسۇلمانلار بىلەن غازاتقا چىقىش تەلىپىنى قويغانىدا پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئۇنىڭغا: «ارجِع فَلَن أستعين بِمشرِك» «قايتىپ كەت! مەن ھەرگىزمۇ مۇشرىكتىن ياردەم سورىمايمەن»[2] دەپ جاۋاب بەرگەنلىكى توغرىسىدىكى ئائىشە رەزىيەالله ئەنھانىڭ ھەدىسىدۇر.

بۇ مەسىلىدە يەنە دۇرۇسلۇقنى ئىسپاتلايدىغان دەلىلمۇ بار. ئۇ بولسىمۇ پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان چاغدا ئابدۇالله ئىبنى ئۇرەيقەت دېگەن بىر مۇشرىكنى يول باشلاشقا سالغانلىقى توغرىسىدىكى ھەدىسى،[3] يەنە ھۇنەين غازىتى كۈنى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ سەفۋان ئىبنى ئۇمەييەدىن تۆمۇر كېيىم ۋە قورال ئارىيەت ئالغانلىقى توغرىسىدىكى ھەدىسى.[4]

پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇشرىكلاردىن جەڭنىڭ ئۆزىدە ياردەم سورىغانلىقىغا ئائىت نۇرغۇن ھەدىسلەر كەلگەن بولسىمۇ لېكىن ئۇ ھەدىسلەر ھۆججەت بولالمايدۇ.[5] مەن شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ مەسىلىدە ئالىملارنىڭ پىكرى بىردەك ئەمەس دەپ قارايمەن.

يېغىپ ئېيتقاندا:

❶ ئەھلى ئىسلامغىدىن بىر بۆلەكلەر مۇشرىكلاردىن ياردەم سوراشتىن مۇتلەق توسقان.

ئائىشە رەزىيەالله ئەنھانىڭ ھۆججەت قىلغان «قايتىپ كەت! مەن ھەرگىزمۇ مۇشرىكتىن ياردەم سورىمايمەن» دېگەن ھەدىسنى دەلىل قىلىپ تۇرۇپ ئۇلار مۇنداق دېگەن: بۇ ئىسپاتلانغان ھەدىس، ئۇنىڭغا قارشى ھەدىسلەر سەھىھلىقتا ۋە قارار ئېلىشتا ئۇنىڭغا باراۋەر كەلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ھەدىسنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى دەۋا قىلىشمۇ قېيىن.[6]

ئىبنى مۇنزىر، جوزجانى ۋە ئۇلاردىن باشقىلارمۇ مۇشۇ كۆزقاراشقا قايىل بولغانلارنىڭ جۈملىسىدىن.[7]

---

[1] سۈرە تەۋبە 40- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[2] مۇسلىم رىۋايىتى

[3] بۇخارى رىۋايىتى 3905- ھەدىس

[4] ئەبۇ داۋۇد، نەسەئى، ئەھمەد ۋە ھاكىم قاتارلىقلار رىۋايىتى

[5] ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى

[6] ئەبۇ بەكرى ئەلھازىمىنىڭ «ئەلئىئتىبارۇ فى ئەن ناسخى ۋەلمەنسۇخى مىنەلئاسار» ناملىق كىتابى 218- بەت

[7] «ئەلمۇغنى ۋەششەرھۇل كەبىير» 10- جىلد 456- بەت

❷ يەنە بىر بۆلەكلەر، سەفۋاندىن ياردەم سوراش ھەققىدىكى ھەدىس «قايتىپ كەت! مەن ھەرگىزمۇ مۇشرىكتىن ياردەم سورىمايمەن» دېگەن ھەدىسنى ئەملدىن قالدۇرىدۇ چۈنكى سەفۋانىڭ ھەدىسىنىڭ تارىخى كېيىن بولۇپ ئۇ ھۇنەين كۈنىسى بولغان ئىش ئىدى، ئاۋۋالقىسى بەدىر كۈنىسىدە بولغان ئىش ئىدى دېگەن قاراشنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ئۇلارنىڭ ئىچىدە يۇقىرىقى ئەملدىن قالدۇرۇلغانلىققا قايىل بولمىغان لېكىن توسۇلغاندىن كېيىن مۇباھىلىققا (يەنى دۇرۇسلۇققا) ئىجازەت بېرىلگەن دېگەنگە قايىل بولغانلارمۇ بار.

ئەبۇ بەكرى ئەلھازىمى مۇنداق دەيدۇ: [يەنە بىر بۆلەكلەر ئەمىرنىڭ مۇشرىكلارنىڭ ئۆزى بىلەن بىللە غازاتقا چىقىشىغا ۋە ئۇلاردىن ياردەم سوراشقا ئىككى شەرت بىلەن رۇخسەت بېرىش ھوقۇقى بار دېگەن قاراشنى ئوتتۇرىغا قويدى. بىرىنچىسى ـ (مۇشرىكلارنىڭ) مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچىدىكى سانى ئاز ۋە شۇنىڭغا ھاجەت چۈشكەن بولۇشى كېرەك. ئىككىنچىسى ـ ئۇ مۇشرىكلار توپىلاڭ كۆتۈرۈشتىن يىراق، ئىشەنچلىك بولۇشى لازىم.

قاچانكى بۇ ئىككى شەرت يوقىلىدىكەن، ئەمىرنىڭ ئۇلاردىن ياردەم سورىشى دۇرۇس ئەمەس. بۇ ئىككى شەرتنىڭ مەۋجۇد بولۇشى بىلەن ئۇلاردىن ياردەم سورىشى دۇرۇس.

ئۇلار بۇنىڭدا ئابدۇللە ئىبنى ئاببباس ﷺ رىۋايەت قىلغان ھەدىسكە ئېسىلغان، پەيغەمبەر ﷺ بەنۇ قەينۇقا يەھۇدىيلىرىدىن ياردەم سورىغان ۋە ئۇلارغا نەرسە ـ كېرەك بەرگەن. سەفۋان ئىبنى ئۇمەييەدىن ھۇنەين كۈنىسى ھەۋازىن جېڭىدە ياردەم سورىغان.

ئۇلىمالار مۇنداق دېدى: ‹ئاخىرقى كۆزقاراش كاپىردىن ياردەم سورىسا بولىدۇ دېگەنگە مەركەزلەشتى. چۈنكى ئائىشە رەزىيەاللە ئەنھانىڭ بەدىر كۈنىسى ھەققىدىكى ھەدىسى قەدىمىي ئىدى، شۇڭا ئۇ ھەدىس ئەملدىن قالدۇرۇلىدۇ.›][1]

مەن ئابدۇللە ئىبنى ئاببباسنىڭ يەھۇدىيلاردىن ياردەم سوراش توغرۇلۇق كەلگەن ھەدىسى زەئىپ، شۇڭا ئۇ ھەدىس ئائىشە رەزىيەاللە ئەنھانىڭ مۇشرىكتىن ياردەم سورىماسلىق توغرىسىدا كەلگەن سەھىھ ھەدىسنى ئەملدىن قالدۇرالمايدۇ دەپ قارايمەن.

ئەمما سەفۋانىڭ ھەدىسىگە كەلسەك، ئۇ ئىسپاتلانغان ھەدىس لېكىن سەفۋان ئۆزى ئۇرۇش قىلمىغان.

ئىبنى قۇدامە ئەلھەنبەلى مۇنداق دەيدۇ: [ئىمام ئەھمەدتىن كاپىردىن ياردەم سوراشنىڭ دۇرۇسلۇقىغا دالالەت قىلىدىغان ھەدىس رىۋايەت قىلىنىدۇ، خىرەقىنىڭ سۆزىمۇ ھاجەت چۈشكەن ۋاقىتتا ياردەم سورىسا بولىدۇ دېگەنگە دالالەت قىلىدۇ، مانا بۇ ئىمام شافىئىنىڭ كۆزقارىشى. بۇنىڭدا ياردەم سورىلىدىغان كاپىرنىڭ مۇسۇلمانلار ھەققىدە يەكىرى ياخشى بولۇشى شەرت ئېتىلىدۇ. ئەگەر ئىشەنچ قىلىنمىسا بۇنىڭدىن ياردەم سوراش دۇرۇس ئەمەس چۈنكى بىز ياردەمسىز تاشلىۋەتكۈچى ۋە مۇجاھىدلارنىڭ يەكرىنى چالغۇتقۇچىغا ئوخشاش، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچىدىكى ئىشەنچ قىلىنمايدىغان كىشىلەردىن ياردەم سوراشتىن توسقان. ئىشەنچسىز كاپىردىن ياردەم سوراشنى تېخىمۇ توسىمىز.][2]

ئىمام نەۋەۋىينىڭ «مەن مۇشرىكتىن ھەرگىزمۇ ياردەم سورىمايمەن» دېگەن ھەدىسنى شەرھىسىدە زىكرى قىلغان سۆزى ئىبنى قۇدامىنىڭ سۆزىگە ئوخشايدۇ چۈنكى ئۇ ھەدىسنى «غازاتتا كاپىردىن ياردەم سوراشقا ھاجەت چۈشمىگەن ئەھۋال ئاستىدا ياكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەققىدىكى

[1] «ئەلئىئتىبارۇ فى ئەن ناسىخى ۋەلمەنسۇخى» 219 ـ بەت

[2] «ئەلمۇغنى ۋەششەرھۇل كەبىير» 10 ـ جىلد 456 ـ بەت

كۆزقارىشى ياخشى بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا مەكروھ» دېگەن بابتا كەلتۈرگەن. ئىمام نەۋەۋىي يەنە بۇ سۆزنىڭ ئىمام شافىئىنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى زىكرى قىلغان.[1]

شەۋكانى مۇنداق دەيدۇ: [ئۆلىمالارنىڭ ئىچىدە ياردەم سوراش چەكلەنگەن ئىدى، كېيىن رۇخسەت بېرىلگەن دېگەنلەرمۇ بار.

ھافىز «ئەتتەلخىس» نامىلىق كىتابتا مۇنداق دېگەن: «مانا بۇ كۆزقاراش، سۆزلەرنىڭ ئەڭ توغرىراقى. بۇنى ئىمام شافىئى رەھىمەھۇللاھمۇ ئوچۇق بايان قىلغان.»

مۇشرىكتىن ياردەم سوراشنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىنى ئالىملاردىن يەنە بىر گۇرۇھ ئوتتۇرىغا قويغان. بۇنى ئىمام شافىئى رىۋايەت قىلغان.

«ئەلبەھر» نامىلىق كىتابتا ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ھەم ئۇنىڭ پىكىرداشلىرىدىن شۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «كاپىرلار ۋە پاسىقلار الله نىڭ بۇيرۇق ۋە چەكلىمىلىرىگە رىئايە قىلسا ئۇلاردىن ياردەم سوراش دۇرۇس. ئۇلار پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھۇنەين كۇنىسى سەفۋان ئىبنى ئۇمەييەدىن ياردەم سورىغانلىقىنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرىدۇ.

يەنە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: مۇسۇلمانلار بىلەن رۇملۇقلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېلىشىم ھاسىل بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمانلارنىڭ كەينىدىكى يەنە بىر دۇشمەنگە قارشى غازات قىلىدۇ دېگەن» بۇ خەۋىرىنىمۇ دەلىل قىلىپ كەلتۈرىدۇ.

«ئەلبەھر» نامىلىق كىتابتا يەنە مۇنداق دېيىلگەن: «بارلىق ئالىملارنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن مۇناپىقتىن ياردەم سوراش دۇرۇس. پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئابدۇلله ئىبنى ئۇبەي ۋە ئۇنىڭ دوستلىرىدىن ياردەم سورىغانلىقى بۇنىڭ دەلىلى.» ئالىملارنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن كاپىرلارغا قارشى پاسىقلاردىن ياردەم سوراش دۇرۇس. ھادەۋىيە قاتارلىق بەزى ئەھلى ئىلىملەر كاپىرلار ۋە پاسىقلاردىن ياردەم سوراش دۇرۇس ئەمەس، ئەمما ياردەم سورالغان كاپىر ۋە پاسىقلارنىڭ مۇسۇلمانلار ئىچىدىكى ئورنىنى تۆۋەن ھالەتتە كونترول قىلىپ تۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلار ئۈستىدىن شەرىئەت ئەھكاملىرىنى يۈرگۈزىدىغان مۇسۇلمانلاردىن تەركىپ تاپقان خەلىپىنىڭ خاس بىر گۇرۇھ ئادەملىرى بولسا دۇرۇس بولىدۇ دېگەننى شەرت قىلدى.

ئابدۇلله ئىبنى ئۇبەي ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولغان مۇناپىقلار پەيغەمبەر ﷺ بىلەن بىرگە غازاتقا چىقاتتى، ۋەھالەنكى، ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانلار ئىچىدىكى ئورنى ئاشۇنداق تۆۋەن ھالەتتە ئىدى.][2]

❸ مېنىڭ كۆزقارىشىمچە، غازاتتا كاپىرلاردىن ياردەم سوراش توغرۇلۇق كەلگەن ھەدىسلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق قارىمۇ ـ قارشىلىق يوق، الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر. ئۇ ھەدىسلەرنىڭ ھەربىرىنى ياردەم سوراشنىڭ مۇئەييەن ھالىتىگە قارىتىش كېرەك. ئائىشە رەزىيەالله ئەنھانىڭ «مەن ھەرگىزمۇ مۇشرىكتىن ياردەم سورىمايمەن» دېگەن ھەدىسى كاپىردىن جەڭنىڭ ئۆزىدە ياردەم سوراشتىن توسۇشقا قارىتىلىدۇ، ئۇ ھەدىسنىڭ ھۆكمى ئومۇمىي.

ئۇرۇشنىڭ ئۆزىدە دېيىشمىنىڭ سەۋەبى، ھەدىسنىڭ تېكىستى شۇنىڭغا دالالەت قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر: «خرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم قبلَ بدرٍ فلما كانَ بِحرة الْوبرة أدركه رجلٌ قد كانَ يذكر منه جرأةٌ ونجدةٌ ففَرح أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم حين رأوه، فلما أدركه قالَ لرسول الله صلى الله عليه وسلم جِئْت لأتبعك وأصيب معك ، قالَ له رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: «تؤمن بِالله ورسوله؟» قالَ: لا، قالَ فارجع فلن

[1] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 12ـجىلد 198ـ بەت

[2] «نەيلۇل ئەۋتار» 8ـ جىلد 44ـ بەت

أستعين بِمشرِك» پەيغەمبەر ﷺ بەدىر تەرەپكە قاراپ چىقىپ ھەررەتۋلۇەبرى دېگەن يەرگە كەلگەندە ئۇ زات بىلەن بىر ئادەم ئۇچراشتى، ئۇ ئادەمنىڭ جۈرئەتلىك ۋە شىجائەتلىك ئىكەنلىكى تىلغا ئېلىناتتى. پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ساھابىلىرى ئۇ ئادەمنى كۆرگەندە خۇشال بولۇشتى. ئۇ ئادەم پەيغەمبەر ﷺ بىلەن ئۇچراشقاندا پەيغەمبەر ﷺ گە مۇنداق دېدى: ‹مەن ساڭا ئەگىشىپ سەن بىلەن بىرگە غەنىمەتكە ئېرىشەي دەپ كەلدىم.› پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «الله ۋە الله نىڭ رەسۇلىغا ئىمان كەلتۈرەمسەن؟» ئۇ ئادەم: ‹ياق› دېدى. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «قايتىپ كەت! مەن ھەرگىزمۇ مۇشرىكتىن ياردەم سورىمايمەن.»[1]

بۇ ھەدىسنى كۆچلەندۈرىدىغان نۇرغۇن ھەدىسلەر بار بولۇپ، بەرا ﷺ نىڭ ھەدىسىمۇ ئۇنىڭ قاتارىدىندۇر. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «أَتى النبِي صلى الله عليه وسلم رجلٌ مقنع بِالْحديد فَقَالَ يا رسولَ الله أُقَاتِلُ و أُسلم قَالَ أَسلم ثُم قَاتِلْ فَأَسلَم ثُم قَاتلَ فَقُتلَ فَقَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عملَ قَليلًا وأُجِر كَثيرا» «پەيغەمبەر ﷺ نىڭ قېشىغا تۆمۈر قالپاق كىيگەن بىر كىشى كېلىپ مۇنداق دېدى: ‹ئى رەسۇلۇالله! ئاۋۋال ئۇرۇش قىلايمۇ ياكى ئىمان ئېيتايمۇ؟› پەيغەمبەر ﷺ: «ئاۋۋال ئىمان ئېيتقىن، ئاندىن ئۇرۇش قىلغىن» دېدى. ئۇ ئادەم مۇسۇلمان بولدى، كېيىن ئۇرۇش قىلىپ ئۆلتۈرۈلدى. پەيغەمبەر ﷺ: «ئۇ ئادەم ئاز ئەمەل قىلىپ، كۆپ ئەجرگە ئېرىشتى» دېدى.[2]

خۇبەيب ئىبنى يەسافنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «أُتيت رسولَ الله صلى الله عليه وسلم وهو يريد غَزوا أَنا ورجلٌ من قَومي ولَم نسلم فَقُلْنا إِنا نستحيِي أَنْ يشهد قَومنا مشهدا لَا نشهده معهم قَالَ أَو أَسلَمتما؟ قُلْنا لَا قَالَ إِنا لَا نستعين بِالْمشرِكين علَى الْمشرِكين قَالَ فَأَسلَمنا وشهدنا معه» مەن پەيغەمبەر ﷺ نىڭ قېشىغا كەلدىم، پەيغەمبەر ﷺ بىر غازاتنى ئىراده قىلىۋېتىپتىكەن، مەن ۋە مېنىڭ قەۋمىمدىن بىر ئادەم كەلگەن ئىدۇق، بىز (ئۇ چاغدا) مۇسۇلمان بولمىغان. بىز دېدۇق: ‹ھەقىقەتەن بىز قەۋمىمىز قاتناشقان بىر سورۇنغا ئۇلار بىلەن بىرگە قاتناشماسلىقتىن ھايا قىلىمىز.› پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «سىلەر ئىمان ئېيتامسىلەر؟» بىز: ‹ياق› دېدۇق. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «شۇبھىسىزكى، بىز مۇشرىكلاردىن مۇشرىكلارغا قارشى ياردەم سورىمايمىز.» خۇبەيب دېدى: ‹بىز ئىمان ئېيتتۇق ۋە پەيغەمبەر ﷺ بىلەن بىرگە قاتناشتۇق.›[3]

ئەبۇ ھۇمەيد ئەسسائىدى ﷺ دىن مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىنىدۇ: «أَن النبِي صلى الله عليه وسلم خرج يوم أُحد حتىَ إِذَا جاوز ثنية الوداع فَإِذَا هو بكتيبة خشناء، فَقَالَ : من هؤلَاءِ، قَالُوا: عبد اللهِ بن أُبي في سـتمائة مـن مواليه من بني قينقاع، فَقَالَ: وقَد أَسلَموا؟، قَالُوا: لَا يا رسول الله، قال: مروهم فليرجعوا فَإِنا لَا نستعين بِالْمشـركين علَى الْمشـركين» پەيغەمبەر ﷺ ئۇھۇد كۈنىسى چىقتى، ھەتتاكى سەنىيەتۇل ۋىدا دېگەن تاغدىن ئۆتىۋېتىپ بىر جەڭگىۋار قوشۇننى كۆردى. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «ئاۋۇ كىملەر؟» ئۇلار مۇنداق دېيىشتى: ‹ئابدۇالله ئىبنى ئۇبەي بىلەن بەنۇ قەينۇقا يەھۇدىيلىرىدىن 600 ئادەم.› پەيغەمبەر ﷺ

[1] مۇسلىم رىۋايىتى
[2] «سەھىھۇل بۇخارى» 2808- ھەدىس
[3] ئەھمەد ۋە تەبەرانىي رىۋايىتى

مۇنداق دېدى: «ئۇلار مۇسۇلمان بولۇپتىمۇ؟» ساھابىلەر مۇنداق دېيىشتى: ‹ياق، ئى رەسۇلۇللاھ!› پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «ئۇلارنى بۇيرۇمىلار، قايتىپ كەتسۇن! بىز ھەققىتەن مۇشرىكلاردىن مۇشرىكلارغا قارشى ياردەم سورىمايمىز.»[1]

بۇ ھەدىسلەرنىڭ، كاپىرلاردىن جەڭنىڭ ئۆزىدە ياردەم سوراشتىن توسۇش ھەققىدىكى مەنىسى ئوچۇق. بۇ ھەدىسلەرگە قارشى ھەدىس يوق.

سەفۋانىنىڭ ھەدىسىگە كەلسەك، ئۇنىڭدا سەفۋانىنىڭ ئۆزىدىن جەڭدە ياردەم سورىغانلىق توغرۇلۇق گەپ يوق بەلكى ئۇنىڭدىن قورال ئارىيەت ئېلىش ئارقىلىق ياردەم سورالغان. شۇڭلاشقا بۇ ھەدىسنى كاپىردىن ياردەم سوراشنىڭ مۇئەييەن بىر تۈرىگە قارىتىش كېرەك.

بەزىلەر «إن الله يؤيد هذا الدين بالرجل الفاجر» «اللە ھەقىقەتەن بۇ دىننى پاسىق ئادەم بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ» دېگەن ھەدىسنى ۋە مۇسۇلمانلار بىلەن بىرگە ئۈرۈشقا قاتناشقان بۇ پاسىقنى ھۆججەت قىلىپ كەلتۈرىدۇ. ئەمما بۇ ھەدىستە مۇشرىكتىن ياردەم سورىغانلىققا ھېچقانداق دەلىل يوق چۈنكى پاسىقلىقتىن شېرىك مەقسەت ئەمەس. بۇ پاسىقنىڭ قىسمىسى توغرۇلۇق كەلگەن باشقا ھەدىسلەر بىلەن شۇ گەپ ئېنىق بولغانكى، ئۇ ئىسلامنى ئاشكارا قىلاتتى، شېرىكنى ئاشكارا قىلمىغان ئىدى. دۇنيانىڭ ئەھكاملىرى زاھىرغا يۈرگۈزۈلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «فَقَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لرجلٍ ممن معه يدعي الْإِسْلَام: هذا من أهل النارِ» پەيغەمبەر ﷺ ئىسلامنى دەۋا قىلىدىغان، ئۆزى بىلەن بىرگە بولغان بىر ئادەمگە مۇنداق دېگەن: «بۇ دوزاخ ئەھلىدىندۇر.»[2]

ئىبنى ھەجەر بۇ ئادەم توغرۇلۇق مۇنداق دەيدۇ: [تەبەرانىينىڭ ئەكسەم ئىبنى ئەبىلجۆۋن ئەلخۇزائىدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدە مۇنداق كەلگەن: «قَالَ: قُلْنا: يا رسولَ الله، فُلانٌ يجزئ في الْقتال؟ قَالَ: هو في النارِ، قُلْنا: يا رسولَ الله، إذَا كَانَ فُلانٌ في عبادته واجتهاده ولين جانِبِه في النارِ، فَأين نحن؟ قَالَ: صلى الله عليه وسلم: ذَلك أخبثُ النفَاقِ، قَالَ: فكُنا نتحفظُ عليه في الْقتال» ئەكسەم مۇنداق دەيدۇ: بىز: ‹ئى رەسۇلۇللاھ! پالانى، جەڭدە (كاپىرلارغا) تېتىدى› دېدۇق. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «ئۇ ئادەم دوزاختىدۇر.» بىز دېدۇق: ‹ئى رەسۇلۇللاھ! ئەگەر پالانى ئۆزىنىڭ ئىبادىتى، ئىجتىھادى ۋە يۇمشاقلىقىدا دوزاختا، بولسا بىز نەدە بولىمىز؟› پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «ئەنە ئاشۇ مۇناپىقلىقنىڭ ئەك پاسكىنىسىدۇر.» ئەكسەم مۇنداق دەيدۇ: ‹بىز ئۇرۇشتا ئۇنىڭ بىلەن قوغدىلىناتتۇق.›][3]

مەن، غازاتتا كاپىردىن ياردەم سوراشتىن توسۇش توغرۇلۇق كەلگەن يۇقىرىقى دەللىلەرنىڭ ھېچقانداق چىگىشلىكى يوق. پەقەت رەسۇلۇللاھ ﷺ نىڭ: «ستصالحونَ الروم صلْحا وتغزونَ أنتم وهم عدوا من ورائكُم» «پات يېقىندا سىلەر رۇملۇقلار بىلەن كېلىشىم تۈزۈپ، ئۇلار بىلەن بىرگە كەينىڭلاردىكى (ئۇچىنچى) بىر دۈشمەنگە قارشى غازات قىلىسىلەر» دېگەن ھەدىس ئۇنىڭدىن مۇستەسنا دەپ قارايمەن.[4]

---

[1] تەبەرانىي رىۋايىتى

[2] «سەھىھۇل بۇخارى» 4203- ھەدىس

[3] «فەتھۇل بارى» 7- جىلد 472-، 473- بەتلەر

[4] ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

شەۋكانى بۇ ھەدىسنى مۇشرىكلاردىن ياردەم سوراش توغرۇلۇق كەلگەن بابتا كەلتۈرگەن بولسىمۇ ئۇ، دەللىللەرنى ئىسپاتلاپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېگەن: [دەللىللەرنىڭ زاھىرىدىن چىققان خۇلاسە شۇكى، مۇشرىك بولغان ئادەمدىن ياردەم سوراش مۇتلەق دۇرۇس ئەمەس.][1]

شەۋكانى زى مىخبەرنىڭ ھەدىسنى مۇشرىكلاردىن ياردەم سوراشتىن توسۇش توغرۇلۇق كەلگەن دەللىللەرگە قارشى دەپ قارىمىدى ھەمدە ئۇ ھەدىسنى (مۇشرىكتىن ياردەم سوراشنىڭ) دۇرۇسلۇقىغا دەلىل دەپمۇ ھېسابلىمىدى. بۇنىڭ سەۋەبى شۇ بولۇشى مۇمكىنكى، زى مىخبەرنىڭ ھەدىسى خەۋەر بېرىش خاراكتېرى بىلەن كەلگەن بولۇپ، ئۇ بۇيرۇش ياكى توسۇشنى چۈشەندۈرمەيدۇ. ئەگەر خەۋەر تەرتىپ بويىچە ماختاش ياكى سۆكۈشنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولسا ئۇنىڭدىن مۇستەسنا ئىدى.

ھەق گەپ شۇكى، زى مىخبەرنىڭ ھەدىسىنىڭ تولۇقلىمىسى بار بولۇپ، ئۇ تولۇقلىما ماختاش ۋە سۆكۈشنى بىللە ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئۇ بولسىمۇ تۆۋەندىكىچە: «ستصالحونَ الروم صلْحا أمنا تُم تغزونَ أنتم وهم عدوا فَتنصرونَ ثُم تنزِلُونَ مرجاً، فَيرفَع رجلٌ من أهلِ الصليب الصليب فَيقُولُ غَلَب الصليب فَيغضب رجلٌ مـن الْمسلمين فَيقُوم إِلَيه فَيدفَعه، فَعند ذَلك تغدر الروم ويجمعونَ للْملْحمـة» «سىلەر رۇملۇقلار بىلەن تىنچلىق كېلىشىمى تۈزەيسىلەر، ئۇنىڭدىن كېيىن سىلەر ئۇلار بىلەن (يەنە بىر) دۈشمەنگە قارشى ئۇرۇش قىلىسىلەر، نەتىجىدە سىلەر غەلىبە قىلىسىلەر. ئۇنىڭدىن كېيىن بىر يايلاق زېمىنغا چۈشىسىلەر، خرىستىئانلاردىن بىر ئادەم كىرىس بەلگىسىنى (يەنى ✝ بەلگىسىنى) كۆتۈرۈپ (سۇلھىنى بۇزۇش مەقسىتىدە مۇسۇلمانلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈش ئۈچۈن) مۇنداق دەيدۇ: كىرىس غەلىبە قىلدى. ئاندىن مۇسۇلمانلاردىن بىر ئادەم ئاچچىقلاپ قوپۇپ ئۇ خرىستىئان ئادەم تەرەپكە بېرىپ ئۇنى ئىتتىرىۋېتىدۇ. شۇ چاغدا رۇملۇقلار كېلىشىمنى بۇزۇپ چوڭ جەڭگە توپلىشىدۇ.»[2]

بۇ ھەدىس خەۋەر بولۇپ بۇنىڭدا «سىلەر غەلىبە قىلىسىلەر» دېگەن ماختاش بار، يەنە «رۇملۇقلار ئەھدىنى بۇزۇپ چوڭ جەڭگە توپلىشىدۇ» دېگەن سۆكۈش ھەم بار. مانا بۇ ھەدىس، مۇشرىكلاردىن ياردەم سوراشتىن توسۇش ھەققىدە كەلگەن ئوچۇق ھەدىسلەرگە قارشى كەلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن شەۋكانى مۇشرىكتىن ياردەم سوراشتىن توسۇشنىڭ ۋە ئۇنىڭ دۇرۇسلۇقىنىڭ دەللىللىرىنى ھەم شۇنداقلا بۇ ھەقتىكى ئالىملارنىڭ سۆزلىرىنى زىكرى قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: خۇلاسە گەپ شۇكى، دەللىللەرنىڭ زاھىرى مۇشرىك بولغان ئادەمدىن ياردەم سوراش مۇتلەق دۇرۇس ئەمەس. چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «بىز ھەقىقەتەن مۇشرىكلاردىن ياردەم سورىمايمىز»، يەنە شۇنىڭدەك پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «مەن مۇشرىكتىن ياردەم سورىمايمەن» دېگەن بۇ سۆزلىرىدە ئومۇمىيلىق بار. مۇشرىكتىن ياردەم سوراشنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىنى الله تائالانىڭ: ﴿ولَن يجعلَ الله للْكَافرين علَى الْمؤمنين سـبِيلًا﴾ ﴿الله كاپىرلارغا ھەرگىز مۇمىنلەرگە قارشى يول بەرمەيدۇ﴾ دېگەن سۆزى، ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىمنىڭ بەرا ﷺ دىن رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسى كۇچلەندۈرىدۇ. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «أَتى النبِي صلى الله علَيه وسلم رجـلٌ مقَنع بِالْحديد فَقَالَ يا رسولَ الله أُقَاتلُ و أُسلم قَالَ أَسلم ثُم قَاتلْ فَأُسلم ثُم قَاتلَ فَقُتلَ فَقَالَ رسولُ الله صلى الله علَيـه وسلم عملَ قَليلًا وأُجِر كَثيرا» پەيغەمبەر ﷺ نىڭ قېشىغا تۆمۈر قالپاق كىيگەن بىر كىشى كېلىپ مۇنداق دېدى: ‹ئى رەسۇلۇلله! ئاۋۋال ئۇرۇش قىلايمۇ ياكى ئىمان ئېيتايمۇ؟› پەيغەمبەر ﷺ: «ئاۋۋال ئىمان

[1] «نەيلۇل ئەۋتار» 8- جىلد 45- بەت

[2] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

ئېيتقىن، ئاندىن ئۇرۇش قىلغىن» دېدى. ئۇ ئادەم مۇسۇلمان بولدى، كېيىن ئۇرۇش قىلىپ شەھىد بولدى. پەيغەمبەر ﷺ: «ئۇ ئادەم ئاز ئەمەل قىلىپ، كۆپ ئەجرگە ئېرىشتى» دېدى.[1]

بۇ مەسىلىنىڭ خۇلاسىسى شۇكى، ئائىشە رەزىيەللە ئەنھانىڭ «مەن ھەرگىزمۇ مۇشرىكتىن ياردەم سورىمايمەن» دېگەن ھەدىسى مۇشرىكتىن ھەرقانداق ھالەتتە، جەڭدە ياكى تەييارلىق كۆرۈشتە ياكى ئۇنىڭدىن باشقا ئىشلاردا ياردەم سوراشنى توسۇش توغرىسىدا كەلگەن ئومۇمى دەلىل بولۇپ، بۇ توسۇشنىڭ ئىچىدىن مۇشرىكتىن ياردەم سوراشنىڭ دەللىلەر بىلەن قارار ئالغان بىرنەچچە تۈرلۈكلىرى ئايرىۋېلىنىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

❶ كاپىرلاردىن تېخنىكا ساھەسىدە ياردەم ئېلىش

خۇددى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھىجرەت يولىدا ئابدۇللە ئىبنى ئۇرەيقىتتىدىن ياردەم سورىغىنىغا ئوخشاش. بۇ دەلىلنى ئائىشە رەزىيەللە ئەنھانىڭ يۇقىرىقى ھەدىسىنىڭ ئومۇمىيلىقىنى خاسلاشتۇرغۇچى دەپ ئېتىبارغا ئېلىشىمىز مۇمكىن چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ياردەم سورىغىنى ئائىشە رەزىيەللە ئەنھانىڭ ھەدىسىگە نىسبەتەن ۋاقىت جەھەتتىن ئىلگىرى.

يەنە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ بەدىر غازىتىدا ئەسىرگە چۈشكەن مۇشرىكلاردىن، مۇسۇلمانلارنىڭ پەرزەنتلىرىگە يېزىق ئۆگىتىپ قويۇشنى ئەسىرلىكتىن قۇتۇلۇشنىڭ تۆلىمى سۈپىتىدە قوبۇل قىلىپ پايدىلانغانلىقىمۇ، مەزكۇر ھەدىستە ئىپادىلەنگەن چەكلىمىنىڭ دائىرىسىنى تارايتىدىغان ئامىل بولۇپ ھېسابلىنىدۇ چۈنكى بۇ ئىش مەزكۇر ھەدىس ئېيتىلىپ بولغاندىن كېيىن يۈز بەرگەن.

بەدىر ئەسىرلىرىنىڭ قىسسىسى توغرۇلۇق «ئەزۋائۇل بايان» ناملىق تەپسىرنىڭ ئاپتورى شەيخ ئەتىيە ئىبنى مۇھەممەد سالىم تولۇقلىما قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: [پەيغەمبەر ﷺ نىڭ بەدىر ئەسىرلىرىدىن مۇسۇلمانلارنىڭ پەرزەنتلىرىگە تەلىم بېرىش توغرۇلۇق ياردەم سورىغىنى ئىككى ئىشقا دالالەت قىلىدۇ. ئۇنىڭ بىرىنچىسى، تەلىم ـ تەربىيە ئىشلىرىغا قاتتىق ئەھمىيەت بېرىشى. ئىككىنچىسى، كاپىرنىڭ مۇسۇلمانغا دىنغا ئالاقىسى يوق نەرسىلەرنى ئۆگىتىشىنىڭ دۇرۇسلۇقى. خۇددى ھازىرقى زامانىدا مەۋجۇد بولۇۋاتقان ئىنژېنېرلىق، تېببابەتچىلىك، تېرىقچىلىق، جەڭ (تاكتىكىلىرى) ۋە شۇنىڭدەك سانائەت ئىشلىرىغا ئوخشاش بۇ نەرسىلەرنى كاپىردىن ئۆگەنسە بولىدۇ.][2]

ئىبنى قەييۇم رەھىمەھۇللە كاپىرنىڭ تېخنىكىسىدىن پايدىلىنىپ دۇشمەنگە جاسۇسلۇق قىلىشنىڭ يەنە بىر كۆرۈنۈشىنى زىكرى قىلىپ، ھۆدەيبىيە قىسسىسىنىڭ فىقھى پايدىلىرى توغرۇلۇق مۇنداق دېدى: [ئىشەنچلىك مۇشرىكتىن جىھادقا ھاجەت چۈشكەندە پايدىلىنىشنىڭ دۇرۇسلۇقى ئۇ پايدىلارنىڭ جۇملىسىدىندۇر چۈنكى ئۇيەينەتۇلخۇزائى دېگەن جاسۇس شۇ ۋاقىتتا كاپىر ئىدى. ئۇنىڭدا شۇنداق مەنپەئەت بار ئىدىكى، ئۇنىڭ دۇشمەنگە ئارىلىشىشى ۋە ئۇنىڭ ئۇلارنىڭ خەۋەرلىرىنى ئېلىشى ئاسانراق ئىدى.][3]

مەن خۇزائە قەبىلىسىنىڭ مۇسۇلمانلىرى ۋە ئۇنىڭ كاپىرلىرىنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ﷺ ئۈچۈن سەممىي كىشىلەر ئىدى دەپ قارايمەن.

❷ سېتىۋېلىش ياكى ئارىيەت ئېلىش ئارقىلىق كاپىرنىڭ قوراللىرىدىن پايدىلىنىش

[1] «نەيلۇل ئەۋتار» 8ـ جىلد 45ـ بەت

[2] «ئەزۋائۇل بايان» 9ـ جىلد 357ـ بەت

[3] «زادۇل مەئاد» 2ـ جىلد 127ـ بەت

چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ سەفۋان ئىبنى ئۇمەييەدىن ھۇنەين غازىتى كۈنى تۆمۈر كىيىم ۋە قورال ئاريەت ئالغان. بۇ ھەدىسنىڭ ۋاقتى يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ زامانىدىن كېيىن بولغانلىقى ئۈچۈن يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ چەكلەش دائىرىسىنى قىسمەن تارايتىدۇ. ئۇ ھەدىس (يەنى سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە ﷺ نىڭ ھەدىسى) ئائىشە رەزىيەللە ئەنھانىڭ «مەن مۇشرىكتىن ھەرگىزمۇ ياردەم سورىمايمەن» دېگەن ھەدىسنى پۈتۈنلەي ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ دەپ ئېتىبارغا ئېلىش خاتا.

بۇنىڭدىن تۆۋەندىكى ئىككى نۇقتىنى يەكۈنلەشكە بولىدۇ:

① ئۇرۇش سېپىدە ياكى ئۇنىڭ تاكتىكا پىلانلىرىدا ۋە ياكى ئۇنىڭغا نازارەتچىلىك قىلىش قاتارلىق ئۇرۇشقا بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولغان ئىشلاردا كاپىردىن پايدىلىنىشقا بولمايدۇ.

② يول كۆرسىتىپ قويۇش ياكى ئۇرۇش مەيدانىدىن باشقا جايلاردا، جۈملىدىن ھەربىي گازارمىلاردا مۇسۇلمانلارغا ھەربىي ئىشلاردىن تەلىم بېرىش قاتارلىق ئىشلاردا كاپىردىن پايدىلىنىشقا بولىدۇ. قورال ـ ياراق، ئوق ـ دورا سېتىۋېلىش، ئاريەت ئېلىش، يېڭى تېپتىكى قورال ـ ياراقلارنى ئىجاد قىلىش، پەن ـ تېخنىكىغا ئائىت بىلىملەرنى ئۆگىنىش قاتارلىق ئۇرۇشنىڭ دەل ئۆزىگە ياكى ئۇنىڭ پىلان ـ تاكتىكىلىرىغا بىۋاستە ئالاقىسى بولمىغان ئىشلاردا كاپىر بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا بولىدۇ. ئەمما ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشتا ئىسلام قانۇنشۇناسلىرى ئوتتۇرىغا قويغان «ئۇنىڭ مۇسۇلمانلارغا ياخشى كۆزدە قارايدىغان بولۇشى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن ئېھتىياجى چۈشكەن بولۇشى ۋە ئۇنى مۇسۇلمانلار ئۈستىگە ھوقۇقدار قىلىپ قويماسلىق» قاتارلىق شەرتلەر ئۆلچەم قىلىنىدۇ.

قېرىنداش، كاپىردىن پايدىلىنىشنىڭ دۇرۇس بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقىنىڭ تۈرلىرىگە ئوبدان دىققەت قىلىڭ!

ئىبنى قۇدامىنىڭ ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلدىن نەقىل قىلىپ «ئىمام ئەھمەد مۇشرىكتىن ياردەم سوراشنى دۇرۇس كۆرگەن.»[1] دېگەن سۆزىگە، قازى ئەبۇ يەئلا باغىيلارغا قارشى ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۇرۇش توغرۇلۇق قارشىلىق كۆرسەتتى: [باغىيلارغا قارشى ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۇرۇشقا ئوتتۇرىدا كېلىشىم تۈزۈلگەن مۇشرىكتىن ۋەنە زىممىي مۇشرىكتىن پايدىلىنىشقا بولمايدۇ. ئىمام ئەھمەد كاپىرلارغا قارشى ئېلىپ بارىدىغان ئۇرۇشتا زىممىي مۇشرىكتىن پايدىلىنىشتىن توسقان، باغىيلارغا قارشى ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۇرۇشتا تېخىمۇ شۇنداق بولۇشى كېرەك.][2]

مۇشۇنىڭغا ئاساسەن ئىبنى قۇدامىنىڭ ئىمام ئەھمەدتىن قىلغان رىۋايىتىنى، مۇشرىكتىن ياردەم سوراشنىڭ تۈرلىرىنىڭ ئىچىدىن مۇتلەق ياردەم سوراشقا ئەمەس، دۇرۇس بولىدىغانلىرىغا قارىتىش لازىم. چۈنكى بىزدە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ كاپىردىن جەڭدە ياردەم سورىغانلىقى سەھىھ رىۋايەت بىلەن ئىسپاتلانمىغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە اللە تائالا: ﴿**والذين كفَروا بعضهم أولِيـاءُ بعـض**﴾ ﴿كاپىرلار (ياردەمدە ۋە مىراستا) بىر ـ بىرىگە ئىگىدۇر.﴾[3]، ﴿**وقَاتلُوا المشركين كَافَّةً كَمـا يقَـاتلُونكُم كَافَّـةً**﴾ ﴿مۇشرىكلار سىلەرگە بىرلىكتە ھۇجۇم قىلغاندەك، سىلەرمۇ ئۇلارغا قارشى بىرلىكتە ئۇرۇش قىلىڭلار.﴾[4]، ﴿**إِنْ يثْقَفُوكُم يكُونوا لَكُـم أَعداءً ويبسطُوا إِلَيكُم أَيديهم وأَلْسِنتهم بِالسوءِ وودوا لَو تكْفُرونَ**﴾ ﴿ئەگەر ئۇلار سىلەرنى يەڭسە سىلەرگە دۈشمەن

[1] «ئەلمۇغنى ۋەشىرھۇل كەبىير» 10ـ جىلد 456ـ بەت

[2] «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» 55ـ بەت

[3] سۈرە ئەنفال 73ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] سۈرە تەۋبە 36ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

بولىدۇ، سىلەرگە زىيانكەشلىك قىلىدۇ، سىلەرنى تىللايدۇ، سىلەرنىڭ مۇرتەد بولۇشۇڭلارنى ئارزۇ قىلىدۇ.﴾[1] دېگەن تۇرسا!

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز مەزھەپ فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ كىتابلىرىدا جەڭدە كاپىردىن يارىدەم سوراشنىڭ دۇرۇسلۇقى توغرۇلۇق نەقىل قىلىنغان سۆزلەرنىڭ مۇتلەقلىكىگە قوشۇلالمايمىز. جەڭ بولسا، جىھادتىن ۋە غازاتتىن تار دائىردىراق. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇئەييەن ھالەتتە يارىدەم سوراش دۇرۇس، مۇتلەق يارىدەم سوراش دۇرۇس ئەمەس.

لېكىن ئەبۇ مۇھەممەد ئىبنى ھەزىم غازاتتا كاپىردىن يارىدەم سوراشنى دۇرۇس كۆرگەن. مەن بۇ دۇرۇس كۆرۈش شۇنىڭ دۇرۇسلۇقىنى ئۇقتۇرىدىغان ھەدىسلەرنىڭ سەۋەبىدىن بولماستىن بەلكى قىستىلىش ھالىتىنى كۆزدە تۇتقانلىقتىن كېلىپ چىققان دەپ قارايمەن چۈنكى يارىدەم سوراشنىڭ دۇرۇسلۇقى توغرۇلۇق كەلگەن ھەدىسلەر يارىدەم سوراشقا ھۆججەت بولالمايدۇ.

بېشىغا كۇن چۈشكەن كىشىگە رۇخسەت بېرىش ئايىتىنى دەلىل كەلتۈرۈپ تۇرۇپ ئۇ مۇنداق دېگەن: [بىز بۇنى «كىتابۇلجىھاد»تا پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «ھەقىقەتەن بىز مۇشرىكتىن يارىدەم سورىمايمىز» دېگەن سۆزىنى زىكرى قىلغان ئىدۇق. بۇ ھەدىس ھوقۇقتا ياكى بىرەر شەيئىدە مۇشرىكتىن پايدىلىنىشتىن توسۇشتىكى ئومۇمى بىر ھەدىستۇر. ساغلام ئىجمائىدا كەلگەن مۇشرىكتىن پايدىلىنىشنىڭ دۇرۇسلۇقىنى ئىپادىلەيدىغان ئۇلاغ خىزمىتى، مەدىكارلىققا سېتىۋېلىش ياكى ھاجەتنى ئادا قىلىش ۋە شۇنىڭدەك خارلىقتىن چىقالمايدىغان ئىشلارغا سېلىش ئۈنىڭدىن مۇستەسنا.

مۇشرىك دېگەن ئومۇمى بىر نام بولۇپ زممي كاپىر ۋە ھەربي كاپىرغا ئورتاق ئىشلىتىلىدۇ.

بىزنىڭ كۆزقارىشىمىزدا ئادالەت ئەھلىدە (يەنى مۆمىنلەردە) كۈچ ـ قۇۋۋەت بولۇپ تۇرۇپ ئۇلار ھالاكەتكە يېقىنلىشىپ قالسا ۋە بۇ مۇسىبەتتە ئۇلارنىڭ ھېچقانداق چارىسى بولمىسا؛ ئۇلار ئەھلى ھەرب (يەنى مۇسۇلمانلار بىلەن ئوتتۇرىدا سۇلھى بولمىغان كاپىر) بىلەن پاناھلانسا ۋە ئەھلى زممي بىلەن قوغدالسا؛ ئۇلار (يەنى ئەھلى ھەرب ۋە ئەھلى زممي) غەلىبە قىلغان ھالەتتە ھەم بىرەر مۇسۇلمانغا ۋە بىرەر زممىيغا قان، مال ياكى ھالال بولمايدىغان ھۆرمەتكە ئىگە نەرسىلەردە ئەرزىيەت بەرمەيدۇ دەپ جەزم قىلسا، ھېچقىسى يوق.

بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ: **﴿وقَد فَصلَ لَكُم ما حرم علَيكُم إلا ما اضطُررتم﴾** ﴿زۆرۈرىيەت بولمىغۇچە يېيىش **ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنى الله سىلەرگە ئوچۇق بايان قىلغان تۇرسا﴾**[2] دېگەن سۆزىدۇر.

مانا بۇ بېشىغا كۇن چۈشكەن ھەرقانداق ئادەمگە نىسبەتەن ئومۇمى بىر ھۆكۈم بولۇپ، قۇرئان ۋە ھەدىسىنىڭ ياكى ئىجمائىنىڭ توسقىنى ئۈنىڭدىن مۇستەسنا. ئەگەر مۇسۇلمان بىر بولسۇن ياكى جامائەت بولسۇن، ئەھلى ھەرب ياكى ئەھلى زممىيدىن كىمكى غەلىبە قىلسا بىرەر مۇسۇلمانغا ياكى زممىيغا ھالال بولمايدىغان نەرسىدە ئەرزىيەت بېرىدىغانلىقىنى بىلسە، ئۇ مۇسۇلمانىنىڭ گەرچە ھالاك بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئۇ ئىككىسىدىن يارىدەم سورىشى ھارام. گەرچە ئۇنىڭ جېنى، ئائىلە ـ تاۋابىئاتى ۋە مال ـ مۈلكى ھالاك بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ الله نىڭ ئەمرىگە سەۋر قىلىدۇ ياكى ئېسىل ھالەتتە شەھىد بولغانغا قەدەر جەڭ قىلىدۇ. ئۆلۈم ھامان كېلىدۇ، بىرەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئەجىلىدىن ئۆتۈپ كەتمەيدۇ.][3]

---

[1] سۈرە مۇمتەھىنە 2ـ ئايەت

[2] سۈرە ئەنئام 119ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] «ئەلمۇھەللا» 11ـ جىلد 113ـ ئايەت

شۇنىڭدەك ئىمام ماۋەردىنىڭ «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە ـ پادىشاھلىق تۈزۈملىرى» ناملىق كىتابىدا بايان قىلغان «زىممىينى ئىجرائىيە مىنىستىرلىكىگە تەيىنلەش دۇرۇس بولىدۇ» دېگەن سۆزگە يۇقىرىدا بايان قىلغانلىرىمىز قارشى كەلمەيدۇ چۈنكى ماۋەردىنىڭ سۆزىنى قازى ئەبۇ يەئلامۇ ئاجىزلىققا نىسبەت بېرىپ، ئۇنى ئىمام ئەھمەدنىڭ سۆزى بىلەن تەنقىد قىلىپ مۇنداق دېگەن: [(بەزىلەر تەرىپىدىن) مۇنداق دېيىلىپتۇ: ‹ئەھلى زىممىينى گەرچە باش ۋەزىرلىككە تەيىنلەش دۇرۇس بولمىسىمۇ، ئىجرائىيە مىنىستىرلىكىگە تەيىنلەش دۇرۇس لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ خىزمەت دائىرىسىدىن ھالقىپ كېتىپ قالسا، ئۇنىڭ ئالدى ئېلىنىدۇ.›

كېيىن يەنە مۇنداق دېدى: ئىمام ئەھمەدتىن رىۋايەت قىلىنغان سۆز زىممىينى (ئىجرائىيە مىنىستىرلىكىگە تەيىنلەشتىن) توسۇشقا دالالەت قىلىدۇ چۈنكى ئىمام ئەھمەد ئەلى ئىبنى ئەبى تالىبدىن قىلغان رىۋايەتتە مۇنداق دېگەن: ‹ئەلى ئىبنى ئەبى تالىبدىن سورالدىكى، يەھۇدىي ۋە ناسارالارنى خىراج (يەنى زىممىيلاردىن يەر بېجى ئېلىش)قا ئوخشاش مۇسۇلمانلارنىڭ خىزمەتلىرىدە ئىشلەتسەك بولامدۇ؟ ئۇ مۇنداق دېدى: {لَا يستعانُ بِهِم في شَـيءٍ} {ئۇلاردىن ھېچقانداق بىر شەيئىدە ياردەم سوراشقا بولمايدۇ.}›

ئەبۇ يەئلا مۇنداق دېدى: بۇ ھەقتىكى دەلىل الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزلىرىدۇر: **﴿يا أيها الذين آمنـوا لَـا تتخذُوا بِطَانةً من دونِكُم لَا يألُونكُم خبالًا﴾** ﴿ئى مۆمىنلەر! ئۆزۈڭلاردىن بولمىغانلارنى (يەنى مۇناپىقلارنى) سىرداش قىلىۋالماڭلار، ئۇلار سىلەرگە بۇزغۇنچىلىق قىلىشتا بوشاڭلىق قىلىپ قالمايدۇ.﴾[1]

﴿يا أيها الذين آمنوا لَا تتخذُوا عدوي وعدوكُم أولِيـاءَ﴾ ﴿ئى مۆمىنلەر! مېنىڭ دۈشمىنىمنى ۋە سىلەرنىڭ دۈشمىنىڭلارنى دوست تۇتماڭلار.﴾[2]

يەنە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «**ولا تأمنوهم إذْ خونهم الله**» «سىلەر ئۇلارنى ئىشەنچلىك دەپ قارىماڭلار، چۈنكى الله ئۇلارنى خائىنلىققا نىسبەت بەردى (يەنى خائىن دېدى)» دېگەن سۆزىمۇ بۇنىڭغا دەلىلدۇر.][3]

مانا بۇ ماۋەردىنىڭ مەرتىۋىسىگە يەتكەن بىر نۇقسان. ھەرقانداق ئادەمنىڭ سۆزى قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە رەت قىلىنىدۇ. پەيغەمبەر ﷺ نىڭ سۆزى بۇنىڭدىن مۇستەسنا.

ماۋەردىگە جۈۋەينى قوپال بىر ھۇجۇمنى قىلىپ مۇنداق دېدى: [«ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى مۇنداق دەپتۇ: ‹‹زىممىينىڭ بۇ مەنسەپكە ئىگە بولۇشى دۇرۇس.›› قۇرئان كەرىم ۋە رەسۇلۇلله ﷺ نىڭ ھەدىسلىرى كاپىرلارغا مايىل بولۇشتىن توسۇشقا ھەمدە ئۇلارغا ئىشەنچ تۇرغۇزۇش ۋە ئۇلارنى سىرلارغا خەۋەردار قىلىشتىن توسۇشقا يېتەرلىك دەلىلدۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿يا أيها الذين آمنوا لَا تتخذُوا بِطَانةً من دونِكُم لَا يألُونكُم خبالًا﴾** ﴿ئى مۆمىنلەر! ئۆزۈڭلاردىن بولمىغانلارنى (يەنى كاپىرلار ۋە مۇناپىقلارنى) سىرداش قىلىۋالماڭلار، ئۇلار سىلەرگە بۇزغۇنچىلىق قىلىشتا بوشاڭلىق قىلىپ قالمايدۇ﴾.

﴿يا أيها الذين آمنوا لَا تتخذُوا اليهود والنصـارى أولِيـاءَ﴾ ﴿ئى مۆمىنلەر! يەھۇدىي ۋە ناسارالارنى دوست تۇتماڭلار.﴾›[4]

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 118 ـ ئايەت نىڭ بىر قىسمى

[2] سۈرە مۇمتەھىنە 1 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] ئەبۇ يەئلانىڭ «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» ناملىق كىتابى 32 ـ بەت

[4] سۈرە مائىدە 51 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «أنا بريءٌ من كُل مسلمٍ مع مشرك لا تتراءى ناراهما» «مەن مۇشرىك بىلەن بىرگە ياشىغان ھەرقانداق مۇسۇلماندىن بىزار، ئىككىسىنىڭ ئوتى بىر - بىرسىنى كۆرمەسلىكى لازىم.»[1]*

ئەبۇ مۇسا ئەلئەشئەرى ﷺ بىر خىرىستىئان كاتىپنى ئىشلەتكەن ۋاقتىدا، ئۆمەر ﷺ ئۇنىڭغا قاتتىق ئىنكار قىلغان ئىدى.

ئىمام شافىئى شۇنى ئوچۇق بايان قىلىدىكى، دەۋاگەرلەرنىڭ تىللىرىنىڭ مەنىلىرىنى قازغا يەتكۈزىدىغان تەرجىمانىنىڭ ئادىل مۇسۇلمان بولۇشى ۋاجىب.

مەن بۇ ھەقتە بارلىق قىتئە ئالىملىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ بارلىقىنى بىلمەيمەن. قانداقمۇ خەلىپە بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئەلچىنىڭ كاپىرلاردىن بولۇشى دۇرۇس بولسۇن.][2]

شۇنى ئېسىڭىزدە تۇتۇڭكى، كىمدەكىم بولسۇن ئۇنىڭ سۆزى قۇرئان ۋە ھەدىستىن بىردەك دەلىلگە ئاساسلانمايدىكەن ئۇنى قوبۇل قىلىشقا بولمايدۇ.

ئەسلى سۆزىمىزگە كېلىپ بىز بۇ مەسىلىنى ئەسكىرى لاگېرغا تەتبىقلايدىغان بولساق مەن، ئەگەر مۇجاھىدلارنىڭ ھەربىي جەھەتتىكى سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتە زىيانكەشلىك قىلىش ئېھتىمالى بولمىغان كاپىر مەشقاۋۇلغا ھاجەت چۈشۈپ قالسا، بۇنى مۇسۇلمانىنىڭ ئۈستىگە ھوقۇقدار قىلىپ قويماسلىق شەرتى ئاستىدا ئۇنىڭ ھەربىي ساھەسىدىكى تېخنىكىسىدىن ۋە ھەربىي ماھارىتىدىن پايدىلىنىشقا بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە مۇسۇلمانلارمۇ كاپىرلارغا موھتاج بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ بۇ ساھەدىكى ئاجىزلىق تەرەپلىرىنى تولۇقلۇپلىشقا تېزدىن ھەرىكەت قىلىشى لازىم. چۈنكى بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ ئېھتىياجى دەسلەپكى قەدەمدە قامدالغۇدەك دەرىجىدە ھازىرلانمىسا، پۈتكۈل مۇسۇلمانلار گۇناھكار بولىدىغان پەرز كۇپايىلىك ئورۇندىكى مۇھىم مەسىلە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ دەپ قارايمەن.

(2) ئەر كىشى بولۇش:

بۇ مەسىلىدە ئەھلى ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ پىكرى بىردەك چۈنكى بۇ توغرىدا الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿الرجالُ قَوامونَ علَى النساءِ بِما فَضلَ الله بعضهم علَى بعـضٍ﴾** ﴿ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىيلىرىدۇر، بۇ الله نىڭ ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن (يەنى ئەرلەرنى كۈچ - قۇۋۋەت، غازاتقا چىقىش قاتارلىق جەھەتلەردە ئاياللاردىن) ئارتۇق قىلغانلىقىدىندۇر.﴾[3]

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «لَن يفْلح قَوم ولوا أمرهم امـرأَةً» «ئۆز ئىشىغا ئايالنى ئىگە قىلغان قەۋم ھەرگىز غەلىبە قىلالمايدۇ.»[4]

دېمەك، (ئىسلام دىنىدا ئاياللارنىڭ ھوقۇق تۇتماسلىقى) ئېنىق بىر مەسىلە. لېكىن مېنىڭ بۇ يەردە ئاگاھلاندۇرماقچى بولغىنىم بولۇپمۇ جىھاد ئىشلىرىدا ئاياللارنى ئاشكارا ئەمرىلىك ۋە ھوقۇقتىن توسۇشلا ئەمەس، ھەتتا مەخپىي ھوقۇقدارلىقنىمۇ مەنئى قىلىشتىن ئىبارەت.

---

* شۇنچىلىك يېقىن ياشىماسلىقى لازىمكى، بىرىنىڭ ئۆگىزىسىدىن چىققان ئوتنىڭ تۇتۇنى يەنە بىرسىنى كۆرمەسلىكى كېرەك.

[1] نەسەئى رىۋايىتى

[2] «غىياسۇلئۇمەم» 155 ــ 157 بەت

[3] سۈرە نىسا 34- ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

مەخپىي ھوقۇقدارلىق دېگىنىمىزدە ـــ ئەمىرنىڭ ئۆز خىزمىتىگە دائىر سىرلارنى ئايالىلىرىغا ئېيتىپ ئۆلاردىن مەسلىھەت سوراپ، شۇ مەسلىھەت بويىچە ئىش كۆرۈشى نەزەردە تۇتۇلىدۇ. ئەگەر شۇنداق بولسا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشلىرىغا ئايال ئىگە بولۇپ قالغان بولىدۇ. مانا بۇ ئىش كەڭ دائىرىدە تارقالغان بولۇپ، ئىلگىرىكى ۋە يېڭى ھاكىملارنىڭ تەرجىمھالىغا قاراپ باققۇچى بۇنىڭ مىساللىرىنى كۆرۈۋالالايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلىش لازىم. مانا بۇ ئەمىرگە نىسبەتەن ئۇستىگە ئالغان ئامانەتكە خىيانەت قىلغانلىق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئامانەتكە خىيانەت قىلماسلىق توغرىسىدا الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿ياأيها الذين آمنوا لا تخونوا الله والرسولَ وتخونوا أماناتكم وأنتم تعلمون﴾** ﴿ئى مۇمىنلەر! الله قا، پەيغەمبەرگە خىيانەت قىلماڭلار، سىلەرگە قويۇلغان ئامانەتلەرگە بىلىپ تۇرۇپ خىيانەت قىلماڭلار.﴾[1]

بۇ گېپىمىزگە ھۆدەيبىيە كۇنىسىدىكى ئۇممى سەلەمە رەزىيەللە ئەنھانىڭ بەرگەن مەسلىھەتى قارشى كەلمەيدۇ چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ باشتا ئۇنىڭدىن مەسلىھەت تەلەپ قىلمىغان. ئۇممى سەلەمە رەزىيەللە ئەنھانىڭ دېگەن سۆزى نەسىھەت قاتارىغا كىرىدۇ. پەيغەمبەر ﷺ خاتالىق ئۈستىدە دائىمى قېلىپ قېلىشتىن ساقلانغان بولسىمۇ بارلىق مۆمىنلەرنىڭ ئۇ زاتقا نەسىھەت قىلىش ھوقۇقى بار.

خاتالىقتىن ساقلىنىپ قېلىش پەيغەمبەر ﷺ دىن باشقىلاردا مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ﷺ ئۆزىنىڭ كېسەل ۋاقتىدا كىشىلەرگە ئۆمەر ﷺ نىڭ ناماز ئوقۇپ بېرىشى ھەققىدە ئائىشە رەزىيەللە ئەنھا ۋە ھەفسە رەزىيەللە ئەنھانىڭ بەرگەن مەسلىھەتىگە پىسەنت قىلمىغان ئىدى.

دېمەك، مۇسۇلمانلارنىڭ ئومۇمى ئىشلىرىغا ئايالىلارنىڭ ئارىلىشىشى چەكلەنگەن. بۇ ھەقتە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ﷺ مۇنداق دېگەن: {كُنا في الْجاهلية لا نعد النساءَ شيئًا، فَلما جاءَ الْإِسْلام وذَكَرهن الله رأينا لَهن ـ بِذَلك ـ علَينا حقا، من غَيرِ أَنْ ندخلَهن في شيءٍ من أُمورِنا} {بىز جاھىلىيەت دەۋرىدە ئايالىلارنى زادىلا ئېتىبارغا ئالمايتتۇق. ئىسلام كېلىپ الله تائالا ئۇلارنى كىتابىدا زىكرى قىلغاندىن كېيىن، ئۇلارنى ئىشلىرىمىزغا (يەنى ھوقۇق ـ مەنسەپكە) ئارىلاشتۇرۇشتىن باشقا تەرەپلەردە، ئۇلارنىڭ بىزنىڭ ئۈستىمىزدە ھەققى بارلىقىنى تونۇپ يەتتۇق.}[2]

ئەسكىرى لاگېر ۋە باشقا ئىشلارغا ئەمىر تەينىلەشتە يۇقىرىدا زىكرى قىلىنغان سەككىز شەرتكە رىئايە قىلغانلىقىڭ سىرتىدا 4ـ بابتا بايان قىلىنمىدىغان گۇرۇپپا ئەمىرلىرىنى تەينىلەشتە رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك قائىدىلەرگىمۇ ئەمەل قىلىش لازىم. ئۇ قائىدىلەر بولسا بار ئادەملەرنىڭ ئەڭ ياخشىراقىنى خىزمەتكە تەينىلەش، بىردەك پايدىنى كۆزلەش ياكى بۇزۇقچىلىقنى دەپئى قىلىش يۇزىسىدىن ئۆزەل بولمىغان كىشىنى تەينىلەشنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكى، ئەمىرلىككە ھېرىسمەن ئادەمنى ئەمىر سايلىماسلىق، ئەمىر تەينىلەشتە ياشقا ئېتىبار قىلىش قاتارلىقلار بولۇپ، بۇ قائىدىلەر الله خالىسا 4ـ بابتا دەلىللىرى بىلەن تەپسىلىي كېلىدۇ.

ئالتىنچى. پاسىق ئەمىر ئاستىدا جىھاد قىلىش توغرىسىدا

[1] سۈرە ئەنفال 27ـ ئايەت

[2] بۇخارى رىۋايىتى 5843ـ ھەدىس

پاسىقلىق شەرىئەتتە ئادىللىقنىڭ ئەكسى بولۇپ، مۇسۇلماننىڭ دىنىي جەھەتتە ئوتتۇراھاللىقتىنمۇ پەسكە چۈشۈپ قېلىشىنى كۆرسىتىدۇ. ئادىللىق بولسا دىنىي جەھەتتە ئوتتۇراھاللىقنى كۆرسىتىدۇ.

بىر ئادەمدىن شەك ئاشكارا بولمىسا، ئادىللىق ئۈچۈن مۇنداق ئىككى تۈرلۈك ئىش ئۆلچەم قىلىنىدۇ:

① دىندا ياخشى بولۇش ـــ ئۇ بولسا پەرز ئىبادەتلەرنى مۇقىم سۈننەتلەر بىلەن قوشۇپ ئادا قىلىش، ھارام ئىشلاردىن يىراق بولۇش، چوڭ گۇناھلارغا زادىلا يېقىنلاشمىغان ۋە كىچىك گۇناھلارنى داۋاملاشتۇرمىغان بولۇش.

② ئادەمگەرچىلىك قىلىش ـــ ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن ياخشى ۋە گۈزەل ئەخلاقلارنى قوللىنىش، پەسكەش ۋە رەزىل ئىشلارغا يېقىنلاشماسلىق.[1]

سوئال: مۇسۇلمان قېرىنداشلار ئەسكىرى لاگېرغا ياكى ئۇرۇش سەپلىرىگە كەلگەندە ئۇ يەردىكى ئەمرىنىڭ پاسىقلىقىنى بايقاپ قالمىدىغان ئىشلار بولىدۇ. بۇنداق ھالەتتە پاسىق ئەمىرگە ئىتائەت قىلىپ كېتىۋېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: بۇنى تۆۋەندىكى تەپسىلات بويىچە ھەل قىلىش لازىم.

(1) باش ئەمىر (يەنى مەسئۇل) تارماق ئىشلارغا سالىھ، ياراملىق ئادەملەرنى تەيىنلەش كېرەك. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿قالت إحداهما يا أبت استأجره إن خير من استأجرت القوي الأمين﴾** ﴿ئۇلارنىڭ (يەنى ئايالالارنىڭ) بىرى ئېيتتى: «ئى ئاتا، ئۇنى سەن ئىشلەتكىن، بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك، ئىشەنچلىكتۇر.»﴾[2]

«ئەقىدەتۇت تاھاۋىيە»گە شەرھى يازغۇچى ئالىم مۇنداق دېگەن: [بىر ئادەم بىرەر بىدئەتنى ياكى پاسىقلىقنى ئاشكارا قىلسا، ئۇنداق ئادەم مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىلىكىگە تەيىنلەنمەيدۇ چۈنكى بۇ ئادەم تەۋبە قىلغانغا قەدەر تەزىرگە لايىق كېلىدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەمنى تەۋبە قىلغانغا قەدەر تاشلىۋېتىش مۇمكىن بولسا ياخشى بولىدۇ.][3]

بۇ ھەقتىكى ئەسلى دەلىل الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: **﴿وإذ ابتلى إبراهيم ربه بكلمات فأتمهن قال إني جاعلك للناس إماما قال ومن ذريتي قال لا ينال عهدي الظالمين﴾** ﴿ئۇز ۋاقتىدا ئىبراھىمنى پەرۋەردىگارى بىرقانچە ئەمرلەر (يەنى شەرىئەت تەكلىپلىرى) بىلەن سىنىدى، ئىبراھىم ئۇلارنى بەجا كەلتۈردى. الله ئۇنىڭغا: «سېنى چوقۇم كىشىلەرگە (دىندا) پېشۋا قىلىمەن» دېدى، ئىبراھىم: «مېنىڭ بىر قىسىم ئەۋلادىمنىمۇ پېشۋا قىلساڭ» دېدى. الله: «مېنىڭ (پېشۋا قىلىش) ئەھدەمگە زالىملار (يەنى كاپىرلار) ئېرىشەلمەيدۇ» دېدى.﴾[4]

شۇنىڭ ئۈچۈن خەلىپىلىككە ياكى ئەمىرلىككە پاسىق ۋە فاجىر ئادەمنى تەيىنلەشكە بولمايدۇ. (مۇنداق ئەھۋال يۈز بەرگەندە) قېرىنداشلار باش ئەمىرگە بۇ ئەمىرنى باشقا سالىھ كىشى بىلەن ئالماشتۇرۇۋېتىش توغرۇلۇق مەسلىھەت بېرىشى لازىم.

(2) ئەگەر مۇنداق قىلىش ئىمكانىيىتى بولمىسا، مېنىڭچە جىھادقا كەلگەن قېرىنداش بۇنىڭدىن ياخشىراق ئەمىرگە ئىگە باشقا گازارما ياكى ئالدىنقى سەپنى تاپالمىسا، بۇنداق پاسىق ئەمىر بىلەن بىرگە ئىش قىلماسلىقى لازىم.

---

[1] «مەنارۇسسەبىيل» 487 ـ، 488 ـ بەتلەر

[2] سۈرە قەسەس 26 ـ ئايەت

[3] «شەرھ ئەلئەقىدەتۇتتاھاۋىيە» 423 ـ بەت

[4] سۈرە بەقەر 124 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

بۇ ئارقىلىق مۇنداق ئىككى تۈرلۈك مەنپەئەتكە ئېرىشكىلى بولىدۇ:

❶ پاسىق ئەمەس سالمە ئەمىرنىڭ قول ئاستىدا جىهاد قىلىش ياكى ھەربىي تەلىم ئېلىش.

❷ مەزكۇر پاسىق ئەمىرگە پاسىقلىقنىڭ ئاقىۋىتىنى ئەمەلىي ھېس قىلدۇرۇش ئارقىلىق ئۇنى ئەدەپلەش.

بۇ ھەقتە «ئەقىدەتۇت تاھاۋىيە»گە شەرھى يازغۇچى ئالىم مۇنداق دېگەن: [بىر ئادەم بىرەر بىدئەتنى ۋە پاسىقلىقنى ئاشكارا قىلسا مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىلىكىگە تەينىلەنمەيدۇ چۈنكى ئۇ تەۋبە قىلغانغا قەدەر تەزىرگە لايىق. ئەگەر ئۇنى تەۋبە قىلغانغا قەدەر تاشلىۋېتىش مۇمكىن بولسا ياخشى بولىدۇ. ئەگەر بەزى كىشىلەر ئۇنىڭ كەينىدە نامار ئوقۇشنى تەرك ئېتىپ ئۇنىڭدىن باشقا بىرسىنىڭ كەينىدە نامار ئوقۇسا، بۇ ئىش ناتوغرا ئىشنى ئىنكار قىلىشتا ئۇنىڭ تەۋبە قىلىشىغا، ھوقۇقىدىن ئېلىپ تاشلىنىشىغا ياكى كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ گۇناھىغا ئوخشاش قىلمىشلاردىن يېنىشىغا ئىجابىي تەسىر كۆرسەتسە، بۇنداق ھالەتتە شەرئى مەنپەئەت ۋۇجۇدقا چىققان بولىدۇ. ئىقتىدا قىلغۇچى (ئەمىرنىڭ پاسىقلىقىنى دەپ) جۇمە ۋە جامائەت نامازلىرىنى قولدىن بەرمەيدۇ.][1]

(3) ئەگەر ئەمىر پاسىق بولۇپ ئۇنىڭدىن باشقا سالمەراق ئەمىر بولمىسا ياكى ئۇنىڭدىن باشقىسى بىلەن ئىش قىلىش ئاسانغا توختىمىسا بۇ ئاسانغا توختىماسلىق ــ ياخشىراقنىڭ بارلىقىنى بىلمەسلىك ياكى ياخشىراقنىغا قوشۇلۇش مۇمكىن بولماسلىقنى كۆرسىتىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئىش قىلىشنى تەرك ئېتىش، جىهاد قىلىش ياكى ھەربىي تەلىم ئېلىشتىن ئىبارەت شەرئى مەنپەئەتتىن مەھرۇم قېلىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. قانداق قىلىش لازىم؟

بۇ خىل ئەھۋالدا ئەمىرنىڭ پاسىقلىقى ئۆزىگىلا تەئەللۇقمۇ ياكى ئىسلام دىنى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتىگە چېتىشلىقمۇ؟ (بۇ ئىككى نۇقتىنى ئايدىڭلاشتۇرغاندىن كېيىن ئاندىن بىر قارارغا كېلىشى مۇمكىن.)

بىرىنچى خىل يول:

ئەگەر ئەمىرنىڭ پاسىقلىقى ھاراق ئىچىش، زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى چېكىش، غەنىمەتلەرنى ئوغرىلاش ياكى باشقا گۇناھ ـ مەسىيەت ۋە بىدئەتلەرگە ئوخشاش ئۆزىگىلا مۇناسىۋەتلىك بولسا: شۇنداقلا بۇ ئىشلار دۈشمەنلەرگە قارشى جىهاد قىلىشقا دەخلى قىلمايدىغان، جىهادنىڭ غايىسىنى بەربات قىلىۋەتمەيدىغان بولسا؛ الله دىن ئۇنىڭ ھالىنى ئىسلاھ قىلىپ بېرىشنى ئۈمىد قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا مۇناسىپ رەۋىشتە تەلىم ـ تەربىيە، ۋەز ـ نەسىھەت قىلىشنى توختىتىپ قويماسلىق، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە جىهاد قىلىشقا بولىدۇ. مۇمكىن الله ئۇنىڭ ھالىنى ئىسلاھ قىلىپ بەرگۈسى. مانا بۇ ئەھلى سۇننى ۋەلجامائەنىڭ ئەقىدىسىدىكى مۇھىم نۇقتىلارنىڭ بىرى.

سالمە ياكى پاسىق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەرقانداق مۇسۇلمان بىلەن بىرگە جىهاد قىلىشقا بولىدۇ دېگەن مەسىلىدە، ئەنە شۇ مۇسۇلمانىنىڭ ئۆزىگىلا مۇناسىۋەتلىك پاسىقلىقى نەزەردە تۇتۇلىدۇ. بۇ «جىهاد قانۇنشۇناسلىقى»دا سۆزلىنىدۇ. بۇ بىرنەچچە خىل يول بولۇپ، سالمە ۋە پاسىق ئادەم بىلەن جىهاد قىلىشقا بولىدۇ دېگەندىن مەقسەت مۇشۇدۇر.

بىر ئادەمنىڭ پاسىقلىقى ئۆزىگىلا تەئەللۇق بولماستىن ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتىگە تەئەللۇق بولسا، بىز ئۇنى ئىككىنچى خىل يولدا سۆزلەيمىز. بىز يۇقىرىدىكى پاسىقلىقى ئۆزىگىلا

[1] «شەرھ ئەلئەقىدەتۇتتاھاۋىيە» 423ـ بەت

تەئەللۇق بولسا ئۇنداق ئەمىر بىلەن غازات قىلىشقا بولىدۇ دېگەن سۆزنىڭ دەلىلىنى تۆۋەندە سۆزلەيمىز.

ئىبنى قۇدامە مۇنداق دەيدۇ: [غازات ھەرقانداق سالىھ ۋە پاسىق بىلەن بىرگە ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئەبۇ ئابدۇلله (يەنى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل) ئۇ غەنىمەتنى ئاببىاسىنىڭ بالىلىرى ئالغان ھالەتتە مەن غازات قىلمايمەن، پەقەت ئۇلارغا ئولجىلا بېرىلىشى كېرەك دېگەن بىر ئادەم توغرۇلۇق سورالغاندا ئۇ: سۇبھانەلله، ئۇلار يامان ئادەملەر ئىكەن، ئۇلار جىھادتىن قېلىپ قالغۇچى، جىھادتىن توختاتقۇچى نادان ئادەملەر ئىكەن دېگەن. دەپ بېقىڭلار! كىشىلەرنىڭ ھەممىسى سىلەرگە ئوخشاش جىھادتىن قېلىپ قالسا كىم غازات قىلىدۇ؟ ئىسلام دىنى كېتىپ قالمامدۇ؟ رۇملۇقلار نېمە قىلار؟

ئەبۇ داۋۇد ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «الْجِهاد واجِب عَلَيكُم مع كُل أَمِيرٍ برا كَانَ أَو فَاجِرا» «جىھاد سىلەرگە ھەرقانداق ئەمىر بىلەن پەرز، ئۇ ئەمىر سالىھ بولسۇن ياكى پاسىق بولسۇن.»

ئەنەس ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «ثَلَاثٌ من أَصل الْإِيمان: الْكَف عمن قَالَ لَا إِلَه إِلا الله لَا تكفره بِذَنبٍ ولَا تخرجه من الْإِسلَامِ بِعملٍ والْجِهاد ماضٍ منذُ بعثَنِي الله إِلَى أَنْ يقَاتِلَ آخر أُمتي الدجالَ والْإِيمانُ بِالْأَقْدارِ» «ئۈچ خىسلەت ئىماننىڭ ئاساسى ھېسابلىنىدۇ. ❶ ‹لَا إِلَه إِلا اللـه ـ بىر الله تىن باشقا ھېچبىر ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر› دېگەن ئادەمدىن يېغىلىش (يەنى ئۇنىڭ جېنى ۋە مېلىغا چېقىلماسلىق). سەن ئۇنى بىرەر گۇناھ سەۋەبلىك كۇفرىغا چىقارما ۋە ئۇنى بىرەر ئەمەل سەۋەبىدىن ئىسلامدىن چىقىرىپ تاشلىما. ❷ جىھاد الله تائالا مېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەندىن تارتىپ تاكى مېنىڭ ئۈممىتىمنىڭ ئاخىرى دەججال بىلەن ئۇرۇش قىلغانغا قەدەر داۋاملىشىدۇ. ❸ تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرۈش.»[1]

پاسىق ئەمىرنىڭ ئاستىدا جىھاد قىلىشنى تەرك ئېتىش بولسا جىھادنىڭ ئۇزۇلۇپ قېلىشىغا، كاپىرلارنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشى ۋە ئۇلارنى تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇپ تاشلىشىغا ھەمدە كۇفرى سۆزنىڭ غەلىبە قىلىشىغا ئېلىپ بارىدۇ. جىھادنى تەرك ئېتىشتە چوڭ زىيان بار. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿**وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الأَرْضُ**﴾ ﴿الله ئىنسانلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسى بىلەن مۇداپىئە قىلىپ تۇرمىسا (يەنى كۇچلۇك تاجاۋۇزچىغا ئۇنىڭدىنمۇ كۇچلۇك بولغان بىرسىنى ئاپىرىدە قىلمىسا) ئىدى، يەر يۈزى ئەلۋەتتە پاساتقا ئايلىناتتى (يەنى خارابلىققا يۈزلىنەتتى).﴾[2][3]

بۇ ھەقتە ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇلله ئىمام ئەھمەدتىن رىۋايەت قىلىپ، كۇچلۇك پاسىق ئەمىر بىلەن سالىھ زەئىپ ئەمىرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرىلەتنى سېلىشتۇرۇپ بۇنىڭدىنمۇ قاتتىق گەپ قىلغان. ئۇ مۇنداق دېگەن ئىدى: [بىر ئادەمدە جۈرئەت بىلەن ئىشەنچنىڭ ئوخشاش دەرىجىدە تەڭ تېپىلىشى تولىمۇ ئاز ئۇچرايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ﷺ مۇنداق دەيتتى: «ئى الله! پاسىق ئادەمنىڭ جۈرئەتلىكلىكىدىن، ئىشەنچلىك ئادەمنىڭ ئاجىزلىقىدىن ساقا شىكايەت قىلىمەن.»

شۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق ھوقۇققا شۇ ھوقۇقنىڭ ماھىيىتىگە مۇناسىپ يارىلىق ئادەمنى تەيىنلەش لازىم. مەلۇم ھوقۇققا بىرسىنىڭ ئىشەنچلىك دەرىجىسى يۇقىرى ۋە يەنە بىرسىنىڭ

[1] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

[2] سۈرە بەقەر 251ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[3] «ئەلمۇغنى ۋەشىرھۇل كەبىير» 10ـ جىلد 371ـ بەت

جۇرئەتلىك دەرىجىسى يۇقىرى ئىككى ئادەم كۆرسىتىلگەن بولسا، شۇ ھوقۇققا نىسبەتەن قايسى بىكرەك مەنپەئەتلىك ۋە زىيىنى ئازراق بولسا شۇنى تەيىنلەش لازىم. جۇملىدىن ئۇرۇش ئىشلىرىغا تەقۋا بولسىمۇ ئاجىز ئادەمنى قالدۇرۇپ قويۇپ، پاسىق بولسىمۇ جۇرئەتلىك، باتۇر ئادەم مەسئۇل قىلىنىدۇ.

ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇاللەدىن جىھادتا بىرسى جۇرئەتلىك پاسىق، يەنە بىرسى سالىھ ئاجىز ئىككى ئەمىر بولسا، ئۇلارنىڭ قايسى بىلەن بىرگە جىھاد قىلىشقا بولىدۇ دەپ سورالغاندا، ئۇ مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەن: ‹جۇرئەتلىك ئەمىر پاسىق بولسا ئۇنىڭ جۇرئەتلىكلىكىنىڭ پايدىسى مۇسۇلمانلارغا، پاسىقلىقىنىڭ زىيىنى ئۆزىگە. ئەمما ئاجىز سالىھقا كەلسەك، ئۇنىڭ سالىھلىقىنىڭ پايدىسى ئۆزىگە، ئاجىزلىقىنىڭ زىيىنى ئومۇمى مۇسۇلمانلارغا بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن پاسىق بولسىمۇ جۇرئەتلىك ئەمىر بىلەن جىھاد قىلىنىدۇ چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إن الله يؤيد هذا الـدين بالرجل الْفَاجِرِ» وروي «بِأَقْوامٍ لا خَلاق لَهم» «شۇبھىسىزكى، الله تائالا بۇ دىننى پاسىق ئادەم بىلەنمۇ» يەنە بىر رىۋايەتتە «(ئاخىرەتتە) ھېچ نېسىۋىسى يوق ئادەملەر بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ.››

ئەگەر جۇرئەتلىك ئەمىر پاسىق بولماي قالسا، جىھاد ئەمىرلىكىدە دىنىي جەھەتتىكى سالىھ ئادەم ئۇنىڭ ئورنىنى باسالمايدىغان ھالەتتە بولسا، جىھاد ئەمىرى بولۇشقا ئۇ تېخىمۇ ھەقلىق.][1]

ئىمام ئەھمەدنىڭ ئەمىرنىڭ پاسىقلىقىنى ئۇنىڭ پاسىقلىقىنىڭ ئۆزىگە تەئەللۇق بولۇشى بىلەن قەيت قىلغانلىقىنى مۇلاھىزە قىلىشىڭىز، مېنىڭ پاسىق ئەمىرنىڭ پاسىقلىقىنى ئىككىگە ئايرىغانلىقىمنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايسىز. مەن ئۇنى ئۇنىڭ پاسىقلىقى ئۆزىگە تەئەللۇق بولغان كىشى بىلەن پاسىقلىقى ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا تەئەللۇق بولغان كىشىگە تەقسىم قىلدىم. بىز 2ـ قىسىمدا شۇ توغرۇلۇق گەپ قىلغان چاغدا ئىمام ئەھمەدنىڭ سۆزىدە ئالاھىدە توختىلىمىز چۈنكى ئۇ مۇنداق دېگەن ئىدى: [ئەگەر مەغلۇبىيەت ۋە مۇسۇلمانلارنى زايە قىلىۋېتىش كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرسا، مېنى ئەمىر ياكى قوماندان بىلەن (غازاتقا) چىقىش خۇرسەن قىلمايدۇ.]

ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇالله ئۆزىنىڭ موڭغۇللارغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان ئۇرۇشقا بەرگەن پەتىۋاسىدا پاسىق ئەمىر بىلەن غازات قىلىشنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: [ئەگەر ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىدىغان ئادەم كامىل يول بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا مۇۋاپىق بولسا، ئۇ الله نى رازى قىلىش، الله نىڭ سۆزىنى ئەزىز قىلىش، الله نىڭ دىنىنى بەرپا قىلىش ۋە الله نىڭ رەسۇلىغا ئىتائەت قىلىشتىكى غايە مەقسەتتۇر. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئىچىدە مەنسەپكە ئاساسەن ئۇرۇش قىلىدىغان ياكى بەزى ئىشلاردا تاجاۋۇز قىلىدىغان پاسىق ۋە نىيىتى بۇزۇق ئادەم بولسا، ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشنى تەرك ئېتىشنىڭ زىيىنى دىنغا نىسبەتەن مۇشۇ يول بويىچە ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشنىڭ زىيىنىدىن چوڭراق بولسا، ئىككى زىياننىڭ تۆۋەنرەكىگە دەسسەپ تۇرۇپ چوڭراقىنى دەپئى قىلىش يۈزىسىدىن ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىش پەرز بولىدۇ چۈنكى بۇ ئىسلامنىڭ ئاساسلىرىدىن بولۇپ ئۇنىڭغا رىئايە قىلىش لازىم. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق سالىھ ۋە پاسىق بىلەن بىرگە غازات قىلىش ئەھلى سۈننى ۋەلجاماۋەتنىڭ ئاساسلىرىدىندۇر چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ خەۋەر بەرگەندەك، الله تائالا بۇ دىننى پاسىق ئادەم ۋە ئاخىرەتتە نېسىۋىسى يوق ئادەم بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ.

پاسىق ئەمىر بىلەن جىھاد قىلىشنىڭ دۇرۇسلۇقى يەنە شۇ سەۋەبتىنكى، پەقەت پاسىق ئەمىرلەر ياكى پاسىقلىقى كۆپ ئەسكەرلەر بىلەنلا غازات قىلىشقا توغرا كەلسە، بۇ چاغدا ئىككى ئىشنىڭ بىرسى لازىم بولىدۇ، ياكى ئۇلار بىلەن بىرگە جىھاد قىلىشنى تەرك ئېتىش. بۇ چاغدا دىنىي ھەم دۇنيالىق

[1] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 254ـ، 255ـ بەت

جەھەتتە ئەڭ زىيانلىق بولغان كاپىر دۈشمەنلەر مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىدىن غالىب كېلىدۇ (بۇنىڭغا يول قويۇشقا بولمايدۇ.) ۋە ياكى پاسىق بولسىمۇ بۇلار بىلەن بىرگە جىھاد قىلىش. بۇ چاغدا پاسىقلىقتا چېكىدىن ئاشقان كاپىر دۈشمەنلەرنى چېكىندۈرۈش ۋە شەرىئەتنىڭ ھەممە ئەھكاملىرى بىر پۈتۈن يۈرگۈزۈلمىگەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ كۆپ قىسىم ئەھكاملىرىنى يۈرگۈزۈشتىن ئىبارەت ئىككى خىل مەنپەئەتكە ئېرىشكىلى بولىدۇ. بۇ خىل ھالەتتە ئۇلار بىلەن بىرگە چىقىش پەرز بولىدۇ (ئۇنى باھانە قىلىپ جىھادتىن ئۆزىنى تارتىشقا بولمايدۇ.)

بەلكى خۇلەفائىر راشىدىنلار (يەنى ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان ۋە ئەلى ﷺ لاردىن ئىبارەت پەيغەمبەر ﷺ نىڭ تۆت خەلىپىسى)دىن كېيىن ئېلىپ بېرىلغان كۆپلىگەن جىھادلار مۇشۇ خىل شەكىلدە ئېلىپ بېرىلغان.

پەيغەمبەر ﷺ دىن يەنە مۇنداق رىۋايەت قىلىنغان: «الْخيلُ معقُود في نواصيها الْخير إِلى يومِ الْقيامة الْـأجر والْمغنم» «ئاتنىڭ كوكۈلىسىغا قىيامەت كۈنىگىچە ياخشىلىق چىگىلگەندۇر. (ئۇ ياخشىلىق بولسا) ساۋاب ۋە غەنىمەتتۇر.»[1]

مانا بۇ سەھىھ ھەدىس بولۇپ پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «والْغزو ماضٍ منذُ بعثَنِي الله إِلى أَنْ يقَاتلَ آخـر أُمتـي الدجالَ لَا يبطلُه جور جائرٍ ولَا عدلُ عادلٍ» «غازات مېنى الله تائالا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەندىن تارتىپ تاكى مېنىڭ ئۈممىتىمنىڭ ئاخىرى دەججالغا قارشى ئۇرۇش قىلغانغا قەدەر داۋاملىشىدۇ. ئۇنى زالىمنىڭ زۇلۇمى ۋە ئادىللىنىڭ ئادىللىقى بىكار قىلمۇەتمەيدۇ»[2] دېگەن سۆزىنىڭ مەنىسىنى ۋە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «لَا تزالُ طَائفَةٌ من أُمتي ظَاهرين علَى الْحق، لَا يضرهم من خالَفَهم إِلى يومِ الْقيامة» «مېنىڭ ئۈممىتىم ئىچىدىن بىر گۇرۇھ قىيامەت كۈنىگىچە ھەق ئۈستىدە تۇرۇپ غالىب ھالدا داۋام قىلىدۇ، ئۇلار بىلەن قارشىلاشقانلار ئۇلارغا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.»[3] دېگەن سۆزىنىڭ مەنىسىنى ئۇقتۇرىدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا، ئەھلى سۈننى ۋەلجامائەدىكى بارلىق تائىپىلەر ئەمەل قىلىشقا بىرلىككە كەلگەن دەلىللەر (شۇنىڭدىن ئىبارەتكى)، رافىزىلەر ۋە ئەھلى سۈننى ۋەلجامائەنىڭ ئىچىدىن چىقىپ كەتكەن خاۋارىجلارنىڭ ئەكسىچە، جىھاد سالىھ ئەمىرلەر ۋە پاسىق ئەمىرلەر بىلەن بىرگە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

پەيغەمبەر ﷺ يۇقىرىقىلار بىلەن بىرگە: «سيلي أُمراءُ ظَلَمةٌ خونةٌ فَجرةٌ، فَمن صدقَهم بِكَذبِهم، وأَعـانهم، فَلَيس مني ولَست منه، ولا يرِد الحوض، ومن لَم يصدقْهم بِكَذبِهم، ولَم يعنهم علَى ظُلْمهم، فَهو مني وأَنا منه، وسيرِد علَي الْحـوض» «يېقىنىدا زالىم، خائىن، پاسىق ئەمىرلەر كېلىدۇ. كىمكى ئۇلارنىڭ يالغانىنى تەستىقلاپ ئۇلارغا يارەدەم بەرسە ئۇ مەندىن ئەمەس، مەن ئۇنىڭدىن ئەمەس، ئۇ ھەۋزى كەۋسەرگە كېلەلمەيدۇ. كىمكى ئۇلارنىڭ يالغانىنى تەستىقلىمىسا، ئۇلارنىڭ زۇلۇمىغا يارەدەم بەرمىسە ئۇ مەندىن، مەن ئۇنىڭدىن. ئۇ چوقۇم ھەۋزى كەۋسەرگە كېلىدۇ» دەپ خەۋەر بەرگەن.

مۇسۇلمان كىشى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ جىھادنى قىيامەتكە قەدەر ئەمرىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئېلىپ بېرىشقا بۇيرۇغانلىقىنى ۋە زالىملارنىڭ زۇلۇمىغا يارەدەم بېرىشتىن توسقانلىقىنى ئەتراپلىق بىلىسە، جىھاد قىلىشقا تېگىشلىك دۈشمەنلەرگە قارشى ئىسلامغا ئۇلاردىن يېقىنراق بولغان ھەرقانداق ئەمىر

[1] «سەھىھۇل بۇخارى» 7- جىلد 302- بەت 2852- ھەدىس

[2] ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى

[3] مۇسلىم رىۋايىتى

ياكى گۈرۈھ بىلەن بىرگە جىهاد قىلىش، ئۆزى بىلەن بىرگە جىهاد قىلىۋاتقان ئەمىر ياكى گۈرۈھنىڭ ھەرقانداق گۇناھ ئىشلىرىغا ياردەم بېرىپ قويۇشتىن ئۆزىنى تارتىشتىن ئىبارەت ئوتتۇراھال يولنىڭ بىردىنبىر ئىسلام دىنى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتەلەيدۇ ـ دە، ئۇلارغا تائەت ـ ئىبادەتكە دائىر ئىشلاردا ئىتائەت قىلىپ، گۇناھ ـ مەسىيەتكە دائىر ئىشلاردا باش تارتىدۇ چۈنكى خالىقنىڭ ئالدىدا گۇناھ بولىدىغان ئىشلاردا مەخلۇققا ئىتائەت قىلىشقا بولمايدۇ.

مانا بۇ ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئىلگىرىكى ۋە ھازىرقى ئەڭ ياخشى كىشىلىرىنىڭ تۇتقان يولى بولۇپ، ھەربىر مۇسۇلمان كىشىنىڭ مۇشۇ يول بويىچە ئەمەل قىلىشى پەرز. بۇ، خاۋارىجلارغا ئوخشاش ئىلمىسىزلىكتىن كېلىپ چىققان سەلبىي تەقۋالىق يولىنى تۇتقانلار بىلەن، مۇرجىئەلەرگە ئوخشاش ئەمىرلەر سالىھ بولمىسىمۇ مۇتلەق ئىتائەت قىلىش يولىنى تۇتقانلار ئوتتۇرىسىدىكى ئەڭ ساغلام ئوتتۇراھال يولدۇر. الله دىن سورايمىزكى، بىزنى ۋە بارلىق مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان سۆز ۋە ئەملگە مۇۋەپپەق قىلغاي.

ئاخىرىدا پەيغەمبەر ﷺ گە، ساھابىلىرىگە، ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت ۋە مەغپىرەت تىلەيمىز.[1]

«ئەقىدەتۇت تاھاۋىيە»گە شەرھى يازغۇچى ئالىم مۇنداق دەيدۇ: [ئىمام تاھاۋىينىڭ «ھەج ۋە جىهاد قىيامەتكە قەدەر مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچىدىن چىققان ئىش ئۈستىدىكىلەرنىڭ سالىھى ۋە پاسىقى بىلەن داۋاملىشىدۇ، ئۇنى ھېچقانداق بىرنەرسە بىكارچى قىلىۋېتەلمەيدۇ ۋە بۇزۇۋېتەلمەيدۇ» دېگەن سۆزى، رافىزىلەرنىڭ مۇھەممەد ﷺ نىڭ ئائىلىسىدىن ئىمامى رىزا چىقىپ ئاسماندىن بىر نىدا قىلغۇچى «ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار» دەپ نىدا قىلغانغا قەدەر، الله نىڭ يولىدا جىهاد قىلىش يوق دەيدىغانلىرىغا رەددىيەدۇر.

بۇ سۆزنىڭ باتىللىقىغا دەلىل كەلتۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇلار ھېچقانداق بىر دەلىلسىزلا خەلىپىنىڭ گۇناھتىن پاك بولۇشىنى شەرت ئېتىدۇ. «سەھىھ مۇسلىم»دا ئەۋف ئىبنى مالىك ئەلئەشجەئى ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن رەسۇلۇلله ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: «خيار أئمتكُم الذين تحبونهم ويحبونكُم وتصلونَ عليهم ويصلونَ عليكُم وشرار أئمتكُم الذين تبغضونهم ويبغضونكُم وتلْعنونهم ويلْعنونكُم» قَالَ: قُلْت يا رسولَ الله أفَلا ننابِذُهم عند ذَلك قَالَ: «لا، ما أقَاموا فيكُم الصلاةَ، ألا من ولي عليه والٍ فَرآه يأتي شيئًا من معصية الله فَلْيكْره ما يأتي من معصية الله ولا ينـزِعن يدا من طَاعة» «ئەمىرلىرىڭلارنىڭ ياخشىلىرى سىلەر ئۇلارنى ياخشى كۆرىدىغان، ئۇلارمۇ سىلەرنى ياخشى كۆرىدىغان، سىلەر ئۇلارغا دۇئا قىلىدىغان، ئۇلارمۇ سىلەرگە دۇئا قىلىدىغان كىشىلەردۇر. ئەمىرلىرىڭلارنىڭ ئەڭ يامانلىرى سىلەر ئۇلارنى يامان كۆرىدىغان، ئۇلارمۇ سىلەرنى يامان كۆرىدىغان، سىلەر ئۇلارغا لەنەت ئوقۇيدىغان، ئۇلارمۇ سىلەرگە لەنەت ئوقۇيدىغان كىشىلەردۇر.» ئەۋف مۇنداق دەيدۇ: ‹ئى رەسۇلۇلله! شۇ چاغدا بىز ئۇلارنى تاشلىۋەتمەيمىزمۇ؟› دېدىم. پەيغەمبەر ﷺ جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: «ياق، ئۇلار ئاراڭلاردا نامازنى ئوقۇسىلا. ئاگاھ بولۇڭلار! كىمنىڭ ئۈستىگە بىر كىشى ۋالىي بولسا، ئۇ ئادەم ئۇ ۋالىينىڭ الله نىڭ ئالدىدا گۇناھ بولىدىغان ئىشلاردىن بىرنى سادىر قىلغانلىقىنى كۆرسە، ئۇ ئىشنى يامان كۆرسۇن، قولىنى ئۇنىڭ ئىتائىتىدىن تارتمىسۇن.»

[1] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 506ـ بەتتىن 508ـ بەتكىچە

خەلىپىلىك ھەققىدىكى بۇ ھەدىسكە ئوخشاش بەزى ھەدىسلەر ئىلگىرى ئۆتكەن بولۇپ، خەلىپىنىڭ گۇناھتىن پەقەتلا پاك بولۇشىنى ۋاجىب دېمىدى.][1]

ئىمام بۇخارى رەھىمەھۇللاھ بۇ مەسىلىگە مۇستەقىل بىر بابنى كەلتۈرگەن.

سالىھ ۋە پاسىق ئەمىر بىلەن غازات قىلىش توغرۇلۇق كەلگەن ھەدىسلەر ئىمام بۇخارىنىڭ سەھىھلىقتىكى شەرتلىرىگە چۈشىمەيدۇ ھەمدە ئۇ ھەدىسلەر توغرۇلۇق ئۆلىمالارنىڭ ھەرخىل كۆزقاراشلىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ئىمام بۇخارى رەھىمەھۇللاھ بۇ ھۆكۈمنى ئۆزىنىڭ ئىنچىكىلىك بىلەن ئىجتىھاد قىلىش ئادىتى بويىچە «ئاتىنىڭ كوكۇلىسىغا ياخشىلىق چىگىلگەندۇر» دېگەن ھەدىسنى ئىجتىھاد قىلىپ، ئۆزىنىڭ «سەھىھۇل بۇخارى» نامىلىق ھەدىس توپلىمىنىڭ «كىتابۇل جىھاد»تا «جىھاد سالىھ ۋە پاسىق بىلەن داۋاملىشىپ بارغۇچىدۇر» دېگەن بابنى كەلتۈرۈپ، بۇنىڭ دەلىلىگە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ «ئاتىنىڭ كوكۇلىسىغا قىيامەت كۈنىگىچە ياخشىلىق چىگىلگەندۇر، (ئۇ بولسىمۇ) ئەجىر ۋە غەنىمەتتۇر» دېگەن سۆزىنى كەلتۈرگەن.

ئىبنى ھەجەر ئىمام بۇخارىنىڭ «جىھاد سالىھ ۋە پاسىق ئادەم بىلەن داۋاملاشقۇچىدۇر» دېگەن سۆزىنى شەرھىلەپ مۇنداق دېگەن: [بۇ تەرجىمە ھەدىسنىڭ لەۋزى بولۇپ، ئۇ ھەدىسنىڭ ئوخشىشىنى ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ يەئلا قاتارلىقلار ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ نىڭ پەيغەمبەر ﷺ دىن رىۋايەت قىلغانلىقىنى نەقىل قىلغان. ئۇ ھەدىسنىڭ راۋىلىرىدا ھېچقانداق چاتاق يوق لېكىن مەكھۇل دېگەن ئادەم ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ دىن ئاڭلىمىغان. ئۇ بابتا ئەنەس ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىس بولۇپ، ئۇ ھەدىسنىڭ ئىسنادىدا زەئىپلىك بار.

يەنە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ «ئاتىنىڭ كوكۇلىسىغا ياخشىلىق چىگىلگەندۇر» دېگەن ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل ياخشىلىقنىڭ قىيامەتكە قەدەر ئاتىنىڭ كوكۇلىرىدا قېلىپ قالىدىغانلىقىغا دەلىل قىلىپ كەلتۈرگەن. چۈنكى پەيغەمبەر ﷺ ياخشىلىقنىڭ قىيامەت كۈنىگە قەدەر ئاتىنىڭ كوكۇلىرىدا قېلىپ قېلىشىنى زىكرى قىلىپ ئۇنى ئەجىر ۋە غەنىمەت بىلەن تەپسىر قىلغان. ئەجىرگە يانداشىپ كېلىدىغان غەنىمەت ئات بىلەن جىھاد قىلىش ئارقىلىق بولىدۇ. بۇنىڭغا پادىشاھنىڭ ئادىل بولۇشىنى شەرت قىلماسلىقى شۇنى ئۇقتۇرىدۇكى، بۇ پەزىلەتنىڭ قولغا كېلىشىدە غازاتنىڭ پاسىق پادىشاھ بىلەن ياكى زالىم پادىشاھ بىلەن ئېلىپ بېرىلىشىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق پەرق يوق.

ھەدىستە يەنە ئات ئۈستىدە غازات قىلىشقا قىزىقتۇرۇش بار. يەنە ئۇ ھەدىستە ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ قىيامەت كۈنىگە قەدەر قېلىپ قالىدىغانلىقىغا بېشارەت بېرىش بار چۈنكى جىھادنىڭ قېلىپ قېلىشى ئۈچۈن مۇجاھىدلارنىڭ قېلىپ قېلىشى لازىم كېلىدۇ. ئۇلار بولسا مۇسۇلمانلاردۇر. ئۇ ھەدىس يەنە بىر: «لَا تزالُ طَائفَةٌ من أُمتي ظَاهرين علَى الْحـق» «مېنىڭ ئۈممىتىم ئىچىدىن بىر گۇرۇھ ھەقىقەت ئۈستىدە غالىب ھالدا داۋاملىشىدۇ.»[2] دېگەن ھەدىس بىلەن ئوخشاش.][3]

مەن بۇ يەردە شۇنداق دەيمەنكى، پاسىق ئەمىر بىلەن جىھاد قىلىش پەرز بولغاندەك، ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇشمۇ پەرز بولىدۇ. بۇ ھەقتە «ئەقىدەتۇت تاھاۋىيە»گە شەرھى يازغۇچى ئالىم مۇنداق دېگەن: [بىلگىنكى، الله ساڭا ۋە بىزگە رەھمەت قىلسۇن! مۇسۇلمانىنىڭ ئۆزىگە نىسبەتەن بىدئەتچى ۋە پاسىقلىقى نامەلۇم ئادەمگە ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇشى ئەھلى ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ

[1] «شەرھ ئەلئەقىدەتۇتتاھاۋىيە» 437- بەت

[2] تەبەرانىنىڭ «ئەلمۇئجەمۇل كەبىير» ناملىق كىتابى 14- جىلىد 314- بەت

[3] «فەتھۇل بارى» 6-جىلىد 56- بەت

كۆزقارىشىدا بىردەك دۇرۇس. ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ ئىمامنىڭ ئەقىدىسىنى بىلىشى ۋە سۈرۈشتۈرۈپ كۆرۈشى شەرت ئەمەس. شۇنداقلا ئۇنى سىناپ بېقىشى ۋە ئەقىدىگىز نېمە؟ دەپ سورىشى شەرت ئەمەس. بەلكى بۇ خىل ئەھۋالى نامەلۇم ئادەمنىڭ كەينىدە نامان ئوقۇشقا بولىدۇ. خۇسۇسەن ھېيت نامازلىرى ۋە ئەرەپاتتىكى نامازلارنىڭ مۇقىم ئىمامىلىرىغا ئوخشاش. دائىملىق ئىمامىلار ئۆزلىرىنىڭ بىدئەتلىرىگە دەۋەت قىلىدىغان ياكى پاسىقلىقىنى ئاشكارا قىلىدىغان بولسىمۇ جۇمھۇر ۋە سەلەف ئۆلىمالىرىنىڭ نەزىرىدە ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىپ نامان ئوقۇشقا بولىدۇ. (ئىمامنىڭ پاسىقلىقىنى باھانە قىلىپ) جۇمە ۋە جامائەت نامىزىنى تەرك ئەتكەن ئادەم كۆپ ساندىكى ئۆلىمالارنىڭ نەزىرىدە بىدئەتچى ھېسابلىنىدۇ. توغرا كۆزقاراش شۇكى، ئۇ ئادەم ئوقۇغان نامىزىنى قايتا ئوقۇمايدۇ. چۈنكى ساھابە ﷺ لار جۇمە ۋە جامائەت نامازلىرىنى پاسىق ئىمامىلارنىڭ كەينىدە ئوقۇيتتى، قايتىلىمايتتى. مەسىلەن: ئابدۇاللە ئىبنى ئۆمەر ﷺ ھەججاج ئىبنى يۈسۈفنىڭ كەينىدە نامان ئوقۇيتتى، شۇنىڭدەك ئەنەس ﷺ، ئابدۇاللە ئىبنى مەسئۇد ﷺ ۋە ئۇنىڭدىن باشقىلار، ۋەلىد ئىبنى ئۇقبە ئىبنى ئەبى مۇئەيتنىڭ كەينىدە نامان ئوقۇيتتى، ئۇ ھاراق ئىچەر ئىدى، ھەتتاكى ئۇ بىر قېتىم ئۇلارغا بامدات نامىزىنى تۆت رەكئەت ئوقۇپ بېرىپ ئۇنىڭدىن كېيىن: ‹سىلەرگە يەنە قوشۇپ بېرەيمۇ؟› دەپ سورىغان ئىدى.

ئۇنىڭغا ئىبنى مەسئۇد ﷺ مۇنداق دېدى: ‹ئاشۇ كۈندىن بېرى سەن بىزگە قوشۇپ بېرىپ كەلدىڭ.›

سەھەبە ھەدىستە ئوسمان ئىبنى ئەففان ﷺ مۇھاسىرىدە قالغان ۋاقىتتا كىشىلەرگە بىر ئادەم نامان ئوقۇپ بەرگەن ئىدى. بىر كىشى ئوسمان ﷺ دىن مۇنداق سورىدى: ‹شۇبھىسىزكى سىلى ئومۇمنىڭ ئىمامى ئىدىلە، ماۋۇ كىشىلەرگە نامان ئوقۇپ بەرگەن ئادەم پىتنىنىڭ ئىمامىغۇ؟› ئوسمان ﷺ مۇنداق دېدى: ‹ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! شۇبھىسىزكى، نامان كىشىلەرنىڭ ئەملىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئۇلار ياخشى ئىش قىلسا سەنمۇ ئۇلار بىلەن ياخشى ئىش قىلغىن! ئەگەر ئۇلار يامان ئىش قىلسا سەن ئۇلارنىڭ يامانلىقىدىن يىراق بول.›

ئەمما ئۇنىڭ كەينىدە نامان ئوقۇشنى تەرك ئەتسە، ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ جۇمە ۋە جامائەت نامازلىرى قولىدىن كېتىپ قالىدىغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇنىڭ كەينىدە نامان ئوقۇشنى پەقەت ساھابىلەرگە قارشىلاشقۇچى بىدئەتچىلا تەرك ئېتىدۇ. شۇنىڭدەك ئەگەر ئىمام ئىش ئۈستىدىكىلەر تەرىپىدىن تەيىنلەنگەن بولسا، ئۇنىڭ كەينىدە نامان ئوقۇشنى تەرك ئېتىشتە ھېچقانداق شەرئى مەنپەئەت بولمىسا، بۇ خىل ھالەتتە ئۇنىڭ كەينىدە نامان ئوقۇشنى تەرك ئەتمەيدۇ بەلكى ئۇنىڭ كەينىدە نامان ئوقۇش ئەۋزەل.

ئەگەر كىشىگە مۇنكەر ئىشنى ئاشكارا قىلغۇچىنى ئىمامەتچىلىككە ئالدىغا ئۆتكۈزمەسلىك مۇمكىن بولسا شۇنداق قىلىش پەرز. لېكىن ئىمامەتچىلىكىنى ئۇنىڭدىن باشقا بىر كىشى تەيىن قىلغان بولسا، ئۇ ئادەمنى ئىمامەتچىلىكتىن قايتۇرۇش ئۇ كىشىگە مۇمكىن بولمىسا ياكى ئۇنى ئىمامەتچىلىكتىن قايتۇرۇش ئۇنىڭ ئاشكارا قىلغان مۇنكەر ئىشىنىڭ زىيىنىدىنمۇ چوڭراق بىر زىيان بىلەن مۇمكىن بولسا، بۇ چاغدا ئاز زىياننى كۆپ زىيان بىلەن ۋە ئىككى زىياننىڭ يەڭگىلرەكىنى ئۇنىڭ ئېغىررىقىغا دەسسەش بىلەن دەپئى قىلىش دۇرۇس ئەمەس. چۈنكى شەرئىتلەر ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە مەنپەئەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈش ۋە ئۇنى تولۇقلاش، زىيانلارنى تۈگىتىش ۋە ئۇنى ئازايتىش بىلەن كەلگەن. شۇڭلاشقا زىيان جەھەتتە جۇمە نامازلىرى ۋە جامائەت نامازلىرىنى قولىدىن بېرىۋېتىش، ئۇ جۇمە نامازلىرى ۋە جامائەت نامازلىرىدا پاسىق ئىمامغا ئىقتىدا قىلغانىدىنمۇ ئېغىر، بولۇپمۇ جۇمە

نامازلىرى ۋە جامائەت نامازلىرىدىن قېلىپ قېلىش پاسىقلىقىنى يوق قىلالمىسا، بۇ چاغدا ئاشۇ زىيانىنى يوقىتىش تۈگۈل شەرئى مەنپەئەتمۇ قولدىن كېتىپ قالىدۇ.][1]

مەن يۇقىرىدا ئۆتكەن سۆزلەردىن بۇ مەسىلىنىڭ تۆۋەندىكىدەك بىرنەچچە شەرىئەت قائىدىسىنىڭ ئوستىگە قۇرۇلغانلىقىنى بىلىۋالالايسىز دەپ قارايمەن:

❶ ئېغىر زىياننىڭ ئالدىنى يېنىك زىيان ئارقىلىق ئېلىش، تەبىئىيكى بۇ قائىدىگە ئامالسىز شارائىتتا ئەمەل قىلىنىدۇ. كاپىر دۈشمەندىن ئىبارەت ئېغىر زىيانغا پاسىق مۇسۇلمان ئەمىردىن ئىبارەت يېنىك زىيان ئارقىلىق تاقابىل تۇرۇشقا بولىدۇ. دېمەك، ئىككى ياماناتلىقنىڭ يەڭگىلرەكى تاللاپ ئېلىنىدۇ.[2]

❷ «إنما الأعمالُ بالنيات وإنما لكُل امرئٍ ما نوى» «بارلىق ئەمەللەر (نىڭ دۈرۈس بولۇشى ۋە تولۇق ئەجىر بېرىلىشى)، پەقەت نىيەتكە باغلىقتۇر، ھەربىر ئىنسان پەقەت ئۆزى نىيەت قىلغان نەرسىگىلا ئېرىشىدۇ.»[3] سىزنىڭ جىهاد قىلىشتىكى نىيىتىڭىز، الله نىڭ سۆزىنى ئالىي قىلىش (يەنى قۇرئاننى يەر يۈزىدە قانۇن قىلىش)تىن ئىبارەت توغرا بولسا، ئەمىرنىڭ ھوقۇق ـ ئىمتىياز ياكى مال ـ دۇنيا ۋە ياكى ئۆزىنىڭ قەۋمىگە ياردەم بېرىشنى كۆزلەشتەك نىيىتىنىڭ بۇزۇقلۇقى، سىزنىڭ ئەجىر ئېلىشىڭىزغا توسالغۇ بولالمايدۇ. چۈنكى ھەربىر ئىنسان پەقەت ئۆزى كۆڭلىگە پۈككەن نىيەتنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ.

❸ الله تائالانىڭ: **﴿وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الإثم والعدوان﴾** ﴿ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىققا ياردەملىشىڭلار، گۇناھقا ۋە زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار﴾[4] دېگەن سۆزىدۇر.

پاسىق ئەمىر بىلەن تائەت ـ ئىبادەتكە دائىر ئىشلاردا ھەمكارلىشىسىز، گۇناھ ـ مەسىيەتكە دائىر ئىشلاردا ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلمايسىز، ھەمكارلاشمايسىز. يۇقىرىدا ئۆتكەنىدەك ئۇنىڭ گۇناھ ـ مەسىيەتلەرنى سادىر قىلىشى، ئۇنىڭ بىلەن بىللە جىهاد قىلىش ئارقىلىق تائەت ـ ئىبادەتكە دائىر ئىشلاردىمۇ ئۇنىڭ بىلەن ھەمكارلاشماسلىقىڭىزنى ئاقلىيالمايدۇ.

مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى جىهادنى ئامالسىز ئۇنىڭ بىلەن بىرگە قىلىشقا توغرا كەلگەنىدە ئەمىرنىڭ پاسىقلىقى پەقەت ئۆزىگىلا مۇناسىۋەتلىك بولغان ھالىتىنى ئاساس قىلىپ چېقىرىلغان بىرىنچى يەكۈن.

ئىككىنچى خىل يول:

ئەگەر پاسىق ئەمىرنىڭ پاسىقلىقى، مۇسۇلمانلار بىلەن كارى بولماي ئۇلارنى زىيانغا ئىتتىرىۋېتىش، دۈشمەنگە سەل قاراپ بېپەرۋالىق قىلىش، جىهادقا خىيانەت قىلىپ غايىسىنى بەربات قىلىش قاتارلىق ئىسلام دىنىغا ۋە مۇسۇلمانلارغا زىيان ئېلىپ كېلىدىغان پاسىقلىق بولسا: بۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭ بىلەن بىرگە جىهاد قىلىشنىڭ زىيىنى دۈشمەننىڭ زىيىنى بىلەن ئوخشاش ياكى ئۇنىڭدىن ئېشىپ چۈشىدىغان بولسا، مېنىڭچە ئۇنىڭ بىلەن بىرگە جىهاد قىلىش كۆرۈنۈپ تۇرغان زىيان، ھېچ بولمىغاندا پايدىسىز ئىش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەسىلەن: ئۆزلىرىنىڭ ئىلمانى (يەنى دېموكراتىك) كۈفرى ھاكىمىيىتىنى مۇستەھكەملەش ياكى سىرتقى تاجاۋۇزچى دۈشمەنلەردىن قۇتۇلۇشتىن ئىبارەت

[1] «شەرھ ئەلئەقىدەتۈتتاھاۋىيە» 422ـ، 423ـ بەتلەر

[2] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 212ـ بەت

[3] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

[4] سۈرە مائىدە 2ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

دۇنيالىق مەقسىتىنى (الله يولىدا جىھاد قىلىش) شۇئارى بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇپ، مۇسۇلمانلارنى ئىسلام دىنى ناملىدىن ئۇرۇشقا سەپەرۋەر قىلىپ، ئاخىرقى نەتىجىدە كۇفرى ھاكىمىيىتىنىڭ بايرىقى تىكلىنىش بىلەن پاجىئەلىك ئاخىرلاشقان قوراللىق ھەرىكەتلەر بىزنىڭ دەۋرىمىزدە كۆپ ئۇچرايدۇ.

ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇالله مۇنداق دەيدۇ: [ئىمام ئەھمەد مۇنداق دېگەن: ‹ئەگەر مەغلۇبىيەت ۋە مۇسۇلمانلارنى زايە قىلىۋېتىش كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرسا، مېنى ئەمىر ياكى قوماندان بىلەن (غازاتقا) چىقىش خۇرسەن قىلمايدۇ. غازات پەقەت مۇسۇلمانلارغا كۆيۈنىدىغان ۋە ئۇلارنى ساقلاپ قالىدىغان كىشى بىلەن بىرگە ئېلىپ بېرىلىدۇ، گەرچە قوماندان ھاراق ئىچىش ۋە غەنىمەتكە خىيانەت قىلىش قاتارلىق قىلمىشلار بىلەن تونۇلغان بولسىمۇ، چۈنكى بۇ ئىشلار ئۇنىڭ ئۆزىگىلا تەئەللۇق. پەيغەمبەر ﷺ دىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنغان: «إن الله ليؤيد هذا الدين بالرجل الْفَاجِرِ» «شۇبھىسىزكى، الله تائالا بۇ دىننى پاسىق ئادەم بىلەنمۇ كۈچلەندۈرىدۇ.»[1]›

ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇالله مۇنداق دەيدۇ: [جىھاد ئەمىرى ئۆزى بىلەن بىرگە بوشاتقۇچى ۋە سۇندۇرغۇچىلارنى ئېلىپ چىقماسلىقى لازىم.

بوشاتقۇچى دېگەندە ــ ھاۋا بەك ئىسسىق ياكى بەك سوغۇق، مۇشەققەت كۆپ، چىدىغىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىزنىڭ غەلىبە قىلىشىمىزغا ئادەمنىڭ كۆزى يەتمەيدۇ دېگەندەك، كىشىلەرنىڭ غازاتقا چىقىش قىزغىنلىقىنى سوۋۇتۇپ، جەڭگە كىرىش ئىرادىسىنى بوشاشتۇرىدىغان ئادەم نەزەردە تۇتۇلىدۇ.

سۇندۇرغۇچى دېگىنىمىزدە ــ مۇسۇلمانلارنىڭ ئالدىنقى قوشۇنى مەغلۇپ بولۇپتۇ، ئۇلارغا ئەۋەتىدىغان ھېچقانداق ياردەم يوق ئىكەن؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە دۈشمەنلەرنىڭ ئادىمى كۆپ، قورال ـ ياراقلىرى خىل، ياردەم كېلىپ تۇرىدىكەن؛ ئۇلارغا تاقابىل تۇرۇش مۇمكىن ئەمەس ئىكەن دېگەندەك، مۇجاھىدلارنىڭ روھىنى چۈشۈرۈپ، جەڭگىۋارلىقىنى سۇندۇرىدىغان گەپلەرنى قىلىدىغان ئادەم نەزەردە تۇتۇلىدۇ.

شۇنىڭدەك مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىغا جاسۇسلۇق قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئادەملەرنىمۇ بىرگە ئېلىپ چىقماسلىق لازىم. ئەگەر ئەمىر شۇ خىل ئادەملەردىن بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە چىقىشقا بولمايدۇ چۈنكى ئۇنىڭ قوشۇنغا زىيان يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن ئەمىن بولغىلى بولمايدۇ. بۇ خىل ئەسكەرنى ئېلىپ چىقىش دۈرۈس بولمىغان يەردە بۇنداق ئەمىرگە ئەگىشىپ چىقىش قانداقمۇ دۈرۈس بولسۇن!؟][2]

مەن بۇ مەسىلىنى تۆۋەندىكى ئەسكەرتىش بىلەن ئاخىرلاشتۇرىمەن ــ پاسىق ئەمىر بىلەن بىرگە جىھاد قىلىش مەسىلىسىدە پاسىقلىقنىڭ زىيىنى ئۆزىگە تەئەللۇق بولۇش ياكى ئىسلام دىنى ۋە مۇسۇلمانلارغا مۇناسىۋەتلىك بولۇشتىن ئىبارەت بۇ مۇھىم پەرققە ئىنتايىن ئاز ساندىكى ئالىملار ئىشارە قىلىپ ئۆتكەن، بۇ نۇقتىنى قەتئىي ئەستىن چىقارماسلىق لازىم. شۇنىڭدەك ئەقىدە ۋە فىقھى كىتابلىرىدىكى، سالىھ ياكى پاسىق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەرقانداق مۇسۇلمان بىلەن بىرگە جىھاد قىلسا بولىدۇ دېگەن مەسىلىدە تىلغا ئېلىنغان پاسىق، پاسىقلىقى پەقەت ئۆزىگىلا مۇناسىۋەتلىك بولغان، جىھاد قىلىش ئۇنىڭسىز مۇمكىن بولمىغان پاسىق ئەمىر نەزەردە تۇتۇلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ پاسىقلىقى مۇسۇلمانلارغا زىيىنى يېتىدىغان، ئىسلامغا خىيانەت قىلىدىغان دەرىجىدە بولسا ئۇ قاتارغا كىرمەيدۇ. الله ئەك ياخشى بىلگۈچىدۇر.

---

[1] «جامىئۇلئۇسۇل فى ئەھادىسىررەسۇل» 10ـ جىلد 219ـ بەت

[2] «ئەلمۇغنى ۋەشىرھۇل كەبىير» 10ـ جىلد 371ـ، 372ـ بەتلەر

يەتتىنچى. ئەمرلىككە دائىر بىر بۆلۈك شۇبھىلەرگە رەددىيە

مەن ئۇستاز ئەلى ئىبنى ھەسەننىڭ ھىجرىيە 1406 ـ يىلى ئومماندا نەشرىدىن چىققان «ئىسلامى جامائەتلەردىكى بەيئەتنىڭ سۈننەت ياكى بىدئەتلىكى» ناملىق كىتابىنى ئوقۇغان ئىدىم. بۇ كىتاب مەلۇم بىر ئىسلامى جامائەتنى تەنقىدلەش مەقسىتىدە يېزىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا بەيئەت مەسىلىسى بىدئەت ئىشلارنىڭ جۈملىسىدىن دەپ ئوتتۇرىغا قويۇلغان. ئاپتور بۇ جامائەتتىكى شۇنچە كۆپ خاتالىقلار ئىچىدە بۇنىڭدىن باشقىسىنى تاپالمىغانىدەك بۇ تېمىنى تاللىغىنىغا قارىماي، كىتابنىڭ كۆپ قىسمىدا ھەقىقەتتىن تامامەن چەتنەپ كەتكەن. ئۇنىڭ بەيئەتكە تەئەللۇق قىسمىغا، مەزمۇن جەھەتتىكى مۇناسىۋىتىنى نەزەردە تۇتۇپ كېيىنكى گېپىمىدىكى «ئەمىرنىڭ قول ئاستىدىكىلەردىن بەيئەت ئېلىشى» دېگەن تېمىغا كەلگەندە، الله خالىسا رەددىيە بېرىپ ئۆتىمەن.

ھازىر ئۇنىڭ، بىز بۇ بابتا ئىسپاتلاپ چىققان 4 ـ مەسىلىنىڭ ئاخىرىدىكى خۇلاسىدە ئەسكەرتىپ ئۆتكەن «مەلۇم بىر ئىش ئۈچۈن بىرلەشكەن ھەرقانداق بىر ئىسلامى يىغىلىشتا چوقۇم بىر ئەمىرلىكنىڭ بولۇشى پەرزدۇر» دېگەن مەسىلىگە بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولغان، مەزكۇر جامائەتنىڭ ۋە باشقا ئىسلامى جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىك تۈزۈمىنى ئىنكار قىلىشتىن ئىبارەت خاتالىقىغا رەددىيە بېرىشنى باشلايمەن.

ئاپتور كىتابنىڭ 38 ـ ، 39 ـ بەتلىرىدە مۇنداق دېگەن: [مەزكۇر جامائەتنىڭ ئەمىرلىك تۈزۈمىنى شەرئى جەھەتتىن ئىسپاتلاشتا دەلىل دەپ ئوتتۇرىغا قويغان 5 ـ شۇبھە (يەنى پەيغەمبەر ﷺ: «إِذَا كَانَ ثَلَاثَةٌ فِي سَفَرٍ فَلْيؤمروا أحدهم» «ئۈچ ئادەم سەپەردە بىرگە بولسا ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلسۇن!» دېگەنلىكى ئۈچۈن، سەپەردەك ئادەتتىكى ئىشلاردا ئەمىرلىك پەرز بولغان يەردە، الله نىڭ دىنىنى زېمىنغا قانۇن قىلىشنى مەقسەت قىلغان بىر جامائەتتە ئەمىرلىك تېخىمۇ پەرز بولمامدۇ؟! ئاڭلاش ۋە ئىتائەت قىلىشقا ئەھدە ۋە بەيئەت ئېلىش تېخىمۇ زۆرۈر ئەمەسمۇ؟!)گە تۆۋەندىكىدەك ئالتە نۇقتىدىن جاۋاب بېرىلىدۇ:

❶ سەپەر ئەمىرلىكى ھەققىدە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مەخسۇس يولۇرۇقى بار ئەمما بۇنداق جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىكى ھەققىدە ئۇچۇق ھەدىس يوق، ئىككىسىنى ئورتاقلاشتۇرىدىغان سەۋەب بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئىككى ئىشنى بىر ـ بىرىگە قىياس قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەقىدە ئالىملىرى ئېيتقاندەك قىياس قىلىش پەقەتلا مۇجتەھىدلەرنىڭ ھەققى.

❷ سەپەر ئەمىرلىكى بولسا سەپەر ئاخىرلىشىشى بىلەنلا ئەمەلدىن قالىدۇ ئەمما تولۇق ئىتائەت تەلەپ قىلىدىغان بۇ قوشۇمچە ئەمىرلىك ئۇنداق ئەمەس.

❸ سەپەر ئەمىرلىكى بولسا باشتىن ـ ئاخىر پايدىلىق ئەمما بۇ ئەمىرلىكلەر بولسا پارچىلىنىش ۋە بۈزۈلۈشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، بۇ قىياسنىڭ قاملاشمىغانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ.

❹ پەرەز قىلايلى، ئەگەر بىر بۆلۈك كىشىلەر ئۆز ئىچىدە ھاراق ئىچكەن ۋە پاھىشە قىلغانلار ئۈستىدىن شەرئى جازا ئىجرا قىلىشقا بىرلىككە كەلگەن بولسا، شەرئىتە ئېتىراپ قىلىنامدۇ؟ ئەلۋەتتە ئۇمىمەتنىڭ ئىجماسى بىلەن باتىل. بۇنىڭدا ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ئىختىلاپى يوق. دېمەك، بۇ قىياس يۇقىرىقى قىياسنىڭ باتىللىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

❺ سەپەر ئەمىرلىكى بىرنەچچە تۈرلۈك ئىشلار بىلەن چەكلىنىدۇ. دېمەك، ئۇنىڭ ۋەزىپىسى ئىشلارنى تەرتىپلىك يۈرۈشتۈرۈش، ھەرگىزمۇ مۇتلەق ئاڭلاش ۋە ئىتائەت قىلىش ئۈچۈن ئەمەس.

❻ ئۇلاردىكى ئەھدە ئېلىش سەلەفى سالمىلارنىڭ يولى ئەمەس، بەلكى سەلەفلەرنىڭ ئەملىيىتى بۇنىڭ ئەكسىچە.]

ئۇستاز ئەلى ئىبنى ھەسەننىڭ سۆزى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتى.

ئۇستاز ئەلي ئىبنى ھەسەننىڭ سۆزىگە رەددىيە:

بىرىنچى ۋە تۆتىنچى نۇقتىلىرىغا بېرىلىدىغان رەددىيە بىر قەدەر تەپسىلاتقا موھتاج بولغاچقا كېيىنگە قالدۇرۇلدى.

ئىككىنچى نۇقتىغا رەددىيە ـــ بۇنىڭدا «سەپەر ئەمرىكى بولسا سەپەر ئاخىرلىشىشى بىلەنلا ئەملدىن قالمدۇ ...» دېيىلگەن. مۇشۇ سۆزنىڭ ئۆزىلا ئاپتورغا رەددىيە بولالايدۇ چۈنكى دائىملىق مۇقىم جامائەت سەپەر جامائىتىگە ئوخشاش ۋاقىتلىق، قوشۇمچە جامائەتكە قارىغاندا ئىشلارنى رەتلەك ئېلىپ بېرىشتا ئەمرىككە تېخىمۇ موھتاج ئەمەسمۇ؟!

ئۇچىنچى، «سەپەر ئەمرىكى بولسا سەپەر ئەمرىكىدىن باشقا ئەمرىكىلەرنىڭ ئەكسىچە باشتىن ـ ئاخىر پايدىلىق ...» دېگەن بۇ نۇقتىغا رەددىيە.

ئاپتور بۇ سۆزنى تالاش ـ تارتىش ۋە مۇھاكىمىدە تۇتقا قىلغۇدەك بىرەر شەرئى دەلىل بىلەن ئىسپاتلىغىنى يوق.

يەنە ئۇنىڭ «ئەمما بۇ ئەمرىكىلەر بولسا پارچىلىنىش ۋە بۆزۈلۈشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ» دېگەن سۆزى ھېچقانداق شەرئى ئاساسقا ئىگە بولماستىنلا ھەممىنى بىر تاياقتا ھەيدىگەنلىك بولۇپ، بۇ گەپنىڭ شەرئى نۇقتىدىن مۇھاكىمە قىلغۇچىلىقى يوق. بىزگە جەمئىيەتتىن ئېلىنغان ئەملي مىسال ئەمەس بەلكى شەرئى دەلىل كېرەك. بۇمۇ ئاۋۋالقىغا ئوخشاشلا شەرئى دەلىل بىلەن ئىسپاتلانمىغان ئاساسسىز گەپ.

بەشىنچى، «سەپەر ئەمرىكى بىرنەچچە تۈرلۈك ئىشلار بىلەن چەكلىنىدۇ. دېمەك، ئۇنىڭ ۋەزىپىسى ئىشلارنى تەرتىپلىك يۈرۈشتۈرۈش، ھەرگىزمۇ مۇتلەق ئاخلاش ۋە ئىتائەت قىلىش ئۇچۇن ئەمەس» دېگەن بۇ سۆزگە رەددىيە.

بۇمۇ يۇقىرىقىغا ئوخشاشلا شەرئى دەلىل بىلەن ئىسپاتلانمىغان ئاساسسىز گەپ. ئۇنىڭدىن باشقا ھەممەيلەنگە مەلۇمكى، ئاخلاش ۋە ئىتائەت قىلىش چوڭ ـ كىچىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئەمرىلىكنىڭ ماھىيەتلىك تەقەززاسى، «ئەمىر» دېگەن سۆزنىڭ لۇغەت مەنىسىمۇ بۇيرۇق چۈشۈرگۈچى دېگەندىن ئىبارەت.

ئۇستازنىڭ سەپەر ئەمرىلكىنى «ئۇنىڭ ۋەزىپىسى ئىشلارنى تەرتىپلىك يۈرۈشتۈرۈش» دېگەنلىكى ئەمرىلكىنى ھېچبىر شەرئى دەلىلسىزلا چۈشەپ قويغانلىق. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇستاز سەپەر ئەمرىلكىدە ئىشلارنى «تەرتىپ بويىچە يۈرۈشتۈرۈش» دېگەنلىكتىن نېمىنى مەقسەت قىلغانلىقىنى ئوچۇق دېمىدى. ئەگەر بۇنىڭدىن ئادەمنىڭ زېھنىگە تېزلا كەلگەندەك، سەپەر ئەمرىنىڭ ۋەزىپىسى ئۆزى بىلەن بىللە بولغان كىشىلەرگە بىرىنچى كۈنى نېمە ئىش قىلىدىغانلىقى، ئىككىنچى كۈنى نېمە ئىش قىلىدىغانلىقى ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان ئىشلارنى تەرتىپ بويىچە بەلگىلەپ بېرىدۇ دېگەننى مەقسەت قىلسا؛ بىز ئۇستازغا دەيمىزكى، ئۇلار ئەمرىنىڭ تەرتىپ بويىچە بەلگىلەپ بەرگىنىنى ئىجرا قىلسا، ئۇلار ئاشۇ ئەگىشىش ئارقىلىق ئەمرىنىڭ سۆزىنى ئاخلىغان ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ. ئاخىردا ئىش شۇ يەرگە بېرىپ تاقالدىكى، ئەمرىلكىنىڭ تەلىپى ئاخلاش ۋە ئىتائەت قىلىشتۇر.

ئالتىنچى، «ئۇلاردىكى ئەھدە ئېلىش سەلەفى سالىھلارنىڭ يولى ئەمەس ...» دېگەن سۆزنىڭ الله خالىسا 4ـ بابتا «ئەمرنىڭ قول ئاستىدىكىلەردىن بەيئەت ئېلىشى» دېگەن تېمىدا توختالغان ۋاقىتتا رەددىيە بېرىمىز.

بىرىنچى نۇقتىغا رەددىيە:

ئۇستازنىڭ: «سەپەر ئەمرلىكى ھەققىدە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مەخسۇس يوليورۇقى بار ئەمما بۇنداق جامائەتلەرنىڭ ئەمرلىكى ھەققىدە ئوچۇق ھەدىس يوق، ئىككىسىنى ئورتاقلاشتۇرىدىغان سەۋەب بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئىككى ئىشنى بىر ـ بىرىگە قىياس قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەقىدە ئالىملىرى ئېيتقانىدەك قىياس قىلىش پەقەتلا مۇجتەھىدلەرنىڭ ھەققى» دېگەن سۆزنىڭ رەددىيە.

بۇ شۇبھىگە بىرنەچچە خىل ئۇسۇل بىلەن رەددىيە بەرگىلى بولىدۇ. بۇ نۇقتىنى ئاۋۋال قىسقىچە، ئاندىن تەپسىلىي ئوتتۇرىغا قويىمەن:

❶ بۇ خىل جامائەتلەرنىڭ ئەمرلىك مەسىلىسىنىڭ بىردىنبىر دەلىلى پەقەت سەپەر ئەمرلىكى توغرىسىدىكى ھەدىسلا ئەمەس بەلكى ئۇنىڭدىن باشقىمۇ نۇرغۇن دەلىللەر بار.

❷ بۇ خىل جامائەتلەرنىڭ ئەمرلىكىنى سەپەر ئەمرلىكىگە قىياس قىلىش، بۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئورتاقلىق تېپىلغانلىقى ئۈچۈن شەرئەتتە كۆچكە ئىگە ساغلام قىياستۇر.

❸ بۇ قىياسنى خېلى كۆپ مۇجتەھىد ئالىملار بايان قىلىشقان.

بىرىنچى رەددىيىنىڭ تەپسىلاتى ــ بۇ خىل جامائەتلەرنىڭ ئەمرلىك مەسىلىسىنىڭ بىردىنبىر دەلىلى پەقەت سەپەر ئەمرلىكى توغرىسىدىكى ھەدىسلا ئەمەس بەلكى ئۇنىڭدىن باشقىمۇ نۇرغۇن دەلىللەر بار

ئاپتور تەنقىدلىمەكچى بولغان جامائەتلەرنىڭ بارلىققا كېلىشىنىڭ سەۋەبى ــ ئىسلام ھاكىمىيىتىنىڭ يوقلۇقى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىدىغان خەلىپىنىڭ بولمىغانلىقىدۇر. بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا مۇسۇلمانلاردىن بىر تۈركۈم كىشىلەر دىنىنىڭ پەرزلىرىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ھەمكارلىق نۇقتىسىدىن تەشكىللەنگەن بولسا بۇنىڭ شەرئەتتە ھېچقانداق خاتاسى يوق بەلكى بۇ خىل مەقسەتتە ئۇيۇشۇشنىڭ ئۆزى پەرز. ئۇلارغا ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تەيىنلەش ئەلۋەتتە پەرز بولىدۇ. بۇنىڭ دەلىللىرى:

(1) الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ياأيها الذين آمنوا أطيعوا الله وأطيعوا الرسـولَ وأولـي الأمـر مـنكُم﴾** ﴿ئى مۆمىنلەر! الله قا، پەيغەمبەرگە ۋە ئۆزۈڭلاردىن بولغان ئىش ئۈستىدىكىلەرگە ئىتائەت قىلىڭلار.﴾[1]

﴿وإذَا جاءهم أمر من الأمن أو الخوف أذَاعوا بِه ولَو ردوه إلى الرسول وإلى أولي الأمر منهم لَعلمه الذين يستنبِطُونه منهم﴾ ﴿(مۆمىنلەرگە ئائىت) ئامانلىقنىڭ ياكى قورقۇنچنىڭ بىرەر خەۋىرى ئۇلارغا (يەنى مۇناپىقلارغا) يەتسە، ئۇنى تارقىتىدۇ، ئەگەر ئۇنى پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر)نىڭ ئىچىدىكى ئىش ئۈستىدىكىلەرگە مەلۇم قىلسا، (شۇ) خەۋەرنى چىقارغۇچىلار ئۇنى (يەنى شۇ خەۋەرنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى) ئۇلاردىن ئەلۋەتتە بىلىۋالاتتى.﴾[2]

[1] سۈرە نىسا 59ـ ئايەت

[2] سۈرە نىسا 83ـ ئايەت

مەزكۇر ئىككى ئايەتنىڭ ئىشارىلىك ئىسپاتىغا ئاساسەن مۇسۇلمانلار ئۇچۇن ئۇلارنىڭ ئىتتىپاقسىزلىقىنى بىرلەشتۇرىدىغان، دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ھەق ـ ھوقۇقلىرىنى قوغدايدىغان، تۇرلۇك ئېھتىياجلىرىنى قامدايدىغان، ئىشلىرىنى تەرتىپكە سېلىپ مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرىدىغان، مۇسۇلمان ۋە قۇرئان ھەدىس بويىچە ئىش تۇتىدىغان رەھبەرلەر چوقۇم بولۇشى كېرەك. چۇنكى مۇسۇلمانلار ئۇچۇن قۇتۇلۇشقا ئىمكانىيەتلا بولىدىكەن، كاپىرنىڭ ھاكىمىيىتى ئاستىدا ياشاش دۇرۇس ئەمەس. بۇ ھەقتە ئەمىرلىكنىڭ شەرتلىرى توغرىسىدىكى سۆزىمىزدە توختىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق.

مەزكۇر ئايەتلەر ھەققىدە ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللەنىڭ: [ئۆزىگە باشقىلارنى ئەگەشتۇرگەن ھەرقانداق شەخس ئەمىرلەر قاتاردا سانىلىدۇ. ئۇنىڭ مەجبۇرىيىتى ئەگەشكۈچىلىرىنى الله بۇيرۇغان نەرسىلەرگە بۇيرۇش، الله توسقان نەرسىلەردىن توسۇش. ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ مەجبۇرىيىتى بولسا، ئۇنىڭغا تائەت ـ ئىبادەتكە دائىر ئىشلاردا ئىتائەت قىلىش، گۇناھ ـ مەسىيەتكە دائىر ئىشلاردا ئىتائەت قىلماسلىق.][1] دېگىنىدەك: مەزكۇر ئايەتلەر پادىشاھلار، ئۆلىمالار، ھەرقايسى جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىرى ۋە باشقا مەسئۇللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

(2) قايسى بىر جامائەت الله يولىدا جىھاد قىلىش مەقسىتىدە قۇرۇلغان بولسا، بۇ مەسىلىدە مەخسۇس دەلىلگە ئىگە بولغان ئىكەنمىز، ئۇ جامائەت ئەمىرلىكىنى سەپەر ئەمىرلىكىگە قىياس قىلىپ ئىسپاتلاشنىڭ ھېچقانداق ھاجىتى يوق چۇنكى مەخسۇس دەلىل بار يەردە قىياس قىلىشقا بولمايدۇ. بۇ مەسىلىدىكى مەخسۇس دەلىل بولسا 4ـ ماۋزۇدا بايان قىلىنغان موۋتە غازىتىدا ساھابە كىرامىلارنىڭ خالىد ئىبنى ۋەلىد ﷺ نى ئەمىر قىلىپ تەينىلىگەنلىكى توغرىسىدىكى ھەدىستىن ئىبارەت. ئۇ ھەدىستىن چىقىرىلغان شەرئى يەكۈنلەر توغرىسىدا ئۆلىمالارنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سېلىڭ!

ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: [بۇ ھەدىس ئۇرۇشتا كىمنىڭ ئەمىر بولىدىغانلىقىغا كۆرسەتمە بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا، ئۇرۇشقا ھازىر بولغانلارنىڭ ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر سايلىشىنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. ئىمام تاھاۋى مۇنداق دېگەن: ‹بۇ ھەدىس مۇسۇلمانلارغا خەلىپىدىن ئۇزۇلۇپ قالغاندا، ئۇ خەلىپە قايتا تىكلەنگەنگە قەدەر ئۇنىڭ ئورنىدا ئەمىر بولۇپ تۇرۇش ئۇچۇن بىر ئادەمنى چىقىرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.›][2]

ئىبنى ھەجەر رەھىمەھۇالله يەنە مۇنداق دەيدۇ: [ئىبنى مۇنىير مۇنداق دېگەن: ‹مەزكۇر ھەدىسكە ئاساسەن شۇنداق بىر مەسىلىنى ئىسپاتلاپ چىقىشقا بولىدۇكى، مەلۇم شەخس مەلۇم ئەمىرلىككە تەينىلەنگەن بولۇپ خەلىپىگە مەلۇم قىلىش ئىمكانىيىتى بولمىسا، شۇ شەخسنىڭ ئەمىرلىكى شەرئى جەھەتتە كۇچكە ئىگە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش پەرزلىك ئورۇنغا ئۆتىدۇ.› تەبىئىيكى، مەزكۇر مەسىلىدە تەينىلىگۈچىلەر شۇ شەخسنىڭ ئەمىرلىكىگە قارىتا بىرلىككە كەلگەن بولۇشى لازىم.][3]

ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇالله مۇنداق دەيدۇ: [خەلىپە يوق بولۇپ قالسىمۇ جىھادنى كېچىكتۇرۇشكە بولمايدۇ چۇنكى جىھادنىڭ پايدىسى ئۇنى كېچىكتۇرگەنلىك سەۋەبىدىن يوققا چىقىدۇ (شۇنىڭ ئۇچۇن ئەمىر تەينىلەپ جىھاد داۋاملاشتۇرۇلىدۇ.) بۇ ئەمىر ئېلىنغان غەنىمەتلەرنى شەرئەت ئۆلچىمى بويىچە ھەق ئىگىلىرىگە تەقسىملەپ بېرىدۇ.

قازى ئىياز مۇنداق دېگەن: ‹پەقەت ئولجىغا چۇشكەن ئاياللارنىڭ تەقسىماتى ئار ـ نومۇسقا ئېھتىيات قىلىش يۇزىسىدىن خەلىپىگە مۇراجىئەت قىلىنغۇچە كېچىكتۇرۇلىدۇ.›

[1] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 180ـ بەت

[2] «فەتھۇل بارى» 7ـ جىلد 513ـ بەت

[3] «فەتھۇل بارى» 6ـ جىلد 180ـ بەت

ئەگەر خەلىپە بىر يەرگە ئەۋەتسىدىغان قوشۇنغا ئەمىر تەيىنلەپ بەرگەن لېكىن ئەمىر شەھىد قىلىنغان، ئۆلۈپ كەتكەن ياكى ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان بولسا، قوشۇن ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تەيىنلەيدۇ. چۈنكى موۋتە غازىتىدا ساھابە كىراملار پەيغەمبەر ﷺ تەيىنلەپ بەرگەن ئەمىرلەرنىڭ ھەممىسى شەھىد قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆز ئىچىدىن خالىد ئىبنى ۋەلىد ﷺ نى ئەمىر قىلىپ تەيىنلىگەن. بۇ خەۋەر پەيغەمبەر ﷺ گە يەتكۈزۈلگەندە ئۇلارنىڭ بۇ ئىشىنى رازىمەنلىك بىلەن تەستىقلىغان ۋە خالىد ئىبنى ۋەلىدنى شۇ كۈنى «الله نىڭ قىلىچى» دەپ ئاتىغان.][1]

مەزكۇر ھەدىس ۋە ئۇنىڭدىكى ئىسلامى يەكۈنلەر دەل ھازىر بىز تالاش ـ تارتىش قىلىۋاتقان مەسىلە ئۈستىدىكى مەخسۇس دەلىل بولۇپ دىن ئىشلىرىنى، جۈملىدىن جىھاد ئىشلىرىنى قىلغۇچى جامائەتلەردە ئەمىرلىكنىڭ بولۇشىنى پەرزلىك دەرىجىسىدە ئىسپاتلايدۇ. شۇنداق بولغان ئىكەن مەزكۇر جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىكىنى ئىسپاتلاشتا بۇنى سەپەر ئەمىرلىكىگە قىياس قىلىشقا ئېھتىياجمىز يوق (ئەلۋەتتە قىياس قىلىشمۇ تامامەن دۇرۇس). بۇنى الله خالىسا كېيىن بايان قىلىپ ئۆتىمەن.

ئېھتىمال بەزىلەر، بۇ ھەدىسنى بىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىمىزغا تەتبىقلىغىلى بولمايدۇ چۈنكى موۋتە غازىتىدا پەيغەمبەر ﷺ نەق مەيداندا بولمىغان بىلەن، كېيىن ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپ بارغاندا ئۇلارنىڭ بۇ ئىشىنى تەستىقلىغان. ئەمما ھازىر بولسا ئۇنىڭ ئەكسىچە مۇسۇلمانلار خەلىپىسى تۇپتىن مەۋجۇد ئەمەس. دېمەك، خەلىپە بولمىغان ئىكەن بۇ جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىكى دۇرۇس ئەمەس دېيىشى مۇمكىن. بىز قايتا تەكىتلەپ ئېيتىمىزكى، بۇ مەسىلىنى ئىسپاتلاشتا مەزكۇر ھەدىسنى دەلىل قىلىش تامامەن توغرا ۋە كۈچكە ئىگە. چۈنكى بۇ ئىككى ھالەتنى ئورتاقلاشتۇرىدىغان ئامىل بىر تۇركۈم مۇسۇلمانلارنىڭ، نەق مەيداندا ياكى ئەسلىدىنلا يوق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر خەلىپىدىن ئايرىلغان ھالدا جىھاد قىلىشتىن ئىبارەت ئورتاق ھەرىكەتكە بىرلەشكەنلىكى بولۇپ، ھەر ئىككى ھالەتتە ئۇلارنىڭ بۇ ئىشى ئۈستىدە خەلىپە يوق، بۇ ئىش پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھايات ۋاقتىدا چىقىرىلغان شەرئى نەتىجە. پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھايات ۋاقتىدا يۈز بەرگەنلىكىدىن چىقىرىلغان شەرئى قارارنى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھاياتىدىن كېيىن خەلىپە ياكى ئۇنىڭدىن باشقا ھەرقانداق ئادەم چىقىرالمايدۇ. بىز مەزكۇر شەخسكە ئىبنى ھەجەر ۋە ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇاللەنىڭ بۇ ھەدىس ھەققىدە يۇقىرىدا نەقىل قىلىنغان سۆزلىرىنى ئوبدان مۇلاھىزە قىلىشنى ھاۋالە قىلىمىز. بۇ شەخسنىڭ سۆزىنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئېيتقاندا، ئافغانىستان ۋە ئۇنىڭدىن باشقا جايلاردا بولۇۋاتقان جىھادلار دۇرۇس ئەمەس باتىل چۈنكى جىھاد قىلىۋاتقان جامائەت ۋە گۇرۇھلارنىڭ ئەمىرلىكى شەرئى بولمىغانلىقى ئۈچۈن شەرئى جامائەت ھېسابلانمايدۇ. دېمەك، شەرئەت ئۈستىگە قۇرۇلمىغان مەزكۇر جامائەتلەرنىڭ ئاستىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان جىھادقا قاتناشقۇچى گۇناھكار بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسۇلمانلار يۇرت ـ ماكانلىرىنىڭ بىسۇۋىلىنىۋاتقانلىقىنى، خوتۇن ـ قىزلىرىنىڭ دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقىنى، مال ـ مۈلكىنىڭ تالان ـ تاراج قىلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ئاسماندىن بىر خەلىپە چۈشكەنگە قەدەر قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرۇشى كېرەك.

بۇ گەپلەرگە مەن مۇسۇلمان دېگەن ئادەم قايىل بولارمۇ؟ مۇسۇلمان ئۇياقتا تۇرسۇن ئازراق ئەقلى بار ئادەم قايىل بولارمۇ؟

بىر ئادەمنىڭ قەلبىدىن بۇ شۇبھىنىڭ تەسىرى يەنىلا چىقىپ كېتىپ بولالمىسا الله خالىسا تۆۋەندىكى دەلىل ئۇ شۇبھىنى تامامەن يوقىتىدۇ.

[1] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 10 ـ جىلد 374 ـ بەت

(3) جابىر ئىبنى ئابدۇلله ﷺ دىن نەقىل قىلىنىدۇكى، مەن پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: «لَا تزالُ طَائفَةٌ من أُمتي يقَاتلُونَ علَى الْحق ظَاهرِين إِلَى يومِ الْقيامة قَالَ فَينزِلُ عيسى بن مريم صلى الله علَيه وسلم فَيقُولُ أَميرهم تعالَ صل لَنا فَيقُولُ لَا إِن بعضكُم علَى بعضٍ أُمراءُ تكْرِمةَ اللهِ هذه الْأُمة» «مېنىڭ ئۈممىتىم ئىچىدىن بىر گۇرۇھ قىيامەت كۈنىگە قەدەر غالىب ھالدا ھەقىقەت ئۈستىدە داۋام قىلىدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالام چۈشكەندە ئۇلارنىڭ ئەمىرى ئۇنىڭغا: ‹كېلىڭ، بىزگە ناماز ئوقۇپ بېرىڭ!› دەيدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالام: ‹ياق، ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بەزىڭلار بەزىڭلارغا ئەمىر، بۇ الله تائالانىڭ مۇشۇ ئۈممەتنى ھۆرمەتلىگەنلىكىدۇر› دەيدۇ.»[1]

مانا بۇ پەيغەمبەر ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنغان ئىنتايىن ئوچۇق ھەدىس بولۇپ، تۆۋەندىكى مەسىلىلەرنى ئىسپاتلايدۇ:

❶ ھەقىقەت ئۈستىدە جىھاد قىلىدىغان تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ، ئىسا ئەلەيھىسسالام چۈشكەن ۋە بارلىق مۆمىنلەرنىڭ روھىنى ئېلىپ كېتىدىغان بىر مەيىن شامال چىققانغا قەدەر مەۋجۇد ئىكەنلىكى ۋە داۋام قىلىدىغانلىقى.[2]

❷ بۇ گۇرۇھ ئەمىرلىكىنىڭ شەرئىتە ئېتىراپ قىلىنغان دۆرۈس ئەمىرلىك ئىكەنلىكى چۈنكى بۇ ئەمىرلىكنى پەيغەمبەر ﷺ ئۆزىنىڭ «ئۇلارنىڭ ئەمىرى» دېگەن سۆزىدە تەستىقلىغانلىقى ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ «ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بەزىڭلار بەزىڭلارغا ئەمىر» دېگەن سۆزىدە ئېتىراپ قىلغانلىقى.

مەزكۇر ئەمىرلىكنىڭ دۆرۈسلۇقىنى پەقەت ئىسا ئەلەيھىسسالام چۈشكەن ۋاقىتتىكى گۇرۇھقا خاس دەۋېلىشقا بولمايدۇ چۈنكى بۇ گۇرۇھنىڭ قىيامەتكە قەدەر داۋام قىلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ئالاھىدىلىكىنى ئۇقتۇرۇش بىلەن بىرگە، «ئەمىر» دېگەن سۆزنى بۇ گۇرۇھقا چېتىپ «ئۇلارنىڭ ئەمىرى» دەپ كەلتۈرۈش مەزكۇر ئەمىرلىكنىڭ دۆرۈسلۇقىنى، داۋام قىلىدىغانلىقىنى، شۇنىڭدەك ئەمىرلىكنىڭ بۇ گۇرۇھنىڭ دائىملىق سۈپىتى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسىز قالىدىغان دەۋرلەرنى باشتىن كەچۈرىدىغانلىقى ھەمدە تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ ئەمىرلىكنىڭ دۆرۈسلۇقى ۋە داۋاملىشىدىغانلىقى ئىسپاتلانغان ئىكەن، بۇ تائىپىنىڭ خەلىپىسىز ھالەتتىكى ئەمىرلىكىمۇ الله خالىسا دۆرۈس بولىدۇ.

❸ بۇ ئەمىرلىكنىڭ ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئۆزلىرىگە ئەمىر قىلىپ تەينىلىشى ئارقىلىق بارلىققا كېلىدىغانلىقى.

مانا بۇ الله تائالانىڭ مۇسۇلمانلارنى ھۆرمەتلىگەنلىكىدۇر.

مەزكۇر ھەدىسنىڭ «ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بەزىڭلار بەزىڭلارغا ئەمىر، بۇ الله تائالانىڭ مۇشۇ ئۈممەتنى ھۆرمەتلىگەنلىكىدۇر» دېگەن قىسمى، ساھابە كىرامىلارنىڭ مۇۋاپىق غازىتىدا قىلغان ئىشىغا تامامەن ئۇيغۇن كېلىدۇ.

دېمەك، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزلىرىگە ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تەينىلىشىدىن ئىبارەت بۇ ئىش پەيغەمبەر ﷺ نىڭ دەۋرىگىلا خاس ئەمەس بەلكى قىيامەتكە قەدەر داۋام قىلىدۇ. چۈنكى مەزكۇر ھەدىس بۇ گۇرۇھ ئەمىرلىكىنىڭ شەرئى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ھۆكۈمنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالام چۈشكەنگە قەدەر كۆچكە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئوچۇق ئىسپاتلايدۇ.

---

[1] مۇسلىم رىۋايىتى

[2] «سەھىھ مۇسلىم»13- جىلد 68- بەت

(4) الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿**أَلَم تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِن بَنِي إِسرائِيلَ مِن بَعدِ موسى إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُم ابعَثْ لَنا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيتُم إِن كُتِبَ عَلَيكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَد أُخرِجنَا مِن دِيَارِنَا وَأَبنَآئِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوا إِلَّا قَلِيلًا مِنهُم وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ**﴾ (ساڭا مۇسانىڭ (ۋاپاتى)دىن كېيىن ئىسرائىل ئەۋلادىدىن بولغان بىر جامائەنىڭ خەۋىرى يەتمىدىمۇ؟ ئۇلار ئۆز ۋاقتىدا ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبىرىگە: «بىزگە پادىشاھ تىكلەپ بەرگىن، (ئۇنىڭ بىلەن دۈشمەنلەرگە قارشى) الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلايلى» دېيىشتى. پەيغەمبەر: «سىلەرگە جىھاد پەرز قىلىنسا جىھاد قىلماي قالارسىلەرمۇ؟!» دېدى. ئۇلار: «يۇرتلىرىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىلغان ۋە ئوغۇللىرىمىزدىن جۇدا قىلىنغان تۇرساق قانداقمۇ الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلمايلى؟!» دېدى. ئۇلارغا جىھاد پەرز قىلىنغان چاغدا، ئازغىنىسىدىن باشقا ھەممىسى جىھادتىن باش تارتتى. الله زالىملارنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر.﴾[1]

مەزكۇر ئايەت كەرىمە ئۆز نەزىرىمدە جىھاد ئۇچۇن ئەمىرلىكنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان ئەڭ روشەن دەلىللەرنىڭ بىرى چۈنكى يۇرتىدىن قوغلانغان بۇ بىچارە قەۋم جىھاد قىلماقچى بولۇپ، ئالدى بىلەن ئەمىرلىك ئاستىدا جىھاد قىلىش ئۇچۇن بىر قوماندان تەيىنلەپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. الله تائالا ئۇلارغا تالۇتنى پادىشاھ قىلىپ بەردى. مانا بۇ الله تەرەپتىن ئۇلارنىڭ تەلىپىنىڭ ئورۇنلۇق ھېسابلىنىپ تەستىقلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. مەزكۇر قەۋم بىلەن بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ھالىمىز ئوخشاش. دېمەك، ھوقۇقى دەپسەندە قىلىنىپ بوزەك قىلىنىۋاتقان مۇسۇلمانلار ئۇچۇن ئەسلىدىكى ئىززەتلىك ئورنىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشتە «جازانە ئارىلاش سودا بىلەن شۇغۇللانساڭلار» دېگەن ھەدىستە كۆرسىتىلگەندەك جىھادتىن باشقا يول يوق. جىھادنىڭ جىددىي تەلەپلىرىدىن بىرى بىر ئەمىر تىكلەش. ئۇنىڭ ھازىرقى خەلىپىسىز ھالىتىمىزدىكى بىردىنبىر يولى ـ مۇۋاقە غازىتى توغرىسىدىكى ھەدىس ۋە جابىر ئىبنى ئابدۇالله ﷺ نىڭ مەزكۇر ھەدىسىنىڭ روھى بويىچە جامائەت ئىچىدىكىلەردىن بىرسىنىڭ ئەمىر بولۇشىغا رازى بولۇپ بىرلىككە كېلىشىدۇر.

(5) ئىككى ھەرەم ئىمامى جۇۋەينى رەھىمەھۇالله مۇنداق دەيدۇ: [كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان، قىيىن ئىشلىرىدا ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىدىغان، مۇسۇلمان، قۇرئان ۋە ھەدىس بويىچە ئىش تۇتىدىغان رەھبەرلەردىن مەھرۇم قالغان چاغدا: قادىر بولالىغان ئەھۋالدا، پاسات ۋە بۇزۇقچىلىققا تاقابىل تۇرۇشتىن ئۆزىنى تارتىشقا بۇيرۇلۇشى ئەبەدىي مۇمكىن ئەمەس بىر ئىش (چۈنكى بۇ، دۇنيادا تىنچلىق ۋە ئادالەت بەرپا قىلىش ئۇچۇن چۇشۇرۇلگەن ئىلاھى شەرىئەتنىڭ مەركەزلىك ماھىيىتىگە تۇپتىن خىلاپ). شۇ سەۋەبتىنكى، ئۇلار ئىمكانىيىتى بار ئىشتىنمۇ ئۆزىنى تارتمۇالسا بۇ پاسات ۋە بۇزۇقچىلىق ھەممە دىيارغا، بارلىق بەندىلەر ئارىسىغا يامراپ ئومۇملىشىپ كېتىدۇ. مۇسۇلمانلار خەلىپىسىز قالغاندا ھەربىر يۇرت ئاھالىسىگە ئۆز ئىچىدىن ئۆزلىرى مەسلىھەت ۋە بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنىدىغان، چەكلىمە ۋە ئاگاھلاندۇرۇشلىرىدىن يانىدىغان، ئەقىل ـ پاراسەتلىك، مۇسۇلمان ۋە قۇرئان، ھەدىس بويىچە ئىش تۇتىدىغان رەھبەرلەردىن بىرنى ئۆزلىرىگە باش قىلىپ ئوتتۇرىغا چىقىرىشى پەرز. ئۇنداق بولمىسا مۇھىم ئىشلارغا ۋە ھەرخىل ئەھۋاللارغا دۇچ كەلگەندە نېمە قىلىشنى بىلەلمەي بېشى قېتىپ قالىدۇ.][2]

موڭغۇللار شام زېمىنىغا باستۇرۇپ كەلگەندە پادىشاھ بۇ زېمىننى قوغداشقا جىددىي تۇتۇش قىلماي، بۇ يەرنىڭ ئاھالىسىنى يارەمسىز تاشلاپ قويغان ئىدى. بۇ چاغدا ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇالله ئۇنىڭ بىلەن شام ئېگىزلىكىنى قوغداپ قېلىش توغرۇلۇق سۆزلىشىش ئۇچۇن مىسىرغا بېرىپ، ئۇنىڭغا ۋە

[1] سۈرە بەقەر 246 ـ ئايەت

[2] دوكتۇر ئابدۇل ئەزىزنىڭ «غىياسۇلئۇممە» ناملىق كىتابى 387 ـ، 388 ـ بەتلەر

ياردەمچىلىرىگە مۇنداق دېدى: [«ئەگەر شام زېمىنى بىلەن كارىكلار بولماي بۇنى ھمايە قىلمىشتىن يۇز ئۆرۈيدىغان بولساڭلار، بىز ئۇنى قوغداپ ھمايە قىلمىدىغان، تىنچلىق ۋاقتىتا ئۇنىڭدىن پايدىلىنىدىغان بىر پادىشاھنى تەيىنلەپ چىقىمىز» دەپ چاك تۇردى. ئاخىرى قوشۇنلار شام زېمىنىغا سەپەرۋەر قىلىندى. شەيخۇل ئىسلام ئۇلارغا يەنە مۇنداق دېدى: «پەرەز قىلايلى، ئەگەر سىلەر شامنىڭ ھۆكۈمرانى بولمىغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار سىلەردىن ياردەم سورىسا ئۇلارغا ياردەم بېرىشىڭلار سىلەرگە پەرز ئىدى. ئەجەبا سىلەر ئۇنىڭ ھۆكۈمرانى، ئۇنىڭ خەلقى سىلەرنىڭ پۇقرايىڭلار، سىلەر ئۇلارنىڭ ئۈستىدە مەسئۇللۇققا تارتىلىدىغان تۇرۇپ ئۇلار بىلەن كارىكلار بولمىسا قانداق بولىدۇ؟!» دەپ ئۇلارنىڭ ئىچى قاينىقىنى تازا كۆچەيتتى ھەم بۇ قېتىم غەلىبە قىلىدىغانلىقى بىلەن ئۇلارنى روھلاندۇردى. بۇ قوشۇن شامغا يېتىپ كەلگەندە ئۆزلىرىنىڭ ھاياتى، ئائىلىسى ۋە مال ـ مۈلۈكلىرىنىڭ بىخەتەرلىكىدىن ئۈمىدسىزلەنگەن خەلق ئىنتايىن خۇرسەن بولۇشتى.][1]

ئىمام جۇۋەينى بىلەن ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللەنىڭ مەزكۇر سۆزلىرى شۇنداق بىرلىككە ئىگە ئىكەنكى، ئەگەر قايسى بىر يۇرت قۇرئان ۋە ھەدىس بويىچە ئىش تۇتىدىغان رەھبەرلەردىن خالى قالسا، يۇرت خەلقى ئۆز ئىچىدىن گەپ ـ سۆزى ئۆتىدىغان، قۇرئان ۋە ھەدىس بويىچە ئىش تۇتىدىغان بىر مۇسۇلمان شەخسنى ئەمىر قىلىپ تىكلەش ھوقۇقىغا ئىگە. مانا بۇ ھۆكۈمنى خەلىپىسىز ھالەتتە دىن ئىشلىرىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن بىرلىككە كەلگەن ھەرقانداق جامائەت ياكى گۇرۇھقا تەتبىقلاشقا تامامەن بولىدۇ.

ئىككىنچى رەددىيىنىڭ تەپسىلاتى ـــ بۇ خىل جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىكىنى سەپەر ئەمىرلىكىگە قىياس قىلىش، بۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئورتاقلىق تېپىلغانلىقى ئۈچۈن شەرئىتتە كۈچكە ئىگە ساغلام قىياستۇر

بۇ ھەقتە شۇنداق ئېيتىمىزكى، قىياس دېگەنلىك ـــ ئاساس بولغان مەسىلىنىڭ ھۆكمىگە ئوخشاش بىر ھۆكۈمنى، ئىككىسىنى ئورتاقلاشتۇرىدىغان سەۋەب تېپىلغانلىقى ئۈچۈن تارماق مەسىلىدىمۇ ئىسپاتلاشنى كۆرسىتىدۇ.[2]

ھۆكۈمى مەخسۇس شەرئى دەلىلگە ئىگە بولغان مەسىلە «ئاساس»، ھۆكۈمى مەخسۇس شەرئى دەلىلگە ئىگە بولمىغان مەسىلە «تارماق» دېيىلىدۇ.

ئاساسىي مەسىلىدىكى ھۆكۈمدە نەزەردە تۇتۇلغان، تارماق مەسىلىدىمۇ تېپىلىدىغان مۇقىم، مۇناسىپ بىرخىل ئاشكارا ھالەت «ئىككىسىنى ئورتاقلاشتۇرىدىغان» سەۋەب بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇنى توختىلىۋاتقان مەسىلىگە تەتبىقلاپ كۆرەيلى: ھۆكۈمى مەخسۇس شەرئى دەلىلگە ئىگە بولغان ئاساسى مەسىلە ـــ ئۇچ كىشىنىڭ سەپەر قىلىش ئۈچۈن جەم بولۇشى بولۇپ ئۇنىڭ ھۆكمى، ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تەيىنلەشنىڭ پەرزلىكىدۇر.

تارماق مەسىلە بولسا ئىسلامى جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىكى.

مۇلاھىزە قىلايلى، تارماق مەسىلىدە ئاساسى مەسىلىدىكى ھۆكۈمنىڭ سەۋەبلىرى تېپىلامدۇ ـ يوق؟

بۇ ھەقتە ئېنىق بىر جاۋابقا ئىگە بولۇش ئۈچۈن ئالدى بىلەن سەپەر ئەمىرلىكىدىكى ھۆكۈم سەۋەبىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۇرۇۋېلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ نۇقتىنى ئاپتور (يەنى

[1] ئىبنى كەسىرنىڭ «ئەلبىدايە ۋەننىھايە» ناملىق كىتابى 14ـ جىلد 15ـ بەت

[2] تەفتازانىنىڭ «شەرھۇتتەلۋىيھ ئەلا ئەتتەۋزىيھ» 2ـ جىلد 52ـ بەت

ئۇستاز ئەلى ئىبنى ھەسەن) تىلغا ئالمىغان. ئەملىيەتتە بۇ سەۋەب مەزكۇر ھەدىسنىڭ تېكىستىدىلا مەۋجۇد بولسىمۇ، لېكىن ھۆكۈمدە نەزەردە تۇتۇلمىدىغان ھالەتلەردىن بىرنەچچىسى بولغانلىقتىن، مەزكۇر ھۆكۈمدە بۇلارنىڭ ئىچىدىن قايسىنىڭ زادى سەۋەب ئورنىدا نەزەردە تۇتۇلغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۇچۇن، ھۆكۈمنىڭ قارىتىلما نۇقتىسىنى تەھلىل قىلماي بولمايدۇ.

سەپەر ئەمرلىكى توغرىسىدىكى ھەدىستە ھۆكۈمگە سەۋەب بولالايدىغان مۇنداق ئىككى خىل ھالەت بار. بىرسى، سەپەر قىلىش. يەنە بىرسى، ئۇچ كىشىنىڭ ئورتاق بىر ئىشقا جەم بولۇشى.

بىز ئۇچتىن ئاز شەخس سەپەرگە چىققاندا ئەمرلىكىنىڭ پەرز بولمايدىغانلىقىنى شەرئى دەلىل بىلەن ئىسپاتلاپ چىققىنىمىزدا، سەپەر ئەمرلىكى توغرىسىدىكى مەزكۇر ھۆكۈمدە سەۋەبلىك ئورنىدا نەزەردە تۇتۇلغان ھالەتنىڭ سەپەر ئەمەس بەلكى سان ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۇرەلەيمىز. چۇنكى ئىككى نەپەر شەخس بىرگە سەپەرگە چىققاندا ئەمرلىكىنىڭ پەرزلىكىدىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈم كۇچكە ئىگە بولمايدۇ. ئەگەر سەپەرنىڭ ئۆزى مەزكۇر ھۆكۈمنىڭ ھەقىقىي سەۋەبى بولسا، ئىككى ئادەمنىڭ سەپىرىدىمۇ ئەمرلىك پەرز بولاتتى.

دېمەك، ئەمرلىكىنىڭ پەرزلىكىدىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈمدە سەۋەب ئورنىدا نەزەردە تۇتۇلغىنى سەپەر ئەمەس بەلكى ئەڭ تۆۋەن ئۆلچەم سۈپىتىدە ئۇچ نەپەر ئادەم بولۇشتىن ئىبارەت سانداۇر.

بۇ ھەقتە تۆۋەندىكى ھەدىسنى مۇلاھىزە قىلىڭ: عن مالك بنِ الْحويرث قَالَ: «انصرفْت من عنـد النبِـي صلى الله علَيه وسلم فَقَالَ لَنا أنا وصاحبٍ لي أذنا وأقيما وليؤمكُما أكْبركُما» مالىك ئىبنى ھۇۋەيرىس ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھۇزۇرىدىن قايتقان ۋاقتىمدا پەيغەمبەر ﷺ بىزگە يەنى ماڭا ۋە مېنىڭ بىر ھەمراھىمغا مۇنداق دېگەن ئىدى: «ئىككىڭلار ئەزان ئېيتىڭلار، تەكبىر ئېيتىڭلار، چوڭراقىڭلار ئىمام بولۇڭلار.»[1]

بۇ ھەدىستە سەپەر قىلىشتىن ئىبارەت بىرىنچى خىل ھالەت تېپىلغان بولسىمۇ لېكىن ئۇچ نەپەر ئادەم بولۇشتىن ئىبارەت سانلىق ھالەت تېپىلمىغانلىقى ئۇچۇن، پەيغەمبەر ﷺ ئىككىسىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تەيىنلەپمۇ بەرمىدى، بۇنى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىگە ھاۋالىمۇ قىلمىدى. ھالبۇكى ھۆكۈمنىڭ ئىجراسىغا مۇناسىۋەتلىك چوشەنچىنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۇرۇپ قويۇش دۇرۇس ئەمەس. بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى، ئەمرلىكىنىڭ پەرزلىكىدىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈمنىڭ سەۋەبى سەپەر ئەمەس بەلكى سان.

بۇنى پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئەبۇ زەر ﷺ غا دېگەن تۆۋەندىكى سۆزى ھەم ئىسپاتلايدۇ. ئەبۇ زەر ﷺ پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ ئۆزىنى بىرەر ئىشقا مەسئۇل قىلىپ قويۇشنى تەلەپ قىلغاندا پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «يا أبا ذَر إني أراك ضعيفًا وإني أحب لك ما أحب لنفْسِي لا تأمرن علَى اثْنين ولا تولين مالَ يتيمٍ» «ئى ئەبۇ زەر! مەن سېنى راستتىنلا ئاجىز كۆرۈۋاتىمەن. مەن ھەقىقەتەن ئۆزۈمگە ياخشى كۆرگەن نەرسىنى ساڭىمۇ ياخشى كۆرىمەن. سەن ھەرگىزمۇ ئىككى ئادەمگە ئەمىر بولۇپ قالما ۋە يېتىمنىڭ مېلىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستۈڭگە ئالما.»[2]

بۇ ئەمرلىكنىڭ سانغا باغلىق ئىكەنلىكىنى ھەمدە ئۇنىڭ ئەڭ تۆۋەن ئۆلچىمى ئۇچ ئىكەنلىكىنى، ئىمام بۇخارىنىڭ ئۇسامە ئىبنى زەيد ﷺ دىن رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى سۆزى كۇچلەندۇرىدۇ: «وما أنا بِالذي أَقُولُ لرجلٍ - بعد أَنْ يكُونَ أميرا علَى رجلَينِ - أنت خير بعد ما سمعت رسولَ الله

[1] «سەھىھۇل بۇخارى» 2848- ھەدىس

[2] مۇسلىم رىۋايىتى

صلى الله عليه وسلم يقُولُ: «يجاءُ بِرجلٍ فَيطْرح في النارِ فَيطْحن فيها كَما يطْحن الْحمار بِرحاه فَيطيف بِه أَهلُ النـارِ فَيقُولُونَ أَي فُلَانُ أَلست كُنت تأْمر بِالْمعروف وتنهى عن الْمنكَرِ؟ فَيقُولُ إِني كُنت آمر بِالْمعروف ولَا أَفْعلُه وأَنهى عن الْمنكَرِ وأَفْعلُه» ئۇسامە مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغىنىمدىن كېيىن ئىككى كىشىگە ئەمىر بولغان بىر ئادەمگە سەن ياخشىراق دېمەيمەن: «بىر ئادەم ئېلىپ كېلىنىپ دوزاخقا تاشلىنىدۇ، ئۇ ئادەم دوزاختا خۇددى جۇۋازغا قاتقان ئېشەكتەك چۆرگىلەيدۇ، ئۇنىڭ چۆرىسىگە ئەھلى دوزاخ توپلىشىپ مۇنداق دەيدۇ: ‹ھەي پالانى! سەن ياخشىلىققا بۇيرۇپ يامانلىقتىن توساتتىڭ ئەمەسمۇ؟› ئۇ ئادەم جاۋاب بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ‹مەن ياخشىلىققا بۇيرۇيتتىم، ئۆزۈم قىلمايتتىم. يامانلىقتىن توساتتىم، ئۆزۈم قىلاتتىم.›[1]

ئۇسامە ﷺ بۇ سۆزى ئارقىلىق، ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە كەلگەندەك ئۆزىدىن خۇشامەتچىلىك تۆھمىتىنى يوققا چىقىراتتى.[2]

ئۇنىڭ سۆزىدىن ئېلىنىدىغان دەلىل «ئىككى كىشىگە ئەمىر بولغان بىر ئادەمگە سەن ياخشىراق دېمەيمەن» دېگەن سۆزى.

ئەمىرلىك پەرز بولىدىغان ئەڭ تۆۋەن سان بايان قىلىنىدى ـــ ئۇ بولسىمۇ ئۈچتۇر، بىر ئەمىر ۋە ئىككى ئەگەشكۈچى. لۇغەتمۇ ئەمىرلىكنىڭ سەپەرگە ئەمەس سانغا باغلىق ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بىزنىڭ كۆزقارىشىمىزنى كۈچلەندۈرىدۇ.

راغىبئۇل ئىسفاھانى مۇنداق دەيدۇ: [قەۋم كۆپەيسە ئۇلار ئەمىرلىك بولۇپ قالىدۇ چۈنكى ئۇلارنى ئىداره قىلىدىغان بىر سىياسىي ئادەمنىڭ بولۇشى لازىم. شۇنىڭ ئۈچۈن شائىر مۇنداق دېگەن: ‹كىشىلەرنىڭ باشسىز، چۈۋالچاق بولۇشى ياخشى ئەمەس.›][3]

بىز يۇقىرىقى تەپسىلاتتىن مۇنداق ئىككى تۈرلۈك ھەقىقەتنى تونۇپ يېتەلەيمىز.

بىرىنچى، سەپەر ئەمىرلىكنىڭ ئۈچتىن تۆۋەن شەخسكە پەرز بولمايدىغانلىقى، شۇنىڭدەك ئۇنىڭ سەپەرگە ئەمەس سانغا باغلىق ئىكەنلىكى.

ئىككىنچى، ئەمىرلىكنىڭ پەرز بولۇشىدىكى ئەڭ تۆۋەن سانلىق ئۆلچەمنىڭ ئەبۇ زەر ﷺ نىڭ «سەن ھەرگىزمۇ ئىككى ئادەمگە ئەمىر بولۇپ قالما» دېگەن ھەدىسىگە ۋە ئۇسامە ئىبنى زەيد ﷺ نىڭ «ئىككى كىشىگە ئەمىر بولغان بىر ئادەمگە سەن ياخشىراق دېمەيمەن» دېگەن ھەدىسىگە ئاساسەن ئۇچ ئىكەنلىكى.

مانا بۇ سانىنىڭ ئۆزى سەپەر ئەمىرلىكى توغرىسىدىكى ھەدىستە ئوچۇق تىلغا ئېلىنغان. دېمەك، سەپەر ئەمىرلىكىدىمۇ سەپەر ئەمەس بەلكى سان نەزەردە تۇتۇلغان، مانا بۇ مەزكۇر ھۆكۈمنىڭ قارىتىلما نۇقتىسىدۇر.

بىز ئىككى مەسىلىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئورتاقلاشتۇرىدىغان سەۋەبنىڭ سان ئىكەنلىكىگە ئېرىشتۇق. يەنى كىشىلەرنىڭ ئىچىدىن ئۈچ ئادەمنىڭ ئۆزئارا مۇھىم بىر ئىشقا جۇغلىشىشى مەۋجۇد بىر سەۋەب. بۇ سەۋەبنىڭ باشقا جامائەتلەردىمۇ بولۇشىدا شەك يوق. شۇڭلاشقا بۇ سەۋەب ئارقىلىق جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىكىنى سەپەر ئەمىرلىكىگە سېلىشتۇرۇپ (ھۆكۈم چىقىرىشقا) بولىدۇ.

---

[1] «سەھىھ بۇخارى» 7098 ـ ھەدىس

[2] «فەتھۇل بارى» 13 ـ جىلد 51 ـ، 52 ـ بەتلەر

[3] راغىبنىڭ «ئەلمۇفرەداتۇ فى غەريىبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى

ئېھتىمال بەزىلەر ئۇنداق بولسا، سەپەر ئىشىنى تىلغا ئېلىشنىڭ نېمە ئەھمىيىتى دېيىشى مۇمكىن. جاۋاب شۇكى: سەپەرگە چىققۇچىلار، مۇقىم تۇرغۇچىلارنىڭ ئىشلىرىغا ئىگىدارچىلىق قىلىدىغان خەلىپە ياكى ئۆزلىرى تۇرۇشلۇق يۇرت ۋالىيسىنىڭ نەزىرىدىن ئايرىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇلارغا ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تەيىنلىشى پەرز بولىدۇ. دېمەك، سەپەر قىلىش ياكى باشقا يوللار بىلەن خەلىپە ياكى باشقا ئەمىرلەرنىڭ نەزەر دائىرىسىدىن ئۇزۇلۇش ئەمىر تىكلەشنى تەقەززا قىلىدىغان ئامىللارنىڭ بىرى. بۇ خىل ھالەت (يەنى خەلىپە ئەسلا مەۋجۇد بولمىغانلىقتىن ئۇنىڭ نەزەر دائىرىسىدىن ئۇزۇلۇپ قېلىش ھالىتى) بۈگۈنكى ئىسلامى جامائەتلەردە تامامەن تېپىلىدۇ. مانا بۇمۇ ئۇلارنىڭ ئۇستىگە ئەمىرلىكنى كۆچلەندۈرىدىغان بىر ئامىل بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئۈچىنچى رەددىيىنىڭ تەپسىلاتى ـــ بۇ قىياسنى خېلى كۆپ مۇجتەھىد ئالىملار بايان قىلىشقان

مەن بۇ بابنىڭ بېشىدىلا ئەمىرلىكنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرىنى بايان قىلغان ئىدىم. جۈملىدىن بۇ مەسىلىنى شەۋكانى بىلەن ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللەنىڭ سەپەر ئەمىرلىكى توغرىسىدىكى ھەدىسكە قىياس قىلغانلىقىنى قىسقىغىنا ئەسكەرتىپ ئۆتكەن ئىدىم. تۆۋەندە بىر قەدەر كېڭەيتىپ ئۆتىمەن.

1ـ ئىمام شەۋكانى قازىلىق، ئەمىرلىك ۋە باشقا مەسئۇللۇقلارنى تۇرغۇزۇشنىڭ پەرزلىكىنى ئىسپاتلاشتا، پەقەت سەپەر ئەمىرلىكى توغرىسىدىكى ھەدىسنىڭ ھەرخىل رىۋايەتلىرىنى زىكرى قىلىپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېگەن: [مەزكۇر ھەدىسلەردىن شۇنى دەلىللەپ چىقىشقا بولىدۇكى، شەرىئەت ئۇچتىن يۇقىرى سانغا ئىگە كىشىلەرنىڭ ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تىكلىشىنى كۆرسەتكەن. شۇنداق بولغاندا ۋەيرانچىلىق ئېلىپ كېلىدىغان ئىختىلاپتىن ساقلانغىلى بولىدۇ چۈنكى ئەمىر تەيىنلىمىگەندە ھەركىم ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ، ئۆزى بىلگەننى قىلىپ ھالاك بولۇپ كېتىدۇ. ئەمىرلىك بولغاندا ئىختىلاپ ئازىيىپ، گەپ بىر بولىدۇ. دېمەك، چۆل ـ باياۋاندا ياشايدىغان ياكى سەپەر قىلىدىغان ئۇچ ئادەمگە بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تەيىنلەش بۇيرۇلغان يەردە، يېزا ـ قىشلاق ۋە شەھەرلەردە مۇقىم ياشايدىغان، زۇلۇم ـ زوراۋانلىقلارغا قارشى تۇرۇش ۋە ماجىرالارنى ھەل قىلىش قاتارلىق ئىشلاردا بىر باشچىغا ئېھتىياجى چۈشىدىغان كۆپ سانلىق ئاھالىگە نىسبەتەن، ئۆز ئىچىدىن بىر ئەمىر تەيىنلەپ چىقىش تېخىمۇ زۆرۈر ۋە چوقۇم شۇنداق قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم بىر ئىشتۇر. بۇ ھەدىس مۇسۇلمانلارغا خەلىپە، ۋالىي ۋە ھاكىم قاتارلىقلارنى تۇرغۇزۇپ چىقىش پەرز دېگەنلەر ئۈچۈن دەلىل بولالايدۇ.][1]

شەۋكانىمۇ ئەمىرلىكنىڭ پەرزلىكىدىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈمنىڭ سانىنى ئاساس قىلىدىغانلىقىنى ئوچۇق بايان قىلدى ھەم بۇنى ئاددىيلىقتىن مۇرەككەپلىككە كۆتۈرۈش يولى بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى.

2ـ ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللەمۇ سەپەر ئەمىرلىكى توغرىسىدىكى مەزكۇر ھەدىسنى باشقا تۈرلەردىكى يىغىلىشلاردىمۇ ئەمىرلىكنىڭ پەرز بولىدىغانلىقىغا دەلىل قىلىپ كەلتۈردى ۋە ئەمىرلىكنى تەقەززا قىلغۇچى بىردىنبىر سەۋەبنىڭ يىغىلىش ئىكەنلىكىنى ئوچۇق ئېيتتى ھەمدە بەرگەن پەتىۋالىرىنىڭ نۇرغۇن جايلىرىدا بۇنى ئالاھىدە زىكرى قىلدى. ئۇ «ئەلھەسبە» نامىلىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: [ئادەم پەرزەنتىنىڭ دۇنيالىق مەنپەئەتىمۇ، ئاخىرەتلىك مەنپەئەتىمۇ ئۆزئارا يىغىلىشماي، ھەمكارلاشماي ۋە ياردەملەشمەي تولۇق ئەمەلگە ئاشمايدۇ. ئۆزئارا يىغىلغان ئىكەن، چوقۇم ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەنپەئەتنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ۋە

[1] «نەيلۇل ئەۋتار» 9ـ جىلد 157ـ بەت

زىياندىن ساقلىنىش ئۈچۈن يىراق بولۇشقا تېگىشلىك ئىشلار مۇئەييەنلەشكەن بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئەنە شۇ پايدىلىق ئىشلارغا بۇيرۇغۇچى، زىيانلىق ئىشلاردىن توسقۇچىغا ئىتائەت قىلىدىغان ھالەتكە كېلىدۇ. دېمەك، بارلىق ئادەم پەرزەنتلىرىنىڭ قانداقلا بولمىسۇن بۇيرۇغۇچى ۋە توسقۇچىغا ئىتائەت قىلماسلىقى مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ﷺ ئۈممىتىنى، ئۆزلىرىگە قۇرئان ۋە ھەدىس بويىچە مۇسۇلمان ئەمىرلەرنى تۇرغۇزۇپ چىقىشقا ۋە گۇناھ بولمىغان ئىشلاردا ئۇلارغا ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇغان. ئۇ ئەمىرلەرنى بولسا، ئامانەتلەرنى ئۆز ئىگىلىرىگە تاپشۇرۇشقا ۋە ھۆكۈمدە ئادىل بولۇشقا بۇيرۇغان. بۇ ھەقتە تۆۋەندىكى ھەدىسلەرنى مۇلاھىزە قىلىڭ!

ئەبۇ سەئىد ﷺ دىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**إِذَا خرج ثَلَاثَةٌ فى سفَرٍ فَلْيؤمروا أحدهم**» «ئۈچ ئادەم (بىرلىكتە) سەپەرگە چىقسا ئۆزلىرىگە ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلسۇن.»[1]

ئابدۇاللە ئىبنى ئەمرى ﷺ دىن پەيغەمبەر ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «**لَا يحـل لثَلَاثَة نفَرٍ يكُونونَ بِفَلَاة من الأَرض إِلا أمروا علَيهِم أحدهم**» «چۆل - باياۋاندا ياشايدىغان ئۈچ ئادەمنىڭ ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلماسلىقى ھالال ئەمەس.»[2]

دېمەك، سانى ئەڭ ئاز، مۇددىتى ئەڭ قىسقا جامائەتكە ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلىپ تەيىنلەش پەرز بولغان ئىكەن، مانا بۇ سانى ۋە مۇددىتى ئۇنىڭدىن كۆپرەك بولغان جامائەتلەرگە ئۆز ئىچىدىن بىرنى ئەمىر قىلىپ تەيىنلەشنىڭ تېخىمۇ پەرز بولىدىغانلىقىغا قارىتا بىرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.][3]

ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللە «ئەسسىياسەتۇششەرئىيە» ناملىق كىتابىدا يەنە مۇنداق دېگەن: [ئۇ دىنىڭ ئەڭ مۇھىم ئىشلىرىدىن ھېسابلىنىدۇ بەلكى دىن ۋە دۇنيالىق ئۇنىڭسىز مەۋجۇد بولمايدۇ، چۈنكى ئادەم پەرزەنتىنىڭ مەنپەئەتى ئۇلارنىڭ بەزىسىگە ئېھتىياجى بولغانلىقى ئۈچۈن جۇغلاشماي تۇرۇپ مۇكەممەللەشمەيدۇ. جۇغلاشقان چاغدا ئۇلارغا بىر باشنىڭ بولۇشى لازىم.

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**إِذَا خرج ثَلَاثَةٌ فى سفَرٍ فَلْيؤمروا أحدهم**» «ئۈچ ئادەم (بىرلىكتە) سەپەرگە چىقسا ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلسۇن!»[4]

ئىمام ئەھمەد ئابدۇاللە ئىبنى ئەمرى ﷺ دىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**لَا يحل لثَلَاثَة نفَرٍ يكُونونَ بِفَلَاة من الأَرض إِلا أمروا علَـيهِم أحـدهم**» «چۆل - باياۋاندا ياشايدىغان ئۈچ ئادەمنىڭ ئۆز ئىچىدىن بىرسىنى ئەمىر قىلماسلىقى ھالال ئەمەس.»

پەيغەمبەر ﷺ سەپەردىكى قوشۇمچە، كىچىك يىغىلىشتا بىرىنى ئەمىر سايلاشنى باشقا تۇردىكى يىغىلىشلارغا ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن پەرز قىلدى.

يەنە الله تائالا ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇشنى پەرز قىلىپ بېكىتتى. بۇ ئىش كۈچ - قۇۋۋەت ۋە ئەمىرلىكسىز ئەملگە ئاشمايدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا الله تائالا پەرز قىلىپ بېكىتكەن جىھاد قىلىش، ئادالەت بەرپا قىلىش، ھەج قىلىش، جۈمە نامىزى ئوقۇش، ھېيت نامىزى ئوقۇش، زۇلۇمغا

---

[1] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

[2] ئەھمەد رىۋايىتى

[3] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28- جىلد 62-، 65- بەتلەر

[4] ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

ئۇچرىغانلارغا ياردەم بېرىش، شەرئى جازالارنى ئىجرا قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىمۇ كۆچ ـ قۇۋۋىتى ۋە ئەمىرلىكسىز ئەملگە ئاشۇرغىلى بولمايدۇ.][1]

شەيخۇل ئىسلامنىڭ سۆزىگە قارىڭ! ئۇنىڭ بۇ سۆزى تۇرلۇك يىغىلىشلارغا ئاگاھلاندۇرۇشتۇر. بۇ سۆز باشقا ئورۇنلاردىمۇ تەكرار بايان قىلىنغان. ئۇ، ئەمىرلىكنىڭ پەقەت سەپەر ئۈچۈن پەرز بولماستىن، توپلىشىش دېگەن سەۋەبنىڭ تۈپەيلىدىن پەرز ئىكەنلىكىنى ئوچۇق بايان قىلىدۇ. ئىبنى تەيمىيە بىلەن شەۋكانى رەھىمەھۇاللەلارنىڭ مۇجتەھىد ئىكەنلىكىدە، شۇنداقلا ئىلمى جەھەتتە مەرتىۋىسىنىڭ يۇقىرىلىقىدا ۋە پېشۋا ھېسابلىنىدىغانلىقىدا مۇسۇلمانلار ئارىسىدا ئىختىلاپ يوق. ئۇلارنىڭ مەزكۇر سۆزلىرىدىن مەلۇمكى، بۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئەمىرلىكنىڭ پەرز بولۇشىدا نەزەردە تۇتۇلغان سەۋەبنىڭ يىغىلىشى ئىكەنلىكىنى ئوچۇق بايان قىلىدى ۋە باشقا يىغىلىشلارنىڭ ئەمىرلىكنى سەپەر ئەمىرلىكىگە قىياس قىلدى ھەم بۇ سەپەر ئەمىرلىكنىڭ پەرزلىكىدىن ئىبارەت بۇ ئەمىرلىكنىڭ، ئاددىي مەسىلە ئارقىلىق مۇرەككەپ مەسىلىگە ئاگاھلاندۇرۇش يولى بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇلغانلىقىنى ئالاھىدە زىكرى قىلىشتى.

ئەبۇ داۋۇد رەھىمەھۇاللەنىڭ بۇ ھەدىسنى «كىتابۇل جىھاد»تا كەلتۈرۈشىمۇ يۇقىرىدا بىز بايان قىلغان قىياسنىڭ دۇرۇسلۇقىنى ئىسپاتلاپ تۇرىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن بەيئەت توغرىسىدىكى كىتابنىڭ ئاپتورىنىڭ مەزكۇر ھەدىس ئۈستىدە ئوتتۇرىغا قويغان 6 نۇقتىنىڭ بىرىنچىسىگە بېرىلىدىغان رەددىيىنىڭ ئۇچ تۈرلۈك ئۇسۇلى تەپسىلاتى بىلەن ئاخىرلاشتى.

ھازىرقى دەۋرده دىنغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن جامائەت بولۇپ ئۇيۇشۇشنىڭ پەرزلىكىدىكى پايدا

مەن ئەمىرلىككە دائىر شۇبھىلەرگە رەددىيە بېرىش ئالدىدا «ئىسلام ھاكىمىيىتى بولمىغان، مۇسۇلمانلار خەلىپىسىز قالغان ھالەتتە، مۇسۇلمانلاردىن بىر تۈركۈم كىشىلەر دىنىنىڭ پەرزلىرىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن بىرلەشكەن بولسا، بۇ ئىشنىڭ ئۆزىلا بىر پەرزدۇر» دېگەن ئىدىم. تۆۋەندە بۇ سۆزۈمنى دەللىلەپ ئۆتىمەن.

ئىسلام شەرىئىتىدە جىھاد، ياخشىلىققا بۇيرۇش، يامانلىقتىن توسۇش ۋە باشقا پەرز ئەملەرنىڭ خەلىپە بولمىغان ۋاقىتتا پەرز ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلايدىغان ھېچقانداق بىر شەرئى دەلىل يوق. بەلكى ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى جۇملىدىن ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇاللە بۇ مەسىلىگە ئالاھىدە ئاگاھلاندۇرۇپ «خەلىپە يوق بولۇپ قالسىمۇ جىھادنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ» دېگەن. مەزكۇر ئەملەر ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللە ئېيتقانىدەك «كۆچ ـ قۇۋۋىتى ۋە ئەمىرلىكسىز ئەملگە ئاشمايدۇ.»

مەن ئېيتىمەنكى، جامائەت بولۇپ ئۇيۇشۇش ئەنە شۇ كۆچ ـ قۇۋۋىتنىڭ جۇملىسىدىن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا﴾** ﴿ھەممىڭلار اللە نىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى اللە نىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار (يەنى سىلەردىن ئىلگىرى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار ئىختىلاپ قىلىشقاندەك، دىندا ئىختىلاپ قىلىشماڭلار).﴾[2]

[1] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 390ـ بەت

[2] سۈرە ئال ئىمران 103ـ ئايەت

يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿ولا تنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم﴾ ﴿ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا، (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن) قورقۇپ قالىسىلەر، كۈچ - قۇۋۋىتىڭلار كېتىپ قالىدۇ.﴾[1]

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «وأنا آمركُم بِخمسٍ الله أمرني بِهن : الْجماعة، والسمع، والطاعـة، والْهجـرة، والْجِهـاد» «مەن سىلەرنى بەش نەرسىگە بۇيرۇيمەن، الله مېنى شۇنىڭغا بۇيرۇغان ــ ❶ جامائەتنى لازىم تۇتۇشقا، ❷ (ئەمىرنىڭ سۆزىنى) ئاڭلاشقا، ❸ (ئەمىرگە) ئىتائەت قىلىشقا، ❹ ھىجرەت قىلىشقا، ❺ جىھاد قىلىشقا (بۇيرۇيمەن).»[2]

مۇسۇلمانلار ئۇچۇن جامائەت بولۇپ ئۇيۇشۇشنىڭ نەقەدەر مۇھىم ئىش ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدىغان شۇنچە ئوچۇق دەلىللەرنىڭ بولۇشىغا قارىماي بەزىلەر، «خەلىپىسىز ھالەتتە مۇسۇلمانلارغا جامائەت بولۇپ ئۇيۇشۇش ئەمەس بەلكى ھېچقانداق جامائەتكە ئارىلاشماي ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولۇپ ئۆتىشى پەرز» دېيىشىدۇ. مانا بۇ سۆز ئىسلام دىنى ۋە مۇسۇلمانلارنى نابۇت قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ. بۇلار مەزكۇر سۆزنى دېيىشتە ھۆزەيفە ئىبنى يەمانى ﷺ دىن نەقىل قىلىنغان مۇنداق بىر ھەدىسنى يولسىزلىق بىلەن دەلىل قىلىشۋاتىدۇ:

مەن: «ئەگەر ئۇلارنىڭ جامائىتى ۋە خەلىپىسى بولمىسىچۇ؟» دېسەم، پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېدى: «ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۆزۈڭنى چەتكە ئال!»[3]

تۆۋەندە بۇ ھەدىسنى تولۇق تېكىستى بىلەن كۆرۈپ ئۆتەيلى:

عن حذَيفَةَ قَالَ: «كَانَ الناس يسأَلُونَ رسولَ الله صلى الله عَلَيه وسلم عن الْخيرِ وكُنت أسأَلُه عن الشر مخافَةَ أَنْ يدرِكَنِي فَقُلْت يا رسولَ الله إنا كُنا في جاهلية وشر فَجاءَنا الله بِهذَا الْخيرِ فَهلْ بعد هذَا الْخيرِ من شر قَالَ نعم قُلْـت وهلْ بعد ذَلك الشر من خيرٍ قَالَ نعم وفيه دخن قُلْت وما دخنه قَالَ قَوم يهدونَ بِغيرِ هديي تعرف منهم وتنكر قُلْـت فَهلْ بعد ذَلك الْخيرِ من شر قَالَ نعم دعاةٌ علَى أبوابِ جهنم من أَجابهم إِلَيها قَذَفُوه فيها قُلْت يا رسولَ الله صفْهم لَنا فَقَالَ هم من جِلْدتنا ويتكَلمونَ بِأَلْسِنتنا قُلْت فَما تأْمرنِي إِنْ أَدركَنِي ذَلك قَالَ تلْزم جماعةَ الْمسلمين وإِمامهم قُلْت فَإِنْ لَم يكُن لَهم جماعةٌ ولَا إِمام قَالَ فَاعتزِلْ تلْك الْفرق كُلها ولَو أَنْ تعض بِأَصلِ شجرة حتى يدرِكَك الْموت وأَنت علَى ذَلك» ھۆزەيفە ﷺ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ ــ كىشىلەر پەيغەمبەر ﷺ دىن ياخشىلىق توغرىسىدا سورىشاتتى. مەن بولسام يامانلىققا يولۇقۇپ قېلىشتىن قورقۇپ يامانلىق توغرىسىدا سورايتتىم. مەن پەيغەمبەر ﷺ گە مۇنداق دېدىم: ‹ئى رەسۇلۇلله! بىز ھەقىقەتەن جاھىلىيەت ۋە يامانلىق ئىچىدە ئۆتكەنتۇق، الله تائالا بىزگە بۇ ياخشىلىقنى كەلتۈرۈپ بەردى، بۇ ياخشىلىقتىن كېيىن يەنە يامانلىق بولامدۇ؟› پەيغەمبەر ﷺ: «ھەئە» دېدى. مەن: ‹ئۇ يامانلىقتىن كېيىن يەنە ياخشىلىق بولامدۇ؟› دەپ سوردىم. پەيغەمبەر ﷺ: «ھەئە، لېكىن ئۇ ساپ بولمايدۇ» دېدى. مەن: ‹ئۇ قانداق ساپ ئەمەس؟› دېدىم. پەيغەمبەر ﷺ: «ئەمىرلەر توغرا يولدىن چەتنىگەن كىشىلەردىن بولىدۇ، ئۇلاردا ياخشىلىقنىمۇ كۆرىسەن، يامانلىقنىمۇ كۆرىسەن» دېدى. مەن: ‹بۇ ياخشىلىقتىن كېيىن يەنە يامانلىق بارمۇ؟› دېدىم. پەيغەمبەر ﷺ: «ھەئە، دوزاخ ئىشىكلىرىدىكى دەۋەتچىلەر، كىمكى ئۇلارنىڭ

[1] سۈرە ئەنفال 46- ئايەت

[2] ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى

[3] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

دەۋىتىگە ئاۋاز قوشىدىكەن ئۇنى دوزاخقا تاشلايدۇ» دېدى. مەن: ‹ئى رەسۇلۇللە! بىزگە ئۇلارنىڭ ئالامەتلىرىنى دەپ بەرگىن!› دېدىم. پەيغەمبەر ﷺ: «ئۇلار بىزنىڭ تېرىمىزدىن ھەم بىزنىڭ تىللىرىمىز بىلەن سۆزلەيدۇ» دېدى. مەن: ‹ئەگەر شۇنىڭغا يولۇقۇپ قالسام نېمىگە بۇيرۇيسەن؟› دېدىم. پەيغەمبەر ﷺ: «مۇسۇلمانلارنىڭ جامائىتىنى ۋە ئۇلارنىڭ خەلىپىسىنى لازىم تۇتقىن!» دېدى. مەن: ‹ئەگەر ئۇلارنىڭ جامائىتى ۋە خەلىپىسىمۇ بولمىسىچۇ؟› دېدىم. پەيغەمبەر ﷺ: «دەرەخنىڭ يىلتىزىنى يېيىشكە توغرا كەلسىمۇ ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۆزۈڭنى چەتكە ئال! ئۆلۈم سېنى شۇ ھالەتتە تاپسۇن!» دېدى.[1]

بۇ سەپسەتىگە ئىككى خىل ئۇسۇل بىلەن رەددىيە بېرىلىدۇ:

❶ مەزكۇر ھەدىسنىڭ تولۇق تېكىستىدىن مەلۇمكى، پەيغەمبەر ﷺ ھۇزەيفە ﷺ نى ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۆزىنى تارتىشقا بۇيرۇغان گۇرۇھلار ــ بىرىنچىدىن، «ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن» دېگەن جۈملىدىكى «ئاشۇ»دىن ئىبارەت كۆرسىتىش ئالمىشى مەزكۇر ھەدىسنىڭ ئۆزىدە زىكرى قىلىنغان بىر نۇقتىنى كۆرسىتىدۇ. ئىككىنچىدىن، گۇرۇھلار دېگەن مەنىدىكى «اَلْفِرَق» سۆزىدىكى ئېنىقلىغۇچى ئالامىتى بولغان «اَلْ» قوشۇمچىسىمۇ ھەر ئىككى تەرەپكە نىسبەتەن تونۇشلۇق بولغان نۇقتىنى ئەسلىتىدۇ. بۇ نۇقتا «دوزاخ ئىشكىلىرىدىكى دەۋەتچىلەردۇر.»*

شۇنىڭ ئۈچۈن «ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن» دېگەن سۆزنى ھەرگىزمۇ تۇرداش ئىسىم قاتارىدا مۇتلەقلەشتۇرۇۋېلىشقا بولمايدۇ چۈنكى ئۇنداق بولغاندا «پىرقەتۇننا جىيە»مۇ مەزكۇر گۇرۇھلارنىڭ ئىچىگە كىرىپ قالىدۇ. بۇ ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ بىردەك قارارى بىلەن تۈپتىن باتىل.

بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، «ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن» دېگەن سۆز گەرچە ئومۇملاشتۇرۇش شەكلىدە كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇنىڭدا خاسلاشتۇرۇلغان مەنە نەزەردە تۇتۇلغان.

دېمەك، مەزكۇر ھەدىستە ئۇنىڭدىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىشقا بۇيرۇلۇپ، ئىشارە قىلىنغان گۇرۇھلار پەقەتلا ئازغۇن گۇرۇھلاردۇر. ۋەھالەنكى مەزكۇر ھەدىسنىڭ يەنە بىر نۇسخىسىدا «ثُم تنشأ دعاةُ الضلالة» «ئاندىن زالالەت دەۋەتچىلىرى مەيدانغا كېلىدۇ» دېيىلگەن.[2]

❷ بىز داۋاملىق تەكىتلەپ كېلىۋاتقان بىر نۇقتا شۇكى، شەرىئەت ئەھكاملىرىنى مۇئەييەنلەشتۇرۇشتە ھەرگىزمۇ مەلۇم مەسىلە ئۈستىدە بىرلا دەلىلنى ئاساس قىلىۋېلىشقا بولمايدۇ بەلكى شۇ مەسىلىگە دائىر بارلىق دەلىللەرنى تولپلاپ مۇھاكىمە قىلىش ئارقىلىق خاسلاشتۇرۇش، تارايتىش، ئەملدىن قالدۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا دەلىللەرنى مەركەزلەشتۇرۇش ئۇسۇلى بويىچە خۇلاسە شەكىلدە ھۆكۈم چىقىرىش كېرەك.

بىز مەزكۇر مەسىلىدە يۇقىرىقى ئۇسۇل بويىچە مۇھاكىمە ئېلىپ بارىدىغان بولساق شۇنداق ئېيتالايمىزكى، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ «ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۆزۈڭنى چەتكە ئال!» دېگەن سۆزىدىكى ئۆزىنى چەتكە ئېلىش مەسىلىسىنى، ئۇنىڭ خۇسۇسى مەنە نەزەردە تۇتۇلغان ئومۇمى شەكىلدىكى سۆز ئىكەنلىكىگە قەستەن كۆزنى يۇمۇپ تۇرۇپ، «تۇرداش ئىسىم قاتارىدىكى مۇتلەق سۆز» دەپ پەرەز قىلغان تەقدىردىمۇ شۇنداق دېيەلەيمىزكى، ئۇنىڭ ئومۇمى دائىرىسىنى خاسلاشتۇرۇپ

---

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

* بۇ قوشۇمچە ئۇيغۇر تىلىدا ئادەتتە ئېغىزدىمۇ، يېزىقتىمۇ سۆز بىلەن ئىپادىلەنمەي ئىككى تەرەپنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سۆز مۇھىتىغا ھاۋالە قىلىنىش بىلەن چەكلىنىدۇ. ئەسلىدە «ھېلىقى» دېگەن ئۇقۇمنى ئىپادىلەيدۇ.

[2] ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

قويىدىغان بىرنەچچە ئوچۇق دەلىل بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئومۇمىيلىقى يەنىلا خاسلاشقان بولىدۇ. مەزكۇر دەلىللەر تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1 ـ پىرقەتۈننا جىيە * توغرىسىدىكى ھەدىس

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إن هذه الأمةَ ستفْترِق علَى ثَلاث وسبعين فرقَةً في الأهواءِ كُلها في النـارِ إلا واحدةً وهي الْجماعةُ» «جەزمەنكى بۇ ئۈممەت نەپسى خاھىشلار بويىچە يەتمىش ئۈچ پىرقىگە بۆلۈنىدۇ. ئۇلارنىڭ پەقەت بىرسىدىن باشقا ھەممىسى دوزاختا بولىدۇ. ئۇ بولسىمۇ (سۈننەت ئۈستىگە قۇرۇلغان) جامائەتتۇر.»[1]

مەزكۇر ھەدىسنىڭ يەنە بىر نۇسخىسىدا پىرقەتۈننا جىيە: «ما أنا علَيه الْيوم وأصـحابِي» «ئۇ بولسىمۇ مەن ۋە مېنىڭ ساھابىلىرىم بۈگۈن تۇتۇپ كېلىۋاتقان يولدۇر» دەپ تونۇشتۇرۇلغان.[2]

پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ھۇزەيفە ﷺ نىڭ ھەدىسىدىكى «دوزاخ ئىشىكلىرىدىكى دەۋەتچىلەر» دېگەن سۆزى، مەزكۇر ھەدىستىكى «ھەممىسى دوزاختا» دېگەن سۆزنىڭ دەل ئۆزى بولۇپ «پەقەت بىرسىدىن باشقا» دېگەن سۆزى بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىن پەقەت بىرلا پىرقىنىڭ دوزاختىن نىجات تاپالايدىغانلىقى ئۇقتۇرۇلدى. مانا بۇ پىرقە ھۇزەيفە ﷺ بايان قىلغان ھەدىستە تىلغا ئېلىنغان ئومۇمى مەنىسىدىكى ئۆزىنى چەتكە ئېلىشىنى خاسلاشتۇرىدۇ.

دېمەك، مەزكۇر ھەدىسنىڭ خۇلاسە مەزمۇنى ــ ئازغۇن گۇرۇھلاردىن ئۆزۈڭنى چەتكە ئال! «مەن ۋە مېنىڭ ساھابىلىرىم بۈگۈن تۇتۇپ كېلىۋاتقان يولنى» ئاساس قىلىپ ماڭىدىغان پىرقەتۈننا جىيەگە ئېسىل دېگەندىن ئىبارەت. پەيغەمبەر ﷺ ۋە ساھابىلەر تۇتۇپ ماڭغان يولنىڭ ئۆزى جامائەتتۇر چۈنكى «جامائەت دېگەن يالغۇز قالساڭمۇ يولۇڭنىڭ ھەقىقەتكە ئۇيغۇن بولغىنىدۇر.»[3]

پىرقەتۈننا جىيەنىڭ مەنھەجى توغرىسىدا الله خالىسا 4 ـ بابتا، ئىمانى تەييارلىق تېمىسىدىكى «قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئېسىلىشتىكى ئاساسلار» دېگەن مەسىلىدە توختىلىمىز.

2 ـ تائىفەتۇل مەنسۇرە * توغرىسىدىكى ھەدىس

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «لا تزالُ طَائفَةٌ من أُمتي قَائمةً بِأمرِ الله لا يضرهم من خذَلَهم أو خالَفَهم حتـى يأتي أمر الله وهم ظَاهرونَ علَى الناسِ» «مېنىڭ ئۈممىتىم ئىچىدىن بىر گۇرۇھ الله نىڭ ئەمرى (يەنى قىيامەتنىڭ ئالدىدا ھەربىر مۆمىن ئەر ـ ئايالنىڭ جېنىنى ئالىدىغان شامال) كەلگەنگە قەدەر، ئىنسانلار ئۈستىدىن غالىب ھالدا الله نىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش (يەنى ھەقنى بەرپا قىلىش) بىلەن داۋاملىشىپ تۇرىدۇ. ئۇلارنى يارىدەمسىز تاشلىۋەتكەن ياكى ئۇلار بىلەن قارشىلاشقانلار ئۇلارغا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.»[4]

---

* دوزاختىن نىجات تاپقۇچى پىرقە

[1] ئىبنى ئەبى ئاسىم رىۋايىتى

[2] ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ﷺ دىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس

[3] ئىبنى ئەساكىر رىۋايىتى

* الله نىڭ ياردىمىگە ئېرىشكۈچى گۇرۇھ

[4] مۇسلىم رىۋايىتى

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «لَن يبرح هذَا الدين قَائما يقَاتلُ علَيه عصابةٌ من الْمسلمين حتـى تقُـوم الساعةُ» «بۇ دىنىمىزنىڭ ئۈستىدە مۇسۇلمانلاردىن بولغان بىر جامائەت تاكى قىيامەتكىچە جىھاد قىلىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ.»[1]

بۇ ھەدىس ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللە «ئىقتىزائۇس سىراتىلمۇستەقىيم» ناملىق كىتابىدا بايان قىلغاندەك ئون بەش ساھابىدىن رىۋايەت قىلىنغان ۋە ئۇنى ئالتە ھەدىس كىتابلىرىنى توپلىغۇچى ئالىملار رىۋايەت قىلغان ھەمدە باشقا سەلەفى ـ سالىھلار، اللە ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن! ئۆزلىرىنىڭ كىتابلىرىدا كەلتۈرگەن مەشھۇر بەلكى مۇتەۋاتىر دەرىجىسىدىكى ھەدىستۇر.

دېمەك، بۇ گۇرۇھ دىن ئۈستىدە جىھاد قىلىش بىلەن ئۇنى بەرپا قىلىپ تۇرىدىغانلىقى، غەلىبە ـ نۇسرەتكە ئېرىشىدىغانلىقى ۋەدە قىلىنغان، يارەمسىز تاشلىۋەتكەن ۋە قارشىلاشقانلارنىڭ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقى بىلەن بېشارەت بېرىلگەن، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ دەۋرىدىن باشلاپ ئەڭ ئاخىرى ئىسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە دەججالغا قارشى جىھاد قىلغانغا قەدەر ئۇزۇلۇپ قالماستىن داۋاملىق مەۋجۇد بولۇپ تۇرىدىغان گۇرۇھتۇر. ئويلاپ كۆرەيلى، پەيغەمبەر ﷺ دىننى بەرپا قىلىپ تۇرغۇچى مۇشۇ گۇرۇھتىنمۇ ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ تۇرۇشقا بۇيرۇمدۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن تائىفەتۇل مەنسۇرە توغرىسىدىكى ھەدىس ھۇزەيفە ﷺ بايان قىلغان ھەدىستىكى «ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۆزۈڭنى چەتكە ئال!» دېگەن سۆزنىڭ ئومۇمىيلىق دائىرىسىنى، ئەگەر ئۇنى ئومۇمى دېگەن تەقدىردە خاسلاشتۇرىدۇ دېيەلەيمىز.

بۇنىڭدىن شۇنداق خۇلاسە چىقىرىشقا بولىدۇكى، خەلىپىسىز دەۋردە كىشىلەر ھەرخىل پىرقە ـ گۇرۇھلارغا بۆلۈنۈپ كەتكەن بولسا، مۇسۇلمان كىشى ئوبدان مۇلاھىزە بىلەن كۆزىتىپ ئۇلارنىڭ قايسى قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ يولىنى تۇتۇپ ماڭغان، بۇ دىنىمىزنىڭ ئامانىتىنى ئۈستىگە ئالغان ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدە جىھاد قىلىدىغان بولسا ئۇ گۇرۇھقا قوشۇلۇپ بىرگە مېڭىش لازىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە يۇقىرىدا «پاسىق ئەمىر بىلەن بىرگە جىھاد قىلىش مەسلىسىدە» جىھادنىڭ توختاپ قالمايدىغانلىقى توغرۇلۇق خېلى كۆپ شەرئى دەلىللەر سۆزلىنىپ ئۆتۈلدى. شۇنداق بولغان ئىكەن قانداقمۇ جامائەتسىز ھالدا جىھاد قىلغىلى بولسۇن؟!

دۇرۇس، ئىبنى ھەجەر «سەن ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۆزۈڭنى چەتكە ئال!» دېگەن ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە مۇنداق دەيدۇ: [قاچانكى كىشىلەر ئۇچۇن خەلىپە بولماي، كىشىلەر گۇرۇھ ـ گۇرۇھ بولۇپ بۆلۈنگەن چاغدا ئاشۇ پىرقىلەردىن ھېچبىر كىشىگە ئەگەشمەسۇن، يامانلىققا چۈشۈپ قېلىشتىن قورقسا، قادىر بولالمىسلا ئاشۇ پىرقىلەرنىڭ ھەممىسىدىن ئۆزىنى چەتكە ئالسۇن.][2]

لېكىن مەن بۇرۇن مۇنداق دېگەن ئىدىم ـــ تائىفەتۇل مەنسۇرە توغرىسىدىكى ھەدىس پىتنىلەر توغرۇلۇق كەلگەن نۇرغۇن ھەدىسلەرنى خاسلاشتۇرىدۇ. بۇنىڭ مىسالى ئىبنى ھەجەرنىڭ «زامان ئۆزگىرىپ ھەتتا بۇتلارغا ئىبادەت قىلىنىدۇ» دېگەن بابتا زىكرى قىلغان تۆۋەندىكى سۆزىدۇر: [ئىبنى بەتتال مۇنداق دەيدۇ: ‹بۇ ۋە بۇنىڭغا ئوخشىغان ھەدىسلەردىن مەقسەت ـ دىن پۈتۈنلەي زىممىنىڭ ھەممىلا يېرىدە ئۇزۇلۇپ قالىدۇ، ھەتتاكى ئۇنىڭدىن ھېچبىر نەرسە قالمايدۇ دېمەكچى ئەمەس چۈنكى ئىسلامنىڭ قىيامەتكىچە قېلىپ قالىدىغانلىقى ئىسپاتلىق دەلىل. لېكىن ئۇ ئاجىزلىشىدۇ، خۇددى باشلانغاندەك غېرىب ھالەتكە قايتىدۇ.› ئۇنىڭدىن كېيىن ئىبنى بەتتال «لَا تزالُ طَائفَةٌ من أُمتي يقَـاتلُونَ

[1] مۇسلىم رىۋايىتى

[2] «فەتھۇل بارى» 13ـ جىلد 37ـ بەت

عَلَـى الْحَـقِ» «مېنىڭ ئۈممىتىمنىڭ ئىچىدىن بىر گۇرۇھ ھەقىقەت ئۈستىدە جىھاد قىلىپ داۋاملىشىدۇ» دېگەن ھەدىسنى زىكىرى قىلدى. ئۇ ھەدىسنىڭ باشقا ھەدىسلەرنى خاسلاشتۇرىدىغانلىقىنى ھەم بايان قىلدى.][1]

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن تائىفەتۇل مەنسۇرە توغرىسىدىكى ھەدىس «سەن ئاشۇ گۇرۇھلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۆزۈڭنى چەتكە ئال!» دېگەن ھەدىسنى خاسلاشتۇرىدۇ دەپ قارايمەن.

ھەدىستىكى ئۆزىنى چەتكە ئېلىش ــ «ئەگەر ئۇلارنىڭ جامائىتى ۋە خەلىپىسى بولمىسا ئۆزۈڭنى چەتكە ئال»دەپ جامائەتنىڭ بولماسلىقى ۋە خەلىپىنىڭ بولماسلىقىدىن ئىبارەت ئىككى شەرتكە باغلانغان. ئەگەر خەلىپىسى مەۋجۇد بولماي جامائەت مەۋجۇد بولسا، ئۆزىنى چەتكە ئېلىش باتىل چۈنكى ئۆزىنى چەتكە ئېلىش، بىر شەرتكە ئەمەس ئىككى شەرتكە باغلانغان دېيىش ھەم مۇمكىن. لېكىن بۇ ئىجتىھاد توغرا ئەمەس چۈنكى ھۇزەيفە ﷺ نىڭ: «مۇسۇلمانلارنىڭ جامائىتىنى ۋە ئۇلارنىڭ خەلىپىسىنى لازىم تۇتقىن!» دېگەن ھەدىسىدىكى جامائەتتىن خەلىپىنىڭ ئىتائىتىدىكى مۇسۇلمانلار جامائىتى مەقسەت قىلىنغان، ئەگەر خەلىپە بولمىسا تەبىئىيلا بۇ مەنىدىكى جامائەت ھەم يوق بولىدۇ ـ دە، شۇڭلاشقا بۇ ئىجتىھادمۇ توغرا بولمايدۇ. تائىفەتۇل مەنسۇرە ھەدىسى ھۇزەيفە ﷺ نىڭ ھەدىسىنى خاسلاشتۇرىدۇ دېيىش ئۇنىڭدىن ياخشى.

يۇقىرىقى گەپتىن مەقسەت شۇكى، مۇسۇلمان كىشى داۋاملىق ھەقىقەتكە ئەگىشىشكە شۇنداقلا مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسىگە (ئەگەر مەۋجۇد بولسىلا) بويسۇنۇشقا ھەم گۇناھ بولمىغان ئىشلاردا ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇلغان. خەلىپە بولمىغاندىمۇ يەنىلا مۇسۇلمان كىشىنىڭ ھەقىقەتكە ئەگىشىش مەجبۇرىيىتى بار. ھالبۇكى، پەيغەمبەر ﷺ مۇ بۇ ئۈممەت ئىچىدىن بىر گۇرۇھنىڭ ھەقىقەت ئۈستىدە داۋاملىق مەۋجۇد بولۇپ تۇرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردىغۇ! مۇنداق بولغان ئىكەن مۇسۇلمان كىشىگە خەلىپە يوق چاغدىمۇ ئەنە شۇ ئىلىم، دەۋەت ۋە جىھاد ئارقىلىق بۇ دىننى بەرپا قىلىدىغان جامائەتكە قېتىلىپ بىرگە مېڭىشى پەرز بولىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿**واتبع سبيلَ من أنـاب إلَـي**﴾ ﴿**ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن.**﴾[2]

ئىبنى قەييۇم رەھىمەھۇالله مۇنداق دېگەن: [ئەبۇ مۇھەممەدنىڭ «يېڭى ھادىسىلەر ۋە بىدئەتلەر» ناملىق كىتابتا دېگەن تۆۋەندىكى سۆزى نېمىدېگەن ياخشى! «جامائەتنى لازىم تۇتۇشقا بۇيرۇق كەلگەنلىكى ئۈچۈن، جامائەتنى لازىم تۇتۇشتىن مەقسەت گەرچە ئۇنىڭغا ئېسىلغۇچىلار ئاز، قارشى چىققۇچىلار كۆپ بولغان تەقدىردىمۇ ھەقنى ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنى لازىم تۇتۇشتۇر.»

چۈنكى ھەق دېگەن، پەيغەمبەر ﷺ ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىدىن ئىبارەت بىرىنچى جامائەت تۇتقان يولدۇر. ئۇلاردىن كېيىنكى بىدئەتچىلەرنىڭ كۆپلۈكى ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ.

ئەمرى ئىبنى مەيمۇن ئەلئەۋدى ﷺ مۇنداق دەيدۇ: {صحبت معاذًا بِالْيمن، فَما فَارقْته حتى واريتـه فـي التراب بِالشامِ، ثُم صحبت بعده أَفْقَه الناسِ عبد اللهِ بن مسعود ﷺ، فَسمعته يقُولُ: علَيكُم بِالْجماعة، فَإِن يد اللهِ علَـى الْجماعة، ثُم سمعته يوما من الْأَيامِ وهو يقُولُ: سيلي علَيكُم ولَاةٌ يؤخرونَ الصلَاةَ عن مواقيتها،فَصلوا الصلَاةَ لميقَاتهـا، فَهي الْفَرِيضةُ، وصلوا معهم فَإِنها لَكُم نافلَةٌ، قَالَ قُلْت: يا أَصحاب محمد، ما أَدرِي ما تحدثُونا؟ قَـالَ: ومـا ذَاك؟

[1] «فەتھۇل بارى» 13ـجىلد 76ـ، 77ـ بەتلەر

[2] سۈرە لوقمان 15ـ ئايەت

تأمرني بِالْجماعة وتحضني عَلَيها. ثُم تقُولُ: صلي الصلَاةَ وحدك، وهي الْفَريضةُ، وصل مع الْجماعة وهي نافلَةٌ؟ قَالَ يا عمرو بن ميمون، قَد كُنت أَظُنك من أَفْقَه أَهلِ هذه الْقَرية، تدرِي ما الْجماعةُ؟ قُلْت: لَا، قَالَ: إِن جمهور الْجماعـة: أَلَّذين فَارقُوا الْجماعةَ. الْجماعةُ ما واقَق الْحق، وإِنْ كُنت وحدك) وفي طَرِيقٍ أُخرى (فَضرب علَى فَخـذي وقَـالَ: ويحك، إِن جمهور الناسِ فَارقُوا الْجماعةَ. وإِن الْجماعةَ ما واقَق طَاعةَ اللهِ عزوجل)} {مەن مۇئاز ﷺ غا يەمەندە ھەمسۆھبەت بولدۇم، ئۇنىڭدىن ئايرىلمىدىم، ھەتتاكى ئۇنى شامدا تۇيراقتا كۆمدۇم. ئۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەرنىڭ ئەڭ ئالىمراقى ئابدۇاللە ئىبنى مەسئۇد ﷺ غا ھەمراھ بولدۇم، ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: ‹جامائەتنى لازىم تۇتۇڭلار! چۈنكى الله نىڭ قولى جامائەت ئۈستىدىدۇر.› ئۇنىڭدىن كېيىن كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: ‹يېقىندا سىلەرگە نامازنى ۋاقتىلىرىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇيدىغان ۋالىيلار كېلىدۇ، سىلەر نامازنى ۋاقتىدا ئوقۇڭلار! ئۇ پەرز (ھېسابلىنىدۇ) ئۇلار بىلەن بىرگە ئوقۇڭلار! چۈنكى ئۇ سىلەرگە نەپلە ھېسابلىنىدۇ.› ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن دېدىم: ئى مۇھەممەد ﷺ نېمە ساھابىلىرى سىلەرنىڭ بىزگە سۆزلەپ بەرگەن نەرسىەڭلارنى چۈشەنمىدىم، نېمە دەۋاتىسىلەر؟! ئابدۇاللە ئىبنى مەسئۇد ﷺ مۇنداق دېدى: ‹نېمىنى چۈشەنمىدىڭ؟› مەن دېدىم: سەن مېنى جامائەت بولۇشقا بۇيرۇيسەن ۋە ئۇنىڭغا قىزىقتۇرىسەن، ئۇنىڭدىن كېيىن نامازنى يالغۇز ئوقۇغىن ئۇ پەرز ھېسابلىنىدۇ، جامائەت بىلەن ئوقۇغىن ئۇ نەپلە ھېسابلىنىدۇ دەيسەن. ئابدۇاللە ئىبنى مەسئۇد ﷺ مۇنداق دېدى: ‹ھەي ئەمرى ئىبنى مەيمۇن! مەن سېنى مۇشۇ قىشلاق ئاھالىسىنىڭ ئەڭ ئالىمراقى دەپ گۇمان قىلاتتىم. جامائەت دېگەن نېمە، بىلەمسەن؟› مەن دېدىم: ياق. ئۇ دېدى: ‹شۇبھىسىزكى، جامائەتنىڭ كۆپى ــ جامائەتتىن ئايرىلغان كىشىلەردۇر. گەرچە سەن يالغۇز بولساڭمۇ، جامائەت دېگەن ھەققە ئۇيغۇن كەلگىنىدۇر.› يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن ئۇ مېنىڭ يوتامغا ئۇرۇپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: ‹ۋاي ساڭا، ھەققەتەن كىشىلەرنىڭ كۆپى جامائەتتىن ئايرىلغان. شۇبھىسىزكى، جامائەت دېگەن الله تائالانىڭ ئىتائىتىگە ئۇيغۇن كەلگەن نەرسىدۇر.›}

نەئىم ئىبنى ھەممات مۇنداق دەيدۇ: ‹ئەگەر جامائەت بۇزۇلسا گەرچە سەن يالغۇز بولساڭمۇ جامائەت بۇزۇلۇشتىن ئىلگىرى جامائەت تۇتقان يولنى لازىم تۇت. چۈنكى سەن شۇ ۋاقىتتا ئۆزۈڭ جامائەتسەن.›][1]

ئەسكەرتىش: تائىفەتۇل مەنسۇرە دېگەن كىملەر؟

ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام ئەھمەد قاتارلىق كۆپ سانىدكى سەلەف ئۆلىمالىرى، تائىفەتۇل مەنسۇرە ــ ئۆلىمالار ۋە مۇھەددىسلەر دەپ قارايدۇ لېكىن بۇ خىل قاراش پەيغەمبەر ﷺ نىڭ، تائىفەتۇل مەنسۇرە توغرىسىدىكى ھەدىسلىرىدە زىكرى قىلىنغان، جىھاد قىلىشنىڭ بۇ گۈرۇھنىڭ ئەڭ روشەن ئالاھىدىلىكى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان ئوچۇق سۆزلىرىگە تازا ئۇيغۇنلىشالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن تائىفەتۇل مەنسۇرەنى پەقەت ئۆلىمالاردىنلا ئىبارەت دېيىش مۇۋاپىق ئەمەس بەلكى ئۇلار ھەم ئىلىم ھەم جىھاد ئەھلىدىن تەركىب تاپقانلاردۇر.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئىمام نەۋەۋي، ئىمام بۇخارى، ئىمام ئەھمەد ۋە ئۇلاردىن باشقىلارنىڭ سۆزلىرىنى زىكرى قىلىپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېگەن: [بۇ گۈرۇھ ھەرخىل مۆمىنلەرنىڭ ئىچىدە تارقالغان بولۇشى مۇمكىن. ئۇلارنىڭ ئىچىدە قەھرىمان مۇجاھىدلار، قانۇنشۇناس ئالىملار، مۇھەددىسلەر،

[1] ئىبنى قەييۇمنىڭ «ئىغاسەتۇللەھفان من مەسايىد ئەششەيتان» ناملىق كىتابى 82- بەتلەر

زاھىدلار، ياخشىلىققا بۇيرۇپ يامانلىقتىن توسقۇچىلار ۋە باشقا ياخشىلىق ئىگىلىرى باردۇر. ئۇلارنىڭ بىر يەرگە توپلاشقان بولۇشى لازىم كەلمەيدۇ بەلكى ئۇلار زېمىنىنىڭ ھەرقايسى قىتئەلىرىگە تارقالغان بولىدۇ.][1]

شۇنىڭدەك شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللاھ ئىككى شاھادەت كەلىمىسىنى ئېيتىپ تۇرۇپ ئىسلام شەرئىتىنىڭ غەيرىي بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچى موڭغۇللارغا قارشى بەرگەن پەتىۋاسى ئىچىدە، جىھاد ئەھلىنىڭ تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ ئىچىگە كىرىشتە كىشىلەرنىڭ ئەڭ ھەقلىقرەكى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: [شام ۋە مىسىردىكى ئۇنىڭغا ئوخشاش تائىپىلەر، مۇشۇ ۋاقىتتا ئىسلام دىنىنى قوغداپ ئۇرۇش قىلغۇچىلاردۇر. ئۇلار، پەيغەمبەر ﷺ: «لَا تزالُ طَائِفَـةٌ مِـن أُمتِـي ظَاهِرِين علَى الْحق، لَا يضرهم من خالفهم و لَا من خذَلَهم، حتى تقُوم الساعةُ» «مېنىڭ ئۈممىتىم ئىچىدىن بىر گۇرۇھ قىيامەت كۈنىگە قەدەر غالىب ھالدا ھەقىقەت ئۈستىدە جىھاد قىلىش بىلەن داۋاملىشىدۇ، ئۇلارغا ئۇلار بىلەن قارشىلاشقانلار ۋە يارەمسىز تاشلاپ قويغانلار زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ» دەپ زىكرى قىلغان تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ ئاستىغا كىرىشكە كىشىلەرنىڭ ئەڭ ھەقلىقرەكىدۇر.][2]

بۇ تائىپىنىڭ تەركىبىگە ئەمەلىيەتچان ئالىملارنىڭ بىرىنچى بولۇپ كىرىدىغانلىقى، مۇجاھىدلار ۋە باشقىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالەتتىكى قالغان كىشىلەرنىڭ بولسا ئەگەشكۈچىلەر قاتارىدا كىرىدىغانلىقىدا شەك يوق.

سەلەفلەرنىڭ تائىفەتۇل مەنسۇرەنى ئۆلىمالاردىنلا ئىبارەت دېيىشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئۇلارنىڭ دەۋرى جىھاد قىلىشنىڭ ھەربىر مۇسۇلمانىنىڭ ئىمانى مەجبۇرىيىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا مۇسۇلمانلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ يوق، چېگرىلار بولسا مۇجاھىدلار بىلەن توشۇپ كەتكەن، ئىسلام قوشۇنلىرى كاپىرلارنىڭ زېمىنىغا يۈرۈش قىلىۋاتقان مەزگىل ئىدى. ئۇ دەۋردە دىنغا دەخلى يەتكۈزىدىغان سەلبىي ئامىللار پەقەت ھەرخىل بىدئەت ۋە ئېغىر ئازغۇنلۇقلار بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن، بۇ مەيداننىڭ ئاتلىق قوشۇنلىرى بولسا ئۆلىمالار ئىدى. ئەمما بىزنىڭ ھازىرقى دەۋرىمىزدە بىز مۇسۇلمانلار ئۆلىمالارنىڭ ھەم مۇجاھىدلارنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆز ساھەسىدىكى جاپالىق كۈرىشىگە موھتاج چۈنكى بۇ دىنىنى يالغۇز ئىلىم ۋە ياكى پەقەت جىھاد بىلەنلا تىكلىگىلى بولمايدۇ. بەلكى ھەر ئىككىسىنى بىرلەشتۈرگەندە ئاندىن ئۇنى تولۇق بەرپا قىلغىلى بولىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا بىزگە مۇنداق كۆرسەتمە بېرىدۇ: ﴿**لَقَد أَرسلْنا رسلَنا بِالْبينات وأَنزلْنـا معهـم الْكتـاب والْميزانَ ليقُوم الناس بِالْقسط وأَنزلْنا الْحديد فيه بأْس شَديد ومنافع للناس وليعلَم الله من ينصره ورسله بِالْغيبِ إِن اللـه قَوي عزيز**﴾ ﴿بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق. تۆمۈرنى يارىتتۇق، (تۆمۈردىن ئۇرۇش قوراللىرى ياسىلىدىغانلىقى ئۈچۈن) تۆمۈر كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، تۆمۈردە ئىنسانلار ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار، الله الله نى كۆرمەي تۇرۇپ (قوراللارنى ئىشلىتىپ) الله قا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە يارىدەم بەرگەنلەرنى بىلىش (مەلۇم قىلىش) ئۈچۈن (تۆمۈرنى يارىتتى)، الله ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر.﴾[3]

ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: [بۇ دىن ھەرگىزمۇ كىتاب (يەنى قۇرئان)، مىزان، تۆمۈر (يەنى قورال ـ ياراق)سىز بەرپا بولمايدۇ. كىتاب ئارقىلىق توغرا يول كۆرسىتىلىدۇ. تۆمۈر ئۇنىڭغا

[1] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 13ـ جىلد 67ـ بەت

[2] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 531ـ بەت

[3] سۈرە ھەدىد 25ـ ئايەت

ياردەم بېرىدۇ. بۇ ھەقتە يۇقىرىقى ئايەتنى مۇلاھىزە قىلىڭ! كىتاب ئارقىلىق دىن بىلەن ئىلىم بەرپا بولىدۇ. مىزان ئارقىلىق ئىقتىسادىي توختام ۋە باشقا مۇئامىلە ئىشلىرىدا ئادالەت بەرپا بولىدۇ. تۆمۈر ئارقىلىق شەرئى جازالار بەرپا بولىدۇ.][1]

ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللا يەنە مۇنداق دەيدۇ: [جابىر ئىبنى ئابدۇللا ﷺ نىڭ: «أمرنا رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم أنْ نضرب بِهذَا - يعنِي السيف - من خرج عن هذَا - يعنِـي الْمصـحف» پەيغەمبەر ﷺ بىزنى بۇنىڭدىن (يەنى قۇرئاندىن) چىققانلارنى، بۇنىڭ بىلەن (يەنى قىلىچ بىلەن) ئۇرۇشمىزغا بۇيرۇغان][2] دېگىنىدەك، مۇسۇلمانلارنىڭ قىلىچلىرى قۇرئان ۋە ھەدىستىن ئىبارەت بۇ شەرىئەتكە ياردەم بېرىدۇ.

ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: [دېمەك، دىنىڭ بەرپا بولۇشى الله تائالا دېگەندەك توغرا يول كۆرسەتكۈچى كىتاب بىلەن ئۇنى ھىمايە قىلغۇچى تۆمۈرگە باغلىق.][3]

مەن خۇلاسىلەپ ئېيتىمەنكى، تائىفەتۇل مەنسۇرە ئەھلى سۈننى ۋەلجامائەنىڭ يولىدىن ئىبارەت توغرا شەرئى يولنى ياقىلاپ ماڭىدىغان مۇجاھىدلار گۇرۇھىدۇر. بۇ يول ھەققىدە الله خالىسا 4- بابتا «قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئېسىلىشتىكى ئاساسلار» دېگەن تېمىدا توختىلىپ ئۆتىمىز.

پىرقەتۇننىاجىيە تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ دەل ئۆزىمۇ؟

كۆپىنچە ئەقىدە كىتابلىرىدا «ئەھلى سۈننى ۋەلجامائە»دىن ئىبارەت پىرقەتۇننىاجىيە تائىفەتۇل مەنسۇرەدۇر دەپ بايان قىلىنغان.

بۇ ھەقتە مېنىڭ قارىشىم شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، پىرقە، تائىپە سۆزلىرى تولۇق ماس مۇناسىۋەتتىكى مەنداش سۆز ئەمەس بەلكى تائىپە سۆزىنىڭ ئۇقۇم دائىرىسى تارراق بولۇپ، پىرقىنىڭ بىر تەركىبى قىسمى ھېسابلىنىدۇ. دېمەك، تائىفەتۇل مەنسۇرە ـــ ساغلام ئەقىدە ۋە توغرا يول ئۈستىدىكى پىرقەتۇننىاجىيەنىڭ، ئىلىم ھەم جىھاد يولى ئارقىلىق دىنغا ياردەم بېرىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بىر قىسمىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتىمىزكى، دىنىڭ ئۆز دەۋرىدىكى ئەڭ مۇھىم پەرز ئەمەللىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، ئىسلام دىنىنى قۇرئان ۋە ھەدىستە كۆرسىتىلگەندەك ئۆز پېتى، ئەسلى ماھىيىتى بويىچە ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۇنى قايتىدىن گۈللەندۈرگۈچى شەخسنى جۇمھۇر ئۆلىمالارنىڭ قارىشىغا ئاساسەن تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ بىر ئەزاسى دەپ مۇئەييەنلەشتۇرۇشكە بولىدۇ. مەن بۇ قارىشىمنى تۆۋەندىكى دەلىل بىلەن ئىسپاتلايمەن:

❶ الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ﴾** ﴿ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىر پىرقىدىن بىر تائىپە كىشى دىنىي ئالىم بولۇپ، ئۇلار قەۋمىنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمىنىڭ الله دىن قورقۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى؟﴾[4]

مەزكۇر ئايىتى كەرىمدە پىرقە بىلەن تائىپە پەرقلەندۈرۈلگەن ھەم تائىپىنىڭ پىرقىنىڭ بىر تارمىقى ئىكەنلىكى، شۇنداقلا ئۇنىڭ پىرقە ئىچىدىكى ئىلىم ۋە جىھاد بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بىر تەركىبى قىسمى ئىكەنلىكى ئۇقتۇرۇلغان.

بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرى ھەققىدە «تەپسىرى ئىبنى كەسىر»گە مۇراجىئەت قىلىڭ!

---

[1] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 35- جىلد 36- بەت

[2] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 25- جىلد 365- بەت

[3] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28- جىلد 396- بەت

[4] سۈرە تەۋبە 122- ئايەت

❷ ئىلىم بىلەن جىهاد تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ ئەڭ مۇھىم سۈپەتلىرىدىن بولۇپ، ئۇنىڭ شەرئىەتتىكى ئەسلى ئورنى پەرزدۇر. ئۇ پۈتۈن ئۇممەتكە ئەمەس بەلكى ئۇممەتنىڭ ئېھتىياجىنى قامدىيالىغۇدەك بىر تۈركۈم كىشىلەرگە پەرز كۈپايىدۇر. شۇنىڭدىن مەلۇمكى، ئۇممەت ئىچىدىكى ئىلىم ۋە جىهاد بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئەنە شۇ بىر تۈركۈم كىشىلەر تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ دەل ئۆزىدۇر.

❸ ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل قاتارلىق مۇھەددىسلەرنىڭ تائىفەتۇل مەنسۇرە ـــ ئۆلىمالار ۋە مۇھەددىسلەردۇر دېگەن سۆزنىمۇ پىرقە بىلەن تائىپىنىڭ مەزكۇر پەرقىنى ھېس قىلدۇرىدۇ چۈنكى پىرقەتۇنناجىيەگە (يەنى ئەھلى سۈننى ۋەلجامائەگە) تەۋە كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئالىم ياكى مۇھەددىس ئەمەس.

ئىمام نەۋەۋىينىڭ تائىپە توغرۇلۇق نەقىل قىلغان سۆزى تۆۋەندىكىچە: [ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل مۇنداق دېگەن: ‹ئەگەر ئۇ تائىفەتۇل مەنسۇرە ئەھلى ھەدىس بولمىسا ئۇلارنىڭ (تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ) كىم ئىكەنلىكىنى مەن بىلمەيمەن.›

قازى ئىياز مۇنداق دېگەن: ‹دېمەك، ئىمام ئەھمەد ئەھلى سۈننى ۋەلجامائە ۋە ئەھلى ھەدىسنىڭ مەزھىپىگە ئېتىقاد قىلىدىغان كىشىلەرنى مەقسەت قىلغان.›][1]

قازى ئىيازنىڭ «ئەھلى ھەدىس تامامىي ئەھلى سۈننىدۇر» دېگەن سۆزى تۇغرا ئەمەس لېكىن ئەھلى سۈننىنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ دېيىلسە تۇغرا. ئۇنىڭغا ئەھلى ھەدىسنىڭ مەزھىپىگە ئېتىقاد قىلىدىغان كىشى دېگەن سۆز بىلەن ئىشارە قىلىنغان، چۈنكى ئاۋام خەلق بولسا ئۆزلىرىنىڭ ئۆلىمالىرىغا تەۋەلىنىدۇ. ئۆلىمالار بولسا الله تائالانىڭ: **﴿أطيعوا الله وأطيعوا الرسولَ وأولي الأمـر مـنكُم﴾** ﴿الله قا، پەيغەمبەرگە ۋە ئۆزۈڭلاردىن بولغان ئىش ئۇستىدىكىلەرگە ئىتائەت قىلىڭلار.﴾[2] دېگەن سۆزىدە زىكرى قىلىنغان ئىش ئۇستىدىكىلەرنىڭ جۈملىسىدىن ھېسابلىنىدۇ. بۇ نۇقتىنى تۆۋەندىكى ئايەتتىن تېخىمۇ روشەن ئىسپاتلىغىلى بولىدۇ: **﴿ولو ردوه إلى الرسول وإلى أولي الأمر منهم لعلمـه الـذين يسـتنبطونه منهم﴾** ﴿ئەگەر ئۇنى پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر)نىڭ ئىچىدىكى ئىش ئۇستىدىكىلەرگە مەلۇم قىلسا، (شۇ) خەۋەرنى چىقارغۇچىلار ئۇنى (يەنى شۇ خەۋەرنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى) ئۇلاردىن ئەلۋەتتە بىلۋالاتتى.﴾[3]

مەزكۇر ئايىتى كەرىمىدە الله تائالا ئۆلىمالارنى «ئۇلار بولسا خۇلاسە چىقىرالايدىغانلار» دەپ ئىش ئۇستىدىكىلەر دەپ ئاتىدى. مانا بۇ ئۆلىمالارنىڭ ئىش ئۇستىدىكىلەر قاتارىدىن ھېسابلىنىدىغانلىقى توغرىسىدىكى ئوچۇق دەلىل بولۇپ، قوشۇمچە ئۇلارنى ئەمىر قىلىشنىڭ پەرزلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

ئىلىمنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى توغرۇلۇق كەلگەن ھەدىستە بۇنىڭغا ئىشارە بەرگەندەك ئاۋام خەلق ئۆلىمالارغا تەۋەلىنىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿يوم ندعو كُل أنـاس بإمـامهم﴾** ﴿بىز ھەممە ئادەمنى ئۇلارنىڭ پېشۋالىرى بىلەن چاقىرىدىغان كۈننى (ئېسىڭدە تۇتقىن.)﴾[4]

ئەھلى سۈننى ۋەلجامائە ئۇممەت ئىچىدە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ئورنىدا تۇرۇپ ئىشلارغا يېتەكچىلىك قىلىدىغان ئۆلىمالار گۇرۇھىغا ئەگىشىدۇ چۈنكى تائىپىنىڭ دائىرىسى پىرقىدىن تارراق بولىدۇ. تائىپە

[1] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 13- جىلد 66-، 67- بەتلەر
[2] سۈرە نىسا 59- ئايەت
[3] سۈرە نىسا 83- ئايەت
[4] سۈرە ئىسرا 71- ئايەت

بىلەن پىرقىنىڭ مۇناسىۋىتى بېقىندىلىق مۇناسىۋىتى بولۇپ، تائىپىگە تەۋە بولغان ئادەم ئالدى بىلەن پىرقىگە تەۋە بولغان بولۇشى لازىم. الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.

پىرقە بىلەن تائىپىنى ئايرىم چۈشەندۈرۈشكە كۆڭۈل بۆلۈشتىكى مەقسەت، ھەربىر مۇسۇلماننىڭ بۇ دىنغا ئىلىم، دەۋەت ۋە جىھاد ئارقىلىق يارەدەم بېرىشنى ئۈستىگە ئالغان ئەنە شۇ تائىپىنىڭ بىر ئەزاسى بولۇش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشى ئۈچۈندۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿وفي ذَلك فَلْيتنافَسِ الْمتنافسونَ﴾** ﴿قىزىققۇچىلار شۇنىڭغا قىزىقسۇن!﴾[1]

ئاخىردا شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتىمەنكى، بەزىدە پىرقەتۈننىاجىيە بىلەن تائىفەتۈل مەنسۇرە تامامەن بىرىكىپ كېتىشى مۇمكىن، بۇ خىل ھالەت پەقەت سەھەر ھەدىسلەردە كەلگەندەك زامانى ئاخىردا مۇمىنلەر شامغا يىغىلغان، ئىسا ئەلەيھىسسالام دەججالغا قارشى ئاسماندىن چۈشكەن چاغدا يۈز بېرىدۇ. مۇشۇنىڭغا ئاساسەن بۇ تائىپىنىڭ ئاخىرى شامدا ياكى بەيتۈل مۇقەددەستە بولىدۇ.[2] نىسبەتەن شۇنداق، ئەمما ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكى زامانلاردا بەزىدە شامدا بولىدۇ بەزىدە ئۇنىڭدىن باشقا يەرلەردە بولىدۇ.[3] الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.

ئەسكەرتىش: دەۋرىمىزدىكى تائىفەتۈل مەنسۇرەنىڭ زىممىسىدىكى ئەڭ جىددىي پەرز ئەمەل توغرىسىدا

دەۋرىمىزدىكى تائىفەتۈل مەنسۇرەنىڭ زىممىسىدىكى ئەڭ جىددىي پەرز ئەمەللەرنىڭ ئالدىنقىسى ــــ الله نىڭ شەرىئىتىنى ئۆزگەرتكەن، مۇسۇلمانلار ئۈستىدە ئويدۇرما ۋە كۇفرى قانۇنلار بىلەن ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان مۇرتەد ھۆكۈمرانلارغا قارشى جىھاد قىلىشتىن ئىبارەت. بۇ ھەقتە ئىبنى كەسىر رەھىمەھۇلله الله تائالانىڭ: **﴿أَفَحكْم الْجاهلية يبغونَ﴾** ﴿ئۇلار جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ ھۆكمىنى تەلەپ قىلامدۇ؟﴾[4] دېگەن ئايىتىنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: [مەزكۇر ئايىتى كەرىمىدە الله تائالا ئۆزىنىڭ بارچە ياخشىلىقنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، بارچە يامانلىقتىن توسىدىغان قانۇنلىرىدىن چىقىپ كەتكەن ھەمدە الله نىڭ شەرىئىتىگە تايانماي تۈرۈپ ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان ئوي ـ پىكىر، نەپسى خاھىش، قائىدە ـ يوسۇنلىرىغا چوقۇنغان ۋە مۇراجىئەت قىلغان ئادەملەرنىڭ مەزكۇر قىلمىشلىرىنى ئىنكار قىلىدۇ. كىمكى مەزكۇر قىلمىشلارنى سادىر قىلىدىكەن كاپىر بولىدۇ ھەم ئۇ تاكى الله ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ھۆكمىگە قايتقان، ئاز ـ كۆپ ھەرقانداق ئىشتا قۇرئاندىن باشقىنى ئاساسى قانۇن قىلىشنى تەرك ئەتكەنگە قەدەر ئۇنىڭغا قارشى جىھاد قىلىش پەرز بولىدۇ.][5]

مۇشۇ ئەسىر (يەنى 20 ـ ئەسىر)دە ئۆتكەن خېلى كۆپ ھەقىقەتچى ئالىملار ئىبنى كەسىر رەھىمەھۇللەنىڭ مەزكۇر سۆزىگە ئىلاۋە قىلىپ، بۇ خىل ھالەتنىڭ ھازىر مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىدىن ئويدۇرما كۇفرى قانۇن بويىچە ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان ھاكىملارنىڭ ئەمەلىيەتتىكە تامامەن ئۇيغۇن كېلىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇشقان.

شەيخ ئەھمەد شاكىر رەھىمەھۇلله مۇنداق دەيدۇ: [الله تائالانىڭ ھۆكمىدىن چەتنىگەنلەر شۇ دەرىجىدە ئەيىبلەنگەن تۇرسا، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆز دىيارلىرىدا ياۋروپالىقلارنىڭ بۇددىستلىق،

---

[1] سۈرە مۇتەففىفىن 26 ـ ئايەت

[2] ئەبۇ ئۇمامىنىڭ سۆزىنى ئىبنى ماجە 12 ـ جىلد 94 ـ بەت: تەبەرانىنىڭ «ئەلمۇئجەمۇل كەبىير» ناملىق كىتابى 7 ـ جىلد 154 ـ بەتتىكى ھەدىسىگە مۇراجىئەت قىلىڭ!

[3] «فەتھۇلمەجىد شەرھ كىتابۇتتەۋھىد» 278 ـ، 279 ـ بەتلەر

[4] سۈرە مائىدە 50 ـ ئايەت

[5] «تەپسىرى ئىبنى كەسىر» 3 ـ جىلد 131 ـ بەت

دىنسىزلىق، نەپسى خاھىش، باتىل ئىشلار بىلەن قۇراشتۇرۇلغان؛ خالىغانچە ئۆزگەرتىۋېتىلەيدىغان، ئىسلام شەرىئىتىگە ئۇيغۇن ياكى خىلاپ ئىكەنلىكى سۈرۈشتۈرۈلۈپمۇ بېقىلمىغان كۇفرى قانۇنى بىلەن ھۆكۈم سۈرۈشى الله تائالانىڭ شەرىئىتىدە دۇرۇس بولارمۇ؟ بۇ ئويدۇرما قانۇنلار ئۈستىدىكى مەسىلە ھەققىتەن قۇياشتىنمۇ ئېنىق تۇرىدۇكى، ئوچۇق كۇفرى ئىكەنلىكىدە ھېچقانداق شەك يوقكى ئېھتىماللىق يوق. كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۆزىنى مۇسۇلمان ھېسابلايدىغان كىشىلەرنىڭ بىرىمۇ ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىش، بويسۇنۇش ياكى تەستىقلاشتا ھېچقانداق ئۆزرىگە ئىگە ئەمەس.][1]

ئەللامە مۇھەممەد ھامىدۇلفەقى رەھىمەھۇالله مۇنداق دەيدۇ: [ياۋروپالىقلارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىنى كىشىلەرنىڭ ھاياتى، مال ـ مۈلكى ۋە ئار ـ نومۇسى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىشىنىڭ قانۇنى ئاساسى قىلىپ بېكىتكەن؛ ئۇنى الله نىڭ كالامى ۋە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ سۈننىتىدىن ئۆزىگە مەلۇم بولغان ھۆكۈملەردىن ئەلا بىلگەن ئادەمنىڭ جىنايى خاراكتېرى مەزكۇر ئايىتى كەرىمىدە كۆرسىتىلگەندەك بەلكى ئۇنىڭدىنمۇ ئېغىررراق ئورۇن تۇتىدۇ. ئەگەر ئۇ الله نازىل قىلغان قانۇن بىلەن ھۆكۈم قىلىشقا قايتماي، ئۆزىنىڭ مەزكۇر كۇفرى يولىدا چىڭ تۇرىدىكەن، شەكسىزلا دىندىن چىقىپ كەتكەن مۇرتەد كاپىر ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ چاقىرىلىپ كېلىۋاتقان مۇسۇلمانچە ئىسمىمۇ، نامىز، روزا ۋە ھەج قاتارلىق تاشقى ئەمەللىرىمۇ ھېچنەرسىگە دالدا بولالمايدۇ.][2]

سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ سابىق مۇپتىسى شەيخ مۇھەممەد ئىبنى ئىبراھىم رەھىمەھۇالله الله نازىل قىلغان قانۇننىڭ غەيرىي بىلەن ھۆكۈم قىلىش ئالتە نۇقتا بىلەن مۇسۇلمانىنى دىندىن چىقىرىپ تاشلايدىغان چوڭ كاپىرلىق بولۇپ ھېسابلىنىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان بولۇپ، بۇنىڭ بەشىنچىسى بولسا ــ مۇسۇلمانلار رايونلىرىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ئىنتايىن ئىنچىكىلىك بىلەن سۈپەتلەپ بېرىدۇ. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: [الله نىڭ شەرىئىتىگە باش ئەگمەسلىك، ئۇنىڭ ھۆكۈملىرىنى كۆزگە ئىلماسلىق، الله ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلىشىش، شۇنىڭدەك تەييارلاش، قوللاش، مۇھاپىزەت قىلىش، ئاساسقا ئىگە قىلىش، تارماقلاشتۇرۇش، تەشكىللەش، ھۆكۈم قىلىش، مەجبۇرلاش، باش مەنبە تۇرغۇزۇش قاتارلىق تەرەپلەردە ئىسلام شەرىئىتى بىلەن بەسلىشىشتە كاپىرلىقنىڭ خاراكتېرى ئەڭ ئېغىر، دائىرىسى ئەڭ كەڭ، بايقىلىشى ئەڭ روشەن بىر تۇردۇر.

شەرىئەت مەھكىمىلىرىنىڭ بىردىنبىر مەنبەسى ۋە قانۇنى الله نىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ سۈننىتىدۇر. ئەمما ھازىر مۇسۇلمانلارنىڭ دىيارلىرىدا ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان ھاكىمىيەت ئورگانلىرىنىڭ، سوت مەھكىمىلىرىنىڭ قانۇنى مەنبەسى بولسا ــ فرانسىيە، ئامېرىكا، ئەنگلىيە ۋە باشقا دۆلەتلەرنىڭ قانۇنلىرىدىن بىرىدىنبىر ئىسلام شەرىئىتىگە تەۋە دەپ قارايدىغان ئاتالمىش ئىسلامچىلارنىڭ ئازغۇن كۆزقاراشلىرىدىن قۇراشتۇرۇلغان ئويدۇرما قانۇنلاردۇر. مانا بۇ خىل مەھكىمىلەر ھازىر كۆپلىگەن ئىسلام دىيارلىرىدا تەييار، تولۇق، ئىشىكلىرى ھەرقاچان ئوچۇق، كىشىلەر بۇنىڭغا ئۈزۈلمەي كىرىپ تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ مەھكىمىلەردىكى ھاكىملار بۇلارنىڭ ئارىسىدا قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ ھۆكمىگە خىلاپ بولغان ئۆزلىرىنىڭ ئەنە شۇ كۇفرى قانۇنى بويىچە ھۆكۈم چىقىرىۋاتىدۇ. ئۇلارنى بۇ ھۆكۈملەرگە ئەمەل قىلىشقا قىستاۋاتىدۇ، مەجبۇرلاۋاتىدۇ ۋە ئۇنى ھىمايە قىلىۋاتىدۇ. بۇنىڭدىنمۇ

[1] ئەھمەد شاكىرنىڭ «ئۆمدەتۈتتەفسىير مۇختەسەر تەفسىرى ئىبنى كەسىر» ناملىق كىتابى 173 ـ، 174 ـ بەتلەر

[2] «فەتھۇلمەجىيد شەرھ كىتابۇتتەۋھىيد» 396 ـ بەت

ئېشىپ چۈشىدىغان كۈفرىلىق بارمۇ؟ «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام الله نىڭ ئەلچىسىدۇر» دېگەن كەلىمە شاھادەتنى بۇزۇپ تاشلاشتا بۇنىمۇ بېسىپ چۈشىدىغان باشقا ئامىل بارمۇ؟][1]

مانا بۇ بىر قىسىم ئەھلى ئىلىملەرنىڭ مەزكۇر ھۆكۈمرانلار ئۈستىدە ئېيتقانلىرى بولۇپ بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئۆز ئورنىدا تەپسىلىي توختىلىمىز. ئەمما مۇسۇلمانلار ئۈچۈن بۇ مۇرتەد ھۆكۈمرانلارغا قارىتا قىلىشقا تېگىشلىك بولغان پەرز ئەمەل ئۇلارنى ئاغدۇرۇپ تاشلاشتىن ئىبارەت.

بۇ ھەقتە قازى ئىياز رەھىمەھۇاللە مۇنداق دەيدۇ: [مۇسۇلمان ھاكىمدىن كۈفرى قىلمىشى، شەرىئەتنى ئۆزگەرتىش قىلمىشى ياكى بىرەر بىدئەت قىلمىشى سادىر بولسا ئۇ شەرئى ھوقۇقدارلىقتىن چىقىپ كېتىدۇ، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش ئەمەلدىن قالىدۇ. ئىمكانىيەتلا بولىدىكەن، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭغا قارشى قوزغىلىپ ئۇلارنى ھوقۇقىدىن ئېلىپ تاشلاش ۋە ئورنىغا ئادىل مۇسۇلمان ھاكىم تىكلەش پەرز بولىدۇ. (ئومۇمى مۇسۇلمانلار بۇنىڭغا سەل قاراپ) پەقەت مەلۇم بىر تائىپە بۇ ئىشقا باش كۆتۈرۈپ چىققان بولسا، بۇلارغىمۇ ئەنە شۇ كاپىر ھاكىمنى ئاغدۇرۇپ تاشلاش پەرز بولىدۇ. ئەمما بىدئەتچىگە قارىتا ئۇنى ئاغدۇرۇپ تاشلاشقا كۈزى يەتكەن چاغدىلا ئاندىن پەرز بولىدۇ. ئەگەر ھەقىقىي تۈرده ئاجىز كېلىدىغان بولسا ئۇنىڭغا قارشى قوزغىلىش پەرز ئەمەس بەلكى دىننى قوغداش يۈزىسىدىن ئۇنىڭ زىممىسىدىن باشقا جايغا ھىجرەت قىلىش لازىم.][2]

يۇقىرىدا مەن شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللەنىڭ تۆۋەندىكى سۆزىنى زىكرى قىلغان ئىدىم: [مۇسۇلمانلار ئاجىز كەلگەنلىك سەۋەبىدىن جىهاد قىلىش ساقىت بولغان چاغدا كۈچ توپلاش ۋە ئات باغلاشتىن ئىبارەت جىهادقا تەييارلىق كۆرۈش پەرز چۈنكى پەرز ئۇنىڭسىز ئەمەلگە ئاشمايدىغان ۋاسىتە پەرز بولىدۇ.][3]

بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ: **﴿وأعدوا لهم ما استطعتم من قُوة﴾** ﴿دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار.﴾[4] دېگەن سۆزىدۇر.

دېمەك، بۇ مۇرتەد ھاكىملارغا قارشى جىهاد قىلىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىش، بولۇپمۇ بۈگۈنكى كۈندە مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىدىكى ئەڭ جىددىي پەرز ئەمەل بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ھىجرەت قىلىشقا يارىغۇدەك زىممىدە تېخى يوق، بولغاندىمۇ كۆپىنچە مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي ئەھۋالى، يۇرتىنىڭ ۋە ئۇنىڭدا يۈرگۈزۈلۈۋاتقان كۈفرى قانۇنىنىڭ (ھەرخىل بېسىملىرى) سەۋەبلىك ھىجرەت قىلىشى ئانچە قولايلىق ئەمەس. مانا بۇ دەۋرىمىزدىكى تائىفەتۇل مەنسۇرەنىڭ ئۈستىدىكى ئەڭ جىددىي پەرز ئەمەلگە تەئەللۇق مەسىلە. بۇ مەسىلە (يەنى ئىسلام شەرىئىتى بويىچە ھۆكۈم سۈرمەيدىغان ھاكىملارنىڭ كاپىرلىقى ۋە ئۇلارغا قارشى جىهاد قىلىشنىڭ پەرزلىكى توغرىسىدىكى مەسىلە) ئۆز نەزىرىمىزدە مۇسۇلمانلارغا ئېلىپ كېلىدىغان خەۋپ ـ خەتەر نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن يۈز بەرگەن مۇرتەدلىك ۋەقەسىدىن قېلىشمايدۇ چۈنكى بۇ مەسىلىدە ئەگەر مۇسۇلمانلار شۇ مۇرتەد ھۆكۈمرانلارنى بۇزۇقلۇقى، شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ۋە چۈشەنچىلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىشى، شۇنىڭدەك مۇسۇلمانلار ئارىسىغا ھەرخىل چىرىكلىك ۋە بۇزۇق ئادەتلەرنى يامرىتىۋېتىشى قاتارلىق جىنايى قىلمىشلىرىغا تاشلاپ قويىدىغان بولسا، ئىسلام ئۈممىتى ۋە ئۇنىڭ كەلگۈسى ئەۋلادلىرى ئومۇمىيۈزلۈك مۇرتەدلىكنىڭ تەھدىتى ئاستىدا قالىدۇ. ئەگەر بۈگۈنكى

[1] «تەھكىمۇل قەۋانىين» ناملىق رىسالە

[2] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 12ـ جىلد 229ـ بەت

[3] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 259ـ بەت

[4] سۈرە ئەنفال 60ـ ئايەت

كۆنىدە ساھابە كىرامىلار ھايات بولىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ قىلىدىغان ئەڭ ئۇلۇغ پەرز ئىشى بۇ ھۆكۈمرانلارغا قارشى جىهاد قىلىش بولغان بولاتتى. بۇ مەسىلە پىتنىگە تاشلاشتا (يەنى مۇسۇلمانلارنى دىنغا تولۇق ئەمەل قىلدۇرۇش، ئۇنىڭدا چىڭ تۇرۇشتىن بۇراپ الله نىڭ دىنىدىن يىراقلاشتۇرۇۋېتىدىغان سەلبىي ئامىللىقتا) «قۇرئاننى مەخلۇق دېيىش پىتنىسى»دىن نەچچە ھەسسە ئېشىپ چۈشىدۇ.

ئۆزۈم شەخسەن شۇنداق قارايمەنكى، دەۋرىمىزدىكى شەرئى جەھەتتە ئىلىم ئەھلى دەپ قارالغان لېكىن بۇ مەسىلە ئۈستىدە ھاكىملارنىڭ ئەپتى ـ بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلاپ مۇسۇلمانلارنى جىهاد قىلىشقا تەرغىب قىلىپ گەپ ئاچمىغان ھەرقانداق شەخس، الله تائالا بىلەن مۇشۇ ھالىتىدە ئۇچرىشىدىكەن چوقۇم الله تائالانىڭ غەزىپىگە قالىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿إن الـذين يكْتمونَ ما أنزلنا من البينات والهدى من بعد ما بيناه للناس في الكتابِ أولئك يلْعنهم الله ويلْعنهم اللاعنونَ إلا الذين تابوا وأصلحوا وبينوا فَأولئك أتوب عليهم وأنا التواب الرحيم﴾** ﴿بۇ كىتابتا (يەنى تەۋراتتا) كىشىلەرگە تۇغرا يولنى ئېنىق بايان قىلغىنىمىزدىن كېيىن، بىز نازىل قىلغان (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان) روشەن دەلىللەرنى ۋە تۇغرا يولنى يوشۇرىدىغانلارغا الله لەنەت قىلىدۇ (يەنى رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ)؛ لەنەت قىلغۇچىلار (يەنى پەرىشتىلەر ۋە مۆمىنلەر)مۇ ئۇلارغا لەنەت قىلىدۇ. پەقەت تەۋبە قىلغانلار، (ئەملىنى) تۇزەتكەنلەر، (يەھۇدىيلارنىڭ تەۋرات ئەھكاملىرىدىن يوشۇرغانلىرىنى) بايان قىلغانلارلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئەنە شۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىمەن، مەن تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇرمەن. ناھايىتى مېھرىباندۇرمەن.﴾[1]

مۇنداق ئەھۋاللاردا ئالىملارنىڭ ئۈستىگە سورالمىغان تەقدىردىمۇ ھەقىقەتنى دادىللىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇش، ئۇنى ئېنىق بايان قىلىش مەجبۇرىيىتى يۈكلەنگەن بولىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿قُلْ تعالَوا أتلُ ما حرم ربكُم علَـيكُم﴾** ﴿ئېيتقىنكى، «سىلەر كېلىپ (ئاڭلاڭلار)، الله ھارام قىلغان نەرسىلەرنى سىلەرگە ئوقۇپ بېرەي.﴾[2]

دېمەك، ئۆلىمالار ئىنسانلارغا ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىپ تونۇتۇش ئۈچۈن ئۇلارنى ﴿كېلىپ (ئاڭلاڭلار)﴾ دەپ چاقىرىشقا بۇيرۇلغان.

قۇرتۇبى رەھىمەھۇالله بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: [پەيغەمبەر ﷺ دىن كېيىن كىشىلەرگە ھەقنى يەتكۈزۈش، ئۇلارغا ھالال بىلەن ھارامنى ئايرىپ يەتكۈزۈپ بېرىش ئۆلىمالارنىڭ ئۈستىگە پەرز چۈنكى الله تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿لتبيننه للناس ولا تكْتمونه﴾** ﴿ئۆز ۋاقتىدا، الله كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار)دىن كىتابنى (يەنى كىتابتىكى الله نىڭ ئەھكاملىرىنى) كىشىلەرگە چوقۇم بايان قىلىپ بېرىشكە ۋە يوشۇرماسلىققا ئەھدە ئالدى.﴾][3][4]

مەن ئېيتىمەنكى، تېگىشلىك چۈشەنچىنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ قويۇش دۇرۇس ئەمەس. ئەگەر ئالىم، كىشىلەردىن قورقتۇم دەپ ئۆزىرە ئېيتسا الله تائالا ئۇنىڭغا مۇنداق دەيدۇ: **﴿أتخشونهم فَالله**

---

[1] سۈرە بەقەر 159 ـ، 160 ـ ئايەتلەر

[2] سۈرە ئەنئام 151 ـ ئايەت

[3] سۈرە ئال ئىمران 187 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[4] «تەفسىرۇلقۇرتۇبى» 7 ـ جىلد 131 ـ بەت

أحق أنْ تخشوه إنْ كُنتم مـؤمنين﴾ ﴿ئۇلاردىن قورقامسىلەر؟ ئەگەر مۆمىن بولساڭلار، قورقۇشۇڭلارغا الله ئەڭ لايىقتۇر.﴾[1]

ھەقىقەتنى بىلگەن لېكىن ئىنسانلاردىن قورقۇپ ئۇنى ئۇچۇق بايان قىلىپ بەرمەستىن باتىلغا سۈكۈت قىلغان ئۆلىمالار ھەققىدە يۇقىرىقىدەك تەنبىھلەر دېيىلگەن يەردە، باتىل بىلەن كېلىشكەنلەر، ئۇنىڭغا رازى بولغانلار، تېخى ئۇنىڭغا ياردەم قىلغانلار ھەققىدە نېمە دېيىش كېرەك!؟

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ومن يتولهم منكُم فَإنـه مـنهم﴾** ﴿سىلەردىن كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇمۇ ئەنە شۇلاردىن سانىلىدۇ.﴾[2]

ئالاھىدە مەسىلە: ئىسلام دىنىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن ھەربىكەت قىلىۋاتقان جامائەتلەرنىڭ (ھەممىسى بىر گەۋدە بولماستىن ھەربىرى ئۆز ئالدىغا) كۆپ سانلىق ھالەتتە مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇشىغا قانداق قاراش كېرەك؟

بۇگۈنكى دەۋرده دىنغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن ھەربىكەت قىلىشقا تېگىشلىك پەرز ئەمەل ئۆزىنى چەتكە ئېلىش ئەمەس بەلكى جامائەت شەكىلىدە ھەربىكەت قىلىش بولغان ئىكەن، بۇ خىل جامائەتلەرنىڭ كۆپ سانلىق ھالىتىگە قانداق مۇئامىلە قىلىش لازىم؟ الله نىڭ دىنىغا ياردەم بەرمەكچى بولۇپ بۇ يولغا قەدەم قويغان كىشى كىم بىلەن بىرگە مېڭىشى لازىم؟

بۇ سوئال مەندىن بىرقانچە قېتىم سورالغان ئىدى، ھەممەيلەننىڭ ئورتاق پايدىلىنىشىنى نەزەردە تۇتۇپ بۇنىڭ جاۋابىنى تۆۋەندىكىچە ئىسپاتلاپ ئۆتىمەن.

دەۋرىمىزدىكى ئەڭ مۇھىم شەرئى پەرز ئەمەل الله نىڭ دىنىغا ياردەم بېرىش، ئۇممەتنى خار ـ زەبۇنلۇقتىن قۇتقۇزۇش، ئىسلام خەلىپىلىكىنى تىكلەش ئۈچۈن الله يولىدا جىھاد قىلىشتىن ئىبارەت. (ئىسلام خەلىپىلىكىنى تىكلەش مەسىلىسى بولسا) ئۇنىڭ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك بارلىق مۇسۇلمانلار گۇناھكار بولىدىغان ئىنتايىن مۇھىم بىر پەرز. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «**من مات وليس في عنقه بيعةٌ مات ميتةً جاهلية**» «كىمكى بوينىدا بەيئەت يوق ھالىتىدە ئۆلۈپ كېتىدىكەن جاھىلىيەت ئۆلۈمىدە ئۆلگەن بولىدۇ.»[3]

مەزكۇر ھەدىستە زىكرى قىلىنغان بەيئەتتىن مەقسەت، پەقەت مۇسۇلمانلار خەلىپىسىگە قىلىنىدىغان بەيئەتتۇر.

جىھاد ھەققىدە الله خالىسا «جىھادنىڭ ئاساسلىق كۆرسەتكۈچلىرى» دېگەن تېمىدا بىرقەدەر تەپسىلىي توختىلىمىز. مانا بۇ ۋاقىت جەھەتتىن باشقا ئەمەللەر بىلەن سېغىشالمايدىغان ھەقلىق پەرز ئەمەل بولۇپ، قايسىبىر جامائەت بۇ يولدا ھەربىكەت قىلمايدىكەن، گەرچە دىنىنىڭ باشقا پەرز ئەمەللىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بولسىمۇ ئىمانى مەجبۇرىيەتكە جىددىي قارىماي خاتالاشقان بولىدۇ.[4]

دېمەك، مۇسۇلمان كىشىگە الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلىدىغان جامائەتكە ياردەم بېرىش پەرز ئەمما باشقا جامائەتلەر بىلەن مۇنداق ئىككى تۈرلۈك شەرت ئاستىدا ھەمكارلىشىشقا رۇخسەت:

---

[1] سۈرە تەۋبە 13 ـ ئايەت

[2] سۈرە مائىدە 51 ـ ئايەت

[3] مۇسلىم رىۋايىتى

[4] «مەدارىجۇسسالىكىين» 1 ـ جىلد 222 ـ، 226 ـ بەتلەر

1. ئۆزىنىڭ بۇ جامائەت بىلەن ھەمكارلىشىۋاتقانلىقىنى (يەنى بۇ جامائەتكە قاتنىشىۋاتقانلىقىنى) جىھادتىن ئۆزىنى قاچۇرۇشنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالماسلىقى لازىم.

2. بۇ جامائەتكە بولغان ھەمكارلىقى ئۇنىڭ جىھادى ھەرىكىتىگە توسالغۇ بولماسلىقى بىلكى ئۇلارغا جىھادنىڭ پەرزلىكىنى ئەسلىتىپ تەربىيىلەش ۋە نەسىھەت قىلىپ تۇرۇش كېرەك.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الإثم والعدوان﴾** ﴿ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىققا ياردەملىشىڭلار، گۇناھقا ۋە زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار.﴾[1]

بىر - بىرىگە زىيان سېلىش ھادىسىسى كېلىپ چىقمىسىلا جىھاد قىلمايدىغان جامائەتلەرنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى ھېچ گەپ ئەمەس، ئەمما جىھادى ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان جامائەتلەرنىڭ بەك كۆپ بولۇپ كېتىشى ھارامدۇر چۈنكى جىھاد كۈچ - قۇۋۋەت ۋە ئادەمسىز ۋۇجۇدقا چىقمايدۇ (ۋە ئۇنۇم بەرمەيدۇ.)

مۇسۇلمانلارنىڭ بىر گەۋدە بولماستىن بىرنەچچە بۆلەككە ئايرىلىشى كۈچ - قۇۋۋەتنى نابۇت قىلىدۇ. جامائەتنىڭ كۆپ بولۇپ كېتىشىنىڭ خاتا بىلكى ھارام ئىكەنلىكى توغرىسىدا نۇرغۇن دەلىللەر بار.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا﴾** ﴿ھەممىڭلار اللە نىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى اللە نىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار (يەنى سىلەردىن ئىلگىرى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار ئىختىلاپ قىلىشقاندەك، دىندا ئىختىلاپ قىلىشماڭلار).﴾[2]

﴿ولا تكونوا كالذين تفرقوا واختلفوا من بعد ما جاءهم البينات وأولئك لهم عذاب عظيم﴾ ﴿روشەن دەلىللەر كەلگەندىن كېيىن ئايرىلىپ كېتىشكەن ۋە ئىختىلاپ قىلىشقان كىشىلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار)دەك بولماڭلار، ئەنە شۇلار چوڭ ئازابقا دۇچار بولىدۇ.﴾[3]

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «لا ضرر ولا ضرار» «زىيان يەتكۈزۈشكىمۇ، زىيانغا يولسىز قاراپ تۇرۇشقىمۇ بولمايدۇ.»[4]

مەن دەيمەنكى، مۇسۇلمانلار ئۆچۈن قايسى زىيان ئۇلارنىڭ بۆلۈنۈپ كېتىشىدىنمۇ بەكرەك زىيانلىق ۋە ئېغىر بولسۇن! مۇسۇلمانلار ئونلىغان جامائەتلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا تارقاق، چېچىلاڭغۇ ھالەتتە يۈرسە دۇشمەنلىرىگە تاقابىل تۇرۇشتا تايىنىدىغان كۈچ - قۇۋۋەت قانداق بارلىققا كەلسۇن! ئىسلام دىنىنىڭ كۈچ - قۇۋۋەت ۋە شان - شەۋكىتى، مۆمىنلەرنىڭ بىر - بىرىنى ئىمانى ئاساستا دوست تۇتۇپ بىر گەۋدە بولۇشىغا باغلىق، ئۇ بۇنىڭسىز ھەرگىز ئەمەلگە ئاشمايدۇ.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿والمؤمنون والمؤمنات بعضهم أولياء بعض يأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر ويقيمون الصلاة ويؤتون الزكاة ويطيعون الله ورسوله أولئك سيرحمهم الله إن الله عزيز حكيم﴾** ﴿مۆمىن ئەرلەر، مۆمىن ئاياللار بىر - بىرى بىلەن دوستتۇر، ئۇلار (كىشىلەرنى) ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ، نامازنى (تولۇق) ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ، اللە غا ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىدۇ، ئەنە شۇلارغا اللە رەھىم قىلىدۇ، اللە ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.﴾[5]

---

[1] سۈرە مائىدە 2- ئايەت

[2] سۈرە ئال ئىمران 103- ئايەت

[3] سۈرە ئال ئىمران 105- ئايەت

[4] دارى قۇتنى رىۋايىتى

[5] سۈرە تەۋبە 71- ئايەت

بۇ ئايەتنى چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلىڭلار، الله تائالانىڭ نامازنى زاكاتنىڭ ئىسلامدىكى بەش ئاساسنىڭ جۈملىسىدىن بولۇشىغا قارىماستىن، ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇش (يەنى بۇنىڭ بىلەن شۇغۇللىنىش)نى، نامازنى ئادا قىلىش ۋە زاكاتنى بېرىشنىڭ ئالدىدا زىكرى قىلغانلىقىنى بايقايسىز.

بۇ شۇنىڭدىن دېرەك بېرىدۇكى، نامازنى بىلەن زاكاتنى مۇسۇلمان كىشى يالغۇز ھالەتتىمۇ ياكى ئازسانلىق جامائەت ئىچىدىمۇ ئادا قىلالىشى مۇمكىن. ئەمما ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇشنى ئادا قىلىش بولسا كۈچ ـ قۇۋۋىتى ۋە ئادەمگە موھتاج بولىدۇ. ھالبۇكى، بۇ مۇمىنلەرنىڭ بىر ـ بىرىنى دوست تۇتۇشسىز ھاسىل بولمايدۇ. ئايىتى كەرىمە مۇمىنلەرنىڭ بىر ـ بىرىنى دوست تۇتۇش سۈپىتىنى زىكرى قىلىش بىلەن باشلانغانلىقى ئۈچۈن بۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا ياخشىلىققا بۇيرۇپ يامانلىقتىن توسۇشنى ئادا قىلىشتا، ئىمانى دوستلۇقنىڭ نەقەدەر مۇھىم ئىكەنلىكىگە ئاگاھلاندۇرۇش يۈزىسىدىن ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇش نامازنى بىلەن زاكاتنىڭ ئالدىدا زىكرى قىلىندى. بۇ ئايەت مەزكۇر نۇقتىنى ئەكس ئەتتۇرۇشتە سۈرە ئەنفالدىكى: **﴿والذين كفروا بعضهم أولياءُ بعضٍ إلا تفعلوه تكن فتنةٌ في الأرض وفساد كبير﴾** ﴿كاپىرلار (يارەدىمدە ۋە مىراستا) بىر ـ بىرىگە ئىگىدۇر، ئەگەر بۇ ھۆكۈمگە ئەمەل قىلمىساڭلار، يەر يۈزىدە پىتنە ۋە چوڭ قالايمىقانچىلىق تۇغۇلىدۇ.﴾[1] دېگەن ئايەتكە ئوخشاپ كېتىدۇ. يەنى مۇمىنلەر بىر ـ بىرىنى، كاپىرلار بىر ـ بىرىنى دوست تۇتقاندەك دوست تۇتمايدىغان بولسا، پىتنە ۋە چوڭ قالايمىقانچىلىق يۈز بېرىدۇ. چۈنكى بۇ خىل ھالەتتە كاپىرلار ئۆزئارا ئىتتىپاقلىشىپ بىر گەۋدە بولغان ھالەتتە يەككە ـ يەكتە، تارقاق ۋە چېچىلاڭغۇ ھالەتتىكى مۇمىنلەرگە قارشى تۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى خالىغانچە ئۆلتۈرىدۇ، ئازابلايدۇ ۋە دىنىدىن ياندۇرىدۇ. ئۆزلىرىنىڭ كۇفرى ھاكىمىيىتىنى ئۈستۈن قىلىدۇ. ئويلاپ كۆرەيلى! مۇسۇلمانلار ئۈچۈن بۇنىڭدىنمۇ ئېغىررىاق پىتنە بارمۇ؟

ھالبۇكى، الله تائالا مۇنداق دېگەن ئىدى: **﴿ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعضٍ لفسدت الأرض﴾** ﴿الله ئىنسانلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسى بىلەن مۇداپىئە قىلىپ تۇرمىسا (يەنى كۈچلۈك تاجاۋۇزچىغا ئۇنىڭدىنمۇ كۈچلۈك بولغان بىرسىنى ئاپىرىدە قىلمىسا) ئىدى، يەر يۈزى ئەلۋەتتە پاساتقا ئايلىناتتى (يەنى خارابلىققا يۈزلىنەتتى).﴾[2]

دېمەك، مۇسۇلمانلار مۇشۇنداق تارقاق، چېچىلاڭغۇ ھالەتتە تۇرسا، كاپىرلارغا ۋە ئۇلارنىڭ بۇزغۇنچىلىقلىرىغا تاقابىل تۇرىدىغان كۈچ قانداق قولغا كېلىدۇ؟

دېمەك، مۇسۇلمانلار بىر ـ بىرىنى ئىمانى ئاساستا دوست تۇتۇپ بىر گەۋدە بولماي تارقاق، چېچىلاڭغۇ ھالەتتە يۈرگەنلىكى ئۈچۈن ھازىر باشتىن كەچۈرۈۋاتقان تۇرلۇك بالايى ـ ئاپەتلەر ۋە پىتنە، مۇسىبەتلەرنىڭ خېلى كۆپ قىسمىغا ئۆزلىرى سەۋەبچى ھەم بۇ قىلمىشلىرى ئۈچۈن جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿وما أصابكُم من مصيبة فبما كسبت أيديكُم﴾** ﴿سىلەرگە (يەنى جېنىڭلار ياكى مېلىڭلارغا) ھەرقانداق بىر مۇسىبەت يەتسە، ئۇ سىلەرنىڭ قىلغان گۇناھىڭلار تۈپەيلىدىن كەلگەن بولىدۇ.﴾[3]

---

[1] سۈرە ئەنفال 73 ـ ئايەت

[2] سۈرە بەقەر 251 ـ ئايەت

[3] سۈرە شۇرا 30 ـ ئايەت

ئەمەلىيەتتە ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل قۇرۇلغان خېلى كۆپ جامائەتلەر مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ مەسىلىنى قانداق ھەل قىلىش كېرەك؟

الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچى، مېنىڭچە يېڭى جامائەتلەر كونا جامائەتلەرگە قېتىلىپ كېتىشى، شۇنىڭدەك ھەربىر مۇسۇلمان جىھاد بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ئەڭ كونا جامائەتكە قوشۇلۇپ ھەرىكەت قىلىشى لازىم. كېيىن قۇرۇلغان يېڭى جامائەتكە قىلىنغان بەيئەت، گەرچە ئۇلار كونا جامائەتنىڭ بارلىقىنى بىلمىگەن تەقدىردىمۇ باتىل ۋە ئىناۋەتسىزدۇر. بۇ مەسىلىنى تۆۋەندىكى ھەدىس ئارقىلىق دەللىلەپ ئۆتىمەن. پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «كانت بنو إسرائيلَ تسوسهم الأنبياءُ كُلما هلك نبي خلفَه نبي ولأنه لا نبي بعدي وستكونُ خلفاءُ فتكثُر قالُوا فما تأمرنا؟ قالَ: فُوا ببيعة الأول فَالأول وأعطُوهم حقهم فإن الله سائلُهم عما استرعاهم» «بەنى ئىسرائىلنى پەيغەمبەرلەر ئىداره قىلاتتى، بىر پەيغەمبەر ئۆلۈپ كەتسە ئورنىغا يەنە بىر پەيغەمبەر كېلەتتى، شەكسىزكى مېنىڭدىن كېيىن زادىلا پەيغەمبەر كەلمەيدۇ، (مەندىن كېيىن) خەلىپىلەر بارلىقىغا كېلىدۇ، ئاندىن كۆپىيىپ كېتىدۇ.» ساھابە كىرامىلار (شۇ چاغدا) بىزنى نېمە قىلىشقا بۇيرۇيسەن دەپ سوراشتى. پەيغەمبەر ﷺ: «بىرىنچىسىنىڭ بەيئىتىگە ۋاپا قىلىڭلار، ئۇلارنىڭ ھەققىنى بېرىڭلار، (يەنى ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاڭلار ۋە ئۇلارغا ئىتائەت قىلىڭلار)، جەزمەنكى الله تائالا ئۇلارنى مەسئۇل قىلغان نەرسە توغرىسىدا جاۋابكارلىققا تارتىدۇ.»[1]

جامائەتلەرنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىنى مەنئى قىلىشتا مەزكۇر ھەدىسكە ئاساسلىنىشىمىز شۇ سەۋەبتىنكى، خەلىپىنىڭ كۆپ بولۇپ كېتىشى مۇسۇلمانلارنىڭ پارچىلىنىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان بولغانلىقى ئۈچۈن چەكلەنگەن. شۇنداق بولغان ئىكەن، جامائەتنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىنى مەنئى قىلىشتىمۇ دەل مۇشۇ سەۋەب نەزەردە تۇتۇلىدۇ. بۇنىڭدىن مەقسەت، ئومۇمى مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىكىنى قوغداشتىن ئىبارەت مەزكۇر سەۋەبنى پەيغەمبەر ﷺ خېلى كۆپ ھەدىسلەردە ئوچۇق كۆرسەتكەن. ئىمام مۇسلىمنىڭ ئەرفەجەدىن رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسىمۇ شۇ ھەدىسلەرنىڭ قاتارىدىن ھېسابلىنىدۇ:

پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إنه ستكُونُ هنات وهنات فَمن أراد أنْ يفَرق أمر هذه الأمة وهي جميع فَاضربوه بِالسيف كَائنا من كَانَ» «پات يېقىندا نۇرغۇن پىتنىلەر ۋە يېڭى ھادىسىلەر يۈز بېرىدۇ، كىمكى بۇ ئۈممەتنىڭ بىر گەۋدىلىك ھالەتتىكى ئىشىنى پارچىلىماقچى بولىدىكەن، كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇنى قىلىچ بىلەن ئۇرۇڭلار!»

يەنە مۇنداق دېگەن: «من أتاكُم وأمركُم جميع علَى رجلٍ واحد يرِيد أنْ يشق عصاكُم أو يفَرق جماعتكُم فَاقْتُلُوه» «سىلەرنىڭ ئىشىڭلار بىر ئادەمگە جەملىنىپ بولغاندىن كېيىن، كىمكى سىلەرنىڭ بىرلىكىڭلارنى بۇزماقچى ياكى جامائىتىڭلارنى بۆلمەكچى بولىدىكەن ئۇنى ئۆلتۈرۈڭلار!»

يەنە ئىمام مۇسلىم ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدەرى ﷺ دىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ﷺ مۇنداق دېگەن: «إذَا بويِع لخليفَتين فَاقْتُلوا الآخر منهما» «ئىككى خەلىپىگە بەيئەت قىلىنسا ئۇلارنىڭ كېيىنكىسىنى ئۆلتۈرۈڭلار!»

قېرىنداش، خەلىپىلىك دەۋاسىنى كۆتۈرۈپ چىققان كېيىنكى شەخسنى ئۆلتۈرۈپ تاشلاش توغرىسىدىكى مەزكۇر ھەدىسلەرگە قارا! بۇ ھەقتە ماۋەردى مۇنداق دەيدۇ: [كېيىنكىسىنىڭ زىيىنى

[1] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

ئۇنى ئۆلتۈرمىگۈچە بېسىقمايدىغان بولسا، كېيىنكىسى ئاۋۋالقى خەلىپىدىن ئەۋزەل (يەنى پەزىلەتتە يۇقىرى، سالاھىيەتلىكراق) بولغان تەقدىردىمۇ ئۆلتۈرۈلىدۇ.][1]

چۈنكى پەزىلەتتە يۇقىرىراق شەخسنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى، پەزىلەتتە تۆۋەنرەك بولغان شەخسنىڭ ئۈستىدە مۇئەييەنلىشىپ بولغان بەيئەتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇۋېتەلمەيدۇ.

كېيىنكى خەلىپىنى ئۆلتۈرۈشمۇ قارىماققا زىيان ۋە بۇزغۇنچىلىقتۇر چۈنكى ئۇ خەلىپىلىك مەرتىۋىسىگە لايىق سالاھىيەتلەرنى ھازىرلىغان بىر مۇسۇلماننى ئۆلتۈرگەنلىك. لېكىن ئۇنىڭدىنمۇ ئېغىر بىر زىياننىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بۇ زىياننى ئۈستىگە ئېلىش توغرۇلۇق بۇيرۇق بېرىلدى. ئۇ بولسىمۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىكىنىڭ پارچىلىنىشىدىن ئىبارەت. بۇنىڭدىن (شۇنچىۋالا زىياننى ئۈستىگە ئېلىپ تۇرۇپ قوغداپ قېلىش تەلەپ قىلىنغان) بۇ شەرئى مەنپەئەتنىڭ نەقەدەر يۇقىرى ئورۇندا تۇرىدىغانلىقىنى بىلىۋالالايمىز. ئۇ بولسىمۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىكىنى قوغداپ قېلىشتۇر. بۇ مەسىلىنى تۆۋەندىكى بىرقانچە شەرئى قائىدىلەرگە تەتبىقلاشقا بولىدۇ:

❶ كەڭ دائىرىلىك زىيانغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن، تار دائىرىلىك زىياننى ئۈستىگە ئېلىشقا بولىدۇ.

❷ ئېغىر زىياننى يەڭگىل زىيان ئارقىلىق مۇداپىئە قىلىشقا بولىدۇ.

❸ ئىككى زىيانلىق ئىشنىڭ ئاددىيراقىنى تاللاش ئارقىلىق چوڭ زىياندىن مۇداپىئەلىنىشكە بولىدۇ.

❹ ئىككى زىيانغا دۇچ كەلگەندە (بۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشتا) يەڭگىلرەكى تاللىنىدۇ (ئېغىررىقىغا تاقابىل تۇرۇلىدۇ.)[2]

ئىمام نەۋەۋي رەھىمەھۇللاھ ئەبۇ ھۇرەيرە ﷺ دىن نەقىل قىلىنغان مەزكۇر ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە مۇنداق دەيدۇ: [«خەلىپىلەر بارلىققا كېلىدۇ، ئاندىن كۆپىيىپ كېتىدۇ» ساھابە كىرامىلار شۇ چاغدا بىزنى نېمە قىلىشقا بۇيرۇيسەن؟ دەپ سوراشتى. پەيغەمبەر ﷺ: «بىرىنچىسىنىڭ بەيئىتىگە ۋاپا قىلىڭلار....» دېدى. دېگەن ھەدىستۇر. بۇ ھەدىستە (پەيغەمبەر ﷺ نىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىسپاتلايدىغان) روشەن مۆجىزە بار بولۇپ، ھەدىسنىڭ مەنىسى ـــ بىرىنچى خەلىپىدىن كېيىن يەنە بىر خەلىپىگە بەيئەت قىلىنسا، بىرىنچىسىنىڭ بەيئىتى ۋاپا قىلىش پەرز بولغان دۇرۇس بەيئەت، ئىككىنچىسىنىڭ بەيئىتى ئۇنىڭغا نىسبەتەن تەلەپ قىلىش، مۇسۇلمانلارغا نىسبەتەن ۋاپا قىلىش ھارام بولغان باتىل بەيئەتتۇر.

بۇنىڭدا ئىككىنچى خەلىپىگە بەيئەت قىلغان مۇسۇلمانلارنىڭ، بىرىنچى خەلىپىنىڭ بارلىقىنى بىلگەن ياكى بىلمىگەن بولۇشى، ئىككى خەلىپىنىڭ بىر يۇرتتا ياكى باشقا ـ باشقا يۇرتلاردا بولۇشى، بىرسىنىڭ خەلىپىگە تەۋە يۇرتتا، يەنە بىرسىنىڭ باشقا يۇرتتا بولۇشى پەرقلەندۈرۈلمەيدۇ. مانا بۇ بىزنىڭ بۇرادەرلىرىمىز ۋە جۇمھۇر ئۆلىمالارنىڭ توغرا كۆزقارىشى.

بۇ ھەقتە بەزىلەر، ئىككى خەلىپىدىن قايسىغا سابىق خەلىپىنىڭ يۇرتىدا بەيئەت قىلىنغان بولسا شۇ كۆچكە ئىگە بولىدۇ دەپ قارايدۇ. يەنە بەزىلەر بۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا چەك تاشلىنىدۇ دەپ قارايدۇ. يۇقىرىقى ھەر ئىككى خىل قاراش خاتادۇر. ئومۇمى ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا، ئىسلام دۆلىتىنىڭ دائىرىسى قانچىلىك كېڭىيىپ كېتىشىدىن قەتئىينەزەر، بىر ئەسىردە ئىككى خەلىپىگە بەيئەت قىلىش شەرئىتە دۇرۇس ئەمەس.][3]

---

[1] ماۋەردىنىڭ «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» ناملىق كىتابى 8ـ بەت

[2] شەيخ ئەھمەد زەرقانىڭ «شەرھۇل قەۋائىدىلفىقھىيە» ناملىق كىتابى 25ـ قائىدىدىن 28ـ قائىدىگىچە

[3] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 12ـ جىلد 221ـ، 222ـ بەتلەر

ماۋەردى رەھىمەھۇللە «پادىشاھلىق تۈزۈملىرى» ناملىق كىتابنىڭ 9- بېتىدە مۇنداق دەيدۇ: [بۇ ھەقتىكى ئىشەنچلىك ھۆكۈم شۇكى، بۇ ئىككىسىنىڭ قايسىغا بۇرۇن بەيئەت قىلىنغان بولسا خەلىپىلىك ھوقۇقى شۇنىڭغا مەنسۇپ بولىدۇ.]

ئەبۇ يەئلا رەھىمەھۇللە «پادىشاھلىق تۈزۈملىرى» ناملىق كىتابنىڭ 25- بېتىدە مۇنداق دەيدۇ: [ئىككىسىنىڭ ھەربىرىگە ئالاھىدە، مۇستەقىل بەيئەت قىلىنغان بولسا، سۈرۈشتۈرۈپ بەيئەت قايسىغا بۇرۇن مۇئەييەنلەشكەن بولسا، كېيىنكىسىنىڭ بەيئىتى ئىناۋەتسىز، باتىل بەيئەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.]

يۇقىرىقىلارغا ئاساسەن مەن جامائەتنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىنى مەنئى قىلىش پىكرىگە قايىل بولدۇم ۋە قوللىدىم، چۈنكى جامائەتلەرنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىكىنى پارچىلاپ كۈچ - قۇۋۋىتىنى نابۇت قىلىش، پىرقە گۇرۇھلارغا ئايرىپ تاشلاش ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئۆچ - ئاداۋەت تېرىش قاتارلىق سەلبىي ئاقىۋەتلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. بۇنىڭغا دىن دۈشمەنلىرىنىڭ سۈيىقەستلىك پىلانلىرىنى قوشىدىغان بولساق مۇسۇلمانلاردا مەغلۇبىيەتنىڭ ئاساسلىرى تولۇق ھازىرلانغان بولىدۇ، مانا بۇ ئەملىي ھەقىقەت.

ھۆرمەتلىك كىتابخان مېنىڭ كۆپ جامائەتلىك بولۇشنى توسۇشنى كۆپ خەلىپىلىك بولۇشنى توسقانلىققا سېلىشتۇرمىغانلىقىمنى مۇلاھىزە قىلغان بولسا كېرەك. خەلىپىلىكتىن ئىبارەت سۈپەت جامائەت ئەمىرلىرىدە مەۋجۇد بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئورۇندا قىياس قىلىش دۇرۇس ئەمەس. بۇ سۈپەت مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتلىرىگە ئومۇمى قاراش سۈپىتىدۇر. بۇ خەلىپىگە خاس بولۇپ باشقىلارغا خاس ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سەۋەب تولۇق بولمىغانلىقى ئۈچۈن قىياسنى ئۇچۇق سۆزلىمىدىم لېكىن مەن شەرىئەتنىڭ مەقسەتلىرىنى ئېتىبارغا ئېلىش نۇقتىسىدىن «بىرىنچىسىنىڭ بەيئىتىگە ۋاپا قىلىڭلار!» دېگەن ھەدىسكە ئاساسلاندىم.

يەنى خەلىپىلەرنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىنى توسۇشتىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈمدىن شەرىئەتنى يولغا قويغۇچىنىڭ مەقسىتى ئۇممەتنىڭ بىرلىكىنى ساقلاپ قېلىشتۇر. مانا بۇ جامائەتلەرنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىنى توسۇشتا يېڭىسىنىڭ كونىسىغا قوشۇلۇپ كېتىشىنىڭ پەرزلىكىدە ئاساسلانغان دەلىلىنىڭ دەل ئۆزى چۈنكى جامائەتلەرنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىدە نۇرغۇنلىغان بۇزۇقچىلىقلار بولۇپ، ھېچبىر كىشىگە مەخپىي ئەمەس.

شاتىبى رەھىمەھۇللە مۇنداق دەيدۇ: [ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىگە قاراش ـــ ئىشلار مەيلى شەرىئەتكە ئۇيغۇن كەلسۇن ياكى قارشى كەلسۇن، يەنى رۇخسەت بېرىلگەن ئىش بولسۇن ياكى چەكلەنگەن ئىش بولسۇن، شەرىئەتتە ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.

بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، مۇجتەھىد شەرىئەتتە دىنىي پائالىيەتلەرگە تەكلىپ قىلىنغانلاردىن سادىر بولغان بىرەر ئىشقا ئۇنىڭ ئاقىۋىتىگە قارىماي تۇرۇپ، قىلىش ياكى قىلماسلىققا ھۆكۈم قىلمايدۇ. دەلىللەر شۇنىڭغا دالالەت قىلىدۇكى ئىشلارنىڭ ئاقىۋەتلىرى يولغا قويۇلۇش قويۇلماسلىقتا ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.][1]

شاتىبى رەھىمەھۇللە بىرەر ئىشنىڭ يولغا قويۇلۇشىدا ئاقىۋەتلەر مۆتىۋەر دېگەنگە دالالەت قىلىدىغان دەلىللەرنى كەلتۈردى.

[1] «ئەلمۇۋافەقات فى ئۇسۇلىششەريئە» ناملىق كىتاب 4- جىلد 194- بەتتىن 198- بەتكىچە

مەن يۇقىرىدا كۆپ جامائەتلىك شارائىتلاردا قانداق قىلىش كېرەكلىكى توغرىسىدا ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتكەن «يېڭى جامائەت كونا جامائەتكە قوشۇلۇپ كېتىش» پرىنسىپى، بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشتىكى مۇقىم ئاساس قىلىپ بېكىتىلسە بولىدۇ دەپ قارايمەن.

بۇنىڭدىن باشقا، ئەزالارنىڭ كۆپلۈكى ياكى ئىلىم ـ ئەھلىلىرىنىڭ كۆپلۈكى قاتارلىق ھەرقانداق سۈپەتنى ئۆلچەم قىلىشقا بولمايدۇ چۈنكى بۇ ئۆزگىرىشچان سۈپەتلەر بولۇپ، يېڭى جامائەتلەرنىڭ ئەزالىرى كونا جامائەتنىڭكىدىن كۆپرەك بولۇشى ياكى يېڭى جامائەتتىكى ئۆلىمالار كونا جامائەتنىڭكىگە قارىغاندا كۆپرەك ۋە ياكى ئىلىمدە يۇقىرى بولۇشى مۇمكىن. شەرىئەتنىڭ مەقسىتى بولسا مۇقىم قائىدىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتۇر. بىزنىڭ بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشتا «تارىخى جەھەتتىكى بۇرۇنلۇقىنى ئۆلچەم قىلىش كېرەك» دېيىشىمىزنىڭ سەۋەبى دەل مۇشۇنىڭدىن ئىبارەت. چۈنكى بۇ مۇقىم سۈپەت بولۇپ ھەم ياخشى ئىشلارغا ئالدىراش ۋە بۇرۇن قەدەم قويۇشنىڭ پەزىلىتىگىمۇ ئۇيغۇن.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: **﴿لَا يستوي منكُم من أنفَق من قَبلِ الفَتحِ وقَاتلَ أولئك أعظم درجةً من الذين أنفَقُوا من بعد وقَـاتلُوا﴾** ﴿سىلەردىن مەككە پەتھى قىلىنىشتىن ئىلگىرى پۇل ـ مال سەرپ قىلغانلار ۋە (رەسۇلۇللە بىلەن بىرلىكتە تۇرۇپ دۈشمەنلەر بىلەن) ئۇرۇشقانلار (مەككە پەتھى قىلىنغاندىن كېيىن پۇل ـ مال) نەپىقە قىلغانلار ۋە ئۇرۇشقانلار (بىر ـ بىرى بىلەن) باراۋەر ئەمەس، ئەنە شۇلارنىڭ دەرىجىسى (مەككە پەتھى قىلىنغاندىن) كېيىن نەپىقە قىلغان ۋە ئۇرۇشقانلارنىڭ (دەرىجىسىدىن) چوڭدۇر.﴾[1]

لېكىن شۇنى ئېسىمىزدە تۇتۇشىمىز كېرەككى، يۇقىرىقى ئۆلچەم بويىچە تارىخى قەدىمىلىكنى ئاساس قىلىشتىكى كونا جامائەت ساغلام شەرئى ئاساسقا ئىگە بولغان بولۇشى،[2] ئۇنى ئىجرا قىلىشتا ھەقىقىي سادىق بولۇشى لازىم. ئەگەر قايسىنىڭ بۇرۇن قۇرۇلغانلىقى توغرىسىدا ئىختىلاپ يۈز بېرىپ قالسا، يەنىلا شەرئىتكە مۇراجىئەت قىلىنىدۇ. شۇنداق بولغاندىلا مۇسۇلمانلارنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى بەربات قىلىپ تاشلايدىغان كۆپ جامائەتچىلىكنىڭ يوچۇقلىرىنى ئېتىۋالغىلى بولىدۇ. شەرىئەتتە مۇنچىۋالا مەسىلىگە قارىتا ھۆكۈم تېپىلماي قېلىشى مۇمكىن ئەمەس چۈنكى اللە تائالانىڭ: **﴿فَإِنْ تنازعتم في شيءٍ فَردوه إِلَى الله والرسول﴾** ﴿ئەگەر سىلەر بىر شەيئىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ قالساڭلار، بۇ توغرىدا اللە غا ۋە پەيغەمبەرگە مۇراجىئەت قىلىڭلار.﴾[3] دېگەن سۆزى ھەرقانداق ئىختىلاپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

مانا بۇ كۆپ جامائەتچىلىك شارائىتلاردا بولۇپمۇ بىر دىيار تەۋەسىدە قانداق قىلىش توغرىسىدىكى قاراشلىرىمدۇر.

ئەمما ئايرىم يۇرتلاردا بولسا جىھادى جامائەتلەرنىڭ بىردىن كۆپ بولۇشىغا قىسمەن دەرىجىدە ئورۇن چىقىدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام نەۋەۋىي رەھىمەھۇاللە تائىفەتۇل مەنسۇرەنى تونۇشتۇرغاندا مۇنداق دەيدۇ: [ئۇلارنىڭ بىر يەرگە توپلاشقان بولۇشى لازىم كەلمەيدۇ بەلكى ئۇلار زېمىنىنىڭ ھەرقايسى قىتئەلىرىگە تارقالغان بولىدۇ.][4]

رايونلارنىڭ تارقاقلىقى سەۋەبلىك جىھادى جامائەت كۆپىيىپ كەتكەن بولسا، بۇلارنىڭ بىرى قايسى بىر يۇرتتا غەلىبە قىلغان ۋە ئۇ يەردە مۇسۇلمانلار ئۈچۈن بىر خەلىپە تىكلىگەن بولسا، باشقا بارلىق جامائەتلەرگە ئۇنىڭ ئورنىنى مۇستەھكەملەش ۋە يارەدەم بېرىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىتائىتىگە كىرىش ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىكىگە ھىجرەت قىلىش شەرئىتە پەرز بولىدۇ.

---

[1] سۈرە ھەدىد 10 ـ ئايەت

[2] ئىمانى تەييارلىق توغرىسىدىكى قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئېسىلىشتىكى ئاساسلار دېگەن مەسىلىگە مۇراجىئەت قىلىڭ.

[3] سۈرە نىسا 59 ـ ئايەت

[4] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 13 ـ جىلد 67 ـ بەت

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل مۇنداق دەيدۇ: [كىمكى ئۇلارنىڭ (يەنى ئىلگىرىكى مۇسۇلمان ھۆكۈمرانلارنىڭ) ئۈستىدىن قىلىچ بىلەن غەلىبە قىلىپ خەلىپىگە ئايلانغان ۋە ئەمىرۇل مۇئمىنىن دەپ ئاتالغان بولسا، الله قا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىمانى بار ھەرقانداق كىشىنىڭ ئۇنى خەلىپە دەپ ئېتىراپ قىلماي بىر كېچىنى ئۆتكۈزۈشى ھالال ئەمەس.][1]

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ مەزكۇر سۆزىگە قارىتا ئىبنى بەتتال ئۆلىمالارنىڭ ئىجماسى بارلىقىنى نەقىل قىلىدۇ.[2]

خۇلاسىلەيمەنكى، جىھادى جامائەتلەرنىڭ بىر يۇرتتا بىرنەچچە بولۇپ كېتىشى دۇرۇس ئەمەس. ئايرىم رايونلارغا نىسبەتەن بىرنەچچە بولۇشىغا قىسمەن ئورۇن چىقسىمۇ ئەگەر ياخشىسى يەنىلا بىرلىشىپ ھەرىكەت قىلىش، ھېچبولمىغاندا ھەرقايسى يۇرتلاردىكى جىھادى جامائەتلەرنىڭ تەجرىبە ـ ساۋاق ۋە تەييارلىق ئىشلىرىدا بىر ـ بىرى بىلەن ھەمكارلىشىپ تۇرۇشى لازىم.

قازى ئىياز مۇنداق دېگەن: [شۇنىڭدەك ئۆز يۇرتىدا ئىسلامى ئۆزگىرىش قىلىشقا ئاجىز كەلگەندە ئۇلارغا ھىجرەت قىلىش پەرز بولۇپ مۇئەييەنلىشىدۇ.][3]

بۇنىڭدا ئىسلامى ئۆزگىرىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئېھتىمالى كۈچلۈك بولغان يۇرتتىكى مۇجاھىد قېرىنداشلىرىنىڭ يېنىغا ھىجرەت قىلىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇلار بىلەن ھەمكارلىشالايدۇ. ئەمما كۈچلۈك جامائەتنىڭ ئەمىرى پەيغەمبەر ﷺ ئەبۇ زەر ﷺ نى، قەۋمىنى دەۋەت قىلىش ئۈچۈن يۇرتىغا قايتىپ كېتىش ئۈچۈن بۇيرۇغاندەك[4] ئاجىز جامائەتنى دەۋەت قىلىش قاتارلىق بىرەر تۇغرا شەرئى مەنپەئەتنى نەزەردە تۇتۇپ ئۆز يۇرتىدا تۇرۇپ قېلىشقا بۇيرۇغان بولسا، بۇ يۇقىرىقى پەرزلىكىدىن مۇستەسنا. قانداق بىر يۇرتتا قايسىبىر جىھادى جامائەت غەلىبە قىلىپ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن خەلىپە تىكلىگەن بولسا، قالغان بارلىق جىھادى جامائەتلەرگە ئۇنىڭ تەۋەلىكىگە ھىجرەت قىلىپ بېرىش، ئۇنىڭغا ياردەم بېرىش ۋە ئۇنىڭ ئىتائىتىگە كىرىش پەرز بولىدۇ. بۇ ھەقتىكى قارىشىم مۇشۇلاردىن ئىبارەت.

ھاجەتسىز كۆرۈنسىمۇ شۇنى قايتا ئەسكەرتىپ ئۆتىمەنكى، يېڭى جامائەتنىڭ قوشۇلۇپ كېتىشى تەلەپ قىلىنغان كونا جامائەتنىڭ تۇتقان يولى ھەق، ئىسلام شەرىئىتىگە ئەمەل قىلىدىغان، ئۇنىڭ بارچە دىنلار ئۈستىدىن غالىب بولۇشى ئۈچۈن جىھاد قىلىدىغان بولۇشى شەرتتۇر. تەبىئىيكى ئىسلام دىنىنى دېموكراتىيە يولى، كۇفرى پارلامېنت يولى ئارقىلىق ھاكىمىيەتكە ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىدىغان الله نىڭ شەرىئىتى بىلەن ئويناشقۇچى گۇرۇھلار بۇنىڭغا كىرمەيدۇ. مانا بۇ ھىيلە ـ مىكىرلىك تۇزاقتا نۇرغۇن ئادەملەر الله نىڭ دىنىغا دەۋەت قىلىش نامى بىلەن چۈشۈپ كەتتى. ئۆزلىرىمۇ ئازدى، باشقىلارنىمۇ ئازدۇردى. دېمەك، شەيتانىنىڭ باسقۇچلۇق يوللىرىغا ئەگىشىپ كەتتى.

ھالبۇكى الله تائالا مۇنداق دېگەن ئىدى: **﴿يعدهم ومنيهم وما يعدهم الشيطانُ إلا غُـرورا﴾** ﴿شەيتان ئۇلارغا (يالغان) ۋەدىلەرنى بېرىدۇ ۋە ئۇلارنى خام خىيالغا سالىدۇ (يەنى ئەمەلدە ئىشقا ئاشمايدىغان ئارزۇلارنى كۆڭلىگە سالىدۇ)، شەيتان ئۇلارغا پەقەت يالغانلا ۋەدە قىلىدۇ.﴾[5]

---

[1] ئەبۇ يەئلانىڭ «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» ناملىق كىتابى 23ـ بەت

[2] «فەتھۇل بارى» 13ـجىلد 7ـ بەت

[3] «سەھىھ مۇسلىم بى شەرھ ئەننەۋەۋي» 12ـ جىلد 229ـ بەت

[4] بۇخارى رىۋايىتى 3861ـ ھەدىس

[5] سۈرە نىسا 120ـ ئايەت

شۇنىڭ بىلەن مىڭلىغان ياش ئەزىمەتلەرنىڭ يوشۇرۇن كۈچلىرىنى نابۇت قىلىپ، ئۇلارنى تاغۇت ھۆكۈمرانلارغا قارشى جىھاد قىلىش ئورنىغا، شەرئىەتكە خىلاپ ھالدا ئۇلارغا تىز ئېگىدىغان تەسلىمچى قىلىپ قويۇشتى. بۇنىڭدىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغان ئازغۇنلۇق بولامدۇ؟

مانا بۇ «ئىسلامى جامائەتلەردىكى بەيئەتنىڭ سۈننەت ياكى بىدئەتلىكى» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى يەتكۈزگەن ئېتىرازنىڭ بېرىلگەن رەددىيىلەردۇر.

ئۇنىڭ ئېتىرازلىرىنىڭ بىرىنچىسى ئىسلامى جامائەتلەرنىڭ ئەمىرلىكىگە يەتكۈزگەن ئېتىراز ئىدى. مېنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن رەددىيەمدە بۇ ئەمىرلىكنىڭ پەرزلىكى ۋە دۈرۈسلۇقىنى قارار ئالدۇرىدىغان نۇرغۇن دەلىللەرنىڭ بارلىقىنى، ئۇ جامائەت ئەمىرلىكىنى سەپەر ئەمىرلىكىگە قىياس قىلىشنىڭ توغرا قىياس ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان ئىدىم. ئۇنى ئېنىق تەيمىيە ۋە شەۋكانىدەك نۇرغۇن مۇجتەھىد ئۆلىمالار بايان قىلغان.

شۇنىڭدەك بۇ جامائەتلەرنىڭ دىن ئىشىنى ئېلىپ بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بولۇپمۇ باش ئەمىر ۋە ئىسلام خەلىپىسى بولمىغان ۋاقىتتا تېخىمۇ شۇنداق ئىكەنلىكىنى بايان قىلدىم. مەن يەنە مۇسۇلمانلارغا پايدىسى يېتەرمىكىن دەپ ئويلىغان بىر بۆلۈك سۆزلەرنى ھەم كەلتۈردۇم. الله قا شۈكرى (بىرىنچى نۇقتىغا بېرىدىغان رەددىيىنىڭ تەپسىلاتى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتى.)

تۆتىنچى نۇقتىغا رەددىيە:

ئۇ بولسىمۇ: [ئەگەر بىر بۆلۈك كىشىلەر شەرئى جازا ئىجرا قىلىشقا ئۆزئارا ئىتتىپاقلاشقان بولسا، بۇ ئۇممەتنىڭ ئىجماسى بىلەن باتىلدۇر] دېگەن سۆزىدۇر.

ئۇنىڭغا رەددىيە بېرىپ ئېيتىمەنكى، ئەگەر بىر بۆلۈك كىشىلەر ئۆز ئىچىدە شەرئەت ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشقا كېلىشكەن بولسا، بۇلار چوقۇم مۇنداق ئىككى خىل ھالەتنىڭ بىرىنى باشتىن كەچۈرۈۋاتقان بولىدۇ:

1. بۇلار ياشاۋاتقان يەر مۇسۇلمان خەلىپىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا ئىسلام شەرئىتى يۈرگۈزۈلۈۋاتقان بولىدۇ.

2. بۇلار ياشاۋاتقان يەر مۇسۇلمان خەلىپىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا ئەمەس، ئىسلام شەرئىتى يۈرگۈزۈلمەيدىغان يەر بولىدۇ.

بىرىنچى خىل ھالەتتە مۇنداق ئىسلام دىيارلىرىدا كىشىلەر ئارىسىدا ھۆكۈم قىلىش ھوقۇقى خەلىپە تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن قازىلارنىڭ قولىدا بولىدۇ. ئېيتىمەنكى، ھەتتا مۇشۇنداق شارائىتلاردىمۇ كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ دەۋا ـ دەستۇرلىرىنى ھەل قىلىشتا قازىلىق سالاھىيىتىگە ئىگە بىر كىشىگە، خەلىپە تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن قازىنىڭ ئەكسىچە ئۆز رازىلىقى بىلەن ھۆكۈم تەلەپ قىلىپ مۇراجىئەت قىلسا دۇرۇس بولىدۇ ھەم چىقارغان ھۆكۈملىرىگە بويسۇنۇش شەرئەت بويىچە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە مەجبۇرىيەت بولۇپ يۈكلىنىدۇ. بۇ مەسىلىنى مۇھتەرەم ئىسلام قانۇنشۇناسلىرى تۆۋەندىكىدەك قارار قىلغان:

- ئىبنى زەۋيان رەھىمەھۇللە بۇ دەلىلنى ئىزاھلاپ مۇنداق دەيدۇ: [ئىككى ۋە ئۇنىڭدىن كۆپ ئادەم قازىلىق سالاھىيىتىگە ئىگە بىر ئادەمنى بىرەر ئىشقا ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ھۆكمى خەلىپە ياكى ياردەمچىسى تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن قازىنىڭ ھۆكمى ئىجرا قىلىنىدىغان ئىشلارنىڭ ھەرقاندىقىدا ئىجرا قىلىنىدۇ. چۈنكى ئەبۇ شۇرەيھ ﷺ پەيغەمبەر ﷺ گە مۇنداق دېگەن: «يا رسولَ الله إن قومي إذَا اختلَفُوا في شيءٍ أتوني فَحكمت بينهم فَرضي كلا الْفَرِيقَينِ قالَ

ما أحسن هذا!» ئى رەسۇلۇالله! شۇبھىسىزكى، مېنىڭ قەۋمىم بىرەر ئىشتا ئىختىلاپلىشىپ قالسا مېنىڭ ئالدىمغا كېلىدۇ، مەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈم قىلىپ قويسام، ھەر ئىككى تەرەپ رازى بولىدۇ. پەيغەمبەر ﷺ: «نېمىدېگەن ياخشى ئىش - بۇ!» دېگەن.[1]

ئۆمەر ﷺ بىلەن ئۇبەي ﷺ، زەيد ئىبنى سابىت ﷺ نىڭ ئالدىغا ھۆكۈم تەلەپ قىلىپ بارغان، ئوسمان ﷺ بىلەن تەلھە ﷺ، جۇبەير ئىبنى مۇتئىم ﷺ نىڭ ئالدىغا ھۆكۈم تەلەپ قىلىپ بارغان. ئىككىيلەننىڭ ھېچبىرى قازى ئەمەس ئىدى.

ئۇ (يەنى غەيرى رەسمىي قازى) پەقەت ئوتتۇرىدىكى ئىختىلاپنى ھەل قىلاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ھەق بىلەن ھۆكۈم قىلسا ئۇنىڭ چىقارغان ھۆكمىنى ھېچبىر كىشىنىڭ بۇزۇشى ھالال ئەمەس. چۈنكى بىر ئادەمنىڭ چىقارغان ھۆكمى دۇرۇس بولغان يەردە ئۇنى ئىجرا قىلىش خەلىپىنىڭ قازىسى چىقارغان ھۆكۈمنى ئىجرا قىلىش پەرز بولغاندەكلا پەرز.][2]

ئەبۇ شۇرەيھنىڭ ھەدىسىنى شەيخ ئەلبانى سەھىھ دەپ قارىغان.[3]

- ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇالله «ئەلكافى» ۋە «ئەلمۇغنى» ناملىق كىتابلىرىدا مۇنداق دېگەن: [ئىككى ئادەم بىر ئادەمنى بىرەر ئىشقا ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغان بولسا، ئۇ ئىككىسى ئۇ ئادەمنى ئۆز ئارىسىدا ھاكىم قىلىپ ئۇنىڭغا رازى بولسا، ئۇ ئادەم قازىلىق سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇپ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈم قىلغان بولسا بۇ دۇرۇس، ئۇنىڭ ھۆكمى ئۇ ئىككىسىگە يۈرگۈزۈلىدۇ. بۇنىڭغا ئىمام ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇاللەمۇ قايىل بولغان.

ئىمام شافىئى رەھىمەھۇاللەنىڭ ئىككى خىل سۆزى بار، ئۇنىڭ بىرى - ئۇ ئىككىسىنىڭ رازىلىقسىز ئۇنىڭ (يەنى تاللانغان قازىنىڭ) ھۆكمى ئىجرا قىلىنمايدۇ چۈنكى ئۇنىڭ ھۆكمى ئۇ ھۆكۈمگە رازى بولۇش بىلەن ھۆكۈم بولىدۇ. رازىلىق پەقەت ئۇنىڭ چىقارغان ھۆكمىنى بىلىپ بولغاندىن كېيىن ۋۇجۇدقا چىقىدۇ دېگەندىن ئىبارەت.

بىزنىڭ دەلىللىمىز ئەبۇ شۇرەيھ ﷺ نىڭ رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسىدۇر. پەيغەمبەر ﷺ ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەن: «إن الله هو الْحكم فلم تكنى أبا الْحكم؟» قَالَ إن قومي إذَا اختلفُوا فِي شَيءٍ أَتَونِي فَحكمت بينهم ورضي علَي الْفَرِيقَان، قَالَ «ما أحسن هذَا فَمن أَكْبر ولَد ك ؟» قَالَ شريح قَالَ «فَأَنت أَبو شَريح» «پەقەت الله تائالا ھۆكۈم قىلغۇچى زاتتۇر. نېمە ئۈچۈن سەن ئۆزۈڭگە ھۆكۈم قىلغۇچىنىڭ دادىسى دەپ تەخەللۇس بېرىسەن؟» ئەبۇ شۇرەيھ مۇنداق دېدى: ‹شۇبھىسىزكى، مېنىڭ قەۋمىم بىرەر ئىشتا ئىختىلاپلىشىپ قالسا مېنىڭ ئالدىمغا كېلىدۇ. مەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈم قىلسام قويسامەن، ئىككىلا تەرەپ مەندىن رازى بولىدۇ.› پەيغەمبەر ﷺ: «نېمە دېگەن ياخشى ئىش - بۇ! سېنىڭ باللىرىڭنىڭ چوڭى كىم؟» دېدى. ئەبۇ شۇرەيھ: ‹شۇرەيھ دەپ جاۋاب بەردى.› پەيغەمبەر ﷺ: «سەن ئەبۇ شۇرەيھ (يەنى شۇرەيھنىڭ دادىسى)» دېدى.[4]

---

[1] نەسەئى رىۋايىتى

[2] «مەنارۇسسەبىيل شەرھۇد دەلىل» 2- جىلد 459- بەت

[3] «ئىرۋائۇل غەلىيل» 8- جىلد 2615- ھەدىس

[4] نەسەئى رىۋايىتى

پەيغەمبەر ﷺ يەنە مۇنداق دېگەن: «من حكم بين اثنين تراضيا به فلم يعدلْ بينهما فهو ملْعـونٌ» «كىمكى ئىككى ئادەمنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈم قىلسا، بۇ ئىككىسى ئۇ ئادەمگە رازى بولسا، بۇ ئادەم ئۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئادىللىق (بىلەن ھۆكۈم) قىلمىسا ئۇ لەنەت قىلىنغۇچىدۇر.»

ئەگەر قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمىگە ئۇ ئىككىسىنىڭ (ئەمەل قىلىشى) پەرز بولمىسا ئىدى، قازىغا بۇ تەنقىد لايىق كەلمەيتتى.

يەنە ئۆمەر ﷺ بىلەن ئۇبەي ﷺ، شۇرەيھ ﷺ نىڭ ئالدىغا ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە ئۇنى قازى قىلىپ تەينىلەشتىن بۇرۇن تەكلىپ قىلغان ئىدى. ئوسمان ﷺ بىلەن تەلھە ﷺ، جۇبەير ئىبنى مۇتئىم ﷺ نىڭ ئالدىغا ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىپ كەلگەن، ئۇلار رەسمىي قازى ئەمەس ئىدى.

ئۆمەر ﷺ بىلەن ئوسمان ﷺ ئىككىسى خەلىپە ئىدى. ئەگەر ئۇ ئىككىسى ھۆكۈمنى بىر ئادەمگە قايتۇرسا ئۇ ئادەم قازى بولغان بولىدۇ دەپ ئېتىراز بىلدۈرۈلسە، بىز جاۋاب بېرىپ دەيمىزكى ـــ ئۇ ئىككىسىدىن ئۇ ھۆكۈم قىلغۇچىنىڭ پەقەت ھۆكۈم قىلىپ بېرىشىگە رازى بولۇشلا نەقىل قىلىنغان. بۇنىڭغا بىلەن ئۇ ئادەم قازى بولۇپ قالمايدۇ. ئۇ ئېتىراز يەتكۈزگۈچىنىڭ دېگەن گېپى تۆۋەندىكى سۆز بىلەن باتىل بولىدۇ ـــ ئەگەر ئۇ ئادەم ئۆزىنىڭ ۋەكىلىنىڭ ئىش بېجىرىشىگە ئۇنىڭ بېجىرگەن ئىشىنى بىلىشتىن بۇرۇن رازى بولغان بولسا، ئۇنىڭ بېجىرگەن ئىشىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشى لازىم. بۇ گەپ مۇقىملاشقان ئىكەن (قازىلىقتىن ئىبارەت) ھوقۇقى بار بىر ئادەمنىڭ چىقارغان ھۆكمى بۇزۇلمايدىغان يەردە، ئۆزلىرى سايلىغان قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمىنى بۇزۇشمۇ دۇرۇس ئەمەس. ئىمام شافىئى رەھىمەھۇاللەمۇ مۇشۇ قاراشتا.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇالله مۇنداق دەيدۇ: ‹‹ئۆزلىرى سايلىغان غەيرىي رەسمىي قازىنىڭ) چىقارغان ھۆكمى (خەلىپە تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن رەسمىي) قازىنىڭ ئىدىيىسىگە ياقمىسا ئۇنى بۇزۇش ھوقۇقى بار. چۈنكى بۇ قازىنىڭ ھەققى بولۇپ، ئۇ ئۇنى بۇزۇش ھوقۇقىغا ئىگە.›

بىزنىڭ (غەيرىي رەسمىي) قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمى دۇرۇس ۋە ئىجرا قىلىش لازىم بولغان ھۆكۈمدۇر دېگەن سۆزىمىزنىڭ دەلىلى شۇكى، ئەمىر تەرەپتىن تەينىلەنگەن قازىنىڭ ھۆكمىنى بۇزۇش دۇرۇس بولمىغاندەك، ئۆزلىرى سايلىغان قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمىنىمۇ ئەمىر تەرەپتىن تەينىلەنگەن رەسمىي قازىنىڭ ئىدىيىسىگە قارشى كەلگەنلىكى ئۈچۈنلا بۇزۇشى دۇرۇس ئەمەس. ھەنەفىلەرنىڭ دېگەنلىرى توغرا ئەمەس چۈنكى غەيرىي رەسمىي قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمىنى ئىككى دەۋالاشقۇچىنىڭ (قوبۇل قىلىشى) لازىم بولىدۇ. قانداقمۇ ئۇ ھۆكۈم (رەسمىي قازىنىڭ ئىدىيىسىگە) قاراشلىق بولسۇن! ئەگەر ئىش ئاشۇنداق بولىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە قازى گەرچە ئىدىيىسىگە قارشى كەلمىسىمۇ ئۇ ھۆكۈمنى بۇزۇش ھوقۇقىغا ئىگە بولغان بولىدۇ. بىز (نىكاھ، سودا ـ سېتىق، ئېلىم ـ بېرىم ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان) توختاملاردا (ھۆكۈمنى) مۇنداق قازىنىڭ ئىدىيىسىگە قاراشلىق قىلىپ قويۇشقا قوشۇلمايمىز.

ئەگەر بۇ ھەقىقەت ئىسپاتلانغان بولسا، ئىككى دەۋالاشقۇچىنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆزلىرى تەكلىپ قىلغان قازىنىڭ سوتنى باشلىشىدىن بۇرۇن ئۇ قازىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ھوقۇقى بار چۈنكى دەۋالاشقۇچىلار ئۆزلىرى تەكلىپ قىلغان قازىنىڭ ھۆكۈم قىلىپ بېرىشىگە رازى بولماي تۇرۇپ ئۇنىڭ چىقارغان ھۆكمى كۈچكە ئىگە ئەمەس. بۇ مەسىلە خۇددى ۋەكىل ئىش بېجىرىشتىن بۇرۇن ئۇنى ۋەكىل قىلىشتىن يېنىۋالغانغا ئوخشايدۇ. ئەگەر باشلاپ بولغاندىن كېيىن يېنىۋالسا ئۇنىڭدا ئىككى خىل ھالەت بار. بىرىنچى خىل ھالەتتە يېنىۋېلىش ھوقۇقى بولىدۇ، ھۆكۈم تامام بولمىغانلىقى ئۈچۈن باشلاشتىن بۇرۇن يېنىۋالغانغا ئوخشايدۇ. ئىككىنچى خىل ھالەتتە يېنىۋېلىش ھوقۇقى بولمايدۇ،

چۈنكى ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەربىرىنىڭ ئىدىيىسىگە ھۆكۈم ياقمىسا يېنىۋالسا، ئۇ ئادەمنى ھاكىم سايلاشتىن بولغان مەقسەت بىكارچى بولۇپ كېتىدۇ.

قازى ئىياز رەھىمەھۇللە مۇنداق دەيدۇ: ‹ھۆكۈمگە تەكلىپ قىلىنغۇچىنىڭ ھۆكمى نىكاھ، لەنەتلىشىش، زىنا بىلەن قارلاش، قىساس قاتارلىق تۆت تۈرلۈك ئىشلاردىن باشقا بارلىق ئىشلاردا تولۇق كۈچكە ئىگە ھالەتتە ئىجرا قىلىنىدۇ. چۈنكى ئۇ مەسىلىلەر باشقا مەسىلىلەردىن ئالاھىدە پەرقلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ مەسىلىلەرگە خەلىپىنىڭ ۋە ياكى ئۇنىڭ مۇئاۋىنىنىڭ قاراپ چىقىشى لازىم.›

ئەبۇلخەتتاب مۇنداق دېگەن: ‹ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ سۆزىنىڭ زاھىرى شۇكى، ئۇنىڭ ھۆكمى ئۇ مەسىلىلەردە ئىجرا قىلىنىدۇ.› ئىمام شافىئى رەھىمەھۇللەنىڭ يارەنلىرىنىڭ كۆزقارىشىدا غەيرىي رەسمىي قازىنىڭ ھۆكمى بەزى ئورۇنلاردا ئىجرا قىلىنسا، نىكاھ، لەنەتلىشىش، زىنا بىلەن قارلاش، قىساس قاتارلىق يەنە بەزى ئورۇنلاردا ئىجرا قىلىنمايدۇ. ئەگەر بۇ غەيرىي رەسمىي قازى چىقارغان ھۆكۈمنى مۇسۇلمانلارنىڭ قازىلىرىدىن بىرەر قازىغا يېزىپ يوللىسا، ئۇ قازىغا ئۇنى قوبۇل قىلىش ۋە ئۇنىڭ يازغان خېتىنى ئىجرا قىلىش لازىم بولىدۇ، چۈنكى ئۇ، ھۆكۈملەرنى ئىجرا قىلغۇچى قازىدۇر. شۇڭا ئۇنىڭ خېتىنى قوبۇل قىلىش خەلىپىنىڭ قازىسىنىڭ چىقارغان ھۆكمىنى قوبۇل قىلغانغا ئوخشاشلا پەرز.›[1]

- ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇللە «ئەلكافى» ناملىق كىتابتا مۇنداق دەيدۇ: [بىزنىڭ يارەنلىرىمىزنىڭ كۆزقارىشى قازى قىلىپ سايلاش دۇرۇس بولىدىغان جايلاردا بىردەك ئەمەس. ئەبۇلخەتتاب مۇنداق دەيدۇ: ‹ئىمام ئەھمەدنىڭ سۆزىنىڭ زاھىرى شۇكى، بىر ئادەمنى ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىش، ئىككى دەۋالاشقۇچى ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىدىغان ھەرقانداق جايدا خەلىپىنىڭ قازىسىغا قىياس قىلغانلىقى ئۈچۈن دۇرۇس.› قازى مۇنداق دەيدۇ: ‹ئۇنداق ئادەمنىڭ چىقارغان ھۆكمى خاس پۇل ـ ماللاردىلا دۇرۇس بولىدۇ ئەمما نىكاھ، قىساس، زىنا بىلەن قارلاشنىڭ جازاسى قاتارلىق ھەد جازالىرىغا ئوخشاش ئىشلاردا ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىش دۇرۇس ئەمەس. چۈنكى ئۇ ئىشلار ئېھتىياتنىڭ ئۇستىگە قۇرۇلغاندۇر. شۇڭلاشقا ھەد جازالىرىغا ئوخشاش ئىشلاردا ھۆكۈم قىلىش ئۇچۇن خەلىپىنىڭ قازىسى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.›][2]

«ھەرقانداق چوڭ ـ كىچىك دەۋا ـ دەستۇرلاردا ئىختىيارى قازى تەكلىپ قىلىش دۇرۇس» دېگەن نۇقتىدا ئىبنى مۇنزىرنىڭ سۆزى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ سۆزىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، ھەم بۇ ھەقتە ئىبنى مۇنزىر ئۆلىمالارنىڭ ئىجماسى بارلىقىنى نەقىل قىلىدۇ. «مەنارۇسسەبىيل» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورىنىڭ ئىختىيارى قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمى، رەسمىي قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمى بىلەن ئوخشاش دەرىجىدە ئىجرا قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدىكى سۆزى يۇقىرىدا ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ بۇ ھەقتىكى ئىختىلاپنى بايان قىلمىدى. دېمەك، بۇنىڭ ھەنبەلى مەزھەپتىكى خېلى كۈچلۈك قاراش ئىكەنلىكى چىقىپ تۇرىدۇ.

- ئىبنى قۇدامە زىكرى قىلغان ئۆمەر ﷺ بىلەن سەھرالىق ئەرەبنىڭ شۇرەيھنى ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغان قىسسىنى ئىبنۇلقەييۇم رەھىمەھۇللەمۇ «ئىئلامۇلمۇۋەققىئىين» 1ـ جىلد 85 ـ بەتتە كەلتۈرۈپ مۇنداق دېدى: [ئەلى ئىبنى جەئد مۇنداق دەيدۇ: بىزگە شۆئبە

[1] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 11ـ جىلد 483ـ، 484ـ بەتلەر

[2] ئىبنى قۇدامىنىڭ «ئەلكافى» ناملىق كىتابى 4ـ جىلد 436ـ بەت

يەساردىن، ئۇ شەئبىيدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: ئۆمەر ﷺ بىراۋدىن بىر ئاتنى مەلۇم بىر باھاغا ئېلىپ ئۈنىڭغا مىندى ئاقىۋەت ئات تۈگىشىپ كەتتى، ئۆمەر ﷺ بىلەن ھېلىقى ئادەم ماجىرالىشىپ قالدى، ئۆمەر ﷺ مۇنداق دېدى: ‹مەن بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا بىر ئادەمنى قازى قىلغىن!› ھېلىقى ئادەم مۇنداق دېدى: ‹مەن ئىراقلىق شۇرەيھنىڭ (ھۆكۈم قىلىشىغا) رازىمەن.› شۇرەيھ دېدى: ‹سەن ئۇنى ساق ـ سالامەت ئالدىڭ، تاكى ئۇنى ساق ـ سالامەت قايتۇرۇپ بەرگۈچىلىك ئۇ ئاتقا ئۆزۈڭ ئىگە.›

شەئبىي مۇنداق دەيدۇ: شۇرەيھ ئۆمەر ﷺ نى خۇرسەن قىلغان بولسا كېرەك، ئۇنى قازى قىلىپ ئەۋەتىپ مۇنداق دېدى: ‹ساڭا الله نىڭ كىتابىدىن بىرنەرسە ئاشكارا بولسا ئۇنى سورىمىغىن، ئەگەر الله نىڭ كىتابىدا ئاشكارا بولمىسا سۇننەتتىن ھۆكۈم قىلغىن، ئەگەر ئۇنى سۇننەتتىنمۇ تاپالمىساڭ رايىڭ بىلەن ئىجتىھاد قىلغىن!›]

- ئىككى ھەرەم ئىمامى جۇۋەينى مۇنداق دەيدۇ: [ئىمام شافىئى رەھىمەھۇاللەنىڭ بىر ئادەم خەلىپىنىڭ بار ۋاقتىدا ئەھلى ئىسلامنىڭ ئەھكاملىرى بىلەن ھۆكۈم قىلىدىغان بىر قازىنى ھۆكۈم قىلىشقا تەكلىپ قىلسا، كېيىن ھۆكۈم قىلىنغۇچى قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمىنى ئىجرا قىلمىسا ئۇنىڭ چىقارغان ھۆكمىنى ئىجرا قىلىشقا بولامدۇ؟ دېگەن توغرىدىكى سۆزى بىردەك ئەمەس. ئۇنىڭ ئىككى سۆزىنىڭ بىرى، خەلىپە تەرەپتىن تەيىنلەنگەن قازىنىڭ ھۆكمى ئىجرا قىلىنىدىغان ھەرقانداق جايلاردا ئۇنىڭ ھۆكمىمۇ ئىجرا قىلىنىدۇ. ئۇ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇاللەنىڭ زاھىر كۆزقارىشىدۇر. مانا بۇ قىياسقا قارىتىلغان سۆزدۇر. مەن (قىياسنىڭ) يوللىرىنى بايان قىلىش بىلەن گەپنى ئۇزارتىشنى توغرا كۆرمەيمەن.][1]
- ئاپتورنىڭ (يەنى ئەلى ئىبنى ھەسەننىڭ) «قازىدىن باشقا بىر ئادەمنى ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىشنىڭ باتىللىقىغا ئۈممەتنىڭ ئىجماسى بار» دەپ قىلغان دەۋاسى ئۆزىگە رەت قىلىنىدۇ، بەلكى ئىمام ئەبۇ بەكرى ئىبنى مۇنزىر «ئەلئىجمائ» ناملىق كىتابىدا ئاپتورنىڭ دېگەن سۆزىنىڭ ئەكسىچە 254ـ نومۇرلۇق ئىجمائىدا مۇنداق بايان قىلغان: [ئۇلار شۇنىڭغا ئىجمائ قىلغانكى، خەلىپە تەرەپتىن تەيىنلەنگەن قازىدىن باشقا بىر قازى ھۆكۈم قىلسا، ئۇنىڭ قىلغان ھۆكمى دۇرۇس بولىدىغان ھۆكۈملەرنىڭ قاتارىدىن بولسا دۇرۇس.][2]
- شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇالله مۇنداق دەيدۇ: [‹قازى› دېگەن خەلىپە، سۇلتان ياكى ئۇلارنىڭ مۇئاۋىنى، ۋالىي ۋە ياكى شەرئەت بويىچە ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىنغان ئادەتتىكى كىشى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئىككى كىشىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈم قىلغۇچى كىشىنى كۆرسىتىدۇ. ھەتتا ئۇششاق باللارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دەتالاشنى ئايرىپ قويغۇچىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پەيغەمبەر ﷺ نىڭ ساھابىلىرىمۇ شۇنداق زىكرى قىلىشقان، بۇ ئېنىق مەسىلىدۇر.][3]
- خەلىپە ۋە ئۇنىڭ قازىلىرىدىن باشقا كىشىلەرنى ھۆكۈم قىلىپ قويۇشقا تەكلىپ قىلىش ۋە ھۆكۈملىرىنى ئىجرا قىلىشنىڭ دۇرۇسلۇقنىڭ دەللىللىرىدىن باغىيلار (يەنى ئىسلام ھاكىمىيىتىگە قارشى چىققۇچى مۇسۇلمانلار) بىرەر شەھەرنى بېسىۋېلىپ ئۇنىڭدا شەرئەت بىلەن ھۆكۈم قىلىپ شەھەر ئاھالىسىدىن شەرئەتنىڭ تەلىپى بويىچە پۇل ـ مالىرىنى ئالسا، ئۇلارنىڭ

[1] دوكتۇر ئابدۇل ئەزىيمنىڭ «ئەلغىياسى» ناملىق كىتابى 389ـ بەت

[2] «كىتابۇلئىجمائ» 85ـ بەت

[3] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 28ـ جىلد 254ـ بەت

چىقارغان بۇ ھۆكۈملىرى ئىجرا قىلىنىدۇ. ئۇ ھۆكۈملەرنى ئادىل پادىشاھ بۇ شەھەرگە غالىب كەلگەندىمۇ بۇزمايدۇ.

بۇ ھەقتە ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: [ئەگەر باغىيلار قازىلىق سالاھىيىتىگە ئىگە بىر كىشىنى قازىلىققا تىكلىسە، ئۇنىڭ ھۆكمى ئادىل قازىنىڭ ھۆكمىدە بولۇپ، ئۇنىڭ چىقارغان ھۆكۈملىرىنىڭ ئىچىدىن ئادىل كىشىلەرنىڭ ھۆكۈملىرىدىن ئىجرا قىلىنىدىغانلىرى ئىجرا قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدىن رەت قىلىنىدىغانلىرى رەت قىلىنىدۇ.][1]

ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ: [ئەگەر باغىيلار بىر شەھەرنى بېسىۋېلىپ، ئۇنىڭدا ھەدلەرنى يۈرگۈزۈپ، زاكات، جىزىيە، خىراج قاتارلىقلارنى ئالسا ئۇ ئىشلىرى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ، چۈنكى ئەلى ﷺ بەسىر خەلقىنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئالغان نەرسىسىنى سۈرۈشتە قىلمىغان ئىدى. ئىبنى ئۆمەر ﷺ ئۆزىنىڭ زاكاتىنى نەجدىنىڭ خەۋارىج زاكات يىغقۇچىسىغا بېرەتتى.][2] بۇ پىكىرنى جۇۋەينىمۇ قوللىغان.[3]

مانا بۇ ئىسلام دىياردىكى مۇسۇلمانلارغا ئىسلام شەرىئىتى بىلەن ھۆكۈم قىلىدىغان خەلىپىنىڭ قازىسىنى تەكلىپ قىلماستىن، كىشىلەرنىڭ ئۆز رازىلىقى بىلەن، ھۆكۈم قىلىش سالاھىيىتىگە ئىگە بىر كىشىنى ھۆكۈم قىلىشقا تەكلىپ قىلىشنىڭ دۈرۈسلۇقىنىڭ دەلىللىرىدۇر. ئەبۇ بەكرى ئىبنى مۇنزىر «ئىسلامى جامائەتلەردىكى بەيئەتنىڭ سۈننەت يولى بىدئەتلىكى» ناملىق كىتابىنىڭ ئاپتورى ئەلى ئىبنى ھەسەننىڭ «خەلىپە تەرەپتىن بەلگىلەپ بېرىلگەن قازىنىڭ غەيرىيگە ھۆكۈم قىلدۇرۇش ئىجمائىنىڭ ھۆكمى بىلەن باتىلدۇر» دېگەن سۆزىنىڭ ئەكسىچە كىشىلەرنىڭ ئۆز رازىلىقى بىلەن، ھۆكۈم قىلىش سالاھىيىتىگە ئىگە بىر كىشىنى ھۆكۈم قىلىشقا تەكلىپ قىلىشنىڭ دۈرۈسلۇقىغا ئىجمائىنىڭ بارلىقىنى نەقىل قىلدى.

ئەسكەرتىش: قازى بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى پەرق

قازى بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچى بىرنەچچە نۇقتىدىن پەرقلىنىدۇ:

❶ ھۆكۈم قىلغۇچى ھۆكۈم قىلىشتا خەلىپە تەرەپتىن ئالاھىدە تەيىنلەنگەن بولۇشقا موھتاج ئەمەس ئەممىا قازى بولسا خەلىپە تەرەپتىن ئالاھىدە ھوقۇق سۈپىتىدە قازىلىققا مەخسۇس بەلگىلەنمىگۈچە ھوقۇق يۈرگۈزەلمەيدۇ.

❷ ھۆكۈم قىلغۇچى، ئىككى ئادەم ئوتتۇرىسىدا ئۇلار ئۆز رازىلىقى بىلەن ئىختىيارى ھالدا ئۆزىنىڭ ئالدىغا ھۆكۈم تەلەپ قىلىپ كەلمىگۈچىلىك ھۆكۈم قىلمايدۇ. ئەممىا رەسمىي قازى بولسا دەۋاگەرلەر ئوتتۇرىسىدا ئۇلار رازى بولۇش ۋە بولماسلىقىدىن قەتئىينەزەر ھۆكۈم قىلالايدۇ. شۇنىڭدەك دەۋا يەتكەنلا بولسا، دەۋاگەر خالىمىسىمۇ ئۇلارنى مەھكىمىگە كېلىشكە مەجبۇرلىيالايدۇ.

❸ ھۆكۈم قىلغۇچىدا دەۋا ـ دەستۇرلارنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش ۋە ئۇنى داۋاملاشتۇرۇش ھوقۇقى بولمايدۇ. رەسمىي قازى بولسا بۇ ئىشلاردا تامامەن ھوقۇقلۇق. ھۆكۈم قىلغۇچى بىلەن قازىنىڭ ھەر ئىككىلىسى قازىلىقنىڭ شەرتلىرىنى ھازىرلىغان بولۇشىنىڭ ۋاجىب ئىكەنلىكىدە بىردەك، ھۆكۈم قىلغۇچى بىلەن قازىنىڭ چىقارغان ھۆكمىنى دەۋاگەرلەرنىڭ ئىجرا قىلىشىنىڭ ۋاجىب ئىكەنلىكىدىمۇ بىردەك. ئەممىا قازى ئۆز ھۆكمىنى ساقچى ئارقىلىق ئىجرا قىلدۇرۇش ھوقۇقىغا ئىگە.

[1] «ئەلمۇغنىي ۋەششەرھۇل كەبىير» 10 ـ جىلد 80 ـ بەت

[2] «ئەلكافى» ناملىق كىتاب 4 ـ جىلد 152 ـ بەت

[3] «ئەلغىياسى» ناملىق كىتاب 374 ـ بەت

غەيرىي رەسمىي قازى بۇنداق قىلىشقا موھتاج بولسىمۇ لېكىن زورلاش كۈچىگە ئىگە بولالماسلىقى مۇمكىن. مانا بۇ بىرىنچى خىل ھالەتتە رەسمىي قازىدىن باشقىسىنىڭ ھۆكمىگە مۇراجىئەت قىلىشقا تەئەللۇق مەسىلىلەردۇر.

ئىككىنچى خىل ھالەت: (مۇسۇلمانلار غەيرىي مۇسۇلمان ھاكىمنىڭ ھۆكۈمرانلىقىدا ياشايدىغان، ئىسلام شەرىئىتى يۈرگۈزۈلمەيدىغان، دەۋا ـ دەستۇرلارنى ھەل قىلىشتا ئەرزى قىلىشقا تېگىشلىك مەھكىمىلەر يوق يەرلەردە) ئومۇمەن بۇگۈنكى كۈندە، مۇسۇلمانلارنىڭ ھالىتى مانا مۇشۇنداق ۋەيرانە. شۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتىمەنكى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ دەۋا ـ دەستۇرلىرىنى ھەل قىلىشتا قازىلىق سالاھىيىتىگە ئىگە بىر كىشىگە شەرىئەت بويىچە ھۆكۈم قىلىپ بېرىش توغرۇلۇق مۇراجىئەت قىلىشى جايىزلا ئەمەس بەلكى پەرز. ئەگەر قازىلىق سالاھىيىتىگە ئىگە بولغان شەخسنى تاپالمىسا، قازىلىق سالاھىيىتىگە نىسبەتەن يېقىنراق بولغان كىشىنى تاللىشى لازىم. ئىشقىلىپ دەۋا ـ دەستۇرلارنى ھەل قىلىشتا ئويدۇرما ۋە كۆفرى قانۇنغا ئەرزى سۇنۇشى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن قەتئىي ھارام. بۇنى ئىسپاتلاشتا بىرىنچى ھالەتتە ئوتتۇرىغا قويۇلغان دەلىللەرنىڭ ھەممىسى بۇ يەردىمۇ دەلىل بولالايدۇ، (خۇسۇسەن ئىبنى زەۋيانىنىڭ «مەنارۇسسەبىيل» ناملىق كىتابىدىكى ئىبنى قۇدامىنىڭ «ئەلمۇغنىي» ناملىق كىتابىدىكى سۆزلىرى.)

بۇنىڭغا يەنە تۆۋەندىكىلەرنى قوشۇپ ئۆتىمەن:

- قازى ئەبۇ يەئلا مۇنداق دەيدۇ: [ئەگەر بىر يۇرت خەلقى قازىدىن خالى قىلىپ ئۆزلىرى كېلىشىپ بىر قازىنى تىكلىۋالغان بولسا، تەكشۈرۈلۈپ ئەگەر خەلىپە مەۋجۇد بولغان بولسا ئۇلارنىڭ قازى تىكلىۋالغانلىقى باتىل، ئىناۋەتسىز بولۇپ كېتىدۇ. ئەگەر خەلىپە مەۋجۇد بولمىغان بولسا ئۇلارنىڭ تىكلىگەن قازىسى كۈچكە ئىگە بولۇپ ھۆكۈم يۈرگۈزۈۋېرىدۇ. ئەگەر قازى دەۋا ـ دەستۇرلارغا قاراپ چىققاندىن كېيىن خەلىپە يېڭىلانغان بولسا، خەلىپىنىڭ ئىزنىسىز نازارەت قىلىشنى داۋاملاشتۇرمايدۇ. ئۇنىڭ ئىلگىرى چىقارغان ھۆكمى بۇزۇلمايدۇ. ئىمام ئەھمەد رەھمەھۇللە شۇنداق دەپ ئوچۇق بايان قىلىدۇكى، ‹ئىككى ئادەمنىڭ ئۈستىگە ھۆكۈم چىقىرىلغان بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ ئۇ ئىككىسىنىڭ ئۈستىگە چىقارغان ھۆكمى ئىجرا قىلىنىدۇ.›][1]

يۇقىرىقى سۆزلەردىن خەلىپە بولمىغاندا كىشىلەر ئۆزلىرىگە قازى تىكلىۋالسا دۇرۇس بولىدىغانلىقى چىقىدۇ. خەلىپە مەۋجۇد بولسا ئۇلارنىڭ سايلىۋالغان قازىسى ئىناۋەتسىز دېگەن سۆز بىرىنچى خىل ھالەتتىكى بىزنىڭ كۆزقارىشىمىزغا قارشى ئەمەس، چۈنكى قازىلارنى تەينىلەش خەلىپىنىڭ ھوقۇقى، بىزنىڭ بىرىنچى خىل ھالەتتىكى كۆز قارىشىمىز ھۆكۈم قىلغۇچى تىكلەش بولۇپ، قازى تىكلەش ئەمەس. مەن ھاكىم بىلەن قازىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلىق نۇقتىلارنى يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتتۈم.

- ئىككى ھەرەم ئىمامى جۇۋەينى رەھىمەھۇللە بۇ مەسىلە توغرىسىدا ئۇزۇن توختىلىپ مۇنداق دېگەن: [ھازىر زامانىنىڭ كەسكىن، قابىلىيەتلىك كىشىلەردىن خالى قالغانلىقىنى يەنە خەلىپىلىككە لايىقەتلىك كىشىلەردىن خالى قالغانلىقىنى پەرەز قىلىدىغان بولساق، دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ئاخىردا مۇنداق دەيدۇ: كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرى خەلىپە سايلىشى دۇرۇس لېكىن ئەدەپ ـ ئەخلاق نۇقتىسىدىن ئىش ئۇستىدىكىلەرگە قايتا قاراپ چىقىشى ۋە شۇ ئەسىردىكى كۆزگە چېلىققان ئادەملەرگە مۇراجىئەت قىلىشى كېرەك. يەنىن ئۆتكۈرۈش، جىھادقا ئەسكەر تارتىپ چىقىش، جان ۋە جىسمانىي ئەزالاردىكى قىساسنى مۇكەممەل ئېلىشنى تەلەپ قىلىش قاتارلىقلارغا

[1] «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» ناملىق كىتاب 73 ـ بەت

ئوخشاش ئۇ ئىشلارغا زامان (خەلىپىدىن) خالى قالغان چاغدا كىشىلەر ئۆزلىرى ئىگە بولىدۇ. يەنى ـــ ئەگەر كىشىلەر ئۆز ئىشلىرىنى تەرتىپكە سالىدىغان، ئۇلار ئۈنۈك قېشىدا پاناھلىنىدىغان كىشىگە ئوچرىشالمىسا، بۇزۇقچىلىقنى دەپئى قىلىشتىن ئىبارەت ئۇلار قادىر بولىدىغان ئىشنىمۇ تاشلاپ قويۇشقا بۇيرۇلۇشى مۇمكىن ئەمەس چۈنكى ئەگەر ئۇلار مۇمكىن ئىشتىنمۇ ئۆزىنى قاچۇرسا، بۇزۇقچىلىق پۈتۈن رايونلار ۋە خەلقلەرگە يامراپ كېتىدۇ. بىر بۆلۈك ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: ‹ئەگەر زامان پادىشاھتىن خالى قالسا، ھەربىر شەھەر ۋە كەنت ئاھالىسىنىڭ الله تائالانىڭ كۆرسەتمىلىرى ۋە بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنىدىغان ۋە توسقان چەكلىمىلىرىدىن يانىدىغان، ئەقىل ـ پاراسەتلىك كىشىلەردىن بىرنى ئالدىغا چىقىرىشى لازىم. چۈنكى ئۇلار ئۇنداق قىلمىسا مۇھىم ئىشلارغا دۇچ كەلگەندە ئىككىلىنىپ قالىدۇ. ھادىسىلەر يۈز بەرگەندە تەمتىرەپ قالىدۇ› دەپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى.

مەزكۇر ئەقىل ـ پاراسەتلىك كىشىنى ئالدىغا چىقارغاندىن كېيىن ئۇ خەلىپىلەر بېجىرىدىغان ھەرقانداق ئىشلارنى بېجىرىدۇ.

ئەگەر زامان خەلىپىسىز قالسا ئىشلار جۇرئەتلىك، سالاھىيەتلىك، بىلىملىك ئۆلىمالارغا تاپشۇرۇلىدۇ. مۇسۇلمانلار ھەرقايسى قاتلاملىرى بويىچە ھوقۇققا دائىر ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆلىمالارغا مۇراجىئەت قىلىشى، بارلىق ھوقۇق مەسىلىلىرىدە ئۇلارنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئىش كۆرۈشى لازىم. ئۇلار شۇنداق قىلسا تۇغرا يولغا ھىدايەت قىلىنغان بولىدۇ، يۇرت ئالملىرى كىشىلەرنىڭ ۋالىيلىرىغا ئايلىنىدۇ.

ئەگەر ئۇلارنى بىر شەخسنىڭ ئەتراپىغا يىغىش قىيىن كەلسە ھەربىر ناھىيە خەلقى مۇستەقىل ئۆز ئالىمىغا ئەگىشىدۇ. ئەگەر شۇ ناھىيىدە ئالىم كۆپ بولسا ئۇلارنىڭ ئالىمراقىغا ئەگىشىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاش دەپ پەرز قىلىنغاندا (ئۇلارنىڭ بۇنداق پەرزى ناھايىتى ئاز تېپىلىدۇ.) مەقسەتلەر ۋە مەزھەپلەرنىڭ قارىمۇقارشى بولۇشى سەۋەبلىك ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ نامىدىن ئورتاق بىر پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويۇش مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭ چارىسى ـــ ئۇ ئالىملارنىڭ ئىچىدىن بىرسىنى ئالدىغا چىقىرىشقا ئىتتىپاقلىشىشتىن ئىبارەت.

ئەگەر ئۇلار تالاش ـ تارتىش قىلىپ بىر ـ بىرىنى توسۇشۇپ قالسا، ئىش جېدەل ـ ماجىراغا ئېلىپ بارسا، دەتالاشنى ھەل قىلىشتىكى مېنىڭ كۆزقارىشىم چەك تاشلاشتۇر. كىمگە چەك چىقسا شۇ ئالدىغا ئۆتكۈزۈلىدۇ.][1]

جۇۋەينىي رەھىمەھۇللا ئەگەر زامان مۇجتەھىد ئالىملاردىن خالى قېلىپ پەقەت مەزھەپ ئالىملىرىدىن نەقىل قىلغۇچىلارلا قېلىپ قالسا، بۇنىڭغا قارىتا مۇنداق دېگەن: [بىز سۆپەتلىگەن فىقھىشۇناس ئالىم پەتىۋا سورىغۇچىنىڭ ھەققىدە يۇقىرىقى رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك خىسلەتلەردە مەرتىۋىلىك مۇجتەھىد خەلىپىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ.][2]

جۇۋەينىنىڭ زامان مۇجتەھىدلەردىن خالى قالغان چاغدا پەتىۋا بېرىشكە مەزھەپلەرنى نەقىل قىلغۇچى كىشىلەرنى ئىگە قىلىش توغرۇلۇق دېگەن سۆزىگە ئىبنى قەييۇم رەھىمەھۇللا ھەم قول قويۇپ مۇنداق دېگەن: [بىر كىشى ئىسلام قانۇن ئىلىمىنى ئۆگەنگەن ۋە ئىسلام قانۇن كىتابلىرىنى ئوقۇغان بولسىمۇ قۇرئان، ھەدىس ۋە سەلەفلەرنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىنى چۈشىنىشتە، ئۇنىڭدىن ھۆكۈملەرنى خۇلاسىلەپ چىقىرىشتا ئىلمى سالاھىيىتى يەنىلا تۆۋەن بولسا، ئۇنىڭ پەتىۋاسىغا يەنىلا

[1] «ئەلغىياسى» ناملىق كىتاب 385ـ بەتتىن 391ـ بەتكىچە

[2] «ئەلغىياسى» ناملىق كىتاب 427ـ بەت

ئەمەل قىلىشقا بولامدۇ؟ بۇ ھەقتە مۇتلەق دۇرۇس، مۇتلەق دۇرۇس ئەمەس، مۇجتەھىد بولمىسا دۇرۇس، بولسا دۇرۇس ئەمەس، پەتۋاسىنىڭ ئەسلى مەنبەسىنى بىلسە دۇرۇس، بىلمىسە دۇرۇس ئەمەس دەيدىغان تۆت خىل قاراش بار. توغرىسى شۇكى، پەتۋا سوربغۇچى ئەگەر توغرا يولغا باشلاپ قويىدىغان ئالىمغا مۇراجىئەت قىلالايدىغان بولسا، مۇنداق كىشىدىن پەتۋا سورىشى توغرا ئەمەس. بۇنداق ئالىم بار يەردە، مۇنداق كىشىنىڭمۇ ئۆزىنى پەتۋاچىلارغا نىسبەت بېرىشى ھالال ئەمەس. ئەگەر ئۇنىڭ شەھىرىدە ياكى ناھىيىسىدە ئۇنىڭدىن باشقا ئادەم بولمىسا، يەنى پەتۋا سوربغۇچى ئۇنىڭدىن باشقا سورايدىغان ئادەم تاپالمىسا، ئۇ كىشىنىڭ ئۇنداق ئالىمغا مۇراجىئەت قىلىشى، ئەلۋەتتە بىلمەي ئىش قىلغاندىن ياكى نېمە قىلىشىنى بىلمەي تېڭىرقاپ يۈرگەندىن كۆپ ياخشى، بەلكى بۇ تاقىتىنىڭ يېتىشىچە ئورۇنلاشقا بۇيرۇلغان تەقۋادارلىقنىڭ جۈملىسىدىن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ خۇددى سۇلتان يۈرتقا قازى بەلگىلەشتە قازىلىق شەرتلىرى تولۇق ھازىرلانغان بىرمۇ ئادەم تاپالمىغان بولسا، يۇرتىنى قازىسىز تاشلاپ قويماسلىق ئۈچۈن قازىلىققا، نىسبەتەن يېقىن ئادەمنى بەلگىلەۋەرگەنگە ئوخشايدۇ.][1]

يۇقىرىقىلار سەلەفلەرنىڭ زامان خەلىپىسىز قالغاندا ھەرقايسى يۇرت ئەھلىنىڭ ئۆز ئىچىدىكى مۇجتەھىد ئۆلىمالارغا ھۆكۈمدە مۇراجىئەت قىلىشى، ئۇلار بولمىغاندا نىسبەتەن ھەقىقەتكە يېقىن كىشىلەرگە مۇراجىئەت قىلىشى لازىملىقى توغرىسىدا ئېيتقانلىرى.

الله تائالانىڭ شەرئى ئەھكاملىرىنى بەرپا قىلىش توغرىسىدىكى پەرمانلىرى ئومۇمى ئۇمۇمەتكە قارىتىلغان (بۇنىڭ مىساللىرىدىن تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرنى بايان قىلىمىز):

1. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿والسارق والسارقَةُ فَاقْطَعوا أيديهما جزاءً بما كَسبا نكالًا من اللـه﴾** ﴿ئوغرىلىق قىلغۇچى ئەرنىڭ ۋە ئوغرىلىق قىلغۇچى ئاياللىنىڭ قىلمىشىنى جازالاپ، الله تەرىپىدىن ئىبرەت قىلىش يۈزىسىدىن قوللىرىنى كېسىڭلار.﴾[2]

﴿الزانِيةُ والزانِي فَاجلدوا كُل واحد منهما مئَـةَ جلْـدة﴾ ﴿زىنا قىلغۇچى ئايال ۋە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ ھەربىرىنى يۈز دەررىدىن ئۇرۇڭلار.﴾[3]

ھەدىستە «خەلىپە قالقاندۇر» دېيىلگەندەك خەلىپە بۇ ئەھكاملارنى ئۇمۇمەتكە ۋاكالىتەن بېجىرىدۇ. ھەدىسىنىڭ يەنە بىر نۇسخىسىدا خەلىپىنىڭ ئۇمۇمەتنىڭ ئىشلىرىغا ئىگىدارچىلىق قىلىش سۈپىتى بىلەن ئۇلار ھەققىدە جاۋابكارلىققا تارتىلىدىغانلىقى بايان قىلىنغان. بۇنىڭدىمۇ خەلىپىنىڭ ئۇمۇمەتكە ۋەكىللىك قىلىدىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

ئەگەر خەلىپە يوق بولۇپ قالسا، خىتاب يەنىلا ئۇمۇمەتكە يۈزلىنىدۇ ـ دە، ئۇمۇمەت ئۆز ئىچىدىن ئۇنىڭ ھۆكمىگە مۇراجىئەت قىلىش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بىر ئادەمنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇلله مۇنداق دەيدۇ: [كىشىلەر ئۈچۈن چوقۇم بىر ھۆكۈمراننىڭ بولۇشى كېرەك. بولمىسا كىشىلەرنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرى نابۇت بولۇپ كەتمەمدۇ؟][4]

چۈنكى ئادالەت تۇرغۇزۇش ۋە ئۇنى قوغداش ئۈچۈن قازىلارنى تۇرغۇزۇپ چىقىش پەرز كۇپايە ئەمەللىرىدىن بولۇپ، بۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالىغۇدەك بىر تۈركۈم ئادەملەرمۇ بۇ ئىشنى ئادا قىلمىسا پۈتۈن ئۇمۇمەت گۇناھكار بولىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿يا أيها الذين آمنوا كُونوا قَوامين بِالْقسط﴾**

---

[1] «ئىئلامۇلمۇۋەققىئىين» 4ـ جىلد 196ـ، 197ـ بەتلەر

[2] سۈرە مائىدە 38ـ ئايەت

[3] سۈرە نۇر 2ـ ئايەت

[4] ئۇنى ئەبۇ يەئلا «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» ناملىق كىتابىنىڭ 24ـ، 71ـ بەتلىرىدە بايان قىلغان

﴿ئى مۆمىنلەر! ئادالەتنى بەرپا قىلىڭلار.﴾[1]، ﴿لَقَد أرسلْنا رسلَنا بِالْبينات وأَنزلْنا معهم الْكتاب والْميزانَ ليقُوم الناس بِالْقسطِ﴾ ﴿بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق.﴾[2]

شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇاللە ـ الله تائالا شەرئى جازالارنى ئىجرا قىلىش ۋە ھەق ـ ھوقۇقلارنى ئۆز جايىغا قارار تاپقۇزۇش توغرىسىدىكى پەرمانلىرىنى مۇتلەق ھالدا ئومۇمى خەلقە قاراتتى، ئۇنى كۆچلۈك پادىشاھ ئىجرا قىلدۇ. ئەگەر پادىشاھ بولمىسىمۇ ئۇنى ئىجرا قىلىش مۇمكىن بولسا، ئۇنى ئىجرا قىلىشتا ئۇنى ئىجرا قىلمىغانلىققا قارىغاندا ئارتۇقچە بۇزۇقچىلىق يۈز بەرمىسە ئىجرا قىلىش پەرز دەپ بۇ مەسىلىنى تېخىمۇ روشەن بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: [الله تائالا مۆمىنلەرگە شەرئى جازالارنى ئىجرا قىلىش ۋە ھەق ـ ھوقۇقلارنى ئۆز جايىغا قارار تاپقۇزۇش توغرۇلۇق مۇتلەق خىتاب قىلدى: ﴿والسارِق والسارِقَةُ فَاقْطَعوا أَيديهما جزاءً بِما كَسبا نَكَالًا من الله﴾ ﴿ئوغرىلىق قىلغۇچى ئەرنىڭ ۋە ئوغرىلىق قىلغۇچى ئايالنىڭ قىلمىشىنى جازالاپ، الله تەرىپىدىن ئىبرەت قىلىش يۈزىسىدىن قوللىرىنى كېسىڭلار.﴾، ﴿الزانِيةُ والزانِي فَاجلدوا كُلَّ واحد منهما مِئَةَ جلْدة﴾ ﴿زىنا قىلغۇچى ئايال ۋە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ ھەربىرىنى يۈز دەررىدىن ئۇرۇڭلار.﴾، ﴿والذين يرمونَ الْمحصنات ثُم لَم يأْتوا بِأَربعة شُهداءَ فَاجلدوهم ثَمانِين جلْدةً ولَا تَقْبلُوا لَهم شَهادةً أَبدا﴾ ﴿ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان، (بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن كىشىلەرنى 80 دەررە ئۇرۇڭلار (يەنى بىراۋغا زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىغان ھەربىر ئادەمنى قامچا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن 80 نى ئۇرۇڭلار، چۈنكى ئۇلار ئەقىقە ئاياللارغا يالغاندىن تۆھمەت چاپلىغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى تۆككەن ئادەملەردۇر)، ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى (ئۇلار يالغانچىلىق ۋە تۆھمەت چاپلاش مەيدانىدا چىڭ تۇرىدىغانلا بولسا) ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار.﴾[3]

شۇنىسى ئېنىقكى، بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈش تەلەپ قىلىنىپ چۈشۈرۈلگەن پەرمانىنى ئاڭلىغانلار ئۇنى چوقۇم ئادا قىلالايدىغان قۇدرەت ئىگىسى بولۇشى لازىم. ئىمكانىيىتى يوق ئاجىزلارغا ئۇنى ئىجرا قىلىش پەرز ئەمەس. بۇنىڭدىن بىلىۋېلىشقا بولىدۇكى ئۇ، جىهادقا ئوخشاش پەرز كۇپايىلىك ئورۇندىكى بىر ئەمەلدۇر بەلكى جىهادنىڭ بىر تۈرىدۇر. الله تائالانىڭ: ﴿كُتب علَـيكُم الْقتَـالُ﴾ ﴿سىلەرگە جىهاد پەرز قىلىندى.﴾،[4] ﴿وقَاتلُوا في سبِيل الله﴾ ﴿الله نىڭ يولىدا جىهاد قىلىڭلار.﴾،[5] ﴿إِلَّا تنفروا يعذبكُم عَـذَابا أَليما﴾ ﴿ئەگەر سىلەر جىهادقا چىقمىساڭلار الله سىلەرگە قاتتىق ئازاب قىلىدۇ.﴾[6] دېگەن سۆزلىرى قادىر بولالىغانلار ئۈچۈن پەرز كۇپايىدۇر.

بۇ يەردىكى قۇدرەت بولسا خەلىپىدۇر، شۇنىڭ ئۈچۈن شەرئى جازالارنى ئىجرا قىلىش خەلىپە ۋە ئۇنىڭ مۇئاۋىنلىرىغا پەرز.

پەرەز قىلايلى، ئۇممەت بىر قىسمىنىڭ جىنايىتى، قالغانلارنىڭ ئاجىزلىقى سەۋەبلىك ئەسلى سۈننەتتىن چىقىپ كەتكەن، بىرنەچچە خەلىپىلىككە بۆلۈنۈپ كەتكەن بولسا، ھەربىرىگە ئۆز ئالدىغا

---

[1] سۈرە نىسا 135 ـ ئايەت

[2] سۈرە ھەدىد 25 ـ ئايەت

[3] سۈرە نۇر 4 ـ ئايەت

[4] سۈرە بەقەر 216 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[5] سۈرە بەقەر 190 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

[6] سۈرە تەۋبە 39 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

ھەدلەرنى ئىجرا قىلىش ۋە ھەق - تەلەپ دەۋا ئىشلىرىنى تولۇق ھەل قىلىش پەرز بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلىمالار مۇنداق دېگەن: ‹ئادالەت ئەھلى (يەنى قانۇنلۇق خەلىپە ۋە ئۇنىڭ قازىلىرى) تەرىپىدىن چىقىرىلغان ھۆكۈملەر قانداق ئىجرا قىلىنسا، باغىيلارنىڭ ھۆكۈملىرىدىن شۇنىڭغا مۇۋاپىق كەلگەنلىرى شۇنداق ئىجرا قىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك ئۇلار ئەمىرلىكتە شېرىك بولغان بولسا، ھەربىر گۇرۇھ ئۆز تەۋەلىرى ئىچىدە شەرئى جازالارنى ئىجرا قىلىش مەجبۇرىيىتىنى ئۆتەيدۇ. مانا بۇ، ئەمىرلەر بىرقانچىگە بۆلۈنۈپ بولغان چاغدا شۇنداق بولىدۇ. گەرچە ئۇلار بۆلۈنمىسىمۇ لېكىن چوڭ ئەمىرگە مۇكەممەل ئىتائەت قىلمىسا، مەجبۇرىيەت يەنە يۇقىرىقىغا ئوخشاش بولىدۇ. ئۇلارنىڭ چوڭ ئەمىرگە بولغان ئىتائىتى مۇكەممەل ئىتائەت بولمىغانلىقى سەۋەبلىك ئەمىردىن ئۇلارنى ئاشۇ مەسئۇلىيەتكە مەجبۇرلاشنى ساقىت قىلمىدىغان بولسا، مۇكەممەل ئىتائەت قىلمىغۇچىلاردىن يۇقىرىقى مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلىش ساقىت بولمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئۇنى ئادا قىلىش پەرز. شۇنىڭدەك بەزى ئەمىرلەرنىڭ شەرئى جازالارنى ئىجرا قىلىش ۋە ھەق - ھوقۇقلارنى ئۆز جايىغا قارار تاپقۇزۇشتىن ئاجىز كەلگەنلىكى، ئۇنى زايە قىلىۋاتقانلىقى ياكى ئۇ ئەمىرنىڭ ئاشۇنى زايە قىلىۋەتمەكچى بولغانلىقى پەرەز قىلىنسا، ئەلۋەتتە ئاشۇ پەرز قادىر بولغۇچىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ.›

‹شەرئى جازالارنى پەقەت خەلىپە ۋە ئۇنىڭ مۇئاۋىنلىرى ئىجرا قىلىدۇ› دېگۈچىلەرنىڭ سۆزلىرى ئىسلام قانۇنشۇناسلىرىنىڭ ‹ئىش ئەمىرگە تاپشۇرۇلىدۇ› دېگىنىدەك، ئۇلارنىڭ شۇنداق قىلىشقا قۇدرىتى يېتىدىغان، ئادىل بولۇشنى شەرت قىلىدۇ. ئەگەر ئەمىر يېتىملەرنىڭ مال - مۈلكىنى زايە قىلىۋېتىدىغان ياكى ئۇنى ھىمايە قىلىشتىن ئاجىز كېلىدىغان بولسا، بۇنى ئۇنىڭسىز ئىجرا قىلىش ئىمكانىيىتى بولسىلا ئۇنىڭغا تاپشۇرۇش پەرز ئەمەس. مەزكۇر پەرز ئەمەللەردىكى ئەسلى تەلەپ ئۇنى مۇكەممەل رەۋىشتە ئىجرا قىلىشتىن ئىبارەت. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى ئەمىرنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىجرا قىلىش ئىمكانىيىتى بولسا، ئىككىنچى ئامىلغا ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ. ئەگەر بۇ خەلىپىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىجرا قىلىنمايدىغان بولسا، ئۇنى ئىجرا قىلغاندا ئىجرا قىلمىغان چاغدىكىگە قارىغاندا ئېغىرلىشىپ كېتىدىغان زىيان بولمىسا، ئىجرا قىلىنمىدۇ، چۈنكى بۇ ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇشقا تەئەللۇق ئىشلارنىڭ جۈملىسىدىندۇر. ئەگەر بۇ خەلىپىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىجرا قىلىنمايدىغان بولۇپ، ئۇنى ئىجرا قىلغاندا ئەمىرلەر ياكى پۇقرالاردىكى بۇزۇقچىلىقتىن ئىبارەت زىيان، ئىجرا قىلمىغان چاغدىكىگە قارىغاندا ئېغىرلىشىپ كېتىدىغان بولسا، بۇ زىيانىنى ئۇنىڭدىن ئېغىر زىيان بىلەن تېگىشىشكە بولمايدۇ. الله ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.][1]

مەزكۇر شەرئى دەلىللەر ۋە ئۈممەت ئۆلىمالىرىنىڭ سۆزلىرى، خەلىپە مەۋجۇد ۋاقىتتىمۇ كىشىلەرنىڭ ھۆكۈم تەلەپ قىلىشتا رەسمىي قازىدىن باشقا قازىلىق سالاھىيىتىگە ئىگە شەخسكە مۇراجىئەت قىلىشىنىڭ دۇرۇسلۇقىنى ئىسپاتلايدۇ. ئىبنى مۇنزىر بۇنىڭ دۇرۇسلۇقى ھەققىدە ئۆلىمالارنىڭ ئىجماسى بارلىقىنى نەقىل قىلغان. ئۆلىمالارنىڭ بۇ سۆزلىرىگە قاراڭكى، خەلىپە بولمىغان ۋاقىتلاردا مۇسۇلمانلارنىڭ، شەرئى قازىلىق سالاھىيىتىگە ئىگە ياكى نىسبەتەن يېقىن بولغان كىشىنى ھۆكۈم قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىش شەرتى ئاستىدا، ئۆز ئىچىدە ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە شەرئەت ئەھكاملىرىنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن بىرلىككە كېلىشىنىڭ دۇرۇسلا ئەمەس بەلكى پەرزلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. مانا بۇلار «ئىسلامى جامائەتلەردىكى بەيئەتنىڭ سۈننەت ياكى بىدئەتلىكى» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان شۇبھىلەرگە يېتەرلىك دەرىجىدە رەددىيە بېرىپ تۇرۇپتىن بىتچەت قىلىپ تاشلىيالايدۇ. ئاپتور ئۇستاز ئەلى ۋە باشقا ئىسلامى دەۋەتكە كۆڭۈل

[1] «مەجمۇئۇل فەتاۋا» 34- جىلد 175-، 176- بەتلەر

بۆلگۈچىلەرنىڭ ئۈستىدىكى ئەسلى شەرئى مەجبۇرىيەت، مۇسۇلمانلارنى ساغلام جامائەت بولۇپ ئۇيۇشۇپ ئىسلام شەرىئىتىنى تەتبىقلاشتىن ئىبارەت شەرئى مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلىشتىن توسۇش ئەمەس بەلكى بۇنىڭغا دەۋەت قىلىش ئىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىمكانىيىتىنىڭ بېرىچە ھاياتىدا دۈچ كېلىدىغان تۈرلۈك ئىشلاردا ئۆز ئىچىدىكى ھەقىقىي ئالىمغا مۇراجىئەت قىلىشى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى پەرز بولۇپ مۇئەييەنلەشكەن شەرئى مەجبۇرىيەتتۇركى، بۇ ئۇلار ئۈچۈن كاپىر - تاغۇتلارغا ۋە ئۇلارنىڭ كۇفرى قانۇنىغا مۇراجىئەت قىلىشىدىن دۇنيادىمۇ، ئاخىرەتتىمۇ ياخشى ئىدى. ئەپسۇسكى، ھازىر كۆپلىگەن مۇسۇلمانلار ئەنە شۇ كۇفرى قانۇنلارنىڭ سايىسى ئاستىدا ياشاپ بىر - بىرىنىڭ مالىلىرىنى باتىل يوللار بىلەن يەۋاتماقتا، ھاياتى ۋە ئىززەت ئابرۇيلىرى دەپسەندە قىلىنماقتا. ھۆكۈم تەلەپ قىلىشتا اللە نىڭ شەرىئىتىگە چاقىرىلغان ئادەم ئۈچۈن ئۇنىڭدىن باش تارتىش زادىلا ھالال ئەمەس. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿وإذَا قيلَ لهم تعالَوا إلى ما أنزلَ الله وإلى الرسول رأيت المنافقين يصدونَ عنك صدودا﴾ ﴿ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار)غا: ــ «اللە نازىل قىلغان كىتاب تەرەپكە ۋە پەيغەمبەر تەرەپكە كېلىڭلار» دېيىلسە، مۇناپىقلارنىڭ سەندىن قاتتىق يۈز ئۆرۈگەنلىكىنى كۆرىسەن.﴾[1]

﴿وإذَا دعوا إلى الله ورسوله ليحكُم بينهم إذَا فَريق منهم معرضونَ وإنْ يكُن لهم الحق يأتوا إليه مذْعنِين أفي قُلُوبهم مرض أم ارتابوا أم يخافُونَ أنْ يحيف الله عليهم ورسولُه بلْ أولئك هم الظالمونَ إنما كانَ قولَ المؤمنِين إذَا دعوا إلى الله ورسوله ليحكُم بينهم أنْ يقُولُوا سمعنا وأطَعنا وأولئك هم المفْلحونَ﴾ ﴿ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (پەيغەمبەر) ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلار اللە نىڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ (ھۆكمىگە) چاقىرىلسا، ئۇلاردىن بىر جامائە (پەيغەمبەرنىڭ ئالدىغا ھازىر بولۇشتىن) باش تارتىدۇ. ئەگەر ھەقىقەت ئۇلارنىڭ تەرىپىدە بولىدىغان بولسا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلىقلىرى ئۈچۈن)، پەيغەمبەرگە بويسۇنغان ھالدا كېلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ دىللىرىدا (مۇناپىقلىق) ئىللىتى بارمۇ؟ يا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىدىن) گۇمانلىنامدۇ؟ يا اللە نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا ئادىل بولماسلىقىدىن قورقامدۇ؟ ياق، ئۇلار (رەسۇلۇللەنىڭ ھۆكمىدىن باش تارتقانلىقلىرى ئۈچۈن) زالىمدۇر. (پەيغەمبەر) مۇمىنلەرنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلار اللە غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە چاقىرىلغان چاغدا ئۇلار: - «ئاڭلىدۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇق» دېيىشلىرى كېرەك، مانا شۇنداق كىشىلەر مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر.﴾[2] مۇسۇلمانلارنىڭ ھۆكۈم ئىشلىرىدا كۇفرى مەھكىمىلەردىن يىراقلاشقان ھالدا ئىسلام شەرىئىتىگە مۇراجىئەت قىلىشى شەرىئەتتە پەرزدۇر. بىز كىشىلەرنى ئىمكانىيەت بولسىلا بۇنىڭغا كۈچ بىلەن دەۋەت قىلىمىز. ئەگەر جازالارنى ئىجرا قىلىشتا شەرىئەتكە مۇراجىئەت قىلىش قىيىن بولسا، ئىقتىسادىي ئىشلاردا مۇراجىئەت قىلىشى لازىم ۋەھاكازالار.

مانا بۇ بەندىنىڭ ئىقتىدارىنىڭ يېتىشىچە ئادا قىلىشقا بۇيرۇلغان تەقۋادارلىقنىڭ جۈملىسىدىن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، ھەمدە «قىيىن ئىشقا ئەگەشتۇرۇپ ئاسانىنمۇ قالدۇرۇۋېتىشقا بولمايدۇ» دېگەن ئىسلام قانۇن قائىدىسىگىمۇ ئۇيغۇن. بۇ قائىدىنى ئىززۇددىين ئىبنى ئابدۇسسالام رەھىمەھۇاللە مەزكۇر شەكىلدە ئوتتۇرىغا قويۇپ مۇنداق چۈشەندۈرىدۇ: [ھەقىقەتەن كىمكى مەلۇم تائەت - ئىبادەتكە دائىر ئەملگە تەكلىپ قىلىنغان بولۇپ ئۇنىڭ بىر قىسمىنى قىلالايدىغان لېكىن قالغان قىسمىدىن ئاجىز كېلىدىغان بولسا، بۇ ھالەتتە قادىر بولالىغان قىسمىنى ئادا قىلىدۇ. ئاجىز كەلگەن قىسمى ساقىت بولىدۇ (سۈرۈشتۈرۈلمەيدۇ).][3]

---

[1] سۈرە نىسا 61- ئايەت

[2] سۈرە نۇر 48- ئايەتتىن 51- ئايەتكىچە

[3] «قەۋائىدۇلئەھكام» ناملىق كىتاب 2- جىلد 6-، 19- بەتلەر

مەزكۇر قائىدە الله تائالانىڭ: ﴿فَاتقُوا الله مَـا اسـتَطَعتُمْ﴾ ﴿تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە الله غا تەقۋادارلىق قىلىڭلار.﴾[1] دېگەن سۆزى ۋە پەيغەمبەر ﷺ نىڭ: «وما أمرتكُم بِه فَأتوا منه مَـا اسـتَطَعتم» «مەن سىلەرنى بۇيرۇغان نەرسىلەرنى قادىر بولالىغانچە ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈڭلار»[2] دېگەن سۆزىدىن ئېلىنغان.

زاكاتنى ھۆكۈمرانلار ئەمەلدىن قالدۇرۇۋەتكەن ھالەتتىمۇ، ئۇنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئايرىپ تېگىشلىك ئورۇنلارغا سەرپ قىلىش، ئىقتىسادىي جەھەتتە قادىر بولالىغان تەقۋادارلىقنىڭ جۈملىسىدىن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. شۇنىڭدەك دىيەت، تۆلەم ۋە كاپارەتلەرنى گەرچە كاپىر مەھكىمىلەر ھۆكۈم بىلەن زىممىسىگە ئارتىپ قويمىغان ھالەتتىمۇ ئۆز ئەھلىگە تاپشۇرۇش؛ جازانە، ئۆسۈم ئىشلىرىنى ھارام دەپ بىلىش؛ مۇددەتلىك قەرزى ۋە مۇددەتلىك سودا ـ سېتىقلاردا قىممىتىنى نەزەردە تۇتۇپ مۇئامىلە قىلىشىمۇ قادىر بولالىغان تەقۋادارلىققا دائىر ئەمەللەردۇر چۈنكى قەغەز پۇللارنىڭ قىممىتى ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئالتۇن بىلەن كۈمۈشتىن ئىبارەت شەرىئەتتە ئېتىراپ قىلىنىدىغان ئىككى تۈرلۈك نەق پۇلنى بۇ ئىقتىسادىي مۇئامىلىلەرنىڭ ئاساسىي قىلىشى لازىم.

مەسىلەن: سىزگە بىرسى بۇگۈن بىر يىللىق مۇددەت بىلەن مىڭ لىرا* قەرزى بەرگەن بولسا، شۇ چاغدا ئالتۇننىڭ بىر گرامى 100 لىرا بولغان بولسا، بىر يىلدىن كېيىن ئالتۇننىڭ بىر گرامى 200 لىراغا ئۆرلىگەن بولسا، سىز ئۇنىڭغا يەنىلا مىڭ لىرانى قايتۇرۇپ بەرسىڭىز، 10 گرام ئالتۇن ئېلىپ 5 گرام ئالتۇن قايتۇرۇپ بەرگەن بولىسىز ـ دە، ئۇنىڭغا ئېغىر دەرىجىدە زۇلۇم قىلغان بولىسىز. شۇنىڭ ئۈچۈن سىز ئۇنىڭغا 2000 لىرا قايتۇرۇشىڭىز لازىم. ئەكسىچە لىرانىڭ قىممىتى ئېشىپ كەتكەن بولسا، يۇقىرىقى ئۇسۇل بويىچە ھېسابلاپ ئەسلىدىكى 1000 لىرادىن كەم بېرىش كېرەك. بۇ ھېچقاچان جازانە بولمايدۇ، بەلكى شەرىئەت ئېتىراپ قىلغان نەق پۇلغا ئاساسلىنىپ مۇئامىلە قىلغانلىقتۇر. بۇ قەغەز پۇللار ئالتۇن ـ كۈمۈش بىلەن باھالانمىغۇچە شەرىئەتتە ھېچقانداق ئېتىبارغا ئىگە بولالمايدۇ.

مانا بۇ ھەرقانداق مۇسۇلمان مالنىڭ زاكاتىنى تىجارەت دەسمايىسىدىن ئايرىيدىغان چاغدا قوللىنىدىغان ئۇسۇل. بۇ ھەرگىزمۇ قەغەز پۇللارغا قارىتا قىممىتىنى تولۇقلاپ بېرىش باھانىسى بىلەن ئېلىنىدىغان بانكا ئۆسۈمىنى دۇرۇس دېگەنلىك ئەمەس چۈنكى بۇ (يەنى قىممىتىنى تولۇقلاپ بېرىش نامىدىكى ئۆسۈم) پايدىسى ئالدىن مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن، جىمى شەرتلىرى تولۇق تېپىلىدىغان جازانىنىڭ دەل ئۆزىدۇر.

ئەمما بىز يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتكەن ئالتۇن ـ كۈمۈشنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ قىممىتىنى سۈرۈشتۈرۈش مەسىلىسى بولسا، ئامانەت قويۇلغان پۇللارغا قارىتا ھېچقانداق تەسىر كۆرسەتمەيدۇ بەلكى قانداق ئېلىنغان بولسا، شۇنداق قايتۇرۇلىدۇ.

شەيخ ئەھمەد زەرقانىڭ «ئىسلام قانۇنچىلىقىدىكى قائىدىلەر» ناملىق كىتابىدا ـــ «زىيان يەتكۈزۈشكىمۇ، زىيانغا يولسىز قاراپ تۇرۇشقىمۇ بولمايدۇ» دېگەن قائىدە ئۇستىدە توختالغاندا، مەزكۇر مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويغان ھەم قازى ئەبۇ يۇسۇف رەھىمەھۇاللەنىڭ شۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلغان.[3]

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمغا بۇ ھەقتە نەسىھەت قىلىپ كېلىۋاتىمەن. ئۆزۈم شەخسەن شۇنداق قارايمەنكى، الله تائالا بىز مۇسۇلمانلارنى ھازىرقى شارائىتلاردىمۇ ھۆكۈم قىلدۇرۇشتا

[1] سۈرە تەغابۇن 16 ـ ئايەت
[2] بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى
* تۈركىيە پۇل بىرلىكى
[3] «شەرھۇل قەۋائىد» 121 ـ بەت

ئىقتىدارىمىزنىڭ يېتىشىچە الله نىڭ شەرىئىتىگە مۇراجىئەت قىلمىغانلىقىدا قەدەر ئىسلامى ھاكىمىيەتكە ئېرىشتۇرمەيدۇ. ئەگەر بىز بۇنىڭ ئۈچۈن ھەقىقىي تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ تولۇق ئىزدىنمىدىغان بولساق، چوقۇمكى الله تائالا بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئەھۋالىمىزنى ئىسلاھ قىلىپ بېرىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم﴾** ﴿ھەرقانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگۈچە (يەنى الله نىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۆزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) الله ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى الله ئۇلارغا بەرگەن نېمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت ـ ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ.)﴾[1]

مۇسۇلمانلارنىڭ ھازىرقى شارائىتلاردىمۇ ھۆكۈمدە ئىسلام شەرىئىتىگە مۇراجىئەت قىلىشى يەنە بىر چوڭ پايدا ئېلىپ كېلىدۇكى، ئۇ بولسىمۇ تاغۇتلارنىڭ بۇ شەرىئەتنىڭ ھامىيلىرىنى يوقىتىش ئارقىلىق ئۇنى ئۆچۈرۈپ تاشلاشتىن ئىبارەت رەزىل خاھىشىغا قارشى ھالدا، بۇ شەرىئەتنىڭ ھاياتى كۈچىنى ساقلاپ قالىدۇ. مۇسۇلمانلاردىكى بۇ خىل كەيپىيات ئىسلام ھاكىمىيىتى ئۈچۈن ئاساس ھازىرلاپ بېرىدۇ. شۇبھىسىزكى، تاغۇتلارنىڭ ئويدۇرما ۋە كۇفرى قانۇنلىرى بولسا، چوڭ كۇفرىنىڭ دەل ئۆزىدۇركى ئويدۇرۇپ چىقارغۇچىنىمۇ ۋە ھۆكۈمدە ئۇنىڭغا ئاساسلانغۇچىنىمۇ ھەمدە ئۆز ئىختىيارى ۋە رازىمەنلىكى بىلەن ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلغۇچىنىمۇ ئىسلام دىنىدىن تامامەن چىقىرىپ تاشلايدۇ. مانا بۇ گۇناھ ئىشلار ئىچىدە ئەڭ بىرىنچى دەرىجىلىك ئورۇن تۇتىدۇ. ئەڭ ئاجىز ئىمانىنىڭمۇ يامانلىققا قارىتا قىلىدىغان مۇئامىلىسى ئۇنى قەلبىدە ئىنكار قىلىش بولۇپ، ئۇ مۇسۇلمانلارنىڭ مەزكۇر كۇفرى قانۇنلاردىن، ئۇنىڭ مەھكىمىلىرىدىن ۋە قازى ـ سوتچىلىرىدىن ئۈزۈل ـ كېسىل چەك ـ چېگرا ئاجرىتىپ تەلتۆكۈس ئادا ـ جۇدا بولۇشىنى، شۇنىڭدەك مەزكۇر كۇفرى قانۇنلار دەرسلىك قىلىپ ئۆتۈلىدىغان ھەق ـ ھوقۇق فاكۇلتېتلىرىدا ئوقۇشتىن باش تارتىشىنى قەتئىيلىك بىلەن تەلەپ قىلىدۇ. تىل بىلەن ئىنكار قىلىشقا كەلسەك، مانا بۇ گەپلەر شۇنىڭ جۈملىسىدىن ھېسابلىنىدۇ.

ئەمما كۇفرى قانۇنلارغا ئەمەل قىلغان ۋە ھىمايە قىلغانلارنى قول بىلەن ئىنكار قىلىش مەسىلىسى بولسا، بۇ كىتابنىڭ ئاساسىي تېمىسى بولۇپ «ھەربىي تەلىم ـ تەربىيە ئېلىش» شۇ جۈملىدىندۇر.

مانا بۇ نۇقتىلار بىزنى بەيئەت ھەققىدىكى كىتابنىڭ ئاپتورى ئۇستاز ئەلى ئىبنى ھەسەنگە رەددىيە بېرىشتە، تېمىلار بىر ـ بىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن كۆپرەك نەقىل كەلتۈرۈپ، تەپسىلىيرەك توختىلىشقا مەجبۇر قىلغان ئامىلدۇر.

والحمد لله رب العالمين

[1] سۈرە رەئد 11 ـ ئايەت